NORGES OFFICIELLE STATISTIK,

UDGIVEN I AARET 1871.

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE I NORGE

I AARET 1868.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

(UN RESUMÉ SE TROUVE PAGE IV.)

C. No. 4.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE I NORGE

I

1868.

UDGIVET AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

CHRISTIANIA.

TRYKT I DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1870—71.

Indhold.

(Table des matières).

A. Almindelig Oversigt over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i hele Riget i Aaret 1868.
(Rapport général sur l'état sanitaire et médical en Norvège pendant l'année 1868) . . . . . V—XXIV

B. Beretning for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter.
(Rapport spéciaux pour les différentes préfectures) . . . . . 1—153

I. Christiania By 1
II. Akershus Amt 14
III. Smaalenenes Amt 21
IV. Buskeruds Amt 28
V. Jarlsberg-Laurvigs Amt 36
VI. Hedemarkens Amt 45
VII. Christians Amt 52
VIII. Bratsbergs Amt 60
IX. Nedenæs Amt 68
X. Lister-Mandals Amt 75
XI. Stavanger Amt 80
XII. Søndre Bergenhus Amt 88
XIII. Bergens By 95
XIV. Nordre Bergenhus Amt 102
XV. Romsdals Amt 108
XVI. Søndre Trondhjems Amt 116
XVII. Nordre Trondhjems Amt 126
XVIII. Nordlands Amt 133
XIX. Tromsø Amt 141
XX. Finmarkens Amt 146

C. Oversigt over Husdyrenes vigtigste Sygdomme m. v. i 1868.
(Compte rendu des maladies principales des animaux domestiques etc. pendant l'année 1868) 153

D. Bilag (des Appendices) . . . . . 162—172

1. Om Arbeids- og Fattigforholdene i Elverums Lægedistrikt, af Distriktslæge Munthes Medicinalberetning 162
2. Om Sætersdalen, af Distriktslæge C. Lunds Medicinalberetning 163
3. Om Tyfus-Smitten, af Distriktslæge i Surendalen Chr. C. Kahrs's Medicinalberetning 168
4. Indberetning fra Distriktslæge Stang i Alstahoug om en Reise til Skibaadsvær under Storsildfisket i December 1868 . . . 170

E. Tabeller (Tableaux).

I. Antallet af de i Sygehusene behandlede Syge i 1868 (Mouvement des malades dans les hôpitaux en 1868).
II. Antallet af de i Sindssygeasylerne behandlede Syge i 1868 (Tableau des malades traités dans les hospices d'aliénés en 1868).
III. Fortegnelse over opgivne Dødsaarsager i 1868 (Causes de décès en 1868).

Pendant l'année 1868 l'état sanitaire était, en général, assez bon, bien qu'il-y-en a eu des différences assez notables dans les diverses parties du Royaume: dans une partie des diocèses de Christiania et de Trondhjem, dans les diocèses d'Hamar et de Bergen et dans les préfectures de Lister-Mandal et de Tromsø l'état sanitaire a été le plus favorable; il s'est montré le moins satisfaisant dans des grandes parties du diocèse de Christiansand et de Tromsø et de la préfecture méridionale de Trondhjem. D'après les relevés statistiques le nombre des cas traités des maladies aiguës, dites épidémiques,*) pendant l'année a été de 75 244, dont 21 105 tombent au premier quartier, 17 351 au second, 20 734 au troisième et 16 054 au quatrième quartier. Parmi les maladies prédominantes de l'année il faut citer la fièvre typhoïde, dont la fréquence a été un peu plus considérable que dans l'année précédente; la variole a gagné du terrain aux diocèses de Christiania, d'Hamar et notamment de Christiansand, pendant qu'elle ne s'est montrée que sporadiquement dans les 3 autres diocèses; la scarlatine a diminué considérablement de fréquence; la diphtherite, la pneumonie et les affections catarrhales ont été moins nombreuses que dans l'année précédente. La rougeole s'est repandue en épidémie dans les diocèses de Christiania, d'Hamar, de Christiansand et de Bergen, la coqueluche dans les dioceses de Christiania, de Christiansand et de Trondhjem. Les affections gastriques aiguës ont été plus nombreuses que d'habitude et entrent, dans une proportion assez considérable, dans les relevés statistiques des maladies regnantes et de la mortalité de l'année.

En 1868 la mortalité, calculée d'après la population moyenne présumée de l'année, soit 1 725 082 individus a été de 18,40 sur 1 000 (non compris les morts-nés; ceux-ci compris, la mortalité a été de 19,52 sur 1 000). Les nombres corréspondants de l'année précédente étaient de 18,47 et de 19,62. Le nombre des décès a été de 31 737, celui des morts-nés de 1 934. Le nombre des naissances a dépassé celui des décès de 19 924. Parmi les 11 619 décès, dont les médecins ont indiqué la cause, les maladies suivantes ont provoqué le plus grand nombre: la phthisie et les tubercules pulmonaires 1 627, la pneumonie 958, la fièvre typhoïde 770, le choléra simple et la diarrhée 571, la méningite cérébrale 567, la décrépitude 486, l'hydropisie et la maladie de Bright 445, la scarlatine 435, la débilité congénitale 424, la rougeole 373, la coqueluche 370, la diphthérite et le croup 338, les maladies cancéreuses 335, les convulsions 320, la bronchite aiguë 294, l'apoplexie cérébrale 291, la bronchite chronique 220. Le nombre total de decès des spedalsques était de 211; dans 155 de ces cas la spédalskhed (l'Eléphantiasis des Grecs**) a été indiquée comme cause de mort. Par suite d'accidents malheureux ont encore péri 1 381, dont la plupart se sont noyés.

Le nombre des hôpitaux était de 51; dans les 38 hôpitaux ordinaires il a été traité 9 016 malades, dont 7 282 sont sortis et 675 sont décédés; la mortalité ainsi 8,48 sur 100. Dans 9 hospices d'aliénés il a été traité 1 140 individus.

L'administration médicale du pays se trouvait divisée en 133 districts civils. Le nombre total des médecins autorisés était de 394. La vaccination a été pratiquée sur 46 818 individus, soit par les médecins, soit par des aides-vaccinateurs, dont le nombre était de 640 Il y avait 557 sages-femmes examinées.

Le nombre des pharmacies était de 64.

*) Voir le tableau No. VIII, page X.

**) Dans le rapport de 1867 page IV, ligne 8 d'en bas, au lieu de „lèpre des Grecs“ lisez: „l'Eléphantiasis des Grecs“.

A. Almindelig Oversigt

over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget for Aaret 1868.

Sundhedstilstanden maa for det hele Riges Vedkommende betegnes som nogenlunde god; den angives iøvrigt som meget forskjellig i de enkelte Amter: som god eller nogenlunde tilfredsstillende i den største Del af Akershus, Smaalenenes, Hedemarkens, Christians, Bratsbergs (i 2det Halvaar), Lister-Mandals Amter, i Bergens Stift, Romsdals, nordre Trondhjems og Tromsø Amter; som mindre god i Christiania By, Bratsbergs Amt (i 1ste Halvaar), Nedenæs, søndre Trondhjems, Nordlands og tildels i Finmarkens Amt. Af 80 095 i hele Landet behandlede Tilfælde af saadanne akute Sygdomme, der kunne antage epidemisk Udbredning, (i foregaaende Aar 74 812), er Tiden opgivet for 75 244, af hvilke 21 105 falde paa 1ste, 17 351 paa 2det, 20 734 paa 3die og 16 054 paa 4de Kvartal; derefter var Sygeligheden ligesom i det foregaaende Aar størst i 1ste Kvartal, derimod opviser 3die Kvartal i 1868 en næsten ligesaa stor Sygelighed som 1ste Kvartal, medens det 3die Kvartal i 1867 udmærkede sig ved den bedste Sundhedstilstand. Af Aarets vigtigste epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber og Børnekopper noget hyppigere end i det foregaaende Aar; Epidemier af Mæslinger, Kighoste og akute gastriske Sygdomme gave fornemmelig Aaret sit Præg, hvorimod Skarlagensfeber, catarrhalske Sygdomme og Lungebetændelse traadte mere i Baggrunden.

Antallet af **Døde** i 1868, nemlig 31 737, er større end i de nærmeste 5 foregaaende Aar, i hvilke de Dødes Antal udgjorde henholdsvis 31 708, 28 993, 28 066, 29 692 og 31 076, men mindre end i 1862, da de Dødes Antal udgjorde 32 502; forøvrigt er det større end i noget Aar efter 1736, fra hvilken Tid man har officielle Opgaver over de Dødes Antal i Riget, undtagen Aarene 1742, 1773 og 1809, da der døde henholdsvis 43 710, 34 797 og 32 486. Sammenlignet med Middeltallet af Døde i Femaaret 1861—65, viser Aaret 1868, som af nedenstaaende Tabel kan sees, en Forøgelse af de Dødes Antal med 3,83 pCt.; sammenlignet med det foregaaende Aar viser sig en Forøgelse med 0,09 pCt., sammenlignet med 1866 en Forøgelse med 9,5 pCt. og sammenlignet med 1865 en Forøgelse med 13,1 pCt. Tabel IV*) viser Antallet af Døde i de forskjellige Stifter i 1868, sammenlignet med det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, samt den procentvise Forøgelse eller Formindselse af de Dødes Antal i de sidste 3 Aar i Forhold til Middeltallet af Døde i det nævnte Femaar.

Tabel IV.	Middeltal af Døde i Femaaret 1861-65.	Døde i 1868.	Forøgelse eller Formindskelse i 1868.	Procentvis Forøgelse eller Formindskelse i:		
				1868.	1867.	1866.
Riget	30 566	31 737	+ 1171	+ 3,83	+ 3,74	÷ 5,15
Christiania Stift	8 347	9 591	+ 1244	+ 14,9	+ 15,5	÷ 2,1
Hamars -	3 916	3 974	+ 58	+ 1,5	+ 0,9	÷ 14,3
Christiansands-	5 946	6 666	+ 720	+ 12,1	+ 17,6	+ 5,1
Bergens -	4 619	4 026	÷ 593	÷ 12,8	÷ 2,7	÷ 9,5
Trondhjems -	4 493	3 887	÷ 606	÷ 13,5	÷ 20,0	÷ 7,7
Tromsø -	3 244	3 593	+ 349	+ 10,8	÷ 6,6	÷ 10,9

Det vil af denne Tabel sees, at de Dødes Antal i heromhandlede Aar var betydelig forøget i Christiania, Christiansands og Tromsø Stifter og betydelig formindsket i Bergens og Trondhjems Stifter i Sammenligning med Femaaret; i Hamars Stift var Forskjellen uvæsentlig. Til Sammenligning af Dødeligheden i de forskjellige Aldersklasser i 1868 med Femaaret 1861—1865 hidsættes Tabel

*) Tabellerne I, II og III, der indeholde Oversigt over Antallet af de paa Sygehusene og paa Sindssygeasylerne behandlede Syge samt Fortegnelse over de opgivne Dødsaarsager, findes indheftede bagerst i dette Hefte.

V, der viser, hvor mange af 1 000 Døde der falde paa de enkelte Aldersklasser gjennemsnitlig for det nævnte Femaar og særskilt for Aaret 1868. Til lettere Oversigt er, hvor Forskjellen udgjør 1,0 eller derover, Tallene trykte med udhævede Typer.

Tabel V.

Døde pro mille i de forskjellige Aldersklasser.

Aldersklasser.	Hele Riget.		Christiania Stift.		Hamars Stift.		Christiansands Stift.		Bergens Stift.		Trondhjems Stift.		Tromsø Stift.	
	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.	Femaaret 1861-65	1868.
Under 1 Aar . . .	182,92	**202,1**	176,93	**208,9**	166,78	**200,8**	183,36	**205,7**	213,97	**236,7**	160,75	**169,0**	**203,51**	175,3
mellem 1—3 Aar	**110,35**	96,6	124,71	**127,2**	**112,35**	101,2	**111,67**	105,6	**85,60**	64,3	**102,16**	58,7	**115,17**	70,4
— 3—5 -	**59,16**	42,6	**63,96**	55,3	**70,78**	44,5	**48,71**	40,5	**48,79**	25,3	**56,76**	34,7	**70,04**	39,0
— 5—10 -	**62,79**	45,7	**65,76**	55,6	**68,79**	51,6	**50,22**	44,7	**51,13**	32,3	**64,59**	37,3	**85,08**	39,2
— 10—15 -	56,30	25,2	**56,58**	25,4	**46,98**	22,1	59,37	**28,1**	46,02	16,6	**56,67**	27,0	75,28	**30,3**
— 15—20 -		30,9		27,4		18,9		**38,3**		29,1		26,2		**46,5**
— 20—30 -	60,67	**67,3**	59,12	**63,5**	**44,58**	41,5	68,59	**71,8**	58,80	**66,8**	58,67	**65,1**	74,97	**100,2**
— 30—40 -	58,26	**61,4**	**62,64**	56,9	42,08	**44,0**	**62,70**	58,9	59,44	**68,5**	54,49	**66,6**	61,90	**83,5**
— 40—50 -	57,30	**65,6**	62,07	**65,9**	47,54	**54,9**	59,07	**66,8**	61,09	**62,3**	54,80	**64,6**	51,67	**79,3**
— 50—60 -	58,49	**64,8**	58,50	58,7	50,15	**62,9**	61,18	**64,4**	62,87	**71,6**	62,32	**70,5**	52,03	**70,7**
— 60—70 -	96,10	**102,0**	**95,43**	89,8	99,84	**105,2**	98,42	97,7	97,85	**104,6**	103,10	**129,4**	76,88	**106,6**
— 70—80 -	113,48	**123,4**	104,63	**109,1**	135,68	**150,2**	111,54	**115,3**	127,55	**134,7**	122,60	**151,8**	80,33	**103,3**
— 80—90 -	**70,78**	60,6	**60,49**	48,4	**98,25**	86,6	**73,60**	51,3	**73,17**	71,3	81,46	**82,6**	40,75	**46,2**
— 90—100 -	**13,00**	11,7	8,99	7,9	15,68	15,6	11,20	10,6	13,46	**15,9**	**21,01**	16,5	**11,65**	9,2
Over 100 Aar . .	0,40	0,1	0,19	-	0,52	-	0,37	0,3	0,26	-	0,62	-	0,74	0,3

Efter denne Tabel sees en temmelig betydelig relativ Forøgelse af de Dødes Antal at have fundet Sted i det første Leveaar baade i hele Riget og i ethvert enkelt Stift med Undtagelse af Tromsø, hvor Forholdet er omvendt. I Aldersklasserne mellem 1 og 10 Aar bemærkes de Dødes Antal at være relativt formindsket undtagen i Christiania Stift;*) i Aldersklasserne mellem 20 Aar og 80 Aar sees de Dødes Antal at være relativt forøget i Riget samt Hamars (undtagen i Aldersklassen 20—30 Aar), Bergens, Trondhjems og Tromsø Stifter.

Tabel VI indeholder en Sammenstilling af endel Dødelighedsforholde i de enkelte Stifter og Amter.

*) Med Hensyn hertil maa det dog oplyses, at Forøgelsen under 1 Aar og Formindskelsen mellem 1 og 10 Aar er mere tilsyneladende end virkelig, idet Grunden for en stor Del ligger i en forandret Bearbeidelse i Tabelkontoret af Opgaverne fra 1866 af, hvorom nærmere henvises til Norges officielle Statistik, udgiven i Aaret 1869 C. No. 1 Pag. VII og XI.

Tabel VI.

1868.

	Samtlige Døde i pCt. af Fødte.	Døde i 1ste Leveaar i pCt af Fødte.	Døde i 1ste Leveaar i pCt. af samtlige Døde.	Døde mellem 1—15 Aar i pCt. af samtlige Døde.	Døde under 15 Aar i pCt. af samtlige Døde.
Riget	61,4	10,4	20,2	21,0	41,2
Christiania Stift . . .	68,9	14,4	20,9	26,4	47,3
Hamars — . . .	59,0	11,9	20,1	21,9	42,0
Christiansands— . . .	64,7	13,1	20,6	21,9	42,5
Bergens — . . .	48,1	11,3	23,7	13,9	37,6
Trondhjems — . . .	54,4	9,1	16,9	15,8	32,7
Tromsø — . . .	67,9	12,1	17,5	17,9	35,4
Christiania By	73,4	20,4	27,7	28,6	56,3
Akershus Amt	72,9	14,2	19,4	24,9	44,4
Smaalenenes -	67,5	14,9	22,1	25,4	47,4
Buskeruds -	66,6	12,6	18,9	24,9	43,9
Jarlsb.-Laurvigs Amt	65,4	11,6	17,7	28,8	46,5
Hedemarkens -	65,8	14,2	21,6	28,0	49,6
Christians -	53,2	9,7	18,2	14,2	32,5
Bratsbergs -	69,1	11,2	16,2	23,4	39,6
Nedenæs -	78,8	16,9	21,5	22,7	44,2
Lister-Mandals -	70,2	15,1	21,5	21,2	42,7
Stavangers -	49,7	11,5	23,0	20,2	43,2
Søndre Bergenhus -	49,7	11,6	23,5	14,7	38,2
Bergens By	63,9	16,3	25,6	19,8	45,5
Nordre Bergenhus Amt	46,5	11,4	24,4	10,5	35,0
Romsdals -	55,6	8,9	20,2	14,0	34,3
Søndre Trondhjems -	63,2	10,9	17,3	17,7	36,7
Nordre — -	47,3	7,4	15,6	11,7	27,3
Nordlands -	61,9	8,7	14,1	14,4	28,5
Tromsø -	66,0	12,4	18,7	20,1	38,8
Finmarkens -	91,5	21,6	23,6	22,6	46,2
Hele Riget i 1867 . .	78,7	16,7	21,3	23,3	44,6

De fleste Dødsfald indtraf i:		De færreste i:	
Mai	3 106	September	2 168
April	3 039	Oktober	2 208
Marts	2 968	November	2 392
Januar	2 892	Juli	2 426
Februar	2 848	Juni	2 433
December	2 771	August	2 486

Veirliget var i det Hele mildere end i det foregaaende Aar; Vinteren var kold og tildels med stor Snemængde paa Østlandet, stormende i det Vestenfjeldske, Vaaren kom overalt tidligt og var mild, Sommeren usædvanlig varm og tør, Høsten mild og gunstig for Indhøstningen, i den sidste Del af Aaret steg heller ikke Kulden til nogen betydelig Grad.

Aarsudbyttet betegnes med Hensyn til Kornavlen som i det Hele taget godt, hvad Kvalitet angaar, medens Mængden var mindre end sædvanlig; det samme gjelder om Høhøsten i det Østenfjeldske. Potetes gav et middels Udbytte. Vaarsildfisket gav, hvad det opfiskede Kvantum angaar, et mindre Udbytte end sædvanligt, hvilket opveiedes ved de høie Priser. Torskefiskerierne gav et noget større Udbytte end i 1867.

Om de **epidemiske Sygdommes** Fordeling over de enkelte Stifter og Amter giver Tabel VII Oplysning, Tabel VIII om de epidemiske Forholde i hele Riget. (Se Pag. VIII, IX og X).

Den største Sygelighed viste sig altsaa i August og i Aarets 5 første Maaneder, den mindste i Oktober og i Juni. Den større Sygelighed i August skyldes fornemmelig en over en større Del af Landet mærkbar Stigning af de akute gastriske Sygdommes Antal; i de første 5 Maaneder af Aaret havde især Mæslinger, catarrhalske Tilfælde og Lungebetændelse Indflydelse paa Sygeligheden.

Nervefeber (Typhus). Der opføres for Aaret 1868 et større Antal Angrebne end i noget af de sidste 11 Aar; Procentantallet af de Døde var noget mindre end i 1867 og noget større end i 1866. Forholdet mellem Angrebne og Døde af Nervefeber i de sidste 5 Aar, sees af følgende Sammenstilling:

Nervefeber.	Angrebne.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.
1868	6 777	770	11,36
1867	6 517	782	12,00
1866	6 480	700	10,80
1865	5 802	593	10,12
1864	5 685	672	11,82

Sammenlignes heromhandlede Aar med det foregaaende med Hensyn paa Nervefeberens Udbredning i de forskjellige Dele af Riget, viser Sygdommen sig ligesom i 1867 at have været lidet udbredt i Hamars Stift, at være betydelig aftaget i Hyppighed i Christiania Stift, men tiltaget i de øvrige Stifter, navnlig i Tromsø. Sygdommens mindre Udbredning i Christiania Stift skriver sig fornemmelig fra dens mindre hyppige Forekomst i Buskeruds samt Jarlsberg-Laurvigs Amt; i Christiansands Stift var Sygdommen, sammenlignet med 1867, mindre hyppig i Nedenæs Amt, men mere udbredt i Stavanger Amt, hvilket sidste ogsaa var Tilfældet i Romsdals, nordre Trondhjems, Nordlands og især i Finmarkens Amt. I de øvrige Amter var Forskjellen mellem Antallet af anmeldte Tilfælde i begge Aar ikke betydelig.

Sygdommen viste sig ogsaa i 1868 i Regelen som Abdominaltyphus, fra mange Amter omtales dels spredte, dels epidemiske Tilfælde af cerebral- eller exanthematisk Typhus, der dog ikke siges at have vundet videre Udbredning undtagen i Finmarkens Amt; af det hele Antal under denne Form af Nervefeber opførte Tilfælde (381) falde 358 paa dette Amt. Af Febris recurrens behandledes i Vadsø og Sydvarangers Lægedistrikter tilsammen 28 Tilfælde.

Tabel IX giver en nøiere Oversigt over Nervefeberens Forekomst i de forskjellige Egne af Landet.*) (Se Pag. XI).

Med Hensyn til Sygdommens Oprindelse berettes, at Nervefeber indførtes fra Udlandet ved syge Matroser til Grimstad og Lyngør i Nedenæs Amt samt ved indvandrende Kvæner til flere Steder i Finmarkens Amt. Fra de store Fiskerier førtes Sygdommen ved hjemvendende syge Fiskere omkring i de 3 nordlige Stifter. Fra Bergen og Byerne i Romsdals Amt bragtes Sygdommen til de omliggende Landdistrikter, fra Trondhjem til nordre Trondhjems Amt og fra Vadsø Lægedistrikt til Skjærvø i Tromsø Amt.

*) Ligesom i foregaaende Beretninger maa det bemærkes, at en og anden Læge opgiver Dødsfald af Nervefeber, hvor der ikke har været anvendt Lægehjelp til den Syge, eller Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede; under saadanne Omstændigheder har det, naar alle bekjendte Tilfælde skulde indtages i Tabellen, været nødvendigt at opføre de Dødes Antal uforandret ogsaa blandt de Angrebne. Den herved fremkomne Feil udjevnes for en Del derved, at paa den anden Side ikke alle Dødsfald blandt de Behandlede komme til Lægernes Kundskab, ligesom det ogsaa tør forudsættes, at mange af de anførte Tilfælde kun have været lette Abortivtilfælde. Paa det for hele Riget udregnede Dødelighedsforhold vil Feilen derfor neppe være af stor Indflydelse, men vel for en Del ved Sammenligningen mellem de enkelte Amter.

C. No. 4.

Tabel VII. **De af Lægerne anmeldte Tilfælde af epidemiske**

	Samtlige epidemiske Sygdomme.		Nervefeber.		Simpel Feber.	Barselfeber.		Børnekopper.		Vandkopper.	Skarlagensfeber.		Rødlinger.	Mæslinger.		Rosen.	
	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	Beh.	ialt døde.	Beh.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.
Riget	80 095	4579	6675	770	3614	434	115	* 1 790	99	765	2679	435	53	7552	373	984	24
Christiania Stift	32 546	1822	1618	227	1357	123	26	759	34	483	1302	278	17	3827	210	432	9
Hamars -	5 727	373	477	50	126	44	12	97	8	27	397	72	5	708	35	67	2
Christiansands -	15 798	925	1313	155	793	118	26	*919	57	62	105	22	5	1883	97	196	4
Bergens -	8 690	433	883	87	741	50	16	14	-	110	243	17	5	1023	29	132	5
Trondhjems -	12 306	611	952	83	416	62	18	-	-	67	436	37	10	105	2	129	2
Tromsø -	5 028	415	1432	168	181	37	17	1	-	16	196	9	11	6	-	28	2
Christiania By	6 869	549	150	16	232	13	8	87	8	126	180	68	10	224	62	101	1
Akershus Amt	3 407	197	144	14	53	24	7	303	11	30	150	41	-	617	24	47	2
Smaalenenes -	8 099	335	548	59	352	21	2	58	4	105	374	57	-	1385	45	70	4
Buskeruds -	6 531	395	509	81	406	19	4	290	10	143	391	64	-	497	39	111	-
Jarlsberg-Laurvigs Amt	7 640	346	267	57	314	46	5	21	1	79	207	48	7	1104	40	103	2
Hedemarkens -	3 537	266	316	35	98	22	8	6	-	22	382	67	-	571	27	26	-
Christians -	2 190	107	161	15	28	22	4	91	8	5	15	5	5	137	8	41	2
Bratsbergs -	2 797	294	159	23	55	22	5	*185	16	-	65	16	-	401	48	45	3
Nedenæs -	4 385	292	227	40	119	37	7	624	34	2	9	2	-	338	26	70	-
Lister-Mandals -	3 259	155	183	27	146	27	7	79	4	26	4	-	-	351	10	34	-
Stavanger -	5 357	184	744	65	473	32	7	31	3	34	27	4	5	793	13	47	1
Søndre Bergenhus -	1 181	98	397	35	9	9	4	9	-	-	72	6	-	81	3	24	-
Bergens By	5 405	195	167	17	638	14	3	5	-	101	147	10	-	751	23	60	5
Nordre Bergenhus Amt	1 245	103	173	21	42	13	5	-	-	-	23	1	5	131	2	25	-
Romsdals -	2 355	153	434	44	146	28	9	-	-	18	23	2	-	62	1	62	1
Søndre Trondhjems -	8 727	385	339	25	264	23	9	-	-	53	382	32	-	101	2	55	-
Nordre — -	2 083	110	325	28	58	25	4	-	-	5	32	3	10	2	-	35	1
Nordlands -	2 240	167	678	76	49	14	8		-	14	17	-	4	1	-	16	1
Tromsø -	764	63	176	19	39	10	2	-	-	-	83	3	5	4	-	5	1
Finmarkens** -	2 024	185	578	73	93	13	7	1	-	2	96	6	2	1	-	7	-

* Desuden opføres fra Bratsbergs Amt 233 ubehandlede Tilfælde uden Dødsfald.
** Paa Tabel VII og VIII er medtaget enkelte Behandlede og Døde, som ere opgivne efter Trykningen af Beretningen om Finmarkens Amt.

Af **Barselfeber** (Febris puerperalis) opgives et mindre Antal Tilfælde og Dødsfald end i hvert af de foregaaende 5 Aar, nemlig 434; ialt nævnes 115 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 475 Tilfælde og ialt 143 Dødsfald, i 1866 503 Tilfælde og ialt 136 Dødsfald, i 1865 615 og ialt 143 Dødsfald). Sammenlignet med 1867 sees Antallet i 1868 af anmeldte Tilfælde af Barselfeber at være mindre i alle Stifter undtagen i Trondhjems, hvor der viser sig en liden Stigning; Dødsfaldenes Antal sees især at være aftaget i Christiansands og Bergens Stift, i Tromsø Stift mærkes nogen Tiltagen. Som Døde paa Barselseng er af Presterne opgivet 295 (i det foregaaende Aar opgaves 302, i 1866 342, i 1865 347 og i Gjennemsnit for Tiaaret 1856—65 378); deraf vare:

under 20 Aar	2	fra 30—40 Aar	134
fra 20—30 —	90	- 40—50 —	69.

I Henseende til borgerlig Stilling vare heromhandlede Barselkvinder fordelte paa følgende Maade: 82 Gaardmandskoner, 45 Husmandskoner, 36 Inderstkoner, 13 gifte med Industridrivende, 4 med Handelsmænd, 8 med Søfarende, 5 med Arbeidere, 4 med Embedsmænd, 3 med Skolelærere, 2 gifte med forskjellige, 26 ugifte Piger og 67 uopgivne, 61 hørte hjemme i Byerne, 234 i Landdistrikterne (cfr. Norges officielle Statistik, udgiven i Aaret 1870, C. No. 1, Side XIII).

Tabel X viser Fordelingen over By og Land samt paa de enkelte Stifter af Dødsfald paa Barselseng og af Barselfeber (se Pag. XII).

Ved at sammenholde Prestelisterne og Lægernes Opgaver over Dødsfald paa Barselseng findes 34 Dødsfald, der ikke kunne sees at være opførte i Prestelisterne, hvorefter Antallet af Dødsfald paa Barselseng for hele

C. No. 4.

Sygdomme fordelte paa Stifter og Amter.

Kighoste.		Diphtherisk Svælgbetændelse		Strubehoste.		Kusma.	Akute catarrhalske Tilfælde.		Lungebetændelse.		Pleurit.		Gigtfeber.		Koldfeber.		Diarrhoe og Cholera nostras.		Blodgang.		Skjørbug.	
Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt döde.	Beh.	ialt döde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.	Beh.	ialt døde.
4345	370	1547	169	264	169	249	21 351	328	5528	958	594	42	1328	48	158	1	18 411	566	1131	91	643	21
1814	111	635	61	117	94	191	10 146	150	2186	394	190	20	464	17	92	1	6 752	189	31	-	10	1
441	24	150	10	20	12	14	1 375	25	721	95	57	3	149	3	1	-	793	17	29	4	29	1
1102	134	193	26	50	20	14	4 445	66	1188	225	115	7	276	9	59	-	2 937	75	19	2	6	-
448	72	144	10	20	5	13	2 228	32	459	83	89	7	192	12	3	-	1 823	52	60	4	10	2
442	23	317	21	46	26	12	2 389	43	664	110	73	4	161	5	2	-	5 279	196	730	41	14	-
98	6	108	41	11	12	5	768	12	310	51	70	1	86	2	1	-	827	37	262	40	574	17
331	29	82	14	21	35	159	2 934	69	423	141	5	7	131	4	11	1	1 635	85	14	-	-	1
145	4	46	2	13	10	6	718	12	359	52	43	4	38	2	5	-	661	12	1	-	4	-
730	32	183	8	28	14	15	1 977	17	540	52	59	4	145	3	9	-	1 494	34	4	-	2	-
168	17	126	11	20	11	-	1 738	32	422	84	51	5	71	4	21	-	1 535	33	10	-	3	-
440	29	198	26	35	24	11	2 779	20	442	65	32	-	79	4	46	-	1 427	25	2	-	1	-
299	21	87	10	14	9	-	782	22	324	49	34	1	89	2	1	-	434	13	18	2	12	-
142	3	63	-	6	3	14	593	3	397	46	23	2	60	1	-	-	359	4	11	2	17	1
126	35	46	11	7	4	-	718	14	311	98	12	1	57	3	14	-	568	17	-	-	6	-
578	77	50	4	9	3	3	1 190	21	270	56	58	3	54	2	29	-	705	15	13	2	-	-
221	9	46	8	16	8	9	1 048	21	257	35	19	3	50	-	9	-	732	23	2	-	-	-
177	13	51	3	18	5	2	1 489	10	350	36	26	-	115	4	7	-	932	20	4	-	-	-
52	13	55	4	3	1	-	115	3	101	14	4	2	43	2	-	-	196	11	11	-	-	-
278	18	55	3	14	2	12	1 539	19	209	51	24	3	97	5	3	-	1 280	35	11		-	1
118	40	23	3	3	2	-	334	8	60	8	22	2	39	5	-	-	213	5	13	1	8	-
89	4	102	9	11	10	3	583	10	217	42	48	-	51	1	2	-	374	10	96	9	6	1
326	20	172	6	29	15	10	1 759	27	304	45	52	2	98	2	-	-	4 234	173	516	27	10	-
27	-	54	6	6	1	-	287	8	232	33	12	2	25	2	-	-	805	14	143	8	-	-
45	5	42	4	7	7	4	375	7	159	26	37	-	67	1	-	-	531	18	49	8	131	6
53	1	12	4	3	5	-	100	1	84	12	23	1	11	1	-	-	122	6	22	6	12	1
-	-	54	33	1	-	1	293	4	67	13	10	-	8	-	1	-	174	13	191	26	431	10

Riget bliver 329; desuden vides 2 Kvinder døde af Barselfeber senere end 4 Uger efter Nedkomsten og 1, af Svangerskab udenfor Livmoderen. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger i det Hele Oplysning om Dødsaarsagen for 168; 113 døde af Barselfeber, 15 af Barselkrampe (deraf 1 uforløst), 3 af Barselmani, 10 af Blødning fra Livmoderen (deraf 4 uforløste), 5 af Bristning af Livmoderen, 6 efter forskjellige besværlige eller i anden Henseende uregelmæssige Fødsler, fuldførte ved Kunsthjelp, 3 af Emboli, 1 af hver af følgende Sygdomme: Uraemi, Morbus Brighti, Diarrhoe, Cholera nostras, Mæslinger, Febris recurrens, Lungesvindsot og 6 (foruden de 5 ovenfor omtalte) døde uforløste; af Prestelisterne sees desuden at være døde uforløste 4 Fødende, saa at Antallet af uforløste Døde bliver 15, hvoraf:

i Christiania By	1	i nordre Bergenhus Amt	3
i Hedemarkens Amt	1	i Romsdals -	2
i Bratsbergs -	1	i søndre Trondhjems -	2
i Stavanger -	3	i Tromsø -	2

Af de døde Uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger indeholde nærmere Oplysninger, haves Opgave over Dødsaarsagen hos 8; af disse opgives 4 at være døde af Blødning ved forliggende Moderkage, 2 ved Bækkenforsnevring og 1 af Barselkrampe; om den 8de henvises til Beretningen for Tromsø Amt Side 144.

Børnekopper (Variolae), hvoraf opføres ialt 2 023 Angrebne og 99 Døde, vare mere udbredte end i noget af de sidste ti Aar. (I det foregaaende Aar opgives 1 243 Angrebne og ialt 120 Døde, i 1859 mellem 18—1 900 Angrebne og henved 200 Døde). Børnekopperne havde sin

De af Lægerne anmeldte Tilfælde af epidemiske Sygdomme efter Tid, Kjøn og Alder.

Tabel VIII. (Le nombre des cas traites des maladies épidémiques par mois, par sexe et par âge.)

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Kjønnet er opgivet ialt for	Af de Opgivne vare af		Alder er opgivet ialt for	Af de Opgivne vare	
	Behandlede.	Deraf Døde.															Mk.	Kv.		under 15 Aar.	over 15 Aar.
Typhus	6 675	671	5 829	610	374	429	423	557	390	355	462	571	504	627	527	6 156	3 272	2 884	5 764	1 582	4 182
Febris simplex	3 614	-	3 467	302	320	276	321	332	267	230	285	258	280	292	304	3 208	1 557	1 651	3 234	1 533	1 701
— puerperalis	434	97	395	48	42	44	36	39	24	27	18	29	30	26	32	434	-	434	434	-	434
Variolae	1 790	98	1 748	235	305	288	193	273	189	127	76	19	6	17	20	1 593	837	756	1 643	529	1 114
Varicellae	765	-	739	84	50	94	63	64	52	39	16	38	69	86	84	604	304	300	614	554	60
Scarlatina	2 679	338	2 639	268	211	193	174	147	202	206	164	145	179	361	389	2 258	1 066	1 192	2 328	2 026	302
Rubeolae	53	-	45	7	5	2	2	5	4	4	-	-	6	4	6	38	19	19	36	24	12
Morbilli	7 552	226	7 196	1 286	1 324	1 180	963	776	556	376	221	160	109	121	124	5 977	2 967	3 010	6 379	5 643	736
Erysipelas	984	17	917	86	75	91	91	87	67	72	67	52	63	86	80	782	292	490	772	118	654
Tussis convulsiva	4 345	266	4 258	307	275	258	262	262	352	431	478	409	455	398	371	3 293	1 583	1 710	3 799	3 681	118
Diphtheritis faucium	1 547	116	1 461	155	179	129	84	91	89	69	68	111	145	175	166	1 338	610	728	1 376	750	626
Angina membranacea	264	128	255	39	36	29	12	14	8	9	4	20	29	30	25	223	123	100	227	222	5
Parotitis	249	-	241	16	20	27	18	22	15	14	5	6	12	28	58	80	39	41	80	49	31
Catarrhus	21351	261	19611	2 103	2 199	2 412	2 056	1 785	1 174	878	821	1 015	1 321	1 899	1 948	16515	8 598	7 917	16974	7 122	9 852
Pneumonia	5 528	766	5 350	573	541	632	726	709	349	249	172	184	308	443	464	4 882	2 976	1 906	4 857	1 391	3 466
Pleuritis	594	23	543	52	62	61	61	57	49	31	37	21	36	36	40	515	321	194	508	88	420
Rheumatism. art. acut.	1 328	33	1 235	161	162	141	102	117	73	54	61	67	90	88	119	1 133	629	504	1 122	149	973
Febris intermittens	158	-	131	7	5	5	2	7	8	1	21	40	17	11	7	127	112	15	125	8	117
Diarrhoea et Cholera nostras	18411	441	17621	698	623	696	637	644	881	2 485	5 873	2 589	1 084	779	632	15102	7 631	7 471	15645	7 382	8 263
Dysenteria	1 131	84	1 090	35	34	50	63	64	43	63	200	141	103	155	139	1 018	525	493	995	443	552
Scorbutus	643	13	473	33	40	81	74	63	81	64	15	11	5	2	4	510	343	167	434	62	372
Sum	80095	3 578	75244	7 105	6 882	7 118	6 363	6 115	4 873	5 784	9 064	5 886	4 851	5 664	5 539	65786	33804	31982	67346	33356	33990

Tabel IX. **Oversigt over Nervefeberens Forekomst i de forskjellige Egne.**

	Folkemængde ved Midten af 1868.	Angrebne.	Angrebne af 1000 Indvaanere.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.	Lægedistrikt, Herred eller By, hvor Nervefeber især forekom.
Riget	1 725 082	6 777	3,93	769	11,35	
Christiania Stift	460 065	1 655	3,60	227	13,71	
Hamars -	240 957	478	1,98	50	10,46	
Christiansands -	333 118	1 316	3,95	155	11,78	
Bergens -	270 970	891	3,29	87	9,76	
Trondhjems -	260 437	963	3,70	83	8,62	
Tromsø -	159 535	1 474	9,24	167	11,33	
Akershus Amt med Christiania	171 502	306	1,78	30	9,80	Christiania . . . . . 162 Angr. 16 Døde Akers Distrikt . . . . 81 — 7 —
Smaalenenes Amt	101 569	548	5,40	59	10,77	Sarpsborgs — . . . . 224 — 29 — Fredrikshald . . . . . 167 — 13 —
Buskeruds —	99 767	520	5,21	81	15,58	Buskeruds Landfysikat 316 — 44 — deraf i Drammen . . . 208 — 16 — Modums Distrikt . . . 119 — 26 —
Jarlsberg-Laurvigs Amt	87 227	281	3,22	57	20,28	Jarlsbergs Landfysikat 211 — 38 — Laurvigs Distrikt . . . 61 — 19 —
Hedemarkens —	120 568	316	2,62	35	11,08	Solør-Odalens Distrikt 118 — 11 — Hedemarkens Amtsfysik. 156 — 17 —
Christians —	120 389	162	1,35	15	9,26	Totens . . . . . 65 — 3 —
Bratsbergs —	80 639	160	1,98	23	14,38	Bratsbergs Landfysikat 58 — 9 — Kragerø Distrikt . . . 80 — 8 —
Nedenæs —	69 551	227	3,26	40	17,62	Østre Nedenæs Distrikt 116 — 20 — Vestre — — 73 — 11 —
Lister-Mandals —	74 625	185	2,48	27	14,59	Christiansand . . . . . 51 — 7 — Lyngdals Distrikt . . . 43 — 6 — Flekkefjords — . . . 47 — 4 —
Stavangers —	108 303	744	6,87	65	8,74	Sandnæs — . . . 102 — 7 — Stavangers — . . . 153 — 13 — Finnø — . . . 44 — 10 — Karmøens — . . . 137 — 8 — Haugesunds — . . . 152 — 6 — Indre Søndhordlands Dist. 41 — 5 —
Søndre Bergenhus med Bergen	143 469	564	3,93	52	9,22	Ytre Søndhordlands - 85 — 11 — Nordre Midthordlands - 76 — 4 — Indre Nordhordlands - 76 — 5 — Ytre Nordhordlands - 50 — 4 — Bergen . . . . . 167 — 17 —
Nordre Bergenhus Amt	86 148	178	2,07	21	11,80	Lærdals Distrikt 52 — 4 —
Romsdals —	108 234	443	4,09	44	9,93	Østre Søndmøres — 57 — 3 — Nordre Søndmøres — 81 — 8 — Ytre Romsdals — . 69 — 8 — Søndre Nordmøres — 81 — 11 — Surendals — 60 — 6 — Nordre Nordmøres — 57 — 2 —
Søndre Trondhjems —	110 831	341	3,08	25	7,33	Trondhjem . . . . . 55 — 6 — Ørkedals Distrikt . . . 71 — 5 — Søndre Fosens Distrikt 98 — 4 —
Nordre — —	82 725	328	3,96	28	8,54	Stjørdals — 78 — 6 — Frostens — 43 — 5 — Levangers — 58 — 3 — Inderøens — 43 — 4 — Stenkjærs — 54 - 8 — Ytre Namdals — 52 — 2 —
Nordlands —	91 674	690	7,53	76	11,01	Brønø — 68 — 5 — Alstadhougs — 59 — 4 — Bodø — 76 — 3 — Skjærstads — 124 — 12 — Vestlofotens — 99 — 14 — Østlofotens — 102 — 15 — Hadsels — 41 — 7 —
Tromsø —	46 676	179	3,83	19	10,61	Søndre Senjens — 54 — 6 — Tromsø — 52 — 7 — Skjærvø — 42 — 2 —
Finmarkens —	21 185	605	28,56	72	11,90	Altens — 77 — 10 — Hammerfest — 68 — 24 — Vadsø — 349 · 25 —

største Udbredning i Christiansands og Christiania Stifter, mindre hyppig var Sygdommen i Hamars Stift; i Bergens Stift forekom den kun enkeltvis, fra Trondhjems Stift anmeldtes intet, fra Tromsø Stift kun 1 Tilfælde. De fleste Tilfælde forekom i 1ste Halvaar, i 3die Kvartal aftog deres Antal betydelig og i Aarets sidste 4 Maaneder anmeldtes kun enkelte Tilfælde; ved Aarets Slutning forekom Sygdommen i Smaalenenes, Buskeruds, Nedenæs og

C. No. 4.

Tabel X.

Paa Barselseng og af Barselfeber døde Kvinder.

	1856—1865.		1868.			Barselfeber efter Lægernes Opgaver.			
	Gjennemsnitsantal af Barselkvinder.	Af 1000 Barselkvinder døde.	Antal Barselkvinder.	Efter Presteliste-rne døde paa Barselseng.	Af 1000 Barselkvinder døde.	Samtlige Tilfælde.	Deraf endte dødeligt.	Dødsprocent.	Dødsfald ialt.
Riget	53 588	7,0	52 999	295	5,6	434	97	22,4	114
Landdistrikterne	44 873	6,7	42 924	234	5,5	-	-	-	-
Bydistrikterne . .	8 715	8,6	10 075	61	6,1	-	-	-	-
Christiania Stift	14 852	5,8	14 343	55	3,8	123	21	17,1	26
Hamars -	7 900	3,9	6 754	25	3,7	44	12	27,3	12
Christiansands -	10 264	7,8	10 560	80	7,6	118	21	17,8	25
Bergens -	8 128	8,5	8 608	45	5,2	50	13	26,0	16
Trondhjems -	7 301	8,0	7 321	43	5,9	62	16	25,8	18
Tromsø -	5 143	10,2	5 413	47	8,7	37	14	37,8	17

Lister-Mandals Amter. Sygdommen indførtes fra England til Laurvig, fra Holland til Sarpsborgs Distrikt, fra Sverige til Buskeruds Landfysikat, Tønsberg, Tjømø, Grimstad og Bergen. Ved Omstreifere udbredte Sygdommen sig i Akershus Amt, til Modums og Totens Distrikt samt Bratsbergs Amt. Fra Hadeland førtes Sygdommen til Akers og Ringerikes Distrikt, fra Drammen til Modum, Skouger og Laurvig, fra Modum til Sandsvær, Rollag og Skouger, fra Hurdalen i Ullensakers Distrikt til Toten, fra Toten til Faaberg, fra Telemarken til Sandsvær, fra Lyngdal i Lister-Mandals Amt til Aaseral i Nedenæs, fra Lister-Mandals Amt til Haugesund, fra Bergen til indre Nordhordland. I og omkring Arendal herskede i de sidste Maaneder af 1867 en Epidemi af Børnekopper, som vandt betydelig Udbredning i første Kvartal af 1868; Sygdommen udbredte sig ved Smitte over større Dele af Bratsbergs Amt, den største Del af Nedenæs Amt samt til Christiansands By og Mandals og Flekkefjords Distrikter i Lister-Mandals Amt. Blandt 131 Uvaccinerede, der angrebes af Børnekopper, forekom 25 Dødsfald; ialt omtales 26 Dødsfald af Børnekopper blandt Uvaccinerede.

Skarlagensfeber (Scarlatina) var i det Hele mindre hyppig end i det foregaaende Aar; i Tabel XI hidsættes en Sammenligning over de anmeldte Tilfælde og Dødsfalds Fordeling stiftsvis i de tvende sidste Aar:

Tabel XI.

Skarlagensfeber.	1868.			1867.		
	Behandlede.	Deraf døde.	Ialt opgivne Dødsfald.	Behandlede.	Deraf døde.	Ialt opgivne Dødsfald.
Riget	2 679	338	435	4 563	545	764
Christiania Stift . . .	1 302	202	278	1 824	237	335
Hamars - . . .	397	70	72	303	55	55
Christiansands- . . .	105	11	22	1 301	153	211
Bergens - . . .	243	15	17	868	63	113
Trondhjems - . . .	436	32	37	98	15	15
Tromsø - . . .	196	8	9	169	22	35

Sygdommen var saaledes i 1868 betydeligt aftagen i Christiansands og Bergens Stifter, noget mindre hyppig i Christiania Stift men mere udbredt i Hamars og især i Trondhjems Stifter. Sygdommen skildres som mild i Tromsø Amt, som ondartet fra Akers Distrikt, endel af Smaalenenes Amt, fra Buskeruds og Hedemarkens Amter, hvor Diphtherit og Affektion af Halskjertlerne ofte optraadte som Komplikation og Vatersot som Eftersygdom. For 47 Døde haves Opgave over den sekundære Dødsaarsag, denne var Diphtherit hos 19, Nyrebetændelse og Vatersot hos 18, gangrenøs Halsbetændelse hos 2, Lungebetændelse hos 2, Pleurit hos 1, Kramper hos 2, Hjernebetændelse hos

1, Pyæmi hos 1 og Diarrhoe hos 1. Ved Aarets Slutning var Sygdommen mest udbredt i Smaalenenes, Buskeruds, Hedemarkens og søndre Trondhjems Amter.

Mæslinger (Morbilli) forekom noget hyppigere end i 1867 og med epidemisk Udbredning i de 4 sydlige Stifter. Der opgives ialt 7 552 behandlede Tilfælde og 373 Dødsfald (i 1867 kjendtes 5 811 Behandlede og 185 Døde). Da Sygdommen for det meste var mild, kom paa mange Steder de færreste under Behandling; i Christiania, Hamars og Christiansands Stifter var Sygdommen mest udbredt i 1ste Halvaar, i Bergens Stift begyndte Sygdommen i 2det Kvartal. Som Komplikationer nævnes især Bronchit og Bronchopneumoni. Den sekundære Dødsaarsag er opgiven for 90 Døde, denne var Lungebetændelse hos 38, akut Bronchit hos 28, Lungesvindsot hos 7, Diarrhoe og Gastroenterit, tilsammen hos 5, Pleurit hos 3, Vatersot hos 3, Meningit hos 3, Strubehoste hos 2 og akut Tuberkulose hos 1.

Kighoste (Tussis convulsiva) var mere udbredt end i det foregaaende Aar; der opgives ialt 4 345 Behandlede og 370 Dødsfald (2 789 Behandlede og 248 Dødsfald i 1867). Den sekundære Dødsaarsag er nævnt for 17 Døde, denne var Lungebetændelse hos 11, akut Bronchit hos 3, Kramper hos 2, Hjernebetændelse hos 1.

Diphtherisk Svælgbetændelse (Diphtheritis faucium) forekom ogsaa i heromhandlede Aar i samtlige Overøvrighedsdistrikter, men var fremdeles i Aftagende; ligesom i de 4 nærmest foregaaende Aar viste den sig kun sporadisk eller i mere begrændsede Epidemier; epidemisk forekom Sygdommen saaledes i Trysils og Tønsets Lægedistrikter i Hedemarkens Amt, i Faaberg i Christians Amt, i Landfysikatet og Kragerø Lægedistrikt i Bratsbergs Amt samt i Altens Lægedistrikt i Finmarkens Amt, hvor den optraadte med forholdsvis stærk Dødelighed. Slaaes Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, findes i Lægernes Beretninger Opgave over 338 Dødsfald af begge Sygdomme, medens det opgivne Antal Aaret iforveien udgjorde 369, i 1866 423, i 1865 557. Ialt opgives 1 811 Angrebne af begge Sygdomme (i det foregaaende Aar opføres 2 111 Angrebne). For de Behandlede viser Dødeligheden sig at have været 13,5 pCt. I det foregaaende Aar var Forholdet 13,1 pCt., i 1866 14,0 pCt., i 1865 14,4 pCt. Efter et Dødelighedsforhold af 13,5 pCt. vilde de ialt opgivne 338 Dødsfald svare til et Antal af 2 504 Angrebne.

Til Oversigt over Sygdommens Fordeling paa Aarstiderne i de sidste 5 Aar hidsættes følgende Sammenstilling:

Tabel XII.

Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste.	Antal Tilfælde, for hvilke Tiden er opgivet.	Deraf falde paa			
		1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.
1864	3 747	1 191	800	761	995
1865	3 060	900	752	678	730
1866	2 676	807	631	586	652
1867	2 031	643	480	490	418
1868	1 716	567	298	281	570
Tilsammen	13 230	4 108	2 961	2 796	3 365

Kusma (Parotitis) forekom dette Aar intetsteds med stærkere epidemisk Udbredning.

Af **catarrhalske Sygdomme** opgives ialt 21 351 behandlede Tilfælde, af hvilke 261 endte dødeligt (i det foregaaende Aar opgaves 26 061 behandlede Tilfælde med 285 Dødsfald). Influenza forekom Oktober og November i og omkring Lillehammer og i 2det Kvartal i Lesje, som en udbredt Epidemi i Gryten i Romsdals Amt (i November og December) samt i Ørkedal i søndre Trondhjems Amt. Akut Bronchit opføres som Dødsaarsag hos 294, Laryngit hos 10, simpel Halsbetændelse hos 6, Influenza og Catarrhalfeber hos 5, Catarrh uden nærmere Opgave over Formen hos 13; tilsammen 328 Dødsfald af catarrhalske Sygdomme.

Af **Lungebetændelse** (Pneumonia) opgives et mindre Antal end i det foregaaende Aar. Tabel XIII viser Antallet af anmeldte Tilfælde for hvert af Aarene 1859—1868:

Tabel XIII. Anmeldte Tilfælde af Lungebetændelse i sidste Tiaar.

Aar	Antal	Aar	Antal
1859	2 842	1864	5 356
1860	2 714	1865	4 353
1861	3 627	1866	5 034
1862	5 007	1867	7 373
1863	4 872	1868	5 528

Af de opgivne 5 528 behandlede Tilfælde endte 766 eller 13,9 pCt. dødeligt (i det foregaaende Aar endte af 7 373 behandlede Tilfælde 1 049 eller 14,2 pCt. dødeligt). Som Dødsaarsag opgives Lungebetændelse ialt hos 957 (1 242 i 1867).

Betændelsens Sæde er opgivet for 223 Behandlede, hos 116 havde Sygdommen sit Sæde i høire, hos 87 i venstre Lunge, hos 20 i begge Lunger.

Af **Hjernebetændelse** (Meningitis simplex) er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført 423 Dødsfald, af akut Hjer-

nevatersot og tuberkuløs Meningit 144, af Kramper i Børnealderen (Convulsiones infantum) 319, tilsammen 886, af hvilke Dødsfald 417 falde paa Christiania Stift, 57 paa Hamars, 215 paa Christiansands, 90 paa Bergens, 84 paa Trondhjems og 23 paa Tromsø Stift.

Epidemisk Cerebro-spinal-Meningit omtales fra Hedemarkens Amt, hvorfra der opgives 15 Behandlede med 5 Dødsfald, Christians Amt 1 Behandlet, der helbrededes, nordre Trondhjems Amt 1 Dødsfald og Nordlands Amt 2 Dødsfald, tilsammen 8 Dødsfald. Af sporadisk Cerebro-spinal-Meningit nævnes 3 Dødsfald fra Romsdals Amt, 1 Tilfælde uden Dødsfald fra søndre Trondhjems Amt og 1 Tilfælde med dødelig Udgang fra Finmarkens Amt.

Kronisk Rheumatisme betegnes som sædvanligt fra alle Egne af Landet som en meget almindelig Sygdom, ialt opgives af denne Sygdom samt af afebril Rheumatisme og Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Formen 2 671 Behandlede, nemlig 926 i Christiania Stift, 381 i Hamars, 717 i Christiansands, 143 i Bergens, 262 i Trondhjems og 242 i Tromsø Stift; af 2 370 af disse vare 1 393 af Mand-, 977 af Kvindekjøn, af 2 183 vare 63 under, 2 120 over 15 Aar. Ialt opføres 9 Dødsfald af kronisk Rheumatisme, nemlig 3 i Christiania Stift, 4 i Hamars og 2 i Tromsø Stift.

Koldfeber (Febris intermittens) var sjelden. Ligesom tidligere vare de fleste for denne Sygdom behandlede Personer Sømænd, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** tilsammen opgives et betydeligt større Antal behandlede Tilfælde end i det foregaaende Aar, nemlig 18 524*) mod 8 826 i 1867. Sygdommen forekom i alle Stifter hyppigere end i 1867 men fornemmelig udmærker sig i denne Henseende Trondhjems, hvorfra der anmeldtes 5 279 behandlede Tilfælde mod 931 i det foregaaende Aar; Sygdommen herskede især i søndre Trondhjems Amt, hvor den havde epidemisk Udbredning fra Juli til Oktober; Sygdommen ledsagedes af Feber, Udtømmelserne vare hyppigt blodige og forbundne med Tenesmer, den stod saaledes paa Overgangen til Dysenteri, som omtrent samtidig gik i de samme Egne. Ogsaa fra andre Steder af Landet omtales Diarrhoerne oftere at have været ledsagede af blodige Udtømmelser. Blandt de paa Dødslisten opførte 324 Dødsfald af Diarrhoe angives 5 at have været kroniske.

Blodgang (Dysenteria) var ligeledes hyppigere end i det forgaaende Aar; der opgives ialt 1 131 behandlede Tilfælde og 91 Dødsfald (i 1867 334 behandlede Tilfælde og 17 Dødsfald). Sygdommen forekom epidemisk i Dele af Trondhjems og Tromsø Stifter; den viste sig meget smitsom og førtes oftere ved Reisende til længere bortliggende Steder. Som Aarsag til de gastriske Sygdommes usædvanlige Hyppighed i det Nordenfjeldske anføres den langvarige og stærke, med Tørke forbundne Sommervarme.

Skjørbug (Scorbutus) optraadte i heromhandlede Aar mere end almindeligt hyppigt i Nordlands og Finmarkens Amter, hvilket tilskrives det foregaaende Aars Misvæxt med deraf følgende Mangel paa tilstækkelig Plantenæring.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver Tabel XIV en Oversigt: (Se Tabel XIV.)

Antallet af indlagte Tilfælde i 1868 bliver saaledes, naar man fradrager de fire Personer, der bleve overflyttede fra et Sygehus til et andet, 973, hvilket er større end i noget af de sidste ti Aar undtagen i 1866; Tallet af Syphilitiske, der ere komne under Behandling i Rigets Sygehuse, har nemlig i det sidste Decennium været følgende:

1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866
662	677	720	672	809	819	850	978
			1867	1868			
			831	973			

I 1868 var Forholdet af primære til konstitutionelle Tilfælde 1 : 3,8 (i det foregaaende Aar var Forholdet 1 : 4, i 1866 = 1 : 3,5); sættes Opgaverne fra Sygehusene i Christiania, hvor et forholdsvis stort Antal primære Tilfælde behandledes, ud af Betragtning, bliver Forholdet mellem primære og konstitutionelle Tilfælde = 1 : 7,1. Som i Tabellen anført faldt der en gjennemsnitlig Behandlingstid af 82,7 Dage paa hver Udskreven (i det foregaaende Aar 79,9 Dage, i 1866 77,1 Dage, i 1865 83,4 Dage, i 1864 93,8 Dage). Paa Rigshospitalet var den gjennemsnitlige Behandlingstid i 1868 99,4 (i 1867 99 Dage, i 1866 81,9 Dage, i 1865 90,7 Dage, i 1864 115,5 Dage). — Af privat behandlede Tilfælde opgives tilsammen 688 (i det foregaaende Aar 606), nemlig 350 i Christiania Stift, 44 i Hamars, 173 i Christiansands, 34 i Bergens, 67 i Trondhjems og 20 i Tromsø Stift. Af 465 Privatbehandlede vare 309 af Mand-, 156 af Kvindekjøn, af 447 52 under, 395 over 15 Aar; af 361, for hvilke Sygdommens nærmere Beskaffenhed er angivet, lede 111 af primære, 192 af sekundære, 46 af tertiære, 12 af hereditære Tilfælde. Som Dødsaarsag er Syphilis opgivet i og udenfor Sygehusene ialt hos 41, hvoraf 21 i Christiania Stift, 1 i Hamars, 8 i Christiansands, 4 i Bergens, 6 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stift. Af Dødsfaldene forekom 28 hos

*) Foruden de paa Tabel VII og VIII opførte 18 411 Tilfælde er i Jarlsberg-Laurvigs Amt anmeldt 113, for hvilke Udfaldet ikke er angivet.

Tabel XIV.

Syphilitiske, behandlede paa Sygehusene i	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Af de indkomne Tilfælde vare						Udgaaede.			Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære	hereditære	Recidiver	mistænkte	af uopg. Form.	helbredede	i Bedring	uhelbredede	Ialt.	Md.	Kv.		
Hele Riget	170	72	98	977 *)	409	567	1147 *)	481	665	197	602	91	10	33	5	39	848	23**)	12**)	23	240	89	151	73968 ***)	82,7
Christiania Stift	98	43	55	550 *)	207	342	648 *)	250	397	146	305	35	8	33	-	23	474	15	7	14	137	47	90	42946 †)	86,2
Hamars -	15	5	10	45	17	28	60	22	38	3	35	7	-	-	-	-	40	1	-	1	18	4	14	5977	145,8
Christiansands- -	18	6	12	97	47	50	115	53	62	12	67	2	2	-	-	14	74	3	3	2	33	14	19	7501	93,8
Bergens -	10	5	5	50	30	20	60	35	25	15	29	6	-	-	-	-	45	-	2	2	11	6	5	2939	62,5
Trondhjems -	22	11	11	220	101	119	242	112	130	21	153	41	-	-	5	-	198	-	-	4	40	17	23	12997	65,6
Tromsø -	7	2	5	15	7	8	22	9	13	-	13	-	-	-	-	2	17	4	-	-	1	1	-	1608	76,6

*) For Fredrikstads Bys Sygehus mangler Opgave over Kjønnet for en af de Indkomne, ligeledes er Udfaldet af Behandlingen ikke opgivet for en paa Fredrikstads Garnisonssygehus Behandlet, desuden mangler Oplysning om Forpleiningsdagenes Antal for begge disse Sygehuse.
**) 1 Mand, 3 Kvinder, tilsammen 4 Personer overflyttedes fra et Sygehus til et andet, deraf 1 i Bedring og 3 uhelbredede, 2 lede af sekundære Tilfælde.
***) Dette Antal er opgivet for 894 Udskrevne.
†) Dette Antal er opgivet for 498 Udskrevne.

Børn under 1 Aar og 3 hos Personer, der lede af tertiære Former.

Elephantiasis (Græcorum). Af Spedalske kjendtes ved Udgangen af Aaret 1856 tilsammen 2 079

—	1857	—	2 062
—	1858	—	2 087
—	1859	—	2 095
—	1860	—	2 068
—	1861	—	2 096
—	1862	—	2 119
—	1863	—	2 162
—	1864	—	2 182
—	1865	—	2 136
—	1866	—	2 126
—	1867	—	2 137
—	1868	—	2 119

Som i tidligere Beretninger bemærket kan nogen sikker Formening om den spedalske Sygdoms Til- eller Aftagen fra det ene Aar til det andet ikke udledes af de anførte Tal, paa hvilke den tilfældige Opdagelse af tidligere overseede Tilfælde har øvet en betydelig og i de forskjellige Aar forskjellig Indflydelse. Gaar man, for tilnærmelsesvis at kunne anstille en Sammenligning, frem paa den ogsaa i de foregaaende Beretninger anvendte Maade, nemlig ved til de i et Aar som nye iagttagne Tilfælde endvidere at lægge dem, der i de næste Aar befindes tidligere at have været overseede, og igjen at fradrage dem, der vise sig at have været feilagtig opførte, stiller Forholdet sig for de 13 Aar 1857—69, for hvilke fuldstændige Lister haves, saaledes: Der opførtes:

Aar.	som nye Tilfælde.	som tidligere overseede Tilfælde.	som feilagtig opførte Tilfælde.
1857	44	222	7
1858	77	163	13
1859	110	168	56
1860	98	169	46
1861	112	173	16
1862	120	144	16
1863	103	139	25
1864	103	143	19
1865	52	132	9
1866	46	162	2
1867	106	126	4
1868	91	120	5
1869	99	113	9

Beregnet herefter findes paa den ovenfor omtalte Maade Antallet af nyopstaaede Tilfælde at have været:

i 1857	194	i 1863	227
i 1858	189	i 1864	226
i 1859	233	i 1865	212
i 1860	255	i 1866	168
i 1861	240	i 1867	221
i 1862	234	i 1868	195

i de nævnte 12 Aar = 2 594.

Af Dødsfald blandt Spedalske kjendtes ifølge Overlægens Beretning:

i 1857	283	i 1863	187
i 1858	211	i 1864	196
i 1859	206	i 1865	214
i 1860	242	i 1866	209
i 1861	237	i 1867	203
i 1862	208	i 1868	211

i de nævnte 12 Aar = 2 607.

Som helbredede opførtes i 1868 6 Spedalske (i det foregaaende Aar 5). Fra 1857—1868 incl. opgives ialt 44 Spedalske (31 i og 13 udenfor *) Stiftelserne) at være helbredede, af disse sees 3 at have faaet Tilbagefald. Af de 211 døde Spedalske falde 2 paa Hamars, 10 paa Christiansands, 102 paa Bergens, 80 paa Trondhjems og 17 paa Tromsø Stift, 122 vare af Mand-, 89 af Kvindekjøn, Alderen er opgivet for 114 paa Stiftelserne døde Spedalske, deraf vare fra 10—15 Aar 1, fra 15—20 Aar 6, fra 20—30 Aar 27, fra 30—40 Aar 34, fra 40—50 Aar 20, 50—60 Aar 9, fra 60—70 Aar 7 og fra 70—80 Aar 10.

Af de ved Aarets Udgang kjendte 2 119 Spedalske forpleiedes 786 i Stiftelserne; de 1 333 udenfor Stiftelserne levende Spedalske vare fordelte paa de forskjellige Overøvrighedsdistrikter saaledes:

Buskeruds	Amt	2	Nordre Bergenhus	Amt	322
Hedemarkens	-	10	Romsdals	-	175
Christians	-	9	Søndre Trondhjems	-	112
Lister-Mandals	-	3	Nordre —	-	101
Stavangers	-	157	Nordlands	-	153
Søndre Bergenhus	-	247	Tromsø	-	23
Bergens By		13	Finmarkens	-	6

Af **Svindsot** (Phthisis et Tuberculosis pulmonum) er anmeldt 1 627 Dødsfald, hvilket i Forhold til det hele Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgiven, nemlig 11 612, svarer til 14 pCt. Dette Forholdstal har i de sidste 10 Aar været følgende:

*) Af disse have nogle tidligere ligget paa Stiftelser og ere udskrevne derfra i Bedring.

i 1859	12,6	i 1864	14,0
i 1860	14,7	i 1865	14,8
i 1861	12,8	i 1866	14,3
i 1862	11,9	i 1867	13,5
i 1863	12,7	i 1868	14,0

Tabel XV giver Oplysning om Dødeligheden af Svindsot i de forskjellige Stifter og Amter. (Se Pag. XVII.)

Som sædvanligt er Forholdet overveiende stort i Christiansands Stift, samt bedst i Tromsø og Hamars Stifter.

Kjertelsyge (Scrophulosis) er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsaarsag hos 82, hvoraf 42 i Christiania Stift, 2 i Hamars, 24 i Christiansands, 6 i Bergens, 6 i Trondhjems og 2 i Tromsø Stift. (I 1867 opgaves 89 Dødsfald af Kjertelsyge).

Kræft (Cancer, Fungus, Cancroid) er angivet som Dødsaarsag hos 335, nemlig 149 i Christiania Stift, 40 i Hamars, 55 i Christiansands, 36 i Bergens, 46 i Trondhjems og 9 i Tromsø Stift (i 1867 hos 308). Med Hensyn til Sygdommens Sæde er Oplysning meddelt om 244, af disse havde Kræften sit Sæde:

i Mavesækken	hos	120*)
i Brystkjertelen	-	20
i Livmoderen	-	19
i Leveren	-	16**)
i Ansigtet (4), Læbe og Hals (1), Underlæbe (2), Næse (1), Overkjæven (1), Parotideregionen (1), glandul. submascillaris (1), tilsammen		11
i Tungen		9
i Spiserøret og Svælget		9
i Underlivet		7
i Æggestokken		5
i Endetarmen		5
i Urinblæren***) (3), i Nyrerne (2) .		5
i membrum virile (3), testis og scrotum (1)		4
i Orbita (1) og Øiet (3) tilsammen . .		4
i Hovedet (1), basis cranii (1), Meningerne (1)		3
i Bughinden, Omentet og Blindtarmen tils.		3
i Huden		2
i Lungerne		1
i Fodsaalen		1

Af **Drankersygdomme** (Alcoholismus) er opgivet 128 behandlede Tilfælde (mod 152 i 1867) nemlig 44 i Christiania Stift, 17 i Hamars, 32 i Christiansands, 11 i Bergens, 19 i Trondhjems og 5 i Tromsø Stift; 73 betegnes

*) Hos to tillige i Leveren, hos en tillige i Brystkjertelen.
**) Hos en tillige i Penis og Lyskekjertlerne.
***) - en — i Underlivet.

Tabel XV

	1868.						1867.	
	Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgivet.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Procentforhold.	Opgivne Dødsfald ved epidemiske Sygdomme.	Opgivne Dødsfald ved andre Sygdomme.	Forhold af Dødsfald af Svindsot til de ikke epidemiske Dødsfald i pCt.	Procentforhold til samtlige opgivne Dødsaarsager.	Procentforhold til de ikke epidemiske Dødsfald.
Riget	11 619	1 627	14,0	4 584*)	7 035	23,1	13,5	23,0
Christiania Stift	4 678	722	15,4	1 822	2 856	25,3	13,9	25,3
Hamars	929	83	8,9	378*)	551	15,1	10,1	17,1
Christiansands	2 452	459	18,7	925	1 527	30,0	17,0	28,7
Bergens	1 330	145	10,9	433	897	16,2	10,0	15,5
Trondhjems	1 465	162	11,1	611	854	19,0	13,8	20,0
Tromsø	765	56	7,3	415	350	16,0	9,4	20,3
Christiania By	1 473	235	16,0	549	924	25,4	15,3	26,4
Akershus Amt	513	71	13,8	197	316	22,5	14,6	28,3
Smaalenenes	731	94	12,9	335	396	23,7	14,8	26,1
Buskeruds	1 080	188	17,4	395	685	27,4	12,4	21,7
Jarlsberg-Laurvigs Amt	881	134	15,2	346	535	25,0	12,6	25,6
Hedemarkens	536	42	7,8	271*)	265	15,8	9,9	18,8
Christians	393	41	10,4	107	286	14,3	10,3	15,8
Bratsbergs	803	147	18,3	294	509	28,9	13,2	22,9
Nedenæs	707	145	20,5	292	415	34,9	20,7	34,2
Lister-Mandals	477	91	19,0	155	322	28,3	21,5	32,1
Stavangers	465	76	16,3	184	281	27,0	16,1	29,5
Søndre Bergenhus	299	34	11,4	98	201	16,9	11,2	15,1
Bergens By	565	65	11,5	195	370	17,6	11,5	17,4
Nordre Bergenhus Amt	327	30	9,1	103	224	13,4	10,5	16,2
Romsdals	458	45	9,9	153	305	14,8	7,3	11,5
Søndre Trondhjems	826	102	12,3	385	441	23,1	16,4	23,3
Nordre —	320	31	9,7	110	210	14,8	12,2	17,6
Nordlands	388	35	9,0	167	221	15,8	9,5	15,4
Tromsø	117	9	7,7	63	54	16,7	7,9	27,3
Finmarkens	260	12	4,7	185	75	16,0	10,2	28,6

*) I dette Antal er foruden de i Tabel VII opførte Dødsfald medregnet 5 Dødsfald af epidemisk Cerebrospinalmeningit i Hedemarkens Amt.

som Drankergalskab, 13 som akut og 17 som kronisk Alkoholisme, for 25 mangler nærmere Oplysning. Kjønnet er opgivet for 110 Personer, af hvilke 107 vare Mænd, 3 Kvinder, Alderen for 62, af hvilke 3 vare under 15 Aar. Som Dødsaarsag nævnes Alkoholforgiftning (ligesom i 1867) for ialt 25, nemlig 14 i Christiania Stift, 1 i Hamars, 4 i Christiansands, 2 i Bergens og 4 i Trondhjems Stift; 6 Personer anføres at være døde af Drankergalskab, 3 af akut Alkoholisme, for de øvrige Døde mangler nærmere Oplysning om Sygdommens Form.

Af **Sindssygdom** (Insania) kjendtes ifølge Lægernes Beretninger 461 nye Tilfælde (450 i 1867). 71 af disse, hvoraf 37 fra Christiania Stift, 1 fra Hamars, 12 fra Christiansands, 10 fra Bergens, 8 fra Trondhjems og 3 fra

Tromsø Stift, sees at være indlagte paa Sindssygeasyler. fra hvilke 7 af dem anføres at være vendte helbredede tilbage inden Aarets Udgang. Udenfor Sindssygeasylerne iagttoges 390 nye Tilfælde af Sindssygdom, af hvilke 102 i Christiania Stift, 47 i Hamars, 120 i Christiansands, 30 i Bergens, 49 i Trondhjems og 42 i Tromsø Stift. Af de sidstnævnte Sindssyge berettes 64 at være indlagte i Sygehuse, hvorfra 17 vendte helbredede tilbage inden Aarets Udgang; af 100, som forpleiedes hjemme, bleve 79 helbredede inden Aarets Udgang, 9 vare i Bedring, 1 uhelbredet og 11 døde. Ialt sees altsaa 96 udenfor Sindssygeasylerne behandlede nye Tilfælde af Sindssygdom inden Aarets Slutning at være helbredede.

Af 292 udenfor Sindssygeasyler behandlede nye Sindssyge vare 156 af Mand-, 136 af Kvindekjøn, af 224 2 under, de øvrige over 15 Aar; af 304 opgives 205 at lide af Melancholi, 68 af Mani, 18 af Dements, 8 af Idioti, 4 af Paralysis generalis og 1 af Epilepsi. Sindssygdom er ialt opgivet som Dødsaarsag hos 60; paa Asyler døde 48 Sindssyge, af hvilke flere ere henførte under andre, nærmere Dødsaarsager. Af de ovennævnte 60 Dødsfald indtraf 26 i Christiania Stift, 13 i Christiansands, 9 i Bergens, 8 i Trondhjems og 4 i Tromsø Stift.

Om de Sindssyges Antal m. m. indeholde Lægernes Beretninger for det Meste kun ufuldstændige Oplysninger; ifølge Opgaver, indhentede ved den almindelige Folketælling den 31te December 1865, udgjorde de Sindssvages Antal i det hele Rige da 5 195, eller i Forhold til Indbyggernes Antal 1 : 327. Af dette Tal vare 2 039 sindssvage fra Fødselen eller de første Børneaar (Idioter), medens hos 3 156 Tilstanden havde udviklet sig i en senere Alder.

Følgende Tabel viser Antallet i de forskjellige Stifter:

Stift.	Det samlede Antal Sindssvage d. 31te Decbr. 1865.	Sindssvage fra Fødselen eller de første Børneaar.	Andre Sindssvage.
Christiania	1 458	455	1 003
Hamar	733	347	386
Christiansand	1 145	424	721
Bergen	735	305	430
Trondhjem	798	362	436
Tromsø	326	146	180

De Sindssvages Antal i Forhold til Befolkningen i de forskjellige Stifter var derefter følgende:

i Christiania	Stift	1 : 307
i Hamars	-	1 : 333
i Christiansands	Stift	1 : 287
i Bergens	-	1 : 364
i Trondhjems	-	1 : 323
i Tromsø	-	1 : 476

Som af Tabel II (i Slutningen af nærværende Beretning) sees, behandledes i 1868 paa Rigets 9 Sindssygeasyler et Antal af 1 140 Sindssyge. Det daglige Middelbelæg udgjorde 679,6. (De tilsvarende Tal i 1867 vare 1 090 og 699,6).

Af Lægerne er opgivet at være udført 516 **obstetriciske Operationer**, hvis Art og Fordeling paa Stifterne vil sees af Tabel XVI.

Tabel XVI. **Af Lægerne udførte obstetriciske Operationer.**

	Tilsammen.	Tangforløsning.	Vending.	Nedbringelse af Fod ved Sædeleie.	Udtrækning paaBækkenenden.	Tangforløsn. paasidstkommendeHoved.	Perforation og Kefalotripsi.	Embryotomi.	Reposition af fremfalden Navlesnor.	Efterbyrdsoperation.	Partus præmaturus artificialis.	Vending efter Konens Død.
Hele Riget	516	367	72	1	11	1	18	9	1	32	3	1
Christiania Stift . . .	155	111	29	-	2	1	2	2	-	5	2	1
Hamars - . . .	47	37	5	-	-	-	1	2	-	2	-	-
Christiansands - . . .	111	72	19	-	5	-	7	-	-	7	1	-
Bergens - . . .	100	74	13	1	3	-	3	-	1	5	-	-
Trondhjems - . . .	69	55	3	-	-	-	5	3	-	3	-	-
Tromsø - . . .	34	18	3	-	1	-	-	2	-	10	-	-

For 333 Tangforløsninger er Udfaldet for Konerne angivet, af hvilke 311 forblev ilive, 22 eller 6,6 pCt. døde paa Barselseng; for Børnenes Vedkommende er Udfaldet angivet for 354, af hvilke 257 fødtes levende, 97 eller 27,4 pCt. vare dødfødte.

Af de foretagne Vendinger er Udfaldet for Konerne meddelt for 59, af hvilke 46 forbleve ilive, 13 eller 22,0 pCt. døde paa Barselseng; af 62 Børn fødtes 18 levende, 44 eller 70,9 pCt. vare dødfødte.

Nedbringelsen af en Fod ved Sædeleie foregik med heldigt Udfald for Kone og Barn.

For 6 Udtrækninger paa Bækkenenden opgives Udfaldet; Konerne forbleve ilive, af Børnene fødtes 3 levende, 7 vare dødfødte.

Udfaldet for Tangforløsningen paa sidstkommende Hoved er ikke angivet for Konen; Barnet var dødfødt.

Udfaldet for Konerne meddeles med 26 Operationer, der vare forbundne med Anvendelse af skarpe eller knusende Instrumenter paa Fosteret; 19 Koner forbleve ilive, 7 eller 26,9 pCt. døde paa Barselseng.

Udfaldet ved Reposition af fremfalden Navlesnor var heldigt for Konen; Barnet var dødfødt.

For 24 Efterbyrdsoperationer er Udfaldet opgivet, 20 Koner forbleve ilive, 4 døde.

De 3 kunstigt fremkaldte fortidlige Fødsler havde heldigt Udfald for Koner og Børn.

Over udførte **chirurgiske Operationer** hidsættes Tabel XVII, ved hvilken det maa bemærkes, atde forskjellige Lægers Bedømmelse af, hvorvidt en Operation er Omtale værd, ikke altid stemmer overens, samt at flere Læger kun anføre, hvor mange Gange de have udført en Operation, men ikke tillige de opererede Individers Antal. I Regelen bliver Tabellens Talopgaver at forstaa efter den førstnævnte Angivelsesmaade.

Tabel XVII. **Vigtigere chirurgiske Operationer, udførte i 1868.**

Operation.	Tilsammen.	Deraf paa Sygehusene.	Fordeling af samtlige Operationer stiftsvis. Christiania Stift.	Hamars Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhj.s Stift.	Tromsø Stift.
Amputation af Overarmen	2 [1])	2	-	-	-	1	-	1
— - Underarmen . .	3	1	1	-	2	-	-	-
— - Laaret	9	7	3	2	-	2	1	1
— - Læggen.	9	8	5	1	-	2	-	1
— - Mellemfoden . .	2	2	-	-	-	1	-	1
— el. Exartikulation af Fingre eller Tæer etc..	94	10	49	13	-	8	11	13
Resektion	8 [2])	4	7	-	-	1	-	-
Trepanation af Hjerneskallen . .	1 [3])	-	-	-	1	-	-	-
Borttagelse af Brystkjertelen . .	9 [4])	4	4	2	1	-	2	-
— - Læbekræft	49	13	11	8	8	11	8	3
— - Kræft i andre eller ikke nøiere betegnede Organer. . .	51	30	28	1	3	11	4	4
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster	141	13	50	31	6	28	16	10
— - en eller begge Tonsiller	41	-	34	-	1	4	2	-
— - Uvula	4	-	1	-	1	1	-	1
— - Negle eller Operation for indgroet Negl	11	-	4	2	2	2	-	1
Operation for vansirende Ar . .	4	3	4	-	-	-	-	-
Paracentese af Brystet	1		-	1	-	-	-	-
— - Underlivet	65 [5])	2	18	19	10	11	2	5
Ovariotomi	5 [6])	-	5	-	-	-	-	-
Punktion af Hydrops ovarii. . .	18	1	10	2	-	2	3	1
Operation for Hygroma patellæ .	6	-	1	5	-	-	-	-
Borttagelse af Polyper i Livm.	25	5	16	3	-	3	3	-
— - Polyper i andre Organer	23 [7])	-	12	3	3	4	1	-
Underbinden af Arterier	4 [8])	1	1	1	1	-	-	1

[1]) Udfaldet er opgivet som heldigt ved 1 Amputation af Overarmen, hvor Operationen indiceredes ved Caries, ved 2 Amputationer af Underarmen, hvoraf 1 Operation indiceredes ved Vulnus, ved 4 Amputationer af Laaret, hvoraf 2 indiceredes ved Gonorthrocace, ved 4 Amputationer af Læggen, hvoraf 2 indiceredes ved Caries, 2 ved Epithelialcancer.

Udfaldet var dødeligt ved 1 Amputation af Laaret, indiceret ved Gonorthrocace og ved 2 Amputationer af Læggen, hvoraf 1 indiceredes ved Caries og 1 ved Forfrysning; for de øvrige mangler Opgave over Indication og Udfald.

[2]) 1 af Laarbenets Hals ved Coxarthrocace med dødelig Udgang, 1 af Albuleddet med heldigt Udfald (bevægeligt Led), 1 af overtallig Lillefinger, 2 af Metatarsalben, 1 ved Pseudarthroce mellem Tibra og Fibula, 1 af fremstaaende Ende af Laarbenet.

[3]) Paa Grund af Fractura cranii med heldigt Udfald.

[4]) 7 Gange kan Operationen sees at være gjort paa Grund af Kræft.

[5]) Mange af disse gjentagne hos samme Person.

[6]) 3 med heldigt, 2 med dødeligt Udfald.

[7]) Polypens Sæde hos 13 i Næsen, hos 2 i Øret, 2 i Endetarmen, 1 paa Uvula.

[8]) Af Arteria radialis 2 (deraf 1 ved Acupressur), Art. brachialis 1, Art. cruralis 1, den sidste med heldigt Udfald.

C. No. 4.

Operation.	Tilsammen.	Deraf paa Sygehusene.	Fordeling af samtlige Operationer stiftsvis. Christiania Stift.	Hamars Stift.	Christansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhj.s Stift.	Tromsø Stift.
Operation for Teleangiektasi. . .	17	1	6	1	2	5	1	2
— - Nævus maternus .	2	-		2	-	-	-	-
— - Hæmorrhoidalknuder	11	2	10	-	-	1	-	-
— - Aneurisma	1	-	-	1	-	-	-	-
— - Struma	16	2	16	-	-	-	-	-
Tenotomi, Gjennemskjæren af Muskler eller Fascier	12	4	6	1	-	1	1	3
Forceret Bevægelse af Led . . .	3	1	2	-	-	1	-	-
Operation for Haremund	24	7	7	3	4	2	6	2
— - spaltet Gane . . .	4	2	2	-	-	2	-	-
— - Klumpfod	1	-	-	1	-	-	-	-
Plastisk Operation af Næsen . .	1	1	1	-	-	-	-	-
Tracheotomi	8[9])	4	8	-	-	-	-	-
Operation for Haematocele. . . .	1	1	-	-	-	1	-	-
— - Vandbrok	95[10])	13	29	10	13	18	17	8
Lithotripsi	3	-	2	-	-	-	-	1
Lithotomi	1[11])	-	1	-	-	-	-	-
Herniotomi	22[12])	7	10	3	2	2	4	1
Borttagelse af Testikelen	1	1	-	-	-	-	1	-
Operation for Phimosis	6	-	3	-	1	1	-	1
— - Paraphimosis . . .	8	-	-	-	-	5	1	2
— - Fistula vesico-vagin.	1	1	1	-	-	-	-	-
— - Sammenvoxning af Labia minora . . .	1	-	1	-	-	-	-	-
— - Stric. orificii uteri.	1	-	1	-	-	-	-	-
— - Fistula recto-labial.	1	1	1	-	-	-	-	-
— - — ani	8	7	7	-	-	1	-	-
— - Fissura ani	2	-	1	-	1	-	-	-
— - Prolapsus recti . .	4	1	3	1	-	-	-	-
— - Athresia ani	1	-	-	-	1	-	-	-
Kauterisation	4	3	4	-	-	-	-	-
Borttagelse af Exostoser paa Fingre og Tær	1	-	-	-	-	1	-	-
Udskjæren af nekrotiserede Benstykker eller Borttagen af fremmede Legemer	9	2	7	-	-	-	-	2
Øienoperationer:								
Borttagen af Øieæblet	3[13])	3	2	-	-	1	-	-
Extractio cataractæ	19	10	5	1	4	8	1	-
— linearis cataractæ . . .	7	1	5	-	-	-	2	-
Reclinatio cataractæ.	6	5	3	-	1	-	-	2
Discisio —	9	2	4	-	1	-	4	-
Iridectomi.	27	3	4	1	10	6	5	1
Koremorphosis	1	1	1	-	-	-	-	-
Operation for fremfalden Iris . .	1	1	1	-	-	-	-	-
Gjennemskjæren af Musc. ciliaris	29	29	29	-	-	-	-	-
Udtømmen af Vandvædsken . . .	3	2	3	-	-	-	-	-
Operation for Staphyloma	2	1	1	-	1	-	-	-
— - Pterygium	1	1	-	-	-	1	-	-
— - Chalazion.	6	-	3	-	1	-	2	-
— - Skjelen	2	-	2	-	-	-	-	-
— - Ektropium	5	1	1	-	-	2	2	-
— - Ptosis.	2	-	2	-	-	-	-	-
— - Blenorrhoea sacci lacrymalis	17	-	5	-	12	-	-	-

Anmærkninger.

[9]) 5 ved Croup med dødeligt Udfald, 1 ved fremmed Legeme i Larynx, død, 1 ved Polyp i Larynx og 1 ved tuberculøs Laryngit.

[10]) 9 ved Radicaloperation, 40 ved Punktion, 18 ved Punktion og Iodinsprøitning, 1 ved Punktion og Luftindblæsen og 1 ved Setaceum, for 26 er Maaden ikke angivet.

[11]) Med heldigt Udfald.

[12]) Paa Sygehusene 5 med heldigt og 2 med dødeligt Udfald; udenfor Sygehusene 7 med heldigt, 8 med dødeligt Udfald.

[13]) 2 Gange ved Kræftsvulster, 1 Gang med dødeligt Udfald.

Operation.	Tilsammen.	Deraf paa Sygehusene.	Fordeling af samtlige Operationer stiftsvis. Christiania Stift.	Hamars Stift.	Christiansands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjems Stift.	Tromsø Stift.	Anmærkninger.
Borttagelse af Øielaagets Ciliarrand	2	2	2	-	-	-	-	-	[14]) Deraf 7 Svulster paa Øielaagene, 1 i Orbita.
— - Svulster[14])	9	1	3	2	1	2	1	-	
Operation for Fistula sacci lacrym.	4	-	-	2	-	2	-	-	
Erosion af et Ar paa cornea . .	1	-	1	-	-	-	-	-	
Borttagelse af fremmede Legemer i Øiet	2	1	2	-	-	-	-	-	
Operation for Synechia anterior.	1	-	-	-	1	-	-	-	
Tilsammen	1 014	231	472	123	95	155	101	68	

Antallet af **Fødte** (Dødfødte uberegnede) i Aaret 1868 udgjorde ifølge Presternes Opgaver (over de Døbte) ialt 51 661, hvilket er 318 flere end i 1867 men 2 844 færre end i 1866 (henholdsvis 51 348 og 54 510). Tabel XVIII viser Fødslernes Fordeling paa hvert enkelt Stift samt Forholdet mellem ægte og uægte Børn, Tvilling- og Trillingfødsler samt Dødfødte, ligeledes stiftsvis.

Tabel XVIII. Aar 1868.	Fødte (Dødfødte uberegnede). ægte.	uægte.	Tils.	Tvillingfødsler.	Trillingfødsler.	Dødfødte. ægte.	uægte.	Tils.	Forholdet af uægte Børn til samtl. Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.	Forholdet af Dødfødte til samtlige Fødte (Dødfødte medregn.) i pCt.	Forholdet af uægte dødfødte Børn til samtlige uægtefødte Børn i pCt.
Hele Riget	47 357	4 304	51 661	582	7	1 691	243	1 934	8,47	3,61	5,34
Christiania Stift	12 632	1 267	13 899	141	1	472	97	569	9,42	3,93	7,11
Hamars -	5 870	799	6 669	82	1	166	21	187	11,94	2,72	2,56
Christiansands -	9 893	399	10 292	117	2	353	36	389	4,07	3,64	8,27
Bergens -	7 952	419	8 371	99	1	318	20	338	5,04	3,88	4,55
Trondhjems -	6 220	919	7 139	89	-	230	41	271	12,95	3,65	4,26
Tromsø -	4 790	501	5 291	54	2	152	28	180	9,68	3,21	5,29

Embedslægerne have opgivet følgende Antal af Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen døde Børn:

	Sum af Dødfødte og Døde i 1ste Døgn.	Deraf vare Dødfødte.	Døde i 1ste Døgn.
Hele Riget.	2 350	2 010	340
Christiania Stift	708	603	105
Hamars -	245	198	47
Christiansands -	442	389	53
Bergens -	403	351	52
Trondhjems -	330	282	48
Tromsø -	222	187	35

Forholdet af uægte Børn til samtlige Fødte — 8,47 pCt. — er 0,18 ugunstigere end det foregaaende Aar, da det udgjorde 8,29 pCt., og 0,41 ugunstigere end 1866, da det udgjorde 8,06 pCt. Forholdet af Dødfødte til samtlige Fødte — 3,61 pCt. — er 0,08 gunstigere end for 1867, da det udgjorde 3,69 pCt., men 0,12 ugunstigere end for 1866, da det udgjorde 3,49 pCt. Tabel XIX fremstiller disse Forholde for Femaaret 1861—65.

Tabel XIX.	I Femaaret 1861—65 var Forholdet af uægte Børn til samtl. Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.	var Forholdet af Dødfødte til samtlige Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.
Hele Riget	8,02	3,98
Christiania Stift	8,58	4,27
Hamars -	10,07	3,23
Christiansands -	3,79	3,69
Bergens -	5,88	4,49
Trondhjems -	12,62	3,96
Tromsø -	8,37	4,07

Forholdet mellem ægte og uægte Børn viser sig i heromhandlede Aar noget ugunstigere end i foregaaende Aar og i Femaaret; ugunstigst er Forholdet for Hamars og Trondhjems Stifter; hvorimod Antallet af uægte Børn i Christiania og Tromsø Stifter nærmer sig til og i Christiansands og Bergens Stifter er mindre end Forholdet for Riget i det Hele. Med Hensyn til Dødfødte viser Forholdet sig noget gunstigere end i foregaaende Aar og i Femaaret.

Antallet af **Døde** i det hele Rige i de forskjellige Stifter i de sidste 10 Aar vil sees af Tabel XX.

Tabel XX.

Antal af Døde.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.	1868.
Hele Riget	26 738	27 398	31 493	32 502	31 076	29 692	28 066	28 993	31 708	31 737
Christiania Stift . . .	7 683	7 722	8 334	8 738	8 774	8 413	7 478	8 173	9 640	9 591
Hamars - . . .	2 974	3 275	3 867	4 505	3 996	3 758	3 456	3 355	3 952	3 974
Christiansands - . . .	6 061	5 166	6 239	5 638	5 963	6 197	5 692	6 247	6 995	6 666
Bergens - . . .	4 163	4 325	4 906	4 443	4 936	4 686	4 126	4 179	4 495	4 026
Trondhjems - . . .	3 659	4 447	4 898	5 009	4 036	3 786	4 735	4 147	3 596	3 887
Tromsø - . . .	2 198	2 463	3 249	4 169	3 371	2 852	2 579	2 892	3 030	3 593

Overskuddet af levende Fødte over Døde var efter ovenstaaende Angivelser 19 924 eller 284 flere end i det foregaaende Aar, da det udgjorde 19 640, men 5 593 færre end i Aaret 1866, da det udgjorde 25 517. I hvert af Aarene 1859–68 kom der paa hvert 100 levende Fødte følgende Antal Døde:

1859	49,01	1864	55,86
1860	51,62	1865	52,03
1861	63,55	1866	53,19
1862	62,30	1867	60,75
1863	57,66	1868	61,43

Tabel XXI viser Antallet af Dødsfald i 1868 samt deres Forhold til den beregnede Folkemængde i Midten af Aaret 1868 for hele Riget samt de forskjellige Stifter og Amter.

Tabel XXI.	Beregnet Folkemængde i Midten af 1868.	Antal Døde i 1868.	Døde i 1868 af 1 000 Levende.
Riget	1 725 082	31 737	18,40
Christiania Stift	460 065	9 591	20,8
Hamars -	240 957	3 974	16,5
Christiansands -	333 118	6 666	20,0
Bergens -	270 970	4 026	14,9
Trondhjems -	260 437	3 887	14,9
Tromsø -	159 535	3 593	22,5
Christiania By	62 507	1 543	24,7
Akershus Amt	108 995	2 211	20,3
Smaalenenes -	101 569	2 062	20,3
Buskeruds -	99 767	2 065	20,7
Jarlsberg-Laurvigs Amt .	87 227	1 710	19,6
Hedemarkens - .	120 568	2 218	18,4
Christians - .	120 389	1 756	14,6
Bratsbergs - .	80 639	1 676	20,8
Nedenæs - .	69 551	1 679	24,1
Lister-Mandals - .	74 625	1 580	21,2
Stavanger - .	108 303	1 731	16,0
Søndre Bergenhus Amt . .	114 552	1 671	14,6
Bergens By	28 917	609	21,1
Nordre Bergenhus Amt .	86 148	1 242	14,4
Romsdals - . . .	108 234	1 456	13,5
Søndre Trondhjems - . . .	110 831	1 915	17,3
Nordre — - . . .	82 725	1 020	12,3
Nordlands - . . .	91 674	1 760	19,2
Tromsø - . . .	46 676	1 053	22,6
Finmarkens - . . .	21 185	780	36,8

Mortalitetsprocenten for hele Riget, 1,840, er 0,007 mindre end for det foregaaende Aar, da den var 1,847; medtages det ovenfor angivne Antal af 1 934 Dødfødte bliver Mortalitetsprocenten, beregnet efter Folkemængden ved Aarets Midte, 1,952.

Af **retsmedicinske Forretninger** kunne sees at være udførte 155, hvoraf 69 Obduktioner og Synsforretninger over Døde. Tabel XXII indeholder en Oversigt over deres Gjenstande og Fordeling stiftsvis.

Tabel XXII. **Oversigt over de udførte retsmedicinske Forretninger.**

1868.	Samtlige indmeldte retsmedicinske Forretninger.	Undersøgelse af Døde betræffende			Undersøgelse af Levende til Bestemmelse af					Undersøgelser og Erklæringer i anden eller ikke angiven Anledning.
		Selvmord, Död ved Ulykkestilfælde, Drab og Mord eller pludselig Død af anden Aarsag.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade: i Anledning af formentlig Fostermord samt Fødsel i Dølgsmaal.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaade: i Anledning af formentlig Ihjelliggen i Søvne.	Svangerskab, forudgaaet Fødsel osv.	Voldtægt og andre Løsagtighedsforbrydelser.	anden Mishandlings Beskaffenhed og Fölger.	legemlig Helbredsforfatning iøvrigt.	Sindstilstand.	
Hele Riget	155	30	27	12	14	6	18	12	24	12
Christiania Stift .	49	7	10	2	5	1	8	6	5	5[1])
Hamars - .	19	4	5	1	1	-	2	1	1	4[2])
Christiansands - .	29	7	6	2	1	-	4	4	5	-
Bergens - .	13	3	1	4	1	-	2	-	1	1[3])
Trondhjems - .	26	5	2	1	2	5	1	1	8	1[4])
Tromsø - .	19	4[5])	3	2	4	-	1	-	4	1[6])

[1]) En Undersøgelse og Erklæring angaaende en Barselkvindes Forhold med Hensyn til det fortidligt fødte Barns senere paafulgte Død, en over et i Dølgsmaal født levende Barn, en i Anledning af Paternitetsspørgsmaal, en angaaende solgt Kjød, der antoges at være bedærvet Hestekjød, og en Erklæring til yderligere Oplysning angaaende en Syns- og Obduktionsforretning over en Mand, der var død efter Slag i Hovedet.

[2]) To Undersøgelser og Erklæringer angaaende den formentlige Dødsaarsag hos to uægte Børn, en angaaende en Mand, der var død umiddelbart efter Lægemidler og et Bad, anordnet af en Kvaksalverske, en angaaende den sandsynlige Dødsaarsag hos en gammel Mand.

[3]) En Undersøgelse af en tiltalt omstreifende Kvaksalvers Medicinkiste.

[4]) En Undersøgelse og Erklæring angaaende en Jordemoders Forhold paa Grund af paaklaget mislig Behandling af en Barselkvinde.

[5]) Hvoraf en over en af Nervefeber død Pige, der antoges død af Gangræn paa Grund af Mishandling.

[6]) En Erklæring i Anledning af Paternitetsspørgsmaal.

Vaccinerede. Ifølge Embedslægernes Indberetninger var Antallet i heromhandlede Aar 46 818 (i 1867 44 085, i 1866 52 134.) I de enkelte Stifter var Antallet af Vaccinerede følgende:

(Hele Riget.	46 818)
Christiania Stift .	12 117
Hamars - .	6 057
Christiansands - .	10 851
Bergens - .	8 073
Trondhjems - .	6 497
Tromsø*) - .	3 223

Af **Sygehuse** fandtes ialt 51, nemlig den kliniske Undervisningsanstalt Rigshospitalet, 5 Sygehuse for Spedalske, 5 militære Sygehuse, 18 Amtssygehuse, 13 kommunale Bysygehuse, samt i Stavangers, nordre Bergenhus, Nordlands og Finmarkens Amter 9 mindre Sygehuse, der i Regelen kun benyttes i Fisketiden. Ved Rigets Strafanstalter fandtes derhos særskilte Sygeafdelinger. Antallet af Sindssygeasyler var 9, nemlig 1 Statsasyl, 6 kommunale Asyler og 2 private, nemlig 1 i Bergen og 1 i søndre Bergenhus Amt, tæt ved Bergen.

*) Efter Trykningen af de nedenfor indtagne Beretninger for Tromsø og Finmarkens Amter er der indløben Opgave over Antallet af Vaccinerede i Lyngens Distrikt, hvor der vaccineredes 313, og i Tanens, hvor der vaccineredes 33 Personer.

Antallet af **Apotheker** var 64, af hvilke 39 med reelt, 24 med personligt Privilegium og 1, der er priviligeret Rigshospitalet som saadant. Personalet ved samtlige Apotheker bestod, foruden Apothekerne, af 70 Medhjelpere, hvoraf de fleste vare examinerede, og 72 Disciple. 5 Farmaceuter bestode Examen i 1868.

20 examinerede **Læger** udgik fra Universitetet. Antallet af autoriserede Læger var ifølge Fortegnelsen derover for Aaret 1868 ialt 394, hvoraf 165 i Christiania Stift, 29 i Hamars Stift, 58 i Christiansands Stift, 46 i Bergens Stift, 44 i Trondhjems Stift, 29 i Tromsø Stift; 3 havde stadigt og 3 midlertidigt Ophold i Udlandet; 17 havde ikke taget fast Opholdssted eller havde ikke meddelt Oplysning om sin Bopæl.

Jordemoderexamen toges af 21 Elever ved Skolen i Christiania og af 12 ved Skolen i Bergen. Ifølge vedkommende Embedslægers Indberetninger fandtes i Landet tilsammen 557 dels ansatte dels privat praktiserende Jordemødre, hvoraf 163 i Christiania Stift, 70 i Hamars Stift, 77 i Christiansands Stift, 89 i Bergens Stift, 90 i Trondhjems Stift og 68 i Tromsø Stift.

Hjelpevaccinatørernes Antal udgjorde 640, hvoraf 107 i Christiania Stift, 77 i Hamars Stift, 123 i Christiansands Stift, 116 i Bergens Stift, 114 i Trondhjems Stift og 103 i Tromsø Stift.

C. No. 4.

I det Følgende findes den i ovenstaaende Generalberetning for hele Riget givne Oversigt udførligere fremstillet for hvert af Rigets Overøvrighedsdistrikter; i 3 Beretningen vedføiede Tabeller vil derhos findes et Sammendrag af Opgaverne over de i Rigets Sygehuse og i Sindssygeasylerne behandlede Syge, af de af Lægerne (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsaarsager. Ligeledes er vedføiet en efter Dyrlægernes Aarsberetninger affattet Oversigt over Sundhedstilstanden blandt Husdyrene i 1868, samt de i Indholdsfortegnelsen opregnede Bilag.

B. Beretninger

for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter.

I. Christiania By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,07 □ Mil og hvis retslige Folkemængde den 31te December 1868 var 63,504, bestaar af et Lægedistrikt, Christiania Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden var i 1868 kun nogenlunde god, idet flere mindre Epidemier, især Skarlagensfeber, Mæslinger og Kighoste, hjemsøgte Byen. Antallet af Diarrhoer var i Sommermaanederne betydeligt.

Dødeligheden var i Forhold til Folkemængden noget mindre end i det foregaaende Aar. Efter Presternes Opgaver begravedes i 1868 i Alt 1 543 Døde, ifølge Opgave fra Stadsfysikus døde i Alt 1 540 Personer, hvoraf 30 ikke vare hjemmehørende i Byen. Fraregnes disse sidste, der for største Delen bestode af udenbyes Syge, som vare indlagte til Behandling paa Sygehusene, bliver Antallet af Døde 1 510, hvilket efter Befolkningens Middeltal for Aaret (62 507) giver en Dødelighed af $24,_{15}$ af Tusinde.

I de 4 Distrikter, hvori Byen efter Menigheder o. s. v. er inddelt, viser Dødeligheden sig at have været følgende:

	Folkemængde den 31te December 1868.	Døde i 1868.	Dødelighedsforhold i 1868 p. m.	Dødelighedsforhold i 1867 p. m.
Vor Frelsers Menigheds Distrikt	20 144	457	$22,_{7}$	$21,_{3}$
Trefoldigheds Do.	21 800	507	$23,_{3}$	$21,_{5}$
Grønland og Oslo Do.	10 922	296	$27,_{1}$	$27,_{8}$
Gamle Akers Do.	10 638	250	$23,_{5}$	$30,_{6}$

Følgende Tabel viser Antallet af Døde i hver Aldersklasse i de sidste Aar og Forholdet af Dødsfald til Antallet af de Levende i hver af disse Klasser.

	Antallet af de Døde i									Af 100 Levende i hver Aldersklasse døde i				Af 10,000 Levende vare den 31te December			
	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1863	1865	1867	1868	1863	1865	1867	1868
Under 1 Aar . . .	318	412	309	319	323	339	383	298	369	18,386	17,776	19,209	22,514	315	332	255	258
mell. 1 og 3 - . . .	199	330	241	185	132	137	227	259	248	6,595	4,280	9,149	8,873	509	558	460	440
- 3 - 5 - . . .	71	88	96	65	37	38	67	106	95	2,448	1,429	3,520	3,282	482	463	490	456
- 5 - 10 - . . .	47	77	86	58	44	26	53	92	90	1,058	0,450	1,486	1,523	996	1 007	1 007	930
- 10 - 20 - . . .	59	86	57	56	44	53	55	64	67	0,591	0,508	0,553	0,556	1 720	1 817	1 880	1 897
- 20 - 30 - . . .	116	116	104	122	93	104	108	114	109	0,997	0,855	0,879	0,800	2 220	2 121	2 083	2 145
- 30 - 40 - . . .	94	123	105	117	108	107	117	125	109	1,246	1,174	1,303	1,103	1 705	1 589	1 559	1 557
- 40 - 50 - . . .	93	92	110	117	98	114	115	107	110	1,948	1,782	1,553	1,535	1 090	1 115	1 120	1 128
- 50 - 60 - . . .	86	82	72	74	69	77	101	98	122	2,585	2,454	1,508	2,904	520	547	635	661
- 60 - 70 - . . .	75	78	86	83	87	74	103	85	88	4,994	4,439	4,049	4,124	295	291	341	336
over 70 - . . .	85	91	97	78	77	101	110	124	103	9,559	10,966	11,821	8,443	148	160	170	192
af alle Aldere . . .	1244	1581	1367	1286	1114	1170	1442	1472	1510	2,332	2,039	2,393	2,378	10 000	10 000	10 000	10 000
- Mandkjøn	626	820	698	679	598	605	721	779	817	2,502	2,187	2,651	2,708	4 924	4 822	4 767	4 750
- Kvindekjøn	618	761	669	607	516	565	721	693	693	2,169	1,902	2,151	2,079	5 076	5 178	5 233	5 250

Af det hele Antal Dødsfald (1 510) indtraf i

Januar	175	April	146	Juli	135	Oktbr.	97
Februar	163	Mai	120	Aug.	134	Novbr.	101
Marts	173	Juni	111	Sept.	99	Decbr.	56

Til Oversigt over de **epidemiske Forholde** kan følgende tabellariske Fremstilling tjene, hvilken er udarbeidet efter de fra Byens Læger og fra Sygehusene til Sundhedskommissionen indsendte maanedlige Lister over epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.													
	Ialt opgivne Tilfælde	Deraf Døde.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Antal anmeldende Læger			25	25	24	22	19	20	19	20	22	22	26	26
Nervefeber	150	4	10	3	16	18	31	7	7	8	11	11	18	10
(deraf paa Rigshospitalets medicinske Afdeling)	(91)	(-)*)	(3)	(-)	(5)	(8)	(24)	(6)	(3)	(5)	(10)	(8)	(15)	(4)
Simpel Feber	232	-	18	32	13	20	18	16	11	13	10	22	29	30
Barselfeber	13	4	-	2	1	-	-	-	2	2	-	1	2	3
Børnekopper	87	9	12	14	7	10	10	12	4	16	2	-	-	-
Vandkopper	126	-	12	11	20	7	8	3	1	1	5	23	17	18
Skarlagensfeber	180	20	28	23	25	9	10	13	3	3	18	18	19	11
Rødlinger	10	-	7	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Mæslinger	224	11	143	36	19	5	4	9	-	2	5	1	-	-
Neldefeber	23	-	1	1	2	3	2	2	1	1	3	4	2	1
Knuderosen	11	-	3	-	2	-	1	-	1	-	-	2	1	1
Herpes Zoster	23	-	1	1	-	1	6	2	2	2	2	1	3	2
Rosen	101	-	8	6	8	16	3	6	11	4	5	6	15	13
Kighoste	331	12	14	17	12	6	13	19	33	16	26	34	63	78
Diphtherisk Svælgbetændelse . .	82	6	7	15	2	2	3	4	2	8	9	12	7	11
Strubehoste	21	18	1	1	-	-	3	-	1	1	3	7	4	-
Kusma	159	1	5	11	14	9	17	11	6	4	1	8	25	48
Catarrhalske Tilfælde	2 934	30	308	478	618	221	126	109	73	127	131	171	307	265
Lungebetændelse	423	84	39	65	80	38	31	31	23	16	15	18	30	37
(deraf paa Rigshospitalets medicinske Afdeling)	(89)	(-)**)	(7)	(4)	(9)	(10)	(10)	(7)	(10)	(4)	(4)	(6)	(8)	(10)
Pleurit	5	-	1	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Akut Ledrheumatisme	131	-	17	9	14	7	6	9	7	8	4	9	17	24
Koldfeber	11	-	1	-	-	-	1	1	-	1	5	1	-	1
Diarrhoe	1 362	21	65	79	62	49	69	117	100	496	156	53	61	55
Cholerine	273	12	5	1	4	3	3	16	93	111	21	7	5	4
Blodgang	14	-	1	1	-	-	1	4	2	3	1	1	-	-
Gastrisk Feber	7	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	-	-	2
Tilsammen	6 933	232	707	809	920	424	368	393	385	845	433	410	625	614

Af **Nervefeber** anmeldtes i Alt 150 Tilfælde, (hvoraf 91 indlagdes paa Rigshospitalet), med 4 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 166 Tilfælde med 19 Dødsfald og i Alt 25 Dødsfald). Det mindste Antal anmeldtes i Februar (3), det største i Mai (31).

Af Dødsanmeldelserne fremgaar det, at 16 Dødsfald af denne Sygdom indtraf i Aarets Løb. Dødsfaldenes Antal oversteg ikke i nogen Maaned 3; i September, November og December døde Ingen af Nervefeber. De allerfleste af de Nervefebertilfælde, som indtraf i Aaret, vare Typhoidfeber; men i April og Mai viste sig nogle faa Tilfælde af exanthematisk Typhus inden Byens Grændser, hvoraf de fleste kunde paavises at være indbragte fra østre Aker, hvor en liden Epidemi af denne Sygdom herskede nær Byens Grændser. Mod Aarets Slutning indtraf igjen nogle Tilfælde af exanthematisk Typhus paa Grønlandsleret i to forskjellige Huse. I det ene af disse, i hvilket Sygdommen allerede havde hersket i nogen Tid inden Tilfældene kom til Sundhedskommissionens Kundskab, udviklede sig i Begyndelsen af 1869 en Epidemi med intenst Smittestof, hvilken Epidemi varede i flere Maaneder af d. A.

Af **simpel Feber** anmeldtes 232 Tilfælde.

Af **Barselfeber** opførtes i Alt 13 Tilfælde, og af denne Sygdom døde 8; hos en af de Døde var obstetricisk Operation foretagen. For at hindre Udbredelsen af Barselfebersmitte udstedte Sundhedskommissionen et Cirku-

*) Ifølge Rigshospitalets Aarsliste døde 9 af Nervefeber.
**) — — — — 24 - Lungebetændelse.

lære angaaende Anmeldelse af denne Sygdom fra vedkommende Læge eller Jordemoder.

Paa Rigshospitalet behandledes 3 Tilfælde, der alle helbrededes, paa Byens Sygehus indkom 1 Kvinde, der laa tilbage ved Aarets Udgang. Paa Fødselsstiftelsen behandledes for lettere Febertilfælde 22, for alvorligere eller langvarigere Febertilfælde 7, af hvilke 2 døde; den ene af disse var bleven forløst ved Kefalotripsi.

Børnekopper. Følgende Liste viser Antallet af de behandlede Tilfælde i de forskjellige Maaneder.

Liste over behandlede Tilfælde af Børnekopper i 1868.

Behandlede.	Aaret.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde. I Alt.	Døde. Deraf uvaccinerede.
I Hjemmet	5	-	3	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Paa Koppelazaretet (fra Byen)	48	8	6	3	4	3	5	3	16	-	-	-	-	7	5
Tilsammen	53	8	9	3	4	4	5	3	16	1	-	-	-	7	5
Paa Lazaretet (fra Landdistriktet)	34	4	5	4	6	6	7	1	-	1	-	-	-	2	-
Tilsammen fra Byen og Landdistriktet	87	12	14	7	10	10	12	4	16	2	-	-	-	9	5

(I det foregaaende Aar opgaves 43 Behandlede, af hvilke 2 døde.)

Af de 87 Tilfælde, som behandledes, vare 2 Tilfælde ved Aarets Begyndelse under Behandling paa Koppelazaretet. I Aarets Løb indkom 80, hvoraf 9 uvaccinerede Børn i en Alder af indtil 2 Aar. Af disse sidste døde 5; af de øvrige 71 døde 4. (I Opgaverne over Dødsfald findes blot 8 Tilfælde af Børnekopper; 1 af de Døde, der tilhørte Landdistriktet og begravedes udenfor Byen, er nemlig ikke medtagen paa Dødslisten).

Koppelazaretet, der aabnedes den 24de September 1867, lukkedes igjen den 16de Oktober 1868, efter hvilken Tid intet nyt Tilfælde indtraf i dette Aar. Sygdommen importeredes gjentagne Gange, men i intet Tilfælde bredte den sig synderlig ud.

Af **Vandkopper** anmeldtes 126 Tilfælde; de indtraf i alle Aarets Maaneder, de fleste i Marts (20) og Oktober (23), altsaa i sidstnævnte Maaned samt November og December uden at der i Byen forekom Tilfælde af Børnekopper.

Af **Skarlagensfeber** anmeldtes 180 Tilfælde. Som døde af denne Sygdom er opgivet 68. (I det foregaaende Aar opførtes 611 Tilfælde og ialt 159 Dødsfald). Epidemien var en Fortsættelse af den i 1867 og 66 herskende, og aftog i Sommerens Løb, men viste sig atter noget stærkere henimod Aarets Udgang. Dødsfaldenes Antal var størst i Januar (8), i Februar (10) og November (9).

Mæslinger fortsatte sig ligeledes fra forrige Aar som Epidemi, idet der anmeldtes 224 Tilfælde. Epidemien aftog temmelig hurtigt, og i den sidste Halvdel af Aaret anmeldtes i Alt blot 8 Tilfælde. Af Dødsfald af denne Sygdom indtraf 62, hvoraf 33 alene i Januar. (J det foregaaende Aar anmeldtes 2 042 Tilfælde med 38 Dødsfald og ialt 95 Døde).

Rosen viste sig temmelig hyppig; der anmeldtes 101 Tilfælde. Blot 1 Dødsfald er opgivet af denne Sygdom.

Kighoste herskede i alle Maaneder af Aaret, stærkest henimod Aarets Slutning. Der anmeldtes i Alt 331 Tilfælde. 29 Dødsfald ere opgivne af denne Sygdom; flest i Aarets to første og tre sidste Maaneder.

Af **Strubehoste** anmeldtes blot 21 Tilfælde, de fleste i Oktober (7). Dødsanmeldelserne vise imidlertid 35 Dødsfald af denne Sygdom, de fleste i Juli (5), medens der i April og August ingen Dødsfald anmeldtes. En af de Døde tilhørte Landdistriktet.

Af **Diphtherit** anmeldtes 82 Tilfælde, hvoraf flest i Februar (15), Oktober (12) og i December (11). Der opgaves i Alt 14 som Døde af denne Sygdom.

Af **Kusma** anmeldtes 159 Tilfælde, flest i November (25) og December (48).

Af **Katarrh** anmeldtes 2 934 Tilfælde. Tilfældenes Antal steg i Aarets første Maaneder indtil det i April naaede Maximum, 618 Tilfælde, aftog derpaa raskt; men begyndte i August igjen at stige indtil November, da der

anmeldtes 307. Af akut Bronchit er anmeldt 56 Dødsfald, hvoraf flest i Marts (14), af Catarrh 9 og af Laryngit 4 Dødsfald. Dødsfald af Bronchopneumoni ere vistnok for største Delen opførte under Pneumoni.

Af **Lungebetændelse** anmeldtes 423 Tilfælde, hvoraf 89 paa Rigshospitalets medicinske Afdeling. (I 1867 anmeldtes 528 Behandlede, hvoraf 78 døde, og ialt 151 Dødsfald). Antallet viste sig stigende indtil Marts Maaned (80 Tilfælde) og aftog derpaa indtil det i Oktober og fornemmelig i November og December igjen begyndte at stige; i sidstnævnte Maaned indtraadte 37 Tilfælde. Et stort Antal af de anmeldte Pneumonier indtraf hos Børn og vistnok i mange Tilfælde som Eftersygdomme efter Skarlagensfeber og Mæslinger. Hepatisationens oprindelige Sæde er opgivet for 13, nemlig hos 1 i Midten af høire, hos 2 i Midten af venstre Lunge, hos 4 i Basis af høire og hos 4 i Basis af venstre Lunge samt hos 2 i Basis af begge Lunger (O. Lund). Ialt ere 141 Dødsfald opgivne af Lungebetændelse, hvoraf flest (41) i Marts. 37 af disse Dødsfald indtraf hos Børn under 1 Aar; 35 i Alderen fra 1 til 3 Aar, altsaa omtrent Halvdelen af hele det opgivne Antal i de tre første Leveaar. Dernæst optraadte de fleste Dødsfald i den talrige Aldersklasse 40—50 Aar, men blot med 19 Tilfælde, hvoraf 17 hos Mænd. Af **Pleurit** er blot 5 Tilfælde anmeldte; af Dødsfald opføres 7.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaarsag hos 34, tuberkuløs Meningit hos 48, Kramper i Børnealderen hos 78, tilsammen 160.

Af **akut Ledrheumatisme** opgives 131 Tilfælde, hvoraf flest i December (24 Tilfælde) og færrest i Vaar- og Sommermaanederne. Dødsanmeldelserne vise et Antal af 2 Døde.

Af **Koldfeber** anmeldtes 11 Tilfælde, alle sandsynligvis importerede. Ifølge Lægeanmeldelse døde en Kvinde af denne Sygdom.

Af **Diarrhoe** og **Cholerine** anmeldtes tilsammen 1 635 Tilfælde, hvoraf de fleste i August (607). Som døde af denne Sygdom ere opgivne 85, hvoraf alene i August 35. Det overveiende største Antal Dødsfald forekom hos Børn. I Aldersklassen under 1 Aar døde saaledes 56 og mellem 1—3 Aar 16, altsaa tilsammen hos Børn under 3 Aar 72 Dødsfald og blot 13 i alle de øvrige Aldersklasser. Af **Dysenteri** anmeldtes 14 Tilfælde, af **Skjørbug** 1 Dødsfald.

Veneriske Sygdomme. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne og de af Byens Læger anmeldte Tilfælde:

Sygdom.	Tilsammen.	Rigshospitalet.		Byens Sygehus.		Garnisonssygehuset.	Arbeidsanstalten.		Af Byens Læger anmeldte Tilfælde.
		Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.	
Syphilis	555	141	158	4	119	14	-	-	119
Gonorrhoe og Urethrit	536	24	26	1	226	27	1	1	230 [1])

Følgende Liste er et Uddrag af Sygehuslisterne for de Syphilitiskes Vedkommende.

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af:					Udgaaede.			Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	hereditær	recidiverende,	helbredede	i Bedring.	uhelbredede.		Tils.	Md.	Kv.		
Rigshospitalets Hudsygeafdeling	65	27	38	297	140	157	75	167	16	6	33	257	12	5[2])	11	77	33	44	28 315	99,4
Børnehospitalet .	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1		
Byens Sygehus .	13	1	12	123	4	119	54	58	9	2	-	101	3	2[3])	1	29	1	28	7 430	70,8
Garnisonssygehuset	1	1	-	14	14	-	6	8	-	-	-	13	-	-	-	2	2	-	920	70,8
Tilsammen	79	29	50	436	159	277	135	233	25	8	33	371	15	7	12[4])	110	37	73	36 665	

[1]) Gonorrhoe.
[2]) hvoraf 2 Kvinder overflyttedes til Byens Sygehus.
[3]) en Mand og en Kvinde med sekundære Tilfælde overflyttedes ubehandlede til Rigshospitalet; ved Beregningen af Middeltal af Forpleiningsdage ere disse ikke medtagne.
[4]) hvoraf 10 Børn under 1 Aar samt 2 Voxne, af hvilke den ene døde af Tuberculosis pulmonum, den anden af Emboli i art. fossae Sylvii.

10 Dødsfald ere anmeldte af Syphilis, alle af Børn under 1 Aar.

Følgende Liste viser Antallet af de i hver Maaned anmeldte nye Tilfælde.

	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktober.	November.	December.	Tilsam.
Syphilis	34	31	41	37	28	30	42	35	44	44	34	42	442
Gonorrhoe og Urethrit .	23	17	43	41	40	37	65	54	55	58	57	41	531
													973

Ved den tvungne Visitation af prostituerede Kvinder udførtes i Alt efter Politilægens Rapport 5 248 Visitationer, hvoraf 4 147 af de offentlige Fruentimmer, der visiteredes 2 Gange ugentlig. Antallet af disse var ved Aarets Begyndelse 62 og ved Aarets Udgang 67; men da en Del af disse vare indlagte paa Sygehusene eller indsatte paa Strafanstalter, fremmødte hver Gang blot fra 47 til 34; 189 Gange ledede denne Visitation til Indlæggelse paa Sygehus, nemlig 142 Gange for blennorrhagiske Affektioner, 10 Gange for Excoriationer, 25 Gange for primære Tilfælde, 12 Gange for constitutionel Syphilis. Middeltallet af de hver Visitationsdag Mødende kan sættes til 40, og Middeltallet af de hver Visitationsdag paa Sygehus indlagte til 1,85.

De øvrige 1 101 Visitationer foretoges blandt den anden Klasse af Prostituerede, der blot af og til visiteres; af disse fremmødte et Antal af 277 Kvinder, hvoraf 133 ikke før havde været visiterede. Herved fandtes 197 Sygdomstilfælde, hvoraf 107 blennorrhagiske Affektioner, og 90 syphilitiske, hvoraf 5 Excoriationer, 1 Bubo, 53 Ulcera, 31 const. Syphilis. Der fandtes altsaa 1 Syg for hver 1½ af de undersøgte Kvinder.

25 Mandfolk visiteredes og af disse indlagdes 17 paa Sygehus; nemlig for blennorrhagiske Affektioner 6, primære syphilitiske Tilfælde 6 og constitutionel Syphilis 5.

Omkostningerne ved de paa Rigshospitalet og Byens Sygehus for Fattigvæsenets Regning behandlede veneriske Patienter udgjorde omtrent 7 333 Spd., hvortil dog endnu kommer Omkostningerne ved Behandling og Forpleining af en Del ældre (tertiære) Tilfælde, der her ikke ere medregnede.

Spedalskhed. Den i Byen hjemmehørende og i foregaaende Beretninger omtalte Spedalskes Tilstand siges forværret (siden 1ste Marts 1869 er han indlagt paa Rigshospitalet). Fra andre Egne af Riget indkom paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling 2 Spedalske i 1868, en af hvert Kjøn, hvilke begge laa tilbage ved Aarets Udgang.

Hudsygdomme. Antallet af Patienter, der behandledes for **Fnat**, udgjorde 295; heraf af Byens Læger 90, paa Byens Sygehus 11, paa Garnisonssygehuset 44 og paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling 150.

For **Skurv** indkom 7 Personer paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling og 9 paa Byens Sygehus.

Af andre Hudsygdomme omtales blot enkelte Tilfælde i Medicinalberetningerne. Nedenstaaende Liste giver Oplysning om en Del af Lægerne og paa Sygehusene behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**.

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Md.	Deraf vare Kv.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er ang.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Anmærkninger.
Hysteri	32	32	-	32	11	-	11	32	-	-	6	*) eller 16,0 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1473); Aaret iforveien 15,3 pCt. og i 1866 15,7 pCt.
Hypochondri	14	14	14	-	8	-	8	14	-	-	6	
Kjertelsyge og Rachit	247	232	110	122	221	188	33	247	1	12	22	
Svindsot	415	408	202	206	297	54	243	406	117	235*)	19	
Kræft	72	72	31	41	23	1	23	72	34	47	9	
Vatersot og Morbus Brighti	102	100	44	56	42	9	33	102	26	49	16	**) Formen er opgivet for 20, nemlig som akut hos 4, som kronisk hos 7 og som Delirium tremens hos 9; af samtlige Tilfælde behandledes 16 paa Rigshospitalet.
Blegsot, Anæmi og Menstruationsuord.	365	339	4	335	335	36	299	365	-	-	17	
Kardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	490	468	194	274	429	40	389	463	2	-	19	
Ormesygdomme . . .	23	21	10	11	20	16	4	23	-	-	8	
Drankersygdomme .	22**)	22	22	-	3	-	3	22	2	8	6	

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** opgives privat behandlede af Lægerne 12 og paa Akershus Fæstnings Strafanstalt forekom tilsammeu 13 nye Tilfælde, 3 hos Mænd, 10 hos Kvinder; 10 Sindssyge opgives at have været over 15 Aar gamle, for de øvrige mangler Opgave om Alderen; 12 lede af Melancholi, for 1 mangler Oplysning om Sindssygdommens nærmere Beskaffenhed; 7 helbrededes, 1 døde (Selvmord). Desuden angives 4 Personer for Sindssygdom at være indlagte paa Gaustad Asyl, nemlig 1 fra Rigshospitalet, 1 fra Bodsfængslet og 2 af en privat Læge. I Akershus Strafanstalt behandledes desuden 2 i tidligere Beretninger opførte Sindssyge, den ene helbrededes, den anden indlagdes efter endt Straffetid paa Rosenbergs private Asyl i Bergen. I Bodsfængslet forekom foruden det ovenfor nævnte Tilfælde flere mindre udtalte eller forbigaaende Anfald af Sindsforvirring.

Antallet af de i Byens Sindssygeasyl og Oslo Hospital forpleiede og behandlede Sindssyge udgjør 211; hvoraf i Aarets Løb udskreves 58, altsaa tilbage ved Aarets Udgang 153. I privat Forpleining vare ved Aarets Udgang udsatte som Byen tilhørende: paa Landet 12 og i Byen 13.

Blandt **sjeldnere Tilfælde** omtales en spontan Helbredelse af en vesico-vaginal Fistel, der optraadte 3 Døgn efter en formedelst Bækkensneverhed langvarig og besværlig Fødsel. Konen forløstes ved Tang. I den anden Uge efter Nedkomsten indtraadte udbredt og dybtgaaende Diphtherit i Fødselsdelene forbunden med stærk Feber og tiltagende Debilitet. Efter 4 Ugers Forløb hævedes Diphtheriten, 1 Maaned senere mærkede Konen, at Urinen af og til kom den naturlige Vei og efter mindre end en Uge var Fistelen lukket. En senere foretagen Undersøgelse paaviste, at den forreste Modermundslæbe var bortgangræneret. Fistelen havde havt sin bagre Aabning i Collum uteri og var bleven lukket ved licatricering af det ved Gangrænen satte Saar (Chr. Budde). Af en Læge (H. Vogt) omtales Kvælning ved en Taatesmuk.

Over de af Lægerne udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operation.	Paa Rigshospitalet.	Paa andre Sygehuse.	Udenfor Sygehusene.
Amputation af Underarmen [1])	1	-	-
— - Laaret [2])	3	-	-
— - Læggen [3])	3	2	-
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne	3	-	2
Resektion [4])	3	-	3
Borttagelse af Brystkjertelen [5])	2	-	2
— - Læbekræft	1	-	1
— - Kræft i andre Organer [6])	22	2	1
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster [7])	6	-	15
— - en eller begge Tonsiller [8])	-	-	33
Operation for vansirende Ar	3	-	1
Paracentese af Underlivet	1	-	6
Ovariotomi [9])	-	-	5
Punktion af Hydrops ovarii	-	-	2
Polyp-Operation [10])	-	-	7
Borttagelse af Livmoderpolyper og Fibroider	3	1	7
Acupressur af Arterer	1	-	-
Operation for Struma [11])	2	-	14
— - Teleangiektasi [12])	-	-	5
— - Hæmorrho dalknuder	2	-	6
Tenotomi, Gjennemskjæren af Fascier	1	-	4
Forceret Bevægelse af Led	-	-	2
Operation for Haremund	3	-	-
Lateris	60	5	116

Anmærkning.

1) paa Grund af et Saar (Vulnus) med heldigt Udfald.
2) hos 2 Personer ved Arthrocace, hos 1 ved Osteosarcom, alle laa tilbage ved Aarets Udgang.
3) hos 2 Personer ved Caries, hos 2 ved Epithelialcancer i gamle Læggesaar, hos en ved Brud af Læggen; 4 helbrededes, 1 laa tilbage ved Aarets Udgang.
4) hos en af Laarbenets Hals ved Coxarthrocace med dødelig Udgang, hos en af en fremstaaende Ende af Laarbenet, hos en af de 4 første Metatarsalben, hos en af en Pseudarthrose mellem Tibia og Fibula, hos en af Albueleddet med heldigt Udfald (bevægeligt Led), hos en af 5te metacarpo-phalangeal Led.
5) hos 3 paa Grund af Kræft, en helbrededes, to bedredes, hos 1 paa Grund af en Svulst i Brystkjertelen.
6) paa Rigshospitalets Liste angives Sygdommens Form 19 Gange at have været Epitheliom, hvis Sæde er opgivet for 8 Opererede, nemlig hos 3 i Overkjæven, hos 2 i Endetarmen, hos 1 i hvert af følgende Legemsdele: Tungen, Underkjæven, penis; Sarkom er opereret 4 Gange, 2 Gange i Overkjæven, 1 Gang i Underkjæven, 1 Gang borttoges 7 sarkomatøse Kjertler. 3 af de Opererede døde. Paa andre Sygehuse opereredes 1 Person for Sarkom paa Halsen og døde 3 Uger efter af Peritonit, 1 for en melanotisk Svulst paa Læggen.
7) deraf 10 Sæksvulster, 6 Lipomer, et Enchondrom, et Ganglion, en fibrøs Svulst, en Glandelsvulst, en hornagtig Svulst paa Overlæben.
8) hos 20 Personer.
9) 2 døde; fire opereredes af Prof. Voss, en af Compagnichirurg Nicolaysen.
10) deraf tre i Næsen, en paa Drøbelen, en i Øret, to i Endetarmen.
11) hos 11 Personer, 14 Gange ved Punktion og Injection, en Gang ved Underbinding af A. thyroidea sup. og partiel Borttagelse, 1 Gang ved Indførelse af Setaceum.
12) deraf en cavernøs Svulst i Underlæben.

Operation.	Paa Rigshospitalet.	Paa andre Sygehuse.	Udenfor Sygehusene.	Anmærkning.
Transport	60	5	116	
Operation for spaltet Gane [13])	1	-	-	[13]) ved Uranoplastik og Staphyloraphi.
Plastisk Operation af Næsen	1	-	-	
Tracheotomi [14])	4	-	2	
Operation for Vandbrok [15])	3	-	3	[14]) 3 Gange ved Strubehoste, alle med dødeligt Udfald, en Gang ved fremmed Legeme i Larynx med dødelig Udgang, en Gang ved Polyp i Larynx og en Gang ved tuberkuløs Laryngit.
— - Hydrosarcocele [16])	2	-	-	[15]) deraf 4 ved Punktion og Iodinjection, 1 ved Punktion og Luftindblæsning, 1 ved Setaceum.
Lithotomi [17])	-	-	1	[16]) deraf 1 ved Punktion og Iodinjection, 1 ved Exstirpation.
Herniotomi [18])	2	-	1	[17]) med heldigt Udfald.
Operation for Fistula vesico-vaginalis	1	-	-	[18]) hvoraf 1 med dødeligt Udfald.
— - Fistula recto-labialis	1	-	-	
— - strict. orificii uteri	-	-	1	
— - Fistula ani	7	-	-	
— - Fissura ani	-	-	1	
— - Prolapsus recti [19])	1	-	1	[19]) ved Kauterisation med ferrum candens.
Kauterisation [20])	3	-	1	[20]) deraf en af Endetarmen ved Kræft, to langs Rygraden, en af Fistelrandene ved Fistula vesico-vaginalis.
Borttagen af fremmede Legemer [21])	-	-	1	[21]) Udtrækning af en Porcellainsknap af Øret.
— - nekrotiserede Benstykker	2	-	4	
Øienoperationer.				
Borttagen af Øieæblet [22])	1	-	1	[22]) deraf en ved Melanose i Øieæblet
Extractio cataractae [23])	4	-	6	[23]) hos 5 Personer foretoges modificeret Linearextraction, deraf hos 4 med heldigt Udfald.
Reclinatio —	3	-	-	
Discisio —	2	-	-	
Iridektomi	1	-	2	
Koremorphosis	1	-	-	
Operation for fremfalden Iris	1	-	-	
— - Staphylom	1	-	-	
Gjennemskjæren af Musculus ciliaris [24])	29	-	-	[24]) hos 19 Personer.
Udtømmen af Vandvædsken	2	-	-	
Erosion af et Ar paa Hornhinden	-	-	1	
Operation for Chalazion	-	-	1	
— - Skjelen	-	-	2	
— - Ektropium	1	-	-	
— - Blennorrhoea sacci lacrymalis	-	-	3	
Borttagen af fremmede Legemer i Øiet [25])	1	-	1	[25]) hos en gjordes Iridektomi.
— - Øielaagets Ciliarrand	2	-	-	[26]) deraf en Svulst i Orbita, 2 Knuder i høire Øie ved Randen af Hornhinden og en papillær Svulst paa Øielaaget.
— - forskjellige Øiensvulster [26])	-	-	3	
Tilsammen	137	5	152	

Af **obstetriciske Operationer** udførtes paa Fødselsstiftelsen 5 Tangforløsninger, alle paa Grund af langvarigt (fra 6—15 Timers) Ophold af Hovedet i Hulheden uden Fremgang af Fødselen og svage Veer eller Vemangel, med heldigt Udfald baade for Konerne og Børnene. 1 Kefalotripsi og Vending ved Bækkenforsnevring (Conjugata interna 3″ 2‴); Konen døde af Barselfeber 19 Dage efter Forløsningen.

Som udførte af Byens Læger nævnes 28 Tangforløsninger; Indikationerne vare Vemangel eller Vesvækkelse hos 7, langsom Fødsel uden Fremgang hos 2, langvarigt Ophold af Fosterhovedet i Hulheden hos 7, langsom Fødsel ved første Ansigtsleie hos en Kone, der var angreben af Mæslinger, skjævt andet Isseleie hos 1, 3die Isseleie hos 1, Bækkensneverhed hos 2, rigid ydre Modermund og stort Fosterhoved hos 1, Barselkrampe hos 3 (2

Børn dødfødte), Fare for Barnets Liv hos 1, for 2 mangler Opgave over Indikationen. For 5 Koner og 3 Børn mangler Opgave over Udfaldet; 23 Koner forbleve ilive, af Børnene kom 21 levende til Verden, 4 vare dødfødte. 7 Vendinger, 2 Gange ved Tverleie, en Gang ved Livmoderbristning og hydrocephalisk Foster (Konen døde Dagen efter Forløsningen), en Gang ved fremfalden Navlesnor og Arm ved Siden af Hovedet, en Gang ved forliggende Moderkage, for de øvrige mangler Opgave over Indikationen. Udfaldet er opgivet for 3 af Konerne, hvoraf 2 forbleve ilive, 1 døde, og 6 af Børnene, hvoraf 1 kom levende til Verden, 5 vare dødfødte. En Vending ved forliggende Moderkage hos en Fødende, der døde ved Lægens Ankomst; Fosteret, der strax fremførtes, var dødt (N. Mag. f. Læg. 22 Bind, Side 199). En Kefalotripsi med paafølgende Vending hos en Flerfødende med Bækkensneverhed (Conjungata apert. sup. 3") med heldigt Udfald for Konen (G. Conradi). 2 Gange partus praematurus artificialis, i det ene Tilfælde ved Bækkensneverhed, i det andet paa Grund af Kvælningstilfælde ved Struma, 2—3 Uger før Svangerskabets regelmæssige Udgangstid med heldigt Udfald for Koner og Børn (M. Skjelderup, L. Dahl). 3 Gange kunstig Løsning af tilbageholdt Moderkage, 2 Gange ved Blødning, 1 1 Gang paa Grund af manglende Veer. Udfaldet er opgivet for 2 Koner, der begge forbleve ilive. Ialt 48 obstetriciske Operationer.

Paa Fødselsstiftelsen indkom i Aarets Løb 191 Barselkvinder, hvoraf 2 udgik uden at føde, men senere indkom igjen og fødte. 3 Barselkvinder fødte paa Veien til Stiftelsen, 1 havde født i sit Hjem. I Alt forefaldt saaledes paa Stiftelsen 185 Fødsler, hvoraf 184 enkelte og 1 Tvillingfødsel. Af de første forefaldt:

I 1ste Isseleie	129
- 2det —	51
- 1ste Sædeleie	1
- 1ste enkelt Fodleie	1
- 2det — —	1
(den anden Fod ved Siden af Sædet)	
Leiet ubekjendt*)	1
I Alt	184.

Ved Tvillingfødselen fødtes 1ste Tvilling i første, 2den i andet Isseleie.

*) Konen fødte umiddelbart efter Ankomsten.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Fødte.	Døde.					Dødfødte.*)
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Christiania Stadsfysikat	2 102	1543	15	413	442	7	129

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 37.

Overskuddet af Fødte over Døde bliver altsaa 559 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 73,4 (Aaret forud 100 : 76,1); Antallet af Døde under 1 Aar udgjorde 20,4 pCt. af de Fødte og 27,7 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 28,6 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 56,3 pCt. af samtlige Døde.

Til Oplysning om **Dødsaarsagerne** hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste. (Se Tabellen paa den anden Side.)

Denne Liste omfatter 1 473 eller 97,8 af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. De hyppigst opførte Dødsaarsager vare: Svindsot (235), Hjernebetændelse og Kramper i Barnealderen (tilsammen 160), Lungebetændelse (141), Diarrhoe og Cholera nostras (tilsammen 85), Skarlagensfeber (68), Mæslinger (61), akut Bronchit (56), Alderdomssvaghed (51), Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 49), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 49). Af Dødsfald paa Barselseng opføres af Lægerne ialt 13, nemlig 8 af Barselfeber og 1 af Melancholia puerperalis, 1 af Blødning, 1 af Emboli, for 2 mangler nærmere Oplysning; desuden angives en Kvinde at være død af extrauterint Svangerskab.

Veirliget. En Oversigt over de meteorologiske Forhold i 1868 vil erholdes af omstaaende (Pag. 11) fra det meteorologiske Institut i Christiania meddelte Iagttagelser med Hensyn til Temperatur, Barometerstand, Regnhøide m. m.

*) Ved Dødfødte forstaaes i denne Beretning alene de Børn, der ere komne døde til Verden, i tidligere Beretninger ere dertil ogsaa henførte de Børn, der ere døde i de første 24 Timer efter Fødselen.

Liste over de af Lægerne meddelte Dødsaarsager i Christiania i 1868.

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maaned.		i 2 og 3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		mellem 90 100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Alcoholismus . . .	8	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-
Anaemia	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angina membranacea	35	18	17	-	-	-	-	-	-	2	2	7	9	6	3	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Apoplexia	28	18	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	3	-	8	1	3	4	1	4	-	1	-	-
Arthrocace colum. vertebralis . . .	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atelectasis pulmonum	2	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Atrophia infantum	27	9	18	1	4	2	5	2	2	1	2	3	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bronchitis acuta .	56	30	26	3	3	5	1	6	4	9	5	6	9	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
— chronica	23	14	9	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	5	1	4	1	1	3	-	-	-	-
Cancer, Fungus .	*) 47	17	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	3	5	6	2	11	5	4	-	5	1	-	-	-
Carditis, Endo-, Pericarditis . . .	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Caries et Necrosis, Osteomyelitis . .	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhus	9	3	6	-	-	1	1	-	-	1	1	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cholaemia, Icterus	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cholera nostras .	18	13	5	-	-	-	1	1	-	6	2	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Contusio	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Convulsiones . . .	80	53	27	9	6	9	5	10	5	14	6	7	3	1	1	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Cyanosis	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cystitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Debilit. congenita	22	9	13	5	10	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— senilis . .	51	15	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	3	9	21	3	8	-	3
Diabetes mellitus	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoea	67	40	27	1	-	2	3	11	6	14	9	7	6	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-
Diphtherit.faucium	14	5	9	-	-	1	-	-	-	-	-	-	7	3	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ecthyma	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Embolia, Thromb.	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Empyema	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Emphysema pulm.	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Enteritis, Gastroenteritis	23	15	8	-	-	2	4	3	2	8	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Epilepsia	3	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Erysipelas	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Febris gastrica . .	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— intermittens	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
— puerperalis	8	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— rheumatica	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
— typhosa . .	16	11	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	3	-	1	2	-	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Fistula urinaria .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fractura cranii, col. vert.	5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Gangraena	6	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-
Gastritis acuta . .	6	5	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Graviditas extrauterina	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hæmorrhagia . . .	4	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— pulmonum	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hernia	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Hydroceph. chron.	9	5	4	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hydrops	13	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-
Insania	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Laryngitis	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

*) Sædet er opgivet i 37 Tilfælde, hvoraf i Mavesækken 19 Gange, i Mavesækken og Leveren 2, i Leveren 7, i Spiserøret 1, i Livmoderen 2, i Æggestokken 5, i Underlivsorganerne 1.

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maaned.		i2 og 3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5 10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		mellem 90 100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Leukaemia et Pseudoleukaem.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Marasmus	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Melancholia puerperalis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meningitis simplex	34	20	14	-	-	-	1	3	3	4	1	6	5	3	1	1	3	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— tuberculosa	48	25	23	-	-	-	1	1	1	4	4	7	4	5	2	7	6	-	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Morbilli	62	30	32	-	-	-	-	-	1	6	7	17	16	4	5	2	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morbus ovarii	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nephritis, Morbus Brighti	36	20	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	1	1	-	-	-	3	2	3	6	5	7	-	2	2	-	1	-	-	-	-
Obstructio alvi, Intussusceptio	6	4	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oedema pulm.	8	2	6	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Otitis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Paralysis	10	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	3	1	2	-	-	1	-	-	-	-
Pemphigus	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Peritoneitis	13	6	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	1	1	1	2	-	1	-	-	-	-
Phlegmone, Abscessus	4	3	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Pleuritis	7	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Pneumonia	141	81	60	-	-	3	1	5	4	12	12	20	15	3	3	2	-	1	-	1	-	1	2	5	4	17	2	5	4	4	5	1	7	1	1	-	-
Puerperium	*) 4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pyæmia et Septichaemia	9	4	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-
Rachitis	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rheumat. acutus	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Scarlatina	68	38	30	-	-	1	-	-	-	2	4	15	14	11	5	9	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scoliosis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scorbutus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scrophulosis	9	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Syphilis	10	5	5	1	1	2	3	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tabes dorsalis	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tetanus	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trismus neonatorum	2	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuberculosis acuta	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— pulmonum	235	124	111	-	-	-	-	-	1	3	1	7	5	7	2	4	7	4	8	6	6	28	23	26	25	16	14	17	12	5	7	1	-	-	-	-	-
— alior. org.	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tussis convulsiva	29	12	17	-	-	1	2	-	1	3	4	4	5	3	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ulcera	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uraemia	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-	-
Variolae	8	4	4	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Vitia org. abdom.	7	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
— - cerebri	6	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	-
— - cordis	43	20	23	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	2	4	4	2	3	-	2	3	5	7	-	3	4	-	-	-	-
— - hepatis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— -pulmonum	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— - ventric. et can. intestin.	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vitium conformat.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	1473	787	686	25	25	36	32	44	35	96	67	126	118	59	35	48	41	13	16	14	15	60	44	54	56	64	42	70	48	51	34	18	61	9	14	-	3
Ulykkestilfælde	34	26	8	-	1	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	4	-	4	-	4	2	3	-	5	1	2	2	1	-	-	-	-	-	-	1
Drab	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Selvmord	9	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ubekjendt Dødsaarsag	23	13	10	2	-	2	-	1	-	1	1	2	3	-	1	-	1	-	-	2	-	-	1	2	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	1540	834	706	27	27	39	32	45	35	97	68	129	122	59	36	49	42	17	16	20	15	66	47	60	56	71	45	75	50	53	35	18	62	9	14	-	4

*) En døde af Emboli, en af Blødning, for to mangler nærmere Opgave.

Maaned.	Middeltemperatur. (1837–67.)	1868. Temperatur, Celsius. Middel.	Høiest.	Lavest.	Barometer. (Middel) Millimeter.	Vind (fremherskende).	Vindstyrke 0—6. Middel.	Skydække 0 - 10. Middel.	Regnhøide. Millimeter.
Januar	— 4,42° C.	— 5,11°	4,5°	— 15,4°**)	754,88	NO	0,7	6,9	39,7
Februar . . .	— 4,24	— 0,75	8,2	— 13,2	47,80	S	0,7	5,3	30,8
Marts	— 0,84	1,60	11,8	— 7,7	52,75	S	0,8	6,7	89,6
April	+ 4,10	5,02	12,2	— 3,3	55,02	S	1,2	6,4	38,0
Mai	10,47	12,38	24,4	— 2,0	58,35	S	1,1	3,3	24,2
Juni	15,48	16,48	28,3	6,6	57,48	S	1,2	3,7	43,0
Juli	17,54	18,68	30,4*)	8,3	58,72	S	0,7	3,5	29,9
August	16,28	18,74	28,6	8,6	55,90	S	0,8	4,0	70,3
September . .	11,89	10,98	23,3	1,3	57,04	NNO	1,0	5,9	63,4
Oktober	6,42	5,78	12,1	— 2,8	54,94	S	0,7	6,1	77,7
November . .	0,55	0,85	10,1	— 9,2	57,27	NO	0,6	5,0	20,1
December . .	— 3,04	— 0,93	7,1	— 11,2	49,50	ONO	0,9	7,5	72,4
Hele Aaret	5,87	7,04	30,4*)	— 15,4**)	754,97	S	0,87	5,36	599,1

(Vindstyrke: 0 = stille. 6 = Orkan. Skydække: 0 = klart. 10 = overskyet.)

Med Hensyn til de **hygieniske Forholde** henvises til Fortalen til de af Sundhedskommissionen udgivne Tabeller over Folkemængden etc. i 1868. Som det af denne vil sees, er det især to Hovedpunkter, paa hvilke Opmærksomheden synes at burde rettes, nemlig Mangelen ved Almuesklassens Boliger og ved Renovationen.

En stor Del af de akute og kroniske, epidemiske og ikke epidemiske Sygdomme, der have bidraget til at fremkalde det temmelig ugunstige Dødelighedsforhold, antages at staa i Forbindelse med disse to store sanitære Ulemper; saaledes synes Mængden af de akute og kroniske Brystsygdomme fortrinsvis at være fremkaldt ved slette og overfyldte Boliger, medens Mængden af Diarrhoer, Febre og forskjellige dyscerasiske Sygdomme synes at afhænge af Renovationens slette Tilstand.

Fattigsygepleien. Nedenstaaende Sammenstilling over

Distrikt.	Tilsammen Behandlede.	Deraf Mænd.	Kvinder.	under 15 Aar. Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Indlagte paa Sygehus.	Døde.	Procentforholdet mellem de Behandlede, naar de paa Sygehus Indlagte fradrages og de Døde.	Indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling.
1ste (Vor Frelsers Menighed) . .	1 118	376	742	183	230	81	40	3,9	177
2det (Trefoldigheds —) . .	1 302	488	814	228	230	49	53	4,2	71
3die (Grønland og Oslo —) . .	1 071	384	687	202	264	45	21	2,0	81
4de (Gamle Akers —) . .	981	430	551	132	169	36	44	4,7	113
Tilsammen	4 472	1 678	2 794	745	893	211	158	3,7	442

de af Bylægerne i 1868 behandlede Syge viser disses Antal, samt Forholdet af de fra hvert Distrikt paa Sygehusene indlagte og af de Døde. Efter By- og Fattiglægernes Lister ere saaledes i Alt behandlede 4 261 fattige Syge, af hvilke 158 ere døde; desforuden ere behandlede 211 senere paa Sygehus indlagte Syge, og 432 undersøgte og indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling. Over de af Fattiglægerne behandlede og undersøgte Tilfælde giver følgende Liste (se omstaaende Side) en Oversigt. Paa Sygehusene indkom for Fattigvæsenets Regning tilsammen 2 115, hvoraf 242 døde, nemlig paa Rigshospitalets 3 Hovedafdelinger 1 134 Syge, 106 døde, paa Børnehospitalet 34, 5 døde; paa Fødselsstiftelsen 45, 1 døde; paa Koppelazaretet 92, 9 døde; paa Byens Sygehus og dens Filialafdelinger 810, 121 døde. Paa Arbeidsanstalten behandledes 66, 8 døde; paa Christiania Byes Sindssygeasyl indlagdes 49, hvorefter altsaa det hele Antal under Behandling komne Syge (og Fødende paa Fødselsstiftelsen), for hvilke Fattigvæsenet (paa faa Undtagelser nær) har draget Omsorg, har været 6 491 (i 1867 6 277, i 1866 5 402) og

*) 15de Juli. **) 11te Januar.

Fortegnelse over Christiania Fattigvæsens Syge i Aaret 1868.

Sygdom.	Behandlede.				Indlagte paa Sygehus.				Døde.				Indlagte paa Sygehus uden forudgaaen Behandling.			
	Mk.	Kk.	Derafunder 15 Aar. Mk.	Derafunder 15 Aar. Kk.	Mk.	Kk.	Derafunder 15 Aar. Mk.	Derafunder 15 Aar. Kk.	Mk.	Kk.	Derafunder 15 Aar. Mk.	Derafunder 15 Aar. Kk.	Mk.	Kk.	Derafunder 15 Aar. Mk.	Derafunder 15 Aar. Kk.
Febre	87	145	58	93	9	12	5	7	4	9	4	7	27	24	5	5
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	343	491	223	284	14	14	3	1	21	23	16	10	32	26	-	2
Kroniske Do. Do.	89	154	19	9	7	7	1	-	2	2	-	-	5	5	-	-
Sygdomme i Nervesystemet	44	119	23	21	3	6	-	1	9	3	8	3	3	6	1	-
Sindssygdomme	2	4	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	620	352	124	117	3	6	-	2	7	7	7	4	4	6	-	-
Kroniske Do.	60	209	9	24	9	8	-	-	1	-	-	-	3	7	-	1
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	1	34	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	25	45	7	6	7	8	3	1	3	2	-	2	7	10	-	1
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed	51	230	16	47	3	8	1	2	4	11	4	3	3	6	-	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	106	192	4	3	10	5	-	-	-	-	-	-	10	3	-	-
Læsioner	126	89	23	6	1	2	-	-	1	-	-	-	9	9	3	1
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	96	108	21	19	5	1	-	-	1	2	1	1	22	11	2	-
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	5	14	-	1	1	5	-	-	-	-	-	-	2	4	-	-
Dannelsesfeil og Deformiteter	6	8	4	2	-	1	-	-	2	-	2	-	1	1	-	1
Ben- og Ledsygdomme	26	33	9	7	6	3	3	1	-	-	-	-	9	5	3	2
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	2	5	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Øiensygdomme	57	89	41	48	4	2	2	2	-	-	-	-	6	7	3	2
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	1	18	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-
Syphilis	9	22	2	5	-	1	-	1	-	-	-	-	27	26	3	6
Gonorrhoe og Urethrit	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-
Epididymit, Orchit	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Excoriationer, Verrucae	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hudsygdomme	127	207	85	107	-	2	-	1	-	2	-	2	35	36	14	15
Brøktilfælde	18	13	6	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Hæmorrhagier	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Scrophulosis	53	58	42	53	5	-	3	-	-	1	-	1	6	3	2	3
Tuberculosis	90	96	11	24	15	8	-	1	22	17	5	7	3	2	1	1
Øresygdomme	3	11	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Forskjellige andre Sygdomme	18	47	16	21	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-
	1678	2794	745	893	103	108	21	19	78	80	47	40	233	209	37	40
	4 472		1 638		211		40		158		87		442		77	

det samlede Antal Døde, der vedkom Fattigvæsenet, udgjorde 408, eller 27,02 pCt. af samtlige i Aarets Løb indtrufne Dødsfald (i 1867 29,14 pCt., i 1866 26,84 pCt.).

Fattigvæsenets Sygeudgifter udgjorde:

1.	til Rigshospitalet for Byen tilh. Syge	12 058 Spd.
2.	- — - fremmede Do.	7 856 —
3.	- Byens Sygehus og dets Afdelinger	17 135 —
4.	- Ankerløkkens Lazaret	1 131 —
		38 180 Spd.
	fragaar indkomne Refusionsbeløb og Arbeidsudbytte af Patienter i Byens Sygehus	12 299 —
		25 881 Spd.
	Transport	25 881 Spd.
5.	til Medikamenter for fattige Syge i Byen	2 945 —
6.	til Byens Sindssygeasyl og enkelte Sindssyges Forpleining i andre Asyler	10 000 —
7.	Lægelønninger	1 522 —
8.	til Fødselsstiftelsen 100 Spd., for Jordemoderforretninger 154 Spd.	254 —
	tilsammen	40 602 Spd.*)

Udgifterne til Medicin til enhver af Fattiglægerne behandlet Syg beløb sig gjennemsnitlig til 79 Skill. (i 1867 72 Skill. og i 1866 73 Skill.).

*) Foruden denne Sum, der udgjør de egentlige Sygeudgifter, medgik antagelig henved 20,000 Spd. til Understøttelse af Syge og Vandføre eller til Familier, hvis Forsørgere vare i denne Tilstand.

I **Sundhedskommissionen** afholdtes i Aarets Løb 10 Møder. Gjenstandene for Forhandlinger i Møderne have — foruden Behandling af Klager over sanitære Misligheder, Drøftelse af mindre Spørgsmaal vedkommende den offentlige Sundhedspleie — været Anskaffelse af Badeanstalter for Almuesklassen, Ansættelse af en Dyrlæge til at føre Tilsyn med Slagterierne, Udsalg af Kjød paa Torvene, Udførelse af Trichinundersøgelser, o. a. desl. Undersøgelse af afgaaende Emigrantskibe er efter Bemyndigelse af Sundhedskommissionen foretagen af en af Bylægerne.

Den offentlige **Vaccination** udførtes af Stadsfysikus med Bistand af Bylægerne, og foretoges paa det sædvanlige Lokale samt paa 2 andre Steder i Byens Udkanter. Ialt opgives 1 215 Børn at være vaccinerede, hvoraf i 1ste og 2det Distrikt 591, i 3die 318 og i 4de Distrikt 288, samt privat revaccinerede 18. Til indenbyes Læger uddeltes omtrent 60 Rør med Vaccinelymfe, til udenbyes Læger og Hjælpevaccinatører sendtes ifølge 132 Rekvisitioner 273 Rør. Jordemodereleverne ere af Stadsfysikus meddelte den fornødne Undervisning i Vaccinationens Udførelse.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 4 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig 1 over en Mand, der antoges død af Svovlsyre-Forgiftning, 1 over et pludselig dødt 2 Maaneder gammelt Drengebarn, 1 over Liget af et under særdeles mistænkelige Omstændigheder af en Pige født Pigebarn, og 1 over Liget af et paa et Loft fundet nyfødt Pigebarn.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Rigshospitalets				Byens Sygehus		
	medicinske Afdeling.	chirurgiske Afdeling.	Hudsyge-Afdeling.	Afdeling for Børn.	Hoved-Afdeling.	Filial-Afdeling.	Garnisonssygehuset.
Febre	227	-	-	1	8	-	50
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	147	7	-	1	6	-	62
Kroniske — — —	55	1	-	1	125	-	2
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	113	5	1	1	36	-	19
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	45	-	-	-	6	-	10
Kroniske — —	38	4	-	2	19	-	2
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	30	15	-	-	14	3	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	56	1	1	-	24	-	1
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed	21	-	3	6	25	2	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	13	1	-	-	26	-	18
Læsioner	-	159	-	1	5	-	26
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	1	75	2	2	35	7	11
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	-	42	-	1	20	-	3
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	11	-	2	-	-	-
Ben- og Ledsygdomme	-	58	-	2	18	-	2
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	10	-	-	-	-	-
Øiensygdomme	-	89	2	18	14	1	6
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorgan.	-	17	2	-	1	-	1
Syphilis, Bubo	-	-	305	2	8	115	14
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	-	-	53	-	1	226	29
Epididymit, Orchit	-	2	18	-	-	-	3
Excoriationes, Verrucae	-	-	1	-	-	16	-
Hudsygdomme	-	-	188	-	29	-	52
Forskjellige andre Sygdomme	2	16	2	-	2	-	4
Friske til Pleie for Syge	18	-	15	5	11	2	-
Tilsammen	766	513	593	45	433	372	315

I December d. A. begyndte Diakonisseanstaltens Sygehus sin Virksomhed. Sygehuset har Plads for 20—30 Syge.

Tugthuset. Paa Sygestuerne behandledes 113 Sygdomstilfælde (hvoraf 9 tilbageliggende fra det foregaaende Aar) i 2 691 Dage; 4 døde. Det gjennemsnitlige Belæg paa Sygestuerne udgjorde 7,4 (i 1867 8,5); det daglige Middeltal af Fanger udgjorde 375,8; gjennemsnitlig falder 7,2 Sygedage paa hver Fange (i 1867 7,7, i 1866 7,8). Mortalitetsforholdet, naar 8 ved Aarets Udgang tilbageliggende Syge ikke medregnes, bliver 3,8 pCt. Udgifterne for Medicin beløb sig til 142 Spd. 109 Skill. og Sygeforpleining 7 Spd. 2 Skill.; (desuden Sygeforpleining i Oslo Sindssygeasyl af en i mange Aar sindssyg Fange 123 Spd. 56 Skill.).

Akershus Strafanstalt. Antallet af Sygdomstilfælde udgjorde 104 (hvoraf 10 tilbageliggende fra det foregaaende Aar) med 3 424 Sygedage; det daglige Middelbelæg udgjorde saaledes 9,4. Det daglige Middeltal af Fanger er opgivet til 245,7; saaledes falder gjennemsnitlig 13,9 Sygedage paa hver Fange (i 1867 16,7). Paa Sygestuerne indlagdes 56 Personer i 1 759 Dage. Det gjennemsnitlige Belæg paa Sygestuerne udgjorde altsaa 4,8 daglig. Arbeidsfrihed har desuden været tilstaaet 11 Fanger i 388 Dage. Af de i Aaret indtrufne Sygdomstilfælde endte 5 dødeligt, hvilket udgjør 5,3 pCt. Udgifterne ved Sygepleien udgjorde 216 Spd. 96 Skill., hvoraf for Medicin 129 Spd. 3 Skill.

I Bodsfængslet, hvor det daglige Middeltal af Fanger var 206,4 og det samlede Antal Fanger, der i Aarets Løb opholdt sig i Fængslet, 405, behandledes 258 mindre betydelige og 25 mere betydelige Sygdomstilfælde (hvoraf 6 tilbageliggende fra det foregaaende Aar), 2 endte dødeligt. Paa Sygestuerne har været behandlet 11 Fanger, hvoraf 3 tilbageliggende fra 1867, med 624 Forpleiningsdage. Fuldstændig eller delvis Arbeidsfrihed paa Grund af Sygdom har været tilstaaet i tilsammen 972 Dage; fordeles dette Dagantal paa Middelbelægget af Fanger, kommer 4,7 Dage paa hver Fange (i 1867 5,4 Dage). Udgiften til Medikamenter (til Fanger og Betjente med Familier) udgjorde 120 Spd. 77 Skill.

Arbeidsanstalten. Det daglige Middeltal af Lemmer var i Aaret 251,07, og af Syge og for Arbeide fritagne, 10,75. Sygedagenes Antal var 3 946; i Sygehuse indlagdes 66 og i Arbeidsanstaltens Sygestuer behandledes (foruden de i Sygehuse Jndlagte, hvilke næsten Alle i kortere eller længere Tid behandledes i Arbeidsanstalten forinden Indlæggelsen) 66, hvoraf døde 8 eller 12,1 pCt. (i 1867: 21,9 pCt.). Udgifterne til Medicin og Sygerekvisita udgjorde 365 Spd. 37 Skill., hvorved dog er medregnet Udgifterne ved en Betjents og hans Families Behandling paa Rigshospitalet for Syphilis.

Badeindretninger. I Rigshospitalets Badeindretning toges mod Betaling 10,002 almindelige Karbad, 281 Gytjebad, 973 Styrtebad og 1 542 Dampbad. Til Hospitalets Syge gaves, foruden de almindelige Renselsesbad, 3,513 almindelige Karbad, 844 Gytjebad og 661 Dampbad. I Christiania Badeanstalt toges 22,286 Karbad og 145 Styrtebad.

Byens 7 **Apotheker** erklæredes ved Visitationen at være befundne i Orden. Personalet var: Ved Svaneapotheket 3 examinerede og 2 uexaminerede Medhjelpere; 1 Discipel underkastede sig Medhjelperprøven. Elefant-Apotheket 2 examinerede og 1 uexamineret Medhjelper samt 1 Discipel. Løveapotheket 2 examinerede og 1 uexamineret Medhjelper samt 2 Disciple; 1 Discipel underkastede sig Medhjelperprøve. Rigshospitalets Apothek 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper samt 2 Disciple; 1 Discipel underkastede sig Medhjelperprøve. Hjort-Apotheket 2 examinerede Medhjelpere. Apotheket Nordstjernen 2 examinerede Medhjelpere og 1 Discipel. Falkapotheket 1 examineret Medhjelper.

Medicinalpersonalet. Ifølge Departementets Fortegnelse udgjorde Byens faste Lægepersonale 76, hvoraf 9 i Almindelighed ikke befatte sig med medicinsk Praxis; desuden er Distriktslægen i Aker bosat i Byen. Byen har 8 Tandlæger, 26 Jordemødre og 7 Dyrlæger.

II. Akershus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 40,25 norske Kvadratmile, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 107 422 Indbyggere, er inddelt i følgende 4 Lægedistrikter, nemlig:

1. Akers Distrikt (9,26 norske Kvadratmile), indbefattende:

Herrederne Aker med . . .	18 981	Indbyggere.
Asker & Bærum .	8 400	—
Nittedal	2 563	—
Lateris	29 944	Indeyggere.
Transport	29 944	Indbyggere.
Skedsmo . . .	4 200	—
Sørum	3 088	—
tilsammen	37 232	Indbyggere.

2. Ullensakers Distrikt (15,13 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Ullensaker med .	7 373	Indbyggere.
Gjerdrum - .	1 984	—
Lateris	9 357	Indbyggere.

Transport	9 357	Indbyggere.
Nannestad med .	4 821	—
Næs - .	9 317	—
Eidsvold - .	8 262	—
Hurdalen - .	3 858	—
tilsammen	35 615	Indbyggere.

3. Hølands Distrikt (9,70 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Høland med . . .	6 493	Indbyggere.
Urskog -	4 836	—
Fet -	4 110	—
tilsammen	15 439	Indbyggere.

4. Follo Distrikt (6,16 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Drøbak med . .	1 662	Indbyggere.
Ladestedet Soon - . .	677	—
— Hølen - . .	311	—
Herredet Vestby med Ladestedet Hvidsten med . . .	3 242	—
Herrederne Enebak - . . .	3 964	—
— Krokstad - . . .	3 118	—
— Aas -	2 708	—
— Fron -	1 861	—
— Næsodden . . .	1 593	—
tilsammen	19 136	Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes som ret god i Akers og Ullensakers Distrikter, som særdeles god i Follo Distrikt, derimod som mindre god i Hølands. Der herskede flere Sygdomme med epidemisk Udbredning af hvilke de vigtigste vare: Nervefeber, Børnekopper, Mæslinger, Skarlagensfeber og Kighoste; Lungebetændelse var hyppig i Ullensakers Distrikt.

Dødeligheden var stor og større end i en Række af foregaaende Aar, idet Antallet af de Døde udgjorde 2 211, hvilket er 20,3 p. M. af Befolkningen ved Aarets Midte (omtrent 108 995). Der døde 2,0 pCt. flere end i det foregaaende Aar, da de Dødes Antal udgjorde 2 167 og Dødeligheden var 19,9 p. M. af Befolkningen, 18,4 pCt. flere end i 1866, da Antallet var 1 868 og 15,7 pCt. flere end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 911. Antallet af Døde i de forskjellige Lægedistrikter i de tre sidste Aar vil sees af følgende Sammenstilling:

	1866.	1867.	1868.
Akers Lægedistrikt . . .	710	784	881
Ullensakers — . . .	592	674	670
Hølands — . . .	225	286	343
Follo — . . .	341	423	317
Tilsammen	1 868	2 167	2 211.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.							
	Behandlede.	Deraf Døde.														Aker.		Ullensaker.		Høland.		Follo.	
																Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.
Nervefeber	144	14	118	25	5	7	11	9	10	7	8	5	6	18	7	81	7	25	2	22	3	16	2
Simpel Feber . .	53	-	49	6	7	4	5	2	2	1	5	4	6	4	3	27	-	4	-	8	-	14	-
Barselfeber . . .	24	7	15	2	1	2	2	2	1	1	-	-	-	3	1	7	2	9	4	5	-	3	1
Børnekopper. . .	303	11	294	59	32	48	26	47	29	38	9	4	-	2	-	45	3	175	5	76	3	7	-
Vandkopper . . .	30	-	24	1	2	8	3	6	-	-	1	-	-	2	1	15	-	7	-	2	-	6	-
Skarlagensfeber.	150	39	146	12	15	8	19	8	11	10	8	3	8	22	22	64	20	11	1	71	18	4	-
Mæslinger	617	23	584	161	121	106	95	54	21	11	8	3	-	-	4	141	5	403	15	32	1	41	2
Rosen.	47	2	25	3	3	2	5	3	2	-	3	-	-	2	2	18	1	23	1	2	-	4	-
Kighoste	145	4	145	7	1	2	5	4	4	21	20	6	23	28	24	25	1	86	1	24	-	10	2
Diphtherisk Svælgbetændelse . .	46	2	46	6	-	7	4	1	3	5	4	2	9	3	2	9	-	16	1	13	-	8	1
Strubehoste . . .	13	8	7	2	2	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3	2	6	4	4	2	-	
Kusma	6	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	6	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	718	9	396	39	42	75	49	33	18	10	15	30	23	28	34	305	5	236	1	53	-	124	3
Lungebetændelse	359	51	316	33	44	29	38	39	18	11	4	17	23	29	31	109	13	155	20	34	5	61	13
Pleurit	43	4	38	4	2	4	11	4	3	1	2	1	1	2	3	4	1	9	-	27	3	3	-
Gigtfeber	38	2	21	3	3	1	1	6	1	-	1	-	1	4	-	12	-	19	2	-	-	7	-
Koldfeber	5	-	3	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	2	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	661	11	573	18	12	7	21	24	31	115	219	68	26	17	15	284	6	244	3	79	-	54	2
Blodgang	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Skjørbug	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-
Tilsammen	3407	187	2807	381	292	311	295	242	156	232	307	146	126	165	154	1157	66	1433	60	453	35	364	26

Af **Nervefeber** opgives 144 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald; i det foregaaende Aar opgaves 114 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald. Sygdommen forekom spredt eller i ganske smaa Epidemier i samtlige Lægedistrikter undtagen Akers, hvor den var temmelig hyppig i Herredet af samme Navn. Exanthematisk Nervefeber havde i Slutningen af det foregaaende Aar vist sig paa Gaarden Stensrudeiet i østre Aker, uden at Distriktslægen dengang havde faaet Underretning derom; Sygdommen udbredte sig i heromhandlede Aar til flere Gaarde paa Egebergsletten og til en Plads under Gaarden Lian; i Februar indsygnede i et Hus paa Grueløkken — Forstad til Christiania — 9 Personer af exanthematisk Nervefeber, af hvilke 5 indlagdes paa Rigshospitalet og ikke ere medtagne i ovenstaaende Opgave over Antallet af Behandlede. I Februar og September forekom to smaa Epidemier af abdominel Nervefeber paa Ladegaardsøen og paa en Løkke under Tøien. Ved Strømmen i Skedsmo behandledes i November og December i to Arbeiderboliger 17 Personer, af hvilke 3 døde, og paa Gaarden Fjeldhammer nær Strømmen 4 Personer, af hvilke 2 døde, samtlige lidende af abdominel Nervefeber.

Foruden de af **Barselfeber** opførte 24 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald omtales fra Follo Distrikt 1 Tilfælde af Barselkrampe, der endte dødeligt, og 1 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens, der helbrededes.

Børnekopper forekom epidemisk i samtlige Lægedistrikter undtagen i Follo. Ialt opføres 303 Behandlede, af hvilke 11 døde. Foruden disse kunne 14 Personer fra Aker sees at være indlagte i Koppelazaretet i Christiania. (I det foregaaende Aar opgaves 227 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald foruden 12 Tilfælde fra Aker, der indlagdes i Koppelazaretet i Christiania). I Akers Distrikt forekom Sygdommen i første Halvaar spredt undtagen paa Gaustad Sindssygeasyl, hvor der fra Januar til April forekom en liden Epidemi (11 behandlede Tilfælde) sandsynligvis ved Smitte fra Hakedalen, hvor endel Tilfælde forekom paa Hakedals Værk i Begyndelsen af Aaret ved Smitte fra Hadeland. I Bærum viste sig enkelte Tilfælde om Sommeren; i Skedsmo fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar i Januar og Februar; i Juli forekom her et Tilfælde ved Smitte fra en Omstreifer; i Sørum behandledes 10 Tilfælde i Aarets fire første Maaneder; to Gange opstod Sygdommen her ved Smitte fra Omstreifere, af hvilke den ene kom fra Fet og Skedsmo, en Gang fra Næs i Ullensakers Distrikt. I dette Distrikt fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar og var meget udbredt til September især i Eidsvolds, Gjerdrums og den nordlige Del af Ullensakers Herred; i Hurdalens Herred forekom i Mai et Tilfælde, sandsynligvis ved Smitte fra en Reisende, og senere skulle enkelte Tilfælde have forekommet, uden at dog nærmere Oplysning herom er meddelt. I Hølands Distrikt vedvarede Sygdommen fra det foregaaende Aar til Juli Maaned, i Follo Distrikt forekom enkelte Tilfælde i Februar, Marts og Juli; engang indførtes Sygdommen hertil fra Haabøl i Eidsbergs Distrikt og en Gang fra Næs i Ullensakers Distrikt. De almindelige Forholdsregler mod Sygdommen sattes overalt i Gang. Af 212 Behandlede lede 95 af Variolæ, 117 af Varioloider; af 213 vare 29 uvaccinerede, af hvilke Ingen kan sees at være død.

Foruden de af **Skarlagensfeber** anmeldte 150 behandlede Tilfælde med 39 Dødsfald opføres 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde fra Hølands Distrikt, ialt 41 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 389 behandlede Tilfælde med 56 Dødsfald). I Akers Distrikt fortsatte Sygdommen sig i Herredet af samme Navn fra det foregaaende Aar, udbredte sig til Askers og Nitedals Herreder og viste sig mere ondartet end i det foregaaende Aar; i Hølands Distrikt begyndte Sygdommen i Slutningen af 1867 men antog først i heromhandlede Aar større Udbredning især i Hølands Herred. I Ullensakers og Follo Herreder forekom kun spredte Tilfælde; til førstnævnte Distrikt førtes Sygdommen i December fra Odalen men ophørte i det følgende Aars Begyndelse efter at kun 4 Personer vare angrebne. Som sekundær Dødsaarsag opføres i to Tilfælde Vatersot.

Mæslinger fortsatte sig i hele Amtet fra det foregaaende Aar, var meget udbredt i første Halvaar og havde i Oktober ophørt at herske som Epidemi. Forholdsvis faa Angrebne behandledes af Læge. Ialt opgives 617 behandlede Tilfælde med 23 Dødsfald foruden 1 Dødsfald i Ullensakers Distrikt uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde (i det foregaaende Aar 241 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald og ialt 9 Dødsfald). Som sekundær Dødsaarsag nævnes i tre Tilfælde Lungebetændelse.

Af **Kighoste** anmeldtes 145 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald, (i det foregaaende Aar 142 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald). De fra Akers Distrikt opførte Tilfælde forekom i den nærmeste Omegn af Christiania spredt igjennem hele Aaret. I Ullensakers Distrikt var Sygdommen hyppigst i Eidsvolds Herred — fra Mai til Aarets Ende — samt i Ullensakers Herred, hvor den var meget udbredt i November og December; i Hølands Distrikt var den almindelig udbredt i sidste Halvaar især i Herredet af samme Navn; flere Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, skulle have endt dødeligt. I Follo Distrikt viste Sygdommen sig kun paa enkelte Gaarde.

To af Dødsfaldene kunne sees at være foraarsagede af Lungebetændelse.

Diphtheriske Sygdomme forekom sjelden og i Almindelighed kun spredt. I det Hele taget forekom den samme Aftagen i disse Sygdommes Hyppighed og Udbredning som i de nærmest foregaaende Aar. Ialt opgives af diphtherisk Svælgbetændelse 46 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald og af Strubehoste 13 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald, foruden 1 Dødsfald i Akers og 1 i Follo Distrikt uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. (I det foregaaende Aar opførtes henholdsvis 54 behandl. Tilf. med 6 Dødsfald og 18 med 8).

Af **catarrhalske Tilfælde,** opførte under Benævnelserne Catarrh, Catarrhalfeber, simpel Halsbetændelse, akut Bronchit og Laryngit, opgives 718 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald; desuden opføres fra Ullensakers Distrikt 3 Dødsfald af akut Bronchit uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt altsaa 12 Dødsfald, af hvilke 10 foraarsagedes ved akut Bronchit, 1 af akut Laryngit og 1 af Catarrhalfeber. (I det foregaaende Aar 568 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald). Af samtlige Tilfælde kunne 208, af hvilke 5 endte dødeligt, med Bestemthed sees at have været akut Bronchit.

For **Lungebetændelse** behandlede 17 Læger ialt 359 Personer, af hvilke 51 døde; desuden opgives 1 dødeligt endende Tilfælde uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde fra Follo Distrikt, tilsammen 52 Dødsfald. Af de behandlede Tilfælde endte 14,2 pCt. dødeligt. I det foregaaende Aar opgaves af 17 Læger 439 Behandlede, af hvilke 82 eller 18,7 pCt. døde; i 1866 af 20 Læger 401 Behandlede, af hvilke 66 eller 16,3 pCt. døde. En Læge i Ullensakers Distrikt anfører, at Sygdommen i en liden Epidemi omkring Eidsvolds Værk syntes at være smitsom, idet den forplantede sig til fire forskjellige Huse derved at vedkommende Sygevogterske blev syg førend hun havde forladt den Syge eller strax efter Hjemkomsten. (Thoresen).

Af **Hjernebetændelse** opføres 15 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald foruden 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, af tuberkuløs Meningit 4 Dødsfald og af Kramper i Børnealderen 7, tilsammen 21 Dødsfald, af hvilke 10 indtraf i Akers, 4 i Ullensakers, 4 i Hølands og 3 i Follo Distrikt.

For **kronisk Rheumatisme** behandlede 5 Læger i Akers og Ullensakers Lægedistrikter 58 Personer, af hvilke 2 døde; af 44 vare 20 af Mand-, 24 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar.

Af de for **Koldfeber** behandlede 5 Personer vare 2 nylig hjemkomne fra Holland og 1 havde rimeligvis erhvervet Sygdommen under et Ophold paa Snarøen i Bærum (Borchsenius).

Diarrhoe og **Cholera nostras** vare hyppigere end almindeligt og især i Juli og August. Der opgives 661 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald foruden 1 Dødsfald i Aker uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, medens der i det foregaaende Aar anmeldtes 185 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald. Som en hyppig Aarsag til disse Sygdommes almindelige Udbredning i Eidsvolds Herred anfører en Læge den mindre gode Kost, mest bestaaende af Poteter, sur Melk og Kaffe, Befolkningen dette Aars Sommer maatte leve af efter det foregaaende Aars daarlige Høst. (Thoresen).

Af **Syphilis** berettes 24 Tilfælde at være komne under Lægebehandling og deraf 13 i Akers, 5 i Ullensakers og 6 i Follo Distrikt. Af det hele Antal bleve 8 indlagte i Rigshospitalet; af de 16, der behandledes i sit Hjem, døde 2 Børn ¼ Aar gamle, af hvilke det ene led af hereditær Syphilis. Kjønnet er opgivet for 10 af disse, af hvilke 8 vare af Mand-, 2 af Kvindekjøn. Alder for 12, af hvilke 2 vare under, 10 over 15 Aar. Sygdommens Beskaffenhed er anført for 12 i Hjemmet Behandlede, af hvilke 6 lede af primære, 4 af sekundære og 1 af hereditære Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes af 9 Læger 33 Personer; af 32 vare 28 Mænd, 4 Kvinder, samtlige Voxne. En Læge i Ullensakers Distrikt behandlede 1 Tilfælde af Epididymit.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme.** (Se Tabellen paa næste Side).

Fnat omtales fremdeles som hyppig især i Ullensakers Distrikt, hvor den dog er i Aftagende, og i Akers Distrikt især i Herredet af samme Navn, i Nitedal og Bærum; i Hølands Distrikt siges den at være i Aftagende (Lossius). Af Psoriasis behandledes 2 Tilfælde paa Gaustad Asyl.

Kjertelsyge siges ligesom før at være meget almindelig i de bymæssigt bebyggede Strøg omkring Christiania, i Ullensakers og Hølands Distrikter. Foruden de 118 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald, nævnes 1 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal behandlede i Ullensakers Distrikt. Rachit omtales som hyppig i Hølands Distrikt. For Struma behandlede 3 Læger i Ullensakers og Follo Distrikter 4 Personer; 2 af disse vare voxne Kvinder.

Af **Svindsot** opføres ialt 71 Dødsfald, hvilket udgjør 13,8 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (513). I det foregaaende Aar var Forholdet

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister döde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Aker. Beh.	Aker. Døde.	Ullensaker. Beh.	Ullensaker. Døde.	Høland. Beh.	Høland. Døde.	Follo. Beh.	Follo. Døde.
Fnat	549	207	109	98	214	115	99	-	-	-	12	180	-	244	-	62	-	63	-
Skurv	8	8	6	2	8	8	-	-	-	-	2	4	-	-	-	4	-	-	-
Kjertelsyge	118	109	47	62	109	91	18	118	6	7	12	42	2	21	2	39	-	16	2
Rachit	12	11	3	8	11	11	-	12	1	1	4	8	1	1	-	-	-	3	-
Svindsot	161	117	53	64	117	8	109	161	52	71	15	88	22	27	10	18	8	28	12
Kræft	12	11	8	3	11	-	11	12	8	17	6	4	4	4	1	3	2	1	1
Vatersot og Brights Sygdom	64	55	24	31	55	14	41	64	20	29	8	8	3	19	5	30	10	7	2
Blegsot	166	166	-	166	99	3	96	-	-	-	13	56	-	73	-	24	-	13	-
Menstruationsuordener	25	25	-	25	25	-	25	-	-	-	5	19	-	6	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	253	193	63	130	187	13	174	-	-	4	12	78	-	74	-	19	-	82	-
Ormesygdomme	66	35	16	19	35	29	6	-	-	-	4	21	-	31	-	14	-	-	-
Drankersygdomme	3	2	2	-	2	-	2	-	-	1	3	-	-	2	-	1	-	-	-

65 af 446 Døde eller 14,6 pCt., i 1866 75 af 418 Døde eller 17,9 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

i Akers	Distrikt	22	af 153	eller 14,4	pCt.
i Ullensakers	—	25	- 173	- 14,5	-
i Hølands	—	8	- 74	- 10,8	-
i Follo	—	16	- 113	- 14,2	-

Kræft er opgivet som Dødsaarsag hos 17 Personer, nemlig 4 i Akers, 7 i Ullensakers, 2 i Hølands og 4 Follo Distrikt. Sygdommens Sæde er opført for 14 Døde, af hvilke 8 lede af Kræft i Mavesækken, 2 i Livmoderen, 1 i Membrum, 1 i Underlivet, 1 i Brystkjertelen, 1 i Brystkjertelen og Underlivet.

Vatersot opføres paa Lægernes Dødsfortegnelser som Dødsaarsag hos 18 Personer, Brights Sygdom hos 11, af hvilke 29 Dødsfald 3 opgives fra Akers, 10 fra Ullensakers, 10 fra Hølands og 6 fra Follo Distrikt.

Blegsot omtales som hyppig i Akers og Ullensakers Distrikter, ligesaa Menstruationsuordener i førstnævnte Distrikt. For Hysteri behandlede 3 Læger i Akers og Ullensakers Distrikter tilsammen 25 Personer.

Cardialgi og kronisk Gastrit betegnes som hyppige i samtlige Lægedistrikter; der opgives fra hvert af Ullensakers og Follo Distrikter 2 Dødsfald af kronisk Gastrit uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde.

Ormesygdomme siges at være hyppige i Akers og Ullensakers Distrikter.

Af **Drankersygdomme** behandledes 3 Tilfælde, af hvilke et betegnes som Drankergalskab, et som kronisk Alkoholisme; desuden opgives fra Follo Distrikt 1 Dødsfald af Drankergalskab hos en Mand.

For **Epilepsi** behandlede 2 Læger i Ullensakers Distrikt 3 Personer.

Af **Sindssygdom** angives 13 nye Tilfælde at være komne under Behandling, nemlig 6 i Akers, 4 i Ullensakers og 3 i Hølands Distrikt; 6 indlagdes i Gaustad Asyl; af de 7, der forpleiedes i Hjemmet, er nærmere Oplysning kun meddelt om 3, af hvilke 1 var helbredet, 1 uhelbredet og 1 død (af Pleurit) inden Aarets Udgang. Af 9 nye Sindssyge vare 6 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar; af 3, for hvem Sygdommens Beskaffenhed opgives, lede 2 af Mani, 1 af Melancholi. Efter Opgave af Mai Maaned i heromhandlede Aar udgjorde Antallet af de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge i Amtet 114 Personer, af hvilke 78 vare udsatte i privat Forpleining, 36 paa Asyler; af de førstnævnte komme 21 paa Akers, 35 paa Ullensakers, 12 paa Hølands og 10 paa Follo Distrikt. Amtskommunekassens Udgifter til de med Bidrag af samme forpleiede Sindssyge udgjorde i 1868 7 261 Spd. 46 Skill.

For forskjellige **Øiensygdomme** behandlede 5 Læger i Akers og Ullensakers Distrikter 93 Personer; af 41 af disse vare 21 af Mand-, 20 af Kvindekjøn, 19 under, 22 over 15 Aar.

For forskjellige Arter af **Benbrud** behandlede 4 Læger i Ullensakers, Hølands og Follo Distrikter tilsammen 22 Personer.

Af **chirurgiske Operationer** sees at være udført 2 Operationer for Læbekræft, flere Gange Borttagen af Bælgsvulster, 1 Operation for indeklemt Brok med heldigt Udfald.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforløsninger; Indikationen er opgiven for 15, nemlig Vemangel eller Vesvækkelse i 8 Tilfælde, Bækkensneverhed i 4, smertefulde Veer i 1, Barselkrampe i 1, langvarig og haard Fødsel, der truede

Fosterets Liv, i 1; Udfaldet er opgivet for 15 Koner, der forbleve ilive, og for 16 Børn, af hvilke 11 forbleve ilive og 5 vare dødfødte. 5 Vendinger paa Fødderne, hvoraf 2 med Tangforløsning af sidstkommende Hoved; Indikationen var i 3 Tilfælde Tverleie, i 1 forliggende Moderkage med stærk Blødning, i 1 Bristning af Livmoderen; 4 Koner forbleve ilive, 1 døde efter Bristning af Livmoderen, Børnene vare dødfødte. 1 Udtrækning ved samlet Bækkenendeleie med heldigt Udfald for Kone og Barn. 1 Mutilation paa Grund af Tverleie efter forgjæves forsøgt Vending paa afdøet Foster; Konen forblev ilive (Hoch). Ved en Abort ledsaget af Blødning, der truede Livet, blev det i Modermunden neddrevne omtrent 6 Uger gamle Æg fattet med en Polyptang og udtrukket, hvorefter Blødningen stansede. Ialt 27 obstetriciske Operationer, hvoraf 9 i Akers, 2 i Ullensakers, 10 i Hølands og 6 i Follo Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Aker	1 073	881	11	189	248	6	58
Ullensaker . .	1 007	670	6	127	150	7	46
Høland	415	343	3	45	104	3	17
Follo	534	317	5	44	50	2	25
Akershus Amt	3 029	2 211	25	405	552	18	146

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 43.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 818 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100: 72,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 14,2 pCt. af samtlige Fødte og 19,4 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 24,9 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 44,4 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opgivne paa Barselseng døde 18 Kvinder kan af Lægernes Beretninger endnu 1 Kvinde sees at være død paa Barselseng i Follo Distrikt. Lægernes Dødslister indeholde Oplysning om Dødsaarsagen hos 10 af disse, af hvilke 7 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1 af Livmoderbristning og 1 nogle Timer efter Vending foretagen af Jordemoder paa Grund af forliggende Moderkage og stærk Blødning.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 513 eller 23,7 pCt. at samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (2 168); de hyppigst opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (71), Lungebetændelse (52), Skarlagensfeber (41), Vatersot og Brights Sygdom (29), medfødt Svaghed (25), Mæslinger (24), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 21), Kræft (17).

Veirliget. Vinteren omtales som kold, Vaaren kom tidligt og var ligesom Sommeren usædvanlig varm og tør; i Slutningen af Aaret var Veiret meget koldt. Paa Grund af Mangel paa Regn gav Jorden mindre Udbytte end sædvanligt af Hø og Korn, som dog var af god Beskaffenhed; Poteteshøsten var god.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** betegnes i Ullensakers, Hølands og Follo Distrikter som mindre gode hos de fattige Husmænd og Arbeidere, der om Vinteren have liden Fortjeneste, ikke sjelden daarlige Boliger, Klæder og Kost; især efter den sidste daarlige Høst herskede der i de nævnte Distrikter stor Fattigdom, Arbeidsløshed og Betleri. Fra Ullensakers Distrikt klages tildels over Mangel paa Melk, der sælges til Christiania, over Misbrug af Kaffe, Øl og Tobak; Brændevinsdrik synes at aftage (Ellertsen).

Fattigsygepleien. I Hurdalens Herred i Ullensakers Distrikt var fremdeles ingen Fattiglæge ansat, forøvrigt havde samtlige Kommuner særskilt antagne Fattiglæger, dels vedkommende Embedslæger, dels Privatlæger. Over Antallet af behandlede fattige Syge haves følgende Opgaver: i Asker behandledes ialt 27, i Bærum 87; Distrikstlægen fungerede som Fattiglæge i vestre Aker og i Nitedal. Distriktslægen i Ullensakers Distrikt var Fattiglæge for Ullensakers, Gjerdrums og Sørums Herreder, i hvilke han tilsammen behandlede 270 fattige Syge; i Næs Hovedsogn og i Fenstads Annex behandledes af den i Næs boende Privatlæge 174, og i Udnæs Annex, hvor den i Blakjer boende Privatlæge fungerede som Fattiglæge, 39. Distrikslægen i Høland var Fattiglæge for Hølands Herred, hvor 76, og for Urskogs Hovedsogn, hvor 32 kom under Behandling; den i Blakjer boende Privatlæge behandlede 16 Fattige i Blakjer Sogn, 24 i Fets Prestegjeld. Distriktslægen i Follo fungerede som Fattiglæge i Distriktets samtlige Prestegjeld med Undtagelse af Enebak; han tilsaa i Drøbak 83 og i Landdistrikterne 151.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Møder: i Akers Lægedistrikt 11, nemlig i Aker og Sørum, i hvert fire, i Asker to, i Bærum et; i Nitedal og Skedsmo afholdtes intet Møde paa Grund af manglende Anmeldelse fra Ordføreren. I Ullensakers Distrikt 20 Møder, nemlig i Ullensaker syv, i Eidsvold fire, i Næs og Gjerdrum, i hvert tre, i Nannestad to, i Hurdalen et. I Hølands Distrikt 7 Møder, nemlig i Urskog tre, i Høland og Fet, i hvert to. I Follo Distrikt 12 Møder, nemlig i Drøbak tre, i Kraakstad to og i hvert af de øvrige Ladesteder og

Herreder et Møde. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger. I flere Herreder forhandledes om de forskjellige herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme og om Foranstaltninger mod disse, saaledes i Aker om den exanthematiske, i Ullensaker og Enebak om den abdominelle Form af Nervefeber, om Børnekopper i Sørum, Ullensaker, Nannestad, Gjerdrum, Eidsvold og Hurdalen, om Mæslinger i Ullensaker, Gjerdrum, Næs, Eisvold og Hurdalen, om Skarlagensfeber i Asker og Bærum, om Lungebetændelse i Ullensaker, om Diarrhøe og Cholera nostras i Gjerdrum og Eidsvold, om Syphilis i Næs, om Fnat i Ullensaker, Gjerdrum og Eidsvold. I Ullensakers Sundhedskommission besluttedes ved Medlemmerne at paase, at de ved Auktioner paa Gardermoen solgte Uniformsstykker, for at forhindre Udbredelse af Fnat, rensedes, før de af Kjøberne brugtes; de ved Leirpladsen sig opholdende offentlige Fruentimmer bestemtes underkastede regelmæssige Lægeundersøgelser. I Aker behandledes endel Klager over sanitære Misligheder; Binger og Priveter i Christiania Forstæder besluttedes tømte og rensede. I Hølands Lægedistrikt opfordrede Formanden i Sundhedskommissionerne blandt Andet til større Sparsomhed i den daglige Husholdning. I Hølen og Soon undersøgte Kommissionerne Sundheds- og Renlighedsforholdene i Byens Huse og Gaardsrum. De af Fets og Næsoddens Herredsstyrelser fattede Beslutninger om almindelige Forskrifter med Hensyn til Sundhedsvæsenet inden vedkommende Herred erholdt i heromhandlede Aar kongelig Approbation; for Aker blev de forhen paa 5 Aar vedtagne Sundhedsforskrifter med mindre Forandringer givne Gyldighed for nye 5 Aar.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Akers Lægedistrikt	. . .	913
i Ullensakers —	. . .	935
i Hølands —	. . .	380
i Follo —	. . .	536
	tilsammen	2 764

Vaccinationen udførtes i den Christiania nærmest liggende Del af Aker af Distriktslægen og en Privatlæge, i Drøbak af Distriktslægen i Follo.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 10, hvoraf 5 i Akers, 1 i Ullensakers og 4 i Follo Distrikt, nemlig 5 Syns- og Obduktionsforretninger, deraf fire over i Dølgsmaal fødte Børn og en over en myrdet Kvinde, 5 Undersøgelser og Erklæringer, deraf en angaaende en Kvinde, der var mistænkt for Fødsel i Dølgsmaal, en angaaende et Barn, der formentes mishandlet af Moderen, en angaaende et 5 Aar gammelt Pigebarn, der antoges voldtaget, en angaaende en tilføiet Legemsbeskadigelse og en angaaende en tiltalt Persons Sindstilstand.

Om Belægget m. v. paa **Gaustad Sindssygeasyl** henvises til Listen over Sindssygeasylerne.

Badeindretninger. Grefsen Vandkuranstalt ved Christiania besøgtes af 135 Personer; de hyppigst behandlede Sygdomme vare: Nervøs Svækkelse (41), Disposition til Catarrh (13), Uterinsygdom (11), Hysteri (9), Hovedpine (9). 21,5 pCt. af de Behandlede helbrededes, 59,3 pCt. opføres som betydeligt bedrede. Eidsvolds Bad var i heromhandlede Aar saagodtsom ikke benyttet. I Drøbak fandtes flere smaa Søbadehuse, der benyttedes saavel af Stedets Indvaanere som af mange Fremmede, især fra Christiania, som i Sommertiden boede i Drøbak. Badeindretningen i Soon benyttedes flittigt af Byens Indvaanere og af enkelte Fremmede.

Drøbaks **Apothek** visiteredes og fandtes i Orden; Personalet bestod foruden Apothekeren af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 19 Læger, 33 Jordemødre og 33 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Akers Distrikt: 7 Læger, af hvilke Distriktslægen var bosat i Christiania, tre ansatte ved Gaustad Sindssygeasyl, to bosatte i Bærum og en i Skedsmo; en af Christiania Læger fungerede desuden som Fattiglæge i østre Aker; 8 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
2. Ullensakers Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Ullensaker, en i Næs, en i Eidsvold og en i Hurdalen; 10 ansatte Jordemødre; 11 Hjelpevaccinatører.
3. Hølands Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Høland og en i Blakjer; 8 Jordemødre, hvoraf sex med offentlig Ansættelse; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Follo Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Drøbak, en i Soon, en i Vestby og en i Enebak; 7 Jordemødre, hvoraf sex ansatte; 6 Hjelpevaccinatører.

III. Smaalenenes Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 31,42 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 98 863 Indbyggere og er inddelt i 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Eidsbergs Lægedistrikt (10,73 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rødenæs . . .	med	2 619	Indbyggere.
Rakkestad . .	-	6 468	—
Eidsberg . . .	-	6 101	—
Thrygstad . .	-	4 723	—
Askim	-	2 372	—
Skibtvedt . . .	-	3 034	—
tilsammen		25 317	Indbyggere.

2. Moss Lægedistrikt (6,0 n. □ M., indbefattende:

Kjøbstaden Moss	med	4 129	Indbyggere.
Herrederne Spydeberg . .	-	2 810	—
Haabøl. . . .	-	2 445	—
Vaaler	-	2 849	—
Rygge	-	2 794	—
Mosse Landsogn	-	970	—
Raade	-	3 067	—
tilsammen		19 064	Indbyggere.

3. Sarpsborgs Lægedistrikt (5,24 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne Sarpsborg .	med	2 989	Indbyggere.
Fredrikstad . .	-	6 833	—
Herrederne Thune	-	6 681	—
Varteig . . .	-	1 405	—
Skeberg . . .	-	4 583	—
Borge	-	3 087	—
Onsø	-	3 656	—
Glemminge . .	-	2 611	—
tilsammen		31 845	Indbyggere.

4. Hvaløernes Lægedistrikt (9,43 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hvaløerne . .	med	2 313	Indbyggere.
Berg	-	3 614	—
Id	-	3 230	—
Aremark . . .	-	4 261	—
tilsammen		13 418	Indbyggere.

5. Fredrikshalds Stadslægedistrikt (0,02 n. □ M.), indbefattende Kjøbstaden Fredrikshald med 9 219 Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes som ganske god undtagen i Fredrikshalds Stadslægedistrikt og i Sarpsborg med Omegn, hvor Sygeligheden var mere end almindelig stor paa Grund af Epidemier af Nervefeber, Skarlagensfeber, Mæslinger, Kighoste, diphtherisk Svælgbetændelse, Lungebetændelse, Diarrhoe og Cholera nostras, hvilke Sygdomme i den øvrige Del af Amtet ikke havde synderlig Udbredning; Børnekopper forekom i Eidsbergs, Moss og Sarpsborgs Distrikter.

Dødeligheden var temmelig betydelig og større end i flere af de foregaaende Aar; Antallet af Døde udgjorde nemlig 2 062, hvilket er 20,3 pro mille af den beregnede Folkemængde i Aarets Midte (101 569); dette Antal er 4,5 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 1 974, 11,5 pCt. større end i 1866, da der døde 1 849, og 13,7 pCt. større end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1861–65, hvilket udgjorde 1 814. Antallet af de Døde i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Tabel, der omfatter de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1866.	1867.	1868.
Eidsberg	476	483	463
Transport	476	483	463
Moss	328	421	330
Sarpsborg	643	619	749
Hvaløerne og Fredrikshald . .	402	451	520
Smaalenenes Amt	1 849	1 974	2 062

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se Tabellen paa næste Side.)

Nervefeber var af samme Hyppighed som i det foregaaende Aar; der anmeldtes 548 behandlede Tilfælde med 59 Dødsfald (i 1867 546 behandlede Tilfælde med 58 Dødsfald). I Eidsbergs Distrikt viste Sygdommen sig hele Aaret dels i mindre Epidemier, begrændsede til enkelte Gaarde, dels i noget større Epidemier, saaledes i Thrygstad fra Slutningen af Mai til September og i Eidsberg fra August til Aarets Slutning; en Gang kunde Smitteindførelse fra Christiania paavises. I Moss Distrikt forekom Sygdommen spredt hele Aaret. I Sarpsborgs Distrikt fik den stor Udbredning; indtil September viste den sig dels spredt dels som en mindre Epidemi i April og Mai paa Trosvigstranden, en Gade i Fredrikstads Forstad, hvor

	Hele Aaret.															Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Eidsberg.		Moss.		Sarpsborg.		Fredrikshald.		Hvaløerne.	
																Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.
Nervefeber. . . .	548	59	507	28	29	26	26	37	45	37	35	90	70	54	30	89	9	30	3	224	29	167	13	38	5
Simpel Feber . .	352	-	348	31	34	30	40	47	16	34	40	24	20	19	13	19	-	18	-	93	-	222	-	-	-
Barselfeber . . .	21	2	21	5	2	3	4	1	3	-	1	1	-	-	1	3	2	-	-	17	-	1	-	-	-
Børnekopper . .	58	4	57	16	13	7	1	2	1	-	-	3	3	3	8	9	1	32	3	17	-	-	-	-	-
Vandkopper . . .	105	-	99	45	9	17	5	5	2	2	1	1	6	1	5	11	-	2	-	36	-	56	-	-	-
Skarlagensfeber	374	51	372	31	8	17	3	6	19	32	37	13	28	104	74	28	1	9	-	51	11	271	36	15	3
Mæslinger	1385	26	1380	109	432	319	229	108	66	62	19	4	9	17	6	32	2	32	-	368	8	947	15	6	1
Rosen	70	4	69	9	12	7	8	7	1	4	2	4	7	8	-	10	-	4	-	26	2	30	2	-	-
Kighoste	730	30	730	27	27	24	26	16	37	88	138	95	116	89	47	63	-	61	5	225	9	376	16	5	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	183	8	183	28	22	25	14	15	13	7	4	13	15	20	7	18	1	16	1	44	4	101	1	4	1
Strubehoste . . .	28	13	28	4	3	6	2	5	-	1	-	3	2	1	1	1	1	9	7	17	4	1	1	-	-
Kusma	15	-	15	-	-	4	2	3	1	3	-	1	1	-	-	1	-	-	-	5	-	9	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1977	14	1932	173	167	240	349	296	95	63	52	103	128	160	106	172	1	69	-	690	8	1043	5	3	-
Lungebetændelse	540	46	538	51	43	61	81	71	25	27	24	26	32	54	43	88	6	68	10	168	19	206	10	10	1
Pleurit	59	2	59	6	9	8	6	5	7	4	1	2	3	4	4	48	1	3	-	8	1	-	-	-	-
Gigtfeber	145	3	140	12	17	21	12	22	5	2	4	13	20	11	1	31	2	12	-	23	1	78	-	1	-
Koldfeber	9	-	9	1	-	2	-	1	-	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	7	-	2	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1494	31	1469	75	67	80	75	68	75	226	409	182	56	95	61	107	1	50	4	555	10	772	16	10	-
Blodgang	4	-	4	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Tilsammen	8099	293	7960	652	894	897	883	716	411	592	768	579	520	641	407	733	28	416	33	2574	106	4284	115	92	11

Flodvandet undertiden flyder over; paa den lavtliggende Side af Gaden forekom mange Tilfælde, paa den høiere liggende Side, hvor Vandet ei naar op, kun et Tilfælde. Fra September til Aarets Ende var Sygdommen meget udbredt i og omkring Sarpsborg og i Glemminge Landsogn ved Fredrikstad. I Fredrikshald havde den hersket som en udbredt Epidemi fra Mai 1867 og fortsatte sig i hele heromhandlede Aar og næsten udelukkende blandt Arbeidsklassen; de fleste Angrebne fandtes paa den saakaldte Nordside; en Læge behandlede her i en Arbeiderbolig, hvor der boede henimod 80 Mennesker, 31 Tyfussyge, af hvilke 2 døde; 10 Syge, af hvilke 1 døde, indlagdes desuden fra dette Hus paa Sygehuset. I Hvaløernes Distrikt vedvarede Sygdommen fra det foregaaende Aar til udover Vaaren i Bergs, Ids og Hvaløernes Herreder. Fra Eidsbergs Distrikt omtales et Tilfælde af exanthematisk Nervefeber, der forøvrigt kun i Fredrikshald forekom med noget større Hyppighed; den abdominelle Form var den almindelige i Distrikterne. I Fredrikshald behandledes mange Tilfælde af simpel Feber, der ofte stod paa Grændsen af Nervefeber.

Af **Barselfeber** nævnes 21 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald; af andre Barselsygdomme omtales 2 Tilfælde af Barselkrampe, begge i Sarpsborgs Distrikt, der endte dødeligt (efter Tangforløsning) og 1 helbredet Tilfælde af Phlegmone pelvis paa Fredrikshald.

Af **Børnekopper** opgives 58 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald (i det foregaaende Aar 149 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald). I Eidsbergs Distrikt forekom Sygdommen i de sidste Dage af Aaret i Rakkestads Herred (9 Tilfælde med 1 Dødsfald); om Smitteindførsel er Intet bekjendt; Sygdommen udbredte sig videre i det følgende Aar. I Moss Distrikt viste den sig i Landdistrikterne, især i Spydeberg og Haabøl, fra Januar til April (26 Tilfælde); i September og November forekom enkelte Tilfælde; i Moss By forekom kun 1 Tilfælde ved Smitte fra Onsø. I Sarpsborgs Distrikt behandledes endel Tilfælde i og omkring Fredrikstad fra Januar til Juni; den først Angrebne var en fra Holland hjemkommen Matros; i Onsø viste sig i Oktober 3 Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** opføres 374 behandlede Tilfælde med 51 Dødsfald foruden 1 Dødsfald i hvert af Eidsbergs og Sarpsborgs Distrikter samt 4 Dødsfald i Fredrikshald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, tilsammen 57 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 158 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald). I Eidsbergs Distrikt fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar til udover Vaaren som en mild, lidet udbredt Epidemi; i Moss

Distrikt forekom enkelte Tilfælde om Sommeren; i Sarpsborgs Distrikt behandledes endel Tilfælde om Vaaren og Sommeren i Fredrikstad, og fra September optraadte Sygdommen epidemisk i Onsø, hvor den vedvarede ved Aarets Slutning. I Fredrikshald, hvor den begyndte i November 1867, forekom den spredt indtil Juni, da den antog epidemisk Karakter, fik stor Udbredning og endnu vedvarede ved Aarets Slutning. I Hvaløernes Distrikt begyndte den i Bergs og Ids Herreder i November og fortsatte sig i 1869. Sygdommen skildres som meget ondartet fra Sarpsborgs og Hvaløernes Distrikter samt Fredrikshald, var ofte forbunden med diphtherisk Svælgbetændelse, Betændelse og Suppuration af Halskjertlerne og efterfulgt af Vatersot. Den sekundære Dødsaarsag er opgivet i 28 Tilfælde, nemlig i 15 diphtherisk Svælgbetændelse, i 6 Vatersot, i 3 Nyrebetændelse; Hjernebetændelse, Kramper, Pyæmi og Diarrhoe, hver i 1.

Mæslinger fik stor Udbredning; der opføres 1 385 behandlede Tilfælde med 26 Dødsfald foruden 13 Dødsfald i Sarpsborgs Distrikt og 6 i Fredrikshald uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt 45 Dødsfald (i det foregaaende Aar 115 med 1 Død). I Eidsbergs og Moss Distrikter samt i Fredrikshald vedvarede Sygdommen fra det foregaaende Aar til Slutningen af Mai Maaned. I Sarpsborgs og Hvaløernes Distrikter begyndte den som Epidemi om Vaaren, var især hyppig om Sommeren og vedvarede endnu ved Aarets Udgang i førstnævnte Distrikt. I samtlige Lægedistrikter kom forholdsvis faa Tilfælde under Lægebehandling. Som sekundær Dødsaarsag opgives i 13 Tilfælde akut Bronchit, i 8 Lungebetændelse, i 4 Lungesvindsot, i 2 Hjernebetændelse, i 2 Gastroenterit, i 2 Diarrhoe, i 1 Vatersot.

Kighoste var meget almindelig; der anmeldes 730 behandlede Tilfælde med 30 Dødsfald foruden 2 Dødsfald i Sarpsborgs Distrikt uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde (i det foregaaende Aar 130 Behandlede med 3 Døde). I Eidsbergs Distrikt forekom Kighoste som Epidemi fra det foregaaende Aar og var temmelig hyppig indtil Høsten; i Moss Distrikt var den epidemisk fra Juni til Aarets Slutning, i Sarpsborgs Distrikt fra Marts, tiltog ud over Sommeren og vedvarede, om end aftagende, ved Aarets Slutning. I Fredrikshald forekom enkelte Tilfælde i Mai og Juni; i Juli udbredte Sygdommen sig stærkt men var ved Aarets Slutning næsten ophørt. Som sekundær Dødsaarsag nævnes Lungebetændelse i 7 Tilfælde, Hjernebetændelse, Kramper og akut Bronchit, hver i 1.

Diphtherisk Svælgbetændelse synes at blive mere og mere sjelden; der opgives ialt 183 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald (Aaret forud 254 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald).

For **Strubehoste** anmeldes 28 Behandlede, af hvilke 13 døde; desuden opføres fra Sarpsborgs Distrikt 1 Dødsfald (Aaret forud 25 Behandlede og 14 Døde).

Catarrhalske Tilfælde vare meget almindelige især i Aarets Begyndelse; der opføres 1 977 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald foruden 3 Dødsfald i Sarpsborgs Distrikt uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 17 Dødsfald, samtlige foraarsagede ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar anmeldtes 2 173 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald). For kronisk Bronchit behandlede 7 Læger i 4 Lægedistrikter 177 Personer, af hvilke 7 døde; ialt opgives 13 Dødsfald af denne Sygdom.

Lungebetændelse var meget sjeldnere end i det foregaaende Aar; der opgives 540 behandlede Tilfælde med 46 Dødsfald foruden 4 Dødsfald i Sarpsborgs Distrikt og 2 i Fredrikshald, uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 52 Dødsfald (Aaret forud opgaves 1 029 Behandlede, af hvilke 132 døde, og ialt 136 Døde). To Læger i Sarpsborg behandlede desuden 105 Tilfælde af kronisk Lungebetændelse; af hvilke 49 hos Mænd, 56 hos Kvinder, 27 vare under, 78 over 15 Aar (Kiønig, Johnsen). I 27 Tilfælde af Lungebetændelse forekom Sygdommen 15 Gange i høire Lunge, 10 Gange i venstre, 2 Gange i begge, (E. C. Ebbesen, Nyegaard). Af **Pleurit** opgives ialt 59 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald foruden 2 Dødsfald i Fredrikshald uden tilsvarende Antal Behandlede.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaarsag hos 35, tuberkuløs Meningit hos 3, Kramper i Børnealderen hos 17, tilsammen 55 Dødsfald, af hvilke 6 falde paa Eidsbergs, 10 paa Moss, 15 paa Sarpsborgs Distrikt, 22 paa Fredrikshald og 2 paa Hvaløernes Distrikt.

Kronisk **Rheumatisme** omtales overalt som almindelig; fra de forskjellige Lægedistrikter nævnes tilsammen 177 behandlede Tilfælde; af 150 Behandlede vare 110 af Mand-, 40 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar. En Læge i Sarpsborg behandlede for forskjellige rheumatiske Lidelser 39 Personer, 17 af Mand-, 22 af Kvindekjøn, 1 under, 38 over 15 Aar.

Af de 9 for **Koldfeber** behandlede Personer kunne 3 sees at have været Sømænd, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Diarrhoe og **Cholera nostras** vare hyppigere end i det foregaaende Aar og almindelige især i Sommermaanederne; der anmeldtes 1 494 behandlede Tilfælde med 31 Dødsfald foruden 1 Dødsfald i hvert af Sarpsborgs, Fredrikshalds og Hvaløernes Lægedistrikter, uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 34 Dødsfald (Aaret forud anmeldtes

1 110 Behandlede, af hvilke 7 døde). Fra Fredrikshald opføres 2 Dødsfald af kronisk Diarrhoe.

Syphilis. Nedenstaaende Tabel giver er Oversigt over de paa Amtssygehuset og Frederikshalds Bys Sygehus behandlede Tilfælde:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne, (samtlige med sekundære Tilfælde).			Udgaaede helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.		Ialt.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	-	-	-	21	9	12	18	3	-	3	1 121	62,3
Fredrikshalds Bys Sygehus	2	2	-	1	-	1	3	-	-	-	128	42,7
tilsammen	2	2	-	22	9	13	21	3	-	3	1 249	

I Fredrikstads Bys Sygehus indkom 6 Personer for Syphilis, Kjønnet er opgivet for 5, af hvilke 2 vare af Mand-, 3 af Kvindekjøn; 2 lede af sekundære, 4 af tertiære Tilfælde; 4 udgik helbredede, 1 Mand og 1 Kvinde laa tilbage ved Aarets Slutning. Paa Fredrikstads Garnisons Sygehus indkom 1 Mand for tertiær Syphilis. Nærmere Oplysninger ere ikke meddelte for disse 2 Sygehuses Vedkommende. Som behandlede udenfor Sygehusene nævnes 70 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald (hos Tvillingbørn med hereditær Syphilis), nemlig i Eidsbergs Distrikt 9, i Moss Distrikt 2, i Sarpsborgs 37, i Fredrikshald 19 med 2 Dødsfald og i Hvaløernes Distrikt 3. Af 57 Behandlede lede 21 af primære, 29 af sekundære, 5 af tertiære og 2 af hereditære Tilfælde. Af 64 vare 42 af Mand-, 22 af Kvindekjøn, 5 under, 59 over 15 Aar. Af Dødslisterne sees, at ialt 3 Personer, alle Børn under 1 Aar, ere døde af Syphilis. Af **Gonorrhoe** og Urethrit opføres 112 behandlede Tilfælde, nemlig 3 fra Eidsbergs, 5 fra Moss, 68 fra Sarpsborgs Distrikt, 34 fra Fredrikshald og 2 fra Hvaløernes Distrikt. Af 110 Behandlede vare 104 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, 7 under, 103 over 15 Aar.

Nedenstaaede Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.									
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).					Eidsberg.		Moss.		Sarpsborg.		Fredrikshald.		Hvaløerne.	
												Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.
Fnat	875	716	358	358	720	399	321	-	-	-	18	321	-	240	-	205	-	109	-	-	-
Skurv	9	9	7	2	3	2	1	-	-	-	4	1	-	-	-	2	-	6	-	-	-
Kjertelsyge	281	257	89	168	259	196	63	281	1	7	16	77	1	24	-	119	-	54	-	7	-
Rachit	11	11	5	6	11	11	-	-	-	-	3	1	-	-	-	7	-	3	-	-	-
Svindsot	227	209	96	113	210	21	189	227	88	94	18	50	27	29	9	81	20	60	28	7	4
Kræft	52	52	24	28	47	1	46	52	28	36	15	9	6	5	3	23	12	13	5	2	2
Vatersot og Brights Sygdom	88	84	36	48	83	19	64	88	26	32	13	23	9	4	1	27	5	28	9	6	2
Blegsot og anæmiske Tilstande	323	316	24	292	310	51	259	-	-	-	15	24	-	12	-	204	-	75	-	8	-
Menstruationsuordener	55	55	-	55	55	-	55	-	-	-	8	11	-	5	-	30	-	9	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	832	762	339	423	761	49	712	-	-	-	18	136	-	49	-	508	-	116	-	23	-
Ormesygdomme	121	115	53	62	115	106	9	-	-	-	8	6	-	20	-	64	-	31	-	-	-
Drankersygdomme	9	9	9	-	9	-	9	9	2	2	5	-	-	2	1	1	1	6	-	-	-

Fnat siges at være almindelig i hele Amtet, dog synes den at være i Aftagende i Eidsbergs Distrikt.

Kjertelsyge omtales som hyppig i Eidsbergs, Sarpsborgs og Hvaløernes Distrikter samt paa Fredrikshald. Ialt opføres 7 Dødsfald, nemlig 1 i Eidsbergs Distrikt, 3 i Sarpsborgs og 3 i Fredrikshald.

Svindsot betegnes som hyppig i samtlige Lægedistrikter. Ialt opføres den som Dødsaarsag hos 94 Personer,

hvilket er 12,9 pCt. af samtlige af Amtets Læger opgivne Dødsaarsager (731); i det foregaaende Aar var Forholdet 91 af 614 eller 14,8 pCt., i 1866 88 af 593 eller 14,9 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var i 1868 Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager følgende:

	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold af Dødsfald af Svindsot til samtlige opgivne Dødsaarsager i pCt.
Eidsbergs Lægedistrikt	27	124	21,8
Moss —	9	84	10,7
Sarpsborgs —	23	251	9,2
Hvaløernes —	4	25	16,0
Fredrikshald	31	247	12,6
tilsammen	94	731	12,9

Kræft anføres ialt som Dødsaarsag i 36 Tilfælde, hvoraf 8 i Eidsbergs, 3 i Moss, 18 i Sarpsborgs Distrikt, 5 i Fredrikshald og 2 i Hvaløernes Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 28, deraf i Mavesækken hos 16, i Brystkjertelen og Tungen, i hvert Organ hos 2, i Underlæben, Svælget, Leveren, Nyren, Endetarmen, Livmoderen, Testikelen med Scrotum, Underlivshulheden, paa hvert Sted hos 1.

Vatersot og Brights Sygdom opføres som Dødsaarsag hos 32 Personer, nemlig 12 i Eidsbergs, 1 i Moss, 8 i Sarpsborgs og 2 i Hvaløernes Distrikt, 9 i Fredrikshald.

Blegsot og anæmiske Tilstande omtales som hyppige i Sarpsborgs og Hvaløernes Distrikter og ofte forbundne med Menstruationsuordener (E. C. Ebbesen, Radich). Som den almindeligste Aarsag til Anæmi nævnes langvarig Diegivning. (Kiønig).

Cardialgi og kronisk Gastrit betegnes som meget almindelig i samtlige Distrikter.

Ormesygdomme vare ligeledes hyppige især blandt Befolkningen ved Saugbrugene omkring Fredrikstad; 1 Læge i denne By behandlede 1 Tilfælde af Bændelorm.

Af **Drankersygdomme** nævnes 2 Dødsfald, nemlig et af Drankergalskab og et af Alkoholisme, begge hos voxne Mænd.

Af **Sindssygdom** opføres 17 nye Tilfælde. Af disse indkom 3 i Moss og Fredrikshalds Byers kommunale Sygehuse, nemlig 1 Mand og 2 Kvinder, af hvilke 1 led af Mani, 1 af Melankoli, for 1 er Formen ikke opgiven; 2 vare helbredede ved Aarets Udgang. Udenfor Sygehusene anmeldtes 14 nye Tilfælde, deraf 5 hos Mænd, 7 hos Kvinder, alle voxne; af 8 af disse Sindssyge lede 7 af Melankoli, 1 af Mani; af 9, der indsendtes til Gaustad Asyl, kan 1 sees at være helbredet ved Aarets Udgang; Udfaldet for de privat Behandlede er ikke angivet. Af samtlige 17 Tilfælde komme 3 paa Eidsbergs, 1 paa Moss, 4 paa Sarpsborgs Distrikt og 9 paa Fredrikshald. For Epilepsi behandlede 3 Læger i Moss og Sarpsborgs Distrikter og i Fredrikshald 9 Personer, af hvilke 4 vare af Mand-, 5 af Kvindekjøn; af 8 vare 6 under, 2 over 15 Aar.

Om Antallet af Amtets Sindssyge meddeles følgende Opgaver. Ved Udgangen af Aaret forpleiedes tilsammen 68 Sindssyge (hvoraf 10 paa Asyler), nemlig 56 i Landdistrikterne med Bidrag af Amtskommunen, 9 i Fredrikshald for offentlig Regning og 3 for Sarpsborgs Fattigvæsens Regning. Af de ovennævnte 56 Sindssyge komme 20 paa Eidsbergs, 12 paa Moss og 24 paa Hvaløernes Distrikt.

Af **chirurgiske Operationer** kunne ingen sees at være udførte paa Sygehusene; udenfor Sygehusene udførtes: 15 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tæer, foruden flere Amputationer af Fingre udførte af en Læge; 1 Gang Borttagelse af en overtallig Lillefinger hos et nyfødt Barn; Borttagelse af en Læbekræft, af en Kræftsvulst paa Overarmen, af et Sarkom i Munden, af et Fibroid paa Skinnebenet, af 4 Sæksvulster og 2 Lipomer, af et Ganglion, af en indgroet Negl og af et Livmoderfibroid; 2 Paracenteser af Underlivet, 4 Punktioner af Vandbrok, 2 Operationer af Haremund, 1 af spaltet Gane, 1 for Teleangiektasi ved Underbinding, 2 for Hæmorrhoidalknuder, 1 Tenotomi af Achillessenen, 1 Operation af Phimose, 1 Separation af de smaa Skamlæber paa Grund af Sammenvoxning hos et aarsgammelt Barn, 1 Operation for Fremfald af Endetarmen, 2 Lithotripsier, Borttagen af et fremmed Legeme i Rima glottidis gjennem Munden, 2 Discisiones cataractae; 1 Iridektomi, 2 Operationer for Blennorrhoea sacci lacrymalis, 2 for Ptosis og 2 for Chalazion.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 20 Tangforløsninger; for 12 af disse opgives Indikationerne saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 7, Bækkensneverhed hos 2, Barselkrampe hos 2, langsom Fødsel uden Fremgang hos 1; Udfaldet angives for 18 af Konerne, af hvilke 16 forbleve ilive, 2 døde af Barselkrampe, og for 19 af Børnene, af hvilke 10 vare levende, 9 dødfødte. 5 Vendinger; Indikationen er opgiven for 2, nemlig Tverleie; Udfaldet er angivet for 3 af Konerne, af hvilke 2 forbleve ilive, 1 døde af Kræftetab 3 Dage efter Forløsningen, og for 3 Børn, der vare dødfødte. Ialt 25 obstetriciske Operationer, hvoraf 2 i Eidsbergs, 10 i Moss, 8 i Sarpsborgs, 4 i Hvaløernes Distrikt, 1 i Fredrikshald.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Eidsberg	681	463	6	71	97	3	25
Moss	472	330	2	57	74	-	11
Sarpsborg . . .	1 210	749	11	176	209	6	36
Hvaløerne . . .	374	248	3	51	47	1	14
Fredrikshald . .	316	272	3	75	96	-	13
Smaalenenes Amt	3 053	2062	25	430	523	10	99

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 49.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 991 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 67,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 14,9 pCt. af samtlige Fødte og 22,1 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 25,4 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 47,4 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 10 paa Barselseng Døde kan af Lægernes Beretninger endnu 3 Koner sees at være døde paa Barselseng, tilsammen altsaa 13. Dødsaarsagen er opgiven for 6, nemlig Barselfeber for 2, Barselkrampe for 2, begge nogle Timer efter Tangforløsning, Kræftetab efter Vending for 1, Cholera notras for 1.

Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 731 eller 36,3 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (2 013). De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (94), Nervefeber (59), Skarlagensfeber (57), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 55), Lungebetændelse (52), Mæslinger (45), medfødt Svaghed, Diarrhoe og Cholera nostras, Kræft (hver 36), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 32), Kighoste (32).

Veirliget. Aarets Begyndelse var temmelig kold med godt Føre, Vaaren kom tidlig, var mild og tør, Sommeren usædvanlig varm og tør, Høsten og Vinteren mild indtil i December, da der indfandt sig nogen Kulde. Hø og Korn gav lidet men godt Udbytte. Poteteshøsten var som i et Middelsaar.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** I og om Sarpsborg betegnes Arbeiderklassens Boliger som smaa og trange og ofte haves Kogeovne i Beboelsesværelserne; Husmødrene have liden Sands for Renlighed og ordnet Husstel; om Sommeren er Kosten god, om Vinteren ensformig og mindre hensigtsmæssig (Johnsen). Fra Fredrikstad skildres de hygiæniske Forholde som ganske gode i selve Byen, som mindre gode blandt de lavere Klasser, der især bo paa Vestsiden af Elven, i den saakaldte Forstad; paa Grund af den store Tilstrømning af Arbeidere ere mange Familier sammenpakkede i trange og uhensigtsmæssige Boliger, uagtet der i den senere Tid opføres mange nye Huse (E. C. Ebbesen, Herm. Jebe). Fra Fredrikshald omtales de hygiæniske Forholde som bedrede; der klages imidlertid over Mangel paa Husrum for Arbeiderklassen (F. A. Zimmer, Winther). I Thrygstads Herred af Eidsbergs Distrikt ere de Fattigeres Boliger slette, Gulvet i Husene er ofte lagt lige paa Jorden, Kosten er kraftløs og ensformig, Kaffedrik meget almindelig, Drikkevandet tages for en stor Del fra Damme (C. Schou). Saavel fra dette Distrikt som fra Byerne Sarpsborg, Fredrikstad og Fredrikshald klages over Misbrug af Øl og Brændevin.

Fattigsygepleien besørgedes dels af Embedslægerne, dels af private Læger. I Eidsbergs Distrikt opgives som behandlede for Fattigvæsenets Regning 349 Syge, deraf 94 af Distriktslægen, Resten af to private Læger; i Sarpsborg 169; i Fredrikstad ere 2 Fattiglæger ansatte, en paa hver Side af Elven; den ene af disse behandlede 143 fattige Syge og i Glemminge Landsogn 20; i Hvaløernes Distrikt behandlede Embedslægen 39 fattige Syge; i Fredrikshald behandledes, foruden de paa Sygehus indlagte, 793 fattige Syge med en Medikamentudgift af 354 Spd. 29 Skill.

I **Sundhedskommissionerne** opgives følgende Antal Møder at være afholdte: I Eidsbergs Distrikt 14, hvoraf i Rakkestad og Askim, i hvert tre, i Eidsberg, Thrygstad, Rødenæs og Skibtvedt, i hvert to; i Moss Distrikt et Møde i Haabøl; flere Møder afholdtes ikke; i Sarpsborgs Distrikt omtrent 18 Møder, hvoraf i Sarpsborg to, i Fredrikstad i Regelen et Møde hver Maaned, i Glemminge to, i Borge og Onsø, i hvert et; i Thune, Varteig og Skjeberg kunne ingen Møder sees at være afholdte; i Hvaløernes Distrikt 4 Møder, et i hvert Herred; i Fredrikshald 16 Møder Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles forøvrigt følgende Oplysninger: I Sarpsborg vedtoges en Instrux for den nyoprettede Fattigforstanderpost, der tillige tilsigter Sundhedsvæsenets Fremme; forskjellige Forholde vedrørende Sundhedsvæsenet i Byen undersøgtes og saavel her som i Fredrikstad foretog Kommissionerne Undersøgelse af Byens Sundhedsforholde; i Fredrikshald var Sundhedskommissionen bekjæftiget med at rette paa forskjellige hygiæniske Mangler i Anledning af de herskende Epidemier. Trichinbureauets Virksomhed indstilledes, da Ingen vilde paatage sig dets Bestyrelse. I Eidsbergs Distrikt forhandledes om Fnat, Boligernes Indretning, Misbrug af Kaffe og om Skadeligheden af Giftermaal mellem nært Beslægtede; i Hvaløernes Distrikt forhandledes om den herskende Skarlagensfeberepidemi. I

Haabøl af Moss Distrikt afgaves Erklæring om Udkast til en ny Kvaksalverlov.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Eidsbergs Distrikt . . .	690
i Moss — . . .	305
i Sarpsborgs — . . .	1 109
i Hvaløernes — . . .	276
i Fredrikshald	194
tilsammen	2 574

I Moss By vaccineredes af Distriktslægen, i Fredrikstad af to der bosatte Læger, i Sarpsborg af Kommunelægen og i Fredrikshald af Stadslægen.

Af **restmedicinske Forretninger** udførtes 8, hvoraf 3 i Eidsbergs, 3 i Sarpsborgs og 2 i Hvaløernes Distrikt, nemlig 2 Syns- og Obduktionsforretninger, deraf en over et i stærk Forraadnelse fundet Lig af en voxen Mand og en over et angivelig i Dølgsmaal født Foster, og 6 Undersøgelser og Erklæringer, deraf tre af Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgsmaal, to i Anledning af legemlig Mishandling (Knivstik i Ansigtet), en angaaende en Barselkvindes Forhold med Hensyn til det for tidligt fødte Barns senere paafulgte Død.

Af **Sygehuse** har Amtet 6; nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde:

	Amtssygehuset.	Moss Bys Sygehus.	Fredrikstads Bys Sygehus.	Fredrikstads Garnisons Sygehus.	Fredrikshalds Bys Sygehus.	Fredrikstens Garnisons Sygehus.
Febre	5	7	25	13	58	21
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne .	2	4	3	2	17	18
Kroniske — — — .	-	3	6	3	2	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	1	3	1	-	3	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	2	1	4	5	1
Kroniske — —	-	2	-	1	3	2
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	1	-	2	-	4	-
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed .	1	2	1	-	4	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	1	1	11	1	2	3
Læsioner	5	4	6	5	13	14
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	5	7	18	13	11	8
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	1	1	-	-	4	-
Ben- og Ledsygdomme	1	2	4	-	1	1
Øiensygdomme	-	2	1	1	5	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne . .	-	1	-	1	-	-
Syphilis	21	-	6	1	1	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	9	3	2	5	2	1
Excoriationes	-	-	-	3	-	-
Hudsygdomme	8	4	6	11	4	9
Forskjellige andre Sygdomme	1	-	-	7	1	5
Tilsammen	62	48	93	71	140	84

Angaaende Forpleiningsdagenes Antal, Behandlingens Udfald o. s. v. henvises til Sygehuslisten.

Ved Moss **Badeindretning** toges ialt 8 927 Bad, nemlig 7 526 Strøm-, 819 Kar-, 345 Styrte- og 237 Douchebad. Ved Fredrikshalds Badehus toges ialt 2,498 Bad, nemlig 1 407 Styrtebad, 552 Karbad, 522 Douche- og 17 Dampbad. I Sarpsborgs Distrikt fandtes ved Hafslunds og Borregaards Brug Styrtebade til Afbenyttelse for Arbeiderne.

Amtets 4 **Apotheker** visiteredes og fandtes i Orden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Moss dels af 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple, dels af 2 Disciple, i Fredrikstad af 2 Medhjelpere, i Fredrikshald og Sarpsborg af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 25 Læger, 1 Tandlæge, 36 Jordemødre og 33 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Eidsbergs Distrikt: 4 Læger (af hvilke en ikke praktiserer), hvoraf tre bosatte i Eidsberg og en i Thrygstad; 9 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
2. Moss Distrikt: 4 Læger, hvoraf tre i Moss og en i Haabøl; 8 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
3. Sarpsborgs Distrikt: 9 Læger, hvoraf sex i Fredrikstad, to i Sarpsborg, en i Skjeberg; 11 Jordemødre; 13 Hjelpevaccinatører.
4. Hvaløernes Distrikt: 2 Læger, hvoraf en bosat i Fredrikshald og en i Ødemark; 5 Jordemødre, foruden

1, bosat i Fredrikshald, for Bergs Prestegjeld; 6 Hjelpevaccinatører.

5. Fredrikshalds By: 6 Læger (foruden Distriktslægen i Hvaløernes Distrikt), af hvilke en ikke praktiserer; 1 Tandlæge, 2 af Byen lønnede Jordemødre foruden den for Bergs Prestegjeld ansatte Jordemoder.

IV. Buskeruds Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,87 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 en Befolkning af 99 275 Indbyggere og er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Buskeruds Landfysikat (med et Fladeindhold af 4,7 norske Kvadratmile), indbefattende:

Kjøbstaden Drammen	med	13 032	Indb.
Herrederne: Lier	-	7 523	—
Røken	-	2 546	—
Holmsbo og Hurum	-	2 964	—
tilsammen		26 065	Indb.

2. Ringerikes Lægedistrikt (13,17 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hønefos	med	1 026	Indb.
Herrederne: Hole	-	4 009	—
Nordrehoug	-	6 846	—
Aadalen	-	2 382	—
tilsammen		14 263	Indb.

3. Modums Lægedistrikt (18,42 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Eker	med	11 783	Indb.
Transport		11 783	Indb.
Modum	-	7 556	—
Sigdal	-	6 582	—
tilsammen		25 921	Indb.

4. Hallingdals Lægedistrikt (43,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Næs	med	4 638	Indb.
Gol	-	4 162	—
Aal	-	5 929	—
tilsammen		14 729	Indb.

5. Sandsværs Lægedistrikt (10,01 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kongsberg	med	5 011	Indb.
Herrederne: Sandsvær	-	4 811	—
Flesberg	-	3 178	—
tilsammen		13 000	Indb.

6. Rollags Lægedistrikt (25,3 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Rollag	med	1 869	Indb.
Nore	-	3 428	—
tilsammen		5 297	Indb.

Sundhedstilstanden betegnes som mindre god i Landfysikatet og Ringerikes Distrikt, som ret god i Modums, Sandsværs og Rollags Distrikter, som særdeles god i Hallingdals. Der forekom flere og meget udbredte epidemiske Sygdomme, saasom Nervefeber, Børnekopper, Skarlagensfeber, Mæslinger samt Diarrhoe og Cholera nostras; mindre udbredte vare Lungebetændelse, catarrhalske Sygdomme, Kighoste, diphtherisk Svælgbetændelse og Vandkopper.

Dødeligheden var i dette ligesom i det foregaaende Aar temmelig stor. Den udgjorde 20,7 pro mille af den beregnede Folkemængde i Aarets Midte (99 768). Antallet af Døde, 2 065, er lidt mindre end i 1867, da Dødeligheden regnedes til 21,3 pro mille, men større end i en Række af Aar førend 1867; det udgjorde 3, 1 pCt. mindre end i 1867, da der døde 2 132, 23,9 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 667, samt 11,6 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 851. Følgende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Distrikter i 1866, 1867 og 1868:

	1866.	1867.	1868.	Procentvis Forøgelse eller Formindskelse i 1868 mod 1867.
Buskeruds Landfysikat	522	644	575*)	÷ 10,7
Ringerikes Lægedistrikt	246	259	344	+ 32,8
Modums —	393	543	556	+ 2,4
Hallingdals —	197	300	244	÷ 18,7
Sandsværs —	202	298	260	÷ 12,7
Rollags —	77	88	86	÷ 2,3

*) Deraf døde i Drammen 296 (i 1867 323, i 1866 297).

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Behandlede.	Deraf Døde.														Landfysikatet.		Ringerike.		Modum.		Hallingdal		Sandsvær.		Rollag.	
																Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	509	70	429	115	48	33	27	20	12	20	43	40	30	19	22	305	33	27	5	119	26	-	-	58	6	-	-
Simpel Feber . .	406	-	402	41	31	42	42	29	28	34	34	27	24	30	40	342	-	24	-	-	-	3	-	37	-	-	-
Barselfeber . . .	19	3	17	-	5	2	1	2	-	-	-	3	1	2	1	5	-	1	1	3	1	-	-	9	-	1	1
Børnekopper. . .	290	10	275	1	14	40	25	82	43	34	21	4	-	10	1	86	2	39	2	125	4	-	-	33	1	7	1
Vandkopper . . .	143	-	142	4	2	5	14	10	11	10	4	15	22	32	13	113	-	15	-	-	-	-	-	15	-	-	-
Skarlagensfeber.	391	57	369	27	12	24	20	29	55	36	31	18	29	35	53	42	4	199	34	86	10	-	-	64	9	-	-
Mæslinger	497	23	255	36	47	45	60	51	5	4	1	2	2	2	-	280	10	162	7	10	3	13	1	26	-	6	2
Rosen.	111	-	96	13	5	6	7	8	10	11	6	1	5	11	13	70	-	3	-	7	-	1	-	29	-	1	-
Kighoste	168	14	106	7	13	2	4	1	10	16	11	4	2	12	24	161	14	1	-	-	-	2	-	2	-	2	-
Diphtherisk Svælgbetændelse . .	126	8	110	15	19	6	11	13	9	5	6	6	5	8	7	54	2	12	3	7	-	-	-	43	3	10	-
Strubehoste . . .	20	10	20	5	3	3	4	-	-	1	-	1	1	-	2	6	5	9	4	1	1	-	-	4	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1738	26	1724	178	175	161	211	182	105	85	70	119	100	146	192	1288	15	228	3	6	-	46	3	162	5	8	-
Lungebetændelse	422	57	398	37	43	44	59	64	23	19	11	10	25	24	39	155	21	97	10	87	15	10	1	70	10	3	-
Pleurit	51	3	51	7	5	4	5	5	6	2	5	2	7	3	-	10	1	18	-	10	1	3	-	9	1	1	-
Gigtfeber.	71	1	66	7	5	4	8	10	6	1	5	4	3	4	9	25	1	22	-	4	-	6	-	12	-	2	-
Koldfeber	21	-	21	-	-	-	-	-	1	-	4	10	3	3	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) .	1171	8	861	64	39	39	50	35	31	258	193	49	30	43	30	905	8	76	-	-	-	11	-	179	-	-	-
Cholera nostras .	364	16	331	4	1	2	5	2	18	206	72	10	6	4	1	197	9	23	-	28	5	-	-	111	2	5	-
Blodgang	10	-	10	1	-	1	-	-	3	3	-	-	1	-	1	-	-	7	-	-	-	-	-	2	-	1	-
Skjørbug	3	-	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	6531	306	5685	562	467	463	554	543	376	745	518	325	296	388	448	4066	125	965	69	493	66	95	5	865	37	47	4

Til nærmere Oplysning om de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst i Drammen hidsættes Fortegnelse over de af Lægerne i denne By til Sundhedskommissionen anmeldte Sygdomstilfælde og Dødsfald:

	Hele Aaret.		Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	Septbr.	Oktober.	November.	December.	De Syges Kjøn:		Af de Syge ere:	
	Behandlede.	Deraf Døde.													Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Under 15 Aar.	Over 15 Aar.
Nervefeber	208	16	47	21	12	9	6	5	11	29	29	21	10	8	101	107	62	146
Simpel Feber	318	-	27	25	36	30	21	22	25	28	21	22	27	34	152	166	196	122
Barselfeber	5	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	5	-	5
Børnekopper	32	1	-	-	-	2	8	4	9	8	1	-	-	-	18	14	8	24
Vandkopper	108	-	-	-	3	13	9	10	6	1	13	20	24	9	56	52	105	3
Skarlagensfeber	27	1	5	2	4	7	2	1	1	2	-	2	1	-	17	10	26	1
Mæslinger	31	-	6	2	3	3	9	4	4	-	-	-	-	-	17	14	24	7
Rosen	57	-	8	3	4	7	8	3	8	3	1	1	6	5	17	40	9	48
Kighoste	78	3	3	13	2	4	1	1	10	10	-	-	10	24	33	45	78	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	50	2	4	11	2	4	4	2	4	2	3	1	7	6	22	28	23	27
Strubehoste.	5	4	1	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	4	1	5	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	1230	14	109	108	109	158	113	76	68	59	93	85	117	135	598	632	442	788
Lungebetændelse	107	16	10	8	13	16	20	5	6	5	4	7	2	11	63	44	47	60
Pleurit	8	1	1	-	1	-	2	-	1	-	-	2	1	-	3	5	2	6
Gigtfeber	20	-	3	1	1	3	1	3	-	1	-	2	2	3	11	9	5	15
Koldfeber	19	-	-	-	-	-	-	1	-	4	9	2	3	-	18	1	5	14
Diarrhoe (akut)	581	3	36	21	19	33	29	23	179	139	40	23	23	16	268	313	304	277
Cholera nostras	190	6	3	1	2	5	2	10	113	41	6	4	3	-	84	106	70	120
Tilsammen	3074	67	263	218	212	294	235	170	446	332	221	193	238	252	1482	1592	1411	1663

Nervefeber var i 1868 temmelig hyppig men havde dog en langt mindre Udbredning end i det foregaaende Aar; der anmeldtes ialt 509 behandlede Tilfælde med 70 Dødsfald, foruden 11 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede i Landfysikatets Landdistrikt, altsaa ialt 81 Dødsfald (i det foregaaende Aar 1 068 behandlede Tilfælde med 117 Dødsfald og ialt 119 Dødsfald). Sygdommen, der begyndte som Epidemi i Fysikatet i 1866 og vedvarede hele 1867, fortsatte sig i heromhandlede Aar som en temmelig udbredt Epidemi i Drammen, dens nærmeste Omegn og i Liers Herred, aftog om Vaaren men tiltog atter i August; ved Aarets Slutning var den imidlertid ophørt som Epidemi; i Røkens Herred behandledes i første Halvaar 42 Tilfælde, af hvilke 9 endte dødeligt; flere af disse Tilfælde skyldtes Indførelse af Smitte fra Østsiden af Christianiafjorden; i andet Halvaar behandledes her intet Tilfælde; i Hurums Herred behandledes enkelte Tilfælde mest hos hjemkomne Sømænd. I Ringerikes Distrikt viste Sygdommen sig spredt; i Modums Distrikt var den meget hyppig i Ekers Herred, hvor den forekom hele Aaret, især i første Fjerdingaar, fortsat fra det foregaaende Aar; Smitten indbragtes desuden gjentagne Gange fra Drammen ved syge Arbeidere; i Modums Herred fortsatte Epidemien sig fra det foregaaende Aar i de første fem Maaneder, senere optraadte kun spredte Tilfælde; i Krødsherred behandledes i April 3 Tilfælde, i Sigdal om Sommeren 6 Tilfælde paa en Gaard, hvorhen Sygdommen førtes ved en Soldat, der kom syg hjem fra Exercerpladsen Helgelandsmoen paa Ringerike. I Sandsværs Distrikt forekom den i Januar som en lidet udbredt Epidemi paa Kongsberg og i Landdistrikterne som Fortsættelse fra foregaaende Aar, senere i Aaret viste den sig paa enkelte Gaarde i Svenne og Lyngdals Sogne af Flesberg. Kun den abdominelle Form af Sygdommen omtales som almindelig.

Af **Barselfeber** opgives 19 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald; desuden nævnes 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Landfysikatet.

Børnekopper optraadte epidemisk i alle Lægedistrikter undtagen i Hallingdals. Ialt opføres 290 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald (i det foregaaende Aar 58 med 3). Af de i Landfysikatet forekommende Tilfælde behandledes 32 med 1 Dødsfald i Drammen fra April til September, 50 i Liers Herred fra Februar til August, 4 med 1 Dødsfald i Røkens Herred i Marts. Sygdommen indførtes flere Gange til Distriktet dels fra Ringerike dels ved svenske Arbeidere direkte fra Gøteborg eller over Christiania. Til Ringerikes Distrikt førtes Sygdommen i Februar fra Hadeland, hvor den havde hersket i længere Tid; den viste sig især i Nordrehougs og Hole Herreder, enkeltvis paa Hønefos og i Aadalen og vedvarede til Begyndelsen af Juni. I Modums Distrikt var Sygdommen hyppigst; i Modums Herred begyndte den i Februar og vedvarede til August (63 Behandlede med 3 Døde), i Ekers Herred i Marts og vedvarede til Juni (43 Behandlede); til førstnævnte Herred kom den ved omvankende Personer, til sidstnævnte synes den at være kommen fra Drammen. I Sigdal forekom i Mai 14 Tilfælde med 1 Dødsfald. Til Sandsværs Distrikt indførtes Sygdommen om Vaaren dels fra Thelemarken, dels fra Ekers Herred og forekom saavel paa Kongsberg som i Sandsværs og Flesbergs Herreder indtil Slutningen af Sommeren; i November viste der sig atter 10 Tilfælde paa Kongsberg. I Rollags Distrikt optraadte Børnekopperne om Sommeren ved Smitte fra Modum. Af 124 Behandlede kunne 62 sees at have lidt af Variolæ, 62 af Varioloider; af 157 Behandlede vare 81 Børn, af hvilke 23 vare uvaccinerede; af de sidstnævnte døde 1; ialt kunne 4 uvaccinerede Børn sees at være døde. Overalt, hvor Sygdommen viste sig, blev de almindelige Forsigtighedsregler satte i Gang, saasom Opslag paa Husene, Isolation, Rensning, Vaccination og Revaccination; i Rollags Distrikt mødte Vaccinationen Vanskeligheder ved Befolkningens Træghed og Modvillie.

Vandkopper forekom epidemisk hele Aaret i Landfysikatet, Ringerikes og Sandsværs Distrikter; forholdsvis faa Tilfælde kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber var meget udbredt i samtlige Distrikter undtagen Hallingdals og Rollags; ialt opføres 391 behandlede Tilfælde med 57 Dødsfald; desuden nævnes fra Ringerikes Distrikt 3, fra Modums 1 og fra Sandsværs 3 Dødsfald, uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt altsaa 64 Dødsfald (i det foregaaende Aar 163 Behandlede med 22 Døde og ialt 26 Døde). I Landfysikatet forekom Sygdommen epidemisk hele Aaret, i Ringerikes Distrikt fra Marts til Aarets Slutning, i Modums især i de 4 første Maaneder, i Sandsværs i første Halvaar. Sygdommen betegnes i Almindelighed som meget ondartet, idet Betændelse og Suppuration af Halskjertlerne, Nyrebetændelse og Vatersot vare hyppige Eftersygdomme. Som sekundær Dødsaarsag opgives i 5 Tilfælde Nyrebetændelse, i 2 gangrænøs Halsbetændelse, i 1 Lungebetændelse, i 1 Pleurit. En Læge antager, at Sygdommens Oprindelse oftere skyldtes udelukkende epidemisk Indflydelse, da de første Tilfælde opstode omtrent samtidigt paa flere fjernt fra hverandre liggende Steder, der ikke havde staaet i nogen Forbindelse og til hvilke Smitte ikke kunde paavises at være ført ved syge Personer (Schjong).

Mæslinger vare almindelige i samtlige Lægedistrikter, men i det Hele dog mindre hyppige end i det foregaaende

Aar. Ialt nævnes 273 Behandlede, af hvilke 17 døde; desuden opgives af Rodeopsynsmændene i Landfysikatets Landdistrikter 224 Angrebne med 6 Døde; tillige opføres 16 Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede, nemlig 2 fra Fysikatet, 13 fra Modums og 1 fra Sandsværs Distrikt, tilsammen altsaa 497 Angrebne med 39 Døde (i det foregaaende Aar kjendtes 1441 Angrebne og 38 Døde). I Landfysikatet, Ringerikes, Modums og Sandsværs Distrikter vedvarede Sygdommen fra det foregaaende Aar og var især i første Halvaar meget udbredt, ophørte i Modums Distrikt i April, i de øvrige Distrikter ved Slutningen af Sommeren. I Hallingdals Distrikt begyndte den i Januar og vedvarede hele første Halvaar, i Rollags Distrikt var den epidemisk fra September til Aarets Ende. Forholdsvis faa Angrebne behandledes af Læger, da Sygdommen i Regelen var mild; paa Ringerike betegnes den dog af en Læge som meget ondartet (Schjong). Som sekundær Dødsaarsag opgives Lungebetændelse og Pleurit, hver i 3 Tilfælde.

Kighoste vedvarede i Landfysikatet som Epidemi fra det foregaaende Aar; fra Drammen opføres 78 Behandlede med 5 Døde, af Rodeformændene i Liers og Hurums Herreder 83 Angrebne med 9 Døde; Sygdommen, for hvilken Lægehjælp kun sjelden søgtes, vedvarede endnu ved Aarets Slutning. I de øvrige Distrikter viste der sig kun spredte Tilfælde. Fra Modum nævnes 3 Dødsfald uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. I det hele Amt kjendes der 168 Angrebne og 17 Døde mod 292 Behandlede med 20 Døde og ialt 48 Døde i det foregaaende Aar.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom med omtrent samme Hyppighed som i det foregaaende Aar, idet der haves Opgave over 126 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald mod 122 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald i 1867. Desuden opføres fra Landfysikatets Landdistrikter 2 og fra Modums Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, altsaa ialt 11 Dødsfald. I Sigdal af Modums Distrikt forekom i Aarets Løb flere Tilfælde, der ikke behandledes af Læge. I Sandsværs Distrikt behandledes 3 Piger under 15 Aar for Lammelse af Underextremiteterne efter Diphtherit (I. C. Dahm). Foruden de af **Strubehoste** opførte 20 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald opføres 1 Dødsfald i Fysikatet uden tilsvarende Antal Behandlede (i det foregaaende Aar 23 behandlede Tilfælde og 13 Dødsfald).

Catarrhalske Sygdomme forekom sjeldnere end i det foregaaende Aar; der anmeldtes 1 738 behandlede Tilfælde med 26 Dødsfald foruden 6 Dødsfald i Landfysikatet uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde (i det foregaaende Aar 2 035 Behandlede og 32 Døde). Af samtlige Tilfælde kunne 202 med 10 Dødsfald sees at have været akut Bronchit. 31 Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit, 1 tilskrives catarrhalsk Feber.

Lungebetændelse forekom overalt sjeldnere end i 1867. Der opgives tilsammen 422 behandlede Tilfælde med 57 Dødsfald; desuden haves fra Landfysikatets Landdistrikt Opgave over 20, fra Ringerikes Distrikt over 2 og fra Sandsværs over 5 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, altsaa ialt 84 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 651 Behandlede og 112 Døde).

Foruden de for **Pleurit** behandlede 51 Personer med 3 Døde nævnes fra Landfysikatet 1 og fra Modums Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaarsag hos 52, tuberkuløs Meningit hos 9, Kramper i Børnealderen hos 37, tilsammen 98; af disse Dødsfald komme 63 paa Landfysikatet, og deraf 46 paa Drammens By, 10 paa Ringerikes Distrikt, 16 paa Modums, 1 paa Hallingdals og 8 paa Sandsværs.

Af **Gigtfeber** opgives 71 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald foruden 3 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede i Modums Distrikt.

Kronisk **Rheumatisme** omtales som meget almindelig; den skal dog i Ekers Herred af Modums Distrikt være sjeldnere end forhen (Holther); ialt anmeldtes af 7 Læger 113 behandlede Tilfælde af kronisk eller afebril Rheumatisme; af 67 Behandlede vare 37 af Mand-, 30 af Kvindekjøn og af 99 vare 4 under, 95 over 15 Aar.

For **Koldfeber** behandledes i Drammen 19, i Hurums Herred 2 Personer, af hvilke de fleste vare Sømænd, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Diarrhoe og **Cholera nostras** omtales fra de fleste Lægedistrikter som meget udbredt i Sommermaanederne, i September og Oktober forekom flere Tilfælde af Diarrhoe med blodige Udtømmelser i Sigdal af Modums Distrikt. Der haves ialt Opgave over 1 171 behandlede Tilfælde af Diarrhoe med 8 Dødsfald og 364 med 16 af Cholera nostras, tilsammen 1 535 Tilfælde med 24 Dødsfald; desuden nævnes fra Landfysikatet 5, fra Ringerikes og Modums Distrikter fra hvert 1 og fra Sandsværs 2 Dødsfald, samtlige af Diarrhoe, uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, altsaa ialt 33 Dødsfald. (I det foregaaende Aar kjendtes 1 015 Behandlede for Diarrhoe og Cholera nostras og ialt 17 Dødsfald).

Foruden de paa Listen opførte 3 behandlede Tilfælde af **Skjørbug** omtales 3 behandlede Tilfælde af Purpura hæmorrhagica, nemlig et i hvert af Ringesikes, Mo-

dums og Sandsværs Distrikter; 1 af de Behandlede kan sees at have været en voxen Mand. Samtlige helbrededes.

Syphilis. Over de paa Amtssygehuset og Drammens Bys Sygehus behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Fortegnelse en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbrededе.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.		Ialt.	Md.	Kv.		
Buskeruds Amtssygehus	7	5	2	21	4	17	uo	pgiv	et.	20	8	1	7	1 605	80
Drammens Bys Sygehus	2	2	-	20	14	6	4	15	1	18	4	3	1	1 130*)	63
tilsammen	9	7	2	41	18	23	4	15	1	38	12	4	8	2 735	

*) Af de Udskrevne vare 13 behandlede for sekundær Syphilis med en Behandlingstid af 949 Dage eller 73 for hver.

Som Behandlede udenfor Sygehusene opgives 72 Personer, af hvilke 2 døde, nemlig 63 med 1 Død i Landfysikatet, 3 i Ringerikes, 2 med 1 Død i Modums samt 4 i Sandsværs Distrikt; af 41 vare 31 af Mand-, 10 af Kvindekjøn og 3 under, 38 over 15 Aar. Sygdommens Beskaffenhed er anført for 19, af hvilke 5 lede af primære, 11 af sekundære, 2 af tertiære og 1 af hereditære Tilfælde. De Døde vare 2 Pigebørn henholdsvis 6 og 12 Uger gamle, begge med hereditær Syphilis. De fleste af de i Drammen behandlede Tilfælde vare erhvervede i Byen, enkelte i Udlandet. Som Behandlede for **Gonorrhoe** og **Urethrit** opføres 151 Personer, hvoraf 132 i Landfysikatet, 6 i Ringerikes, 2 i Modums, 3 i Hallingdals og 8, hvoraf fire paa Amtssygehuset, i Sandsværs Distrikt; af 99 vare 92 af Mand-, 7 af Kvindekjøn; 93, hvis Alder opgives, vare over 15 Aar.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Sygehusene behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).					Landfysikatet.		Ringerike.		Modum.		Hallingdal.		Sandsvær.		Rollag.	
												Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Bh.	D.	B.	D.	B.	D.
Fnat	251	125	75	50	149	85	64	-	-	-	9	83	-	69	-	68	-	-	-	31	-	-	-
Skurv	14	7	6	1	7	4	3	-	-	-	6	2	-	1	-	6	-	-	-	5	-	-	-
Kjertelsyge	95	85	31	54	85	63	22	-	-	11	11	43	-	25	-	-	-	14	-	8	-	5	-
Rachit	9	7	4	3	7	7	-	-	-	-	3	7	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Svindsot	141	127	61	66	127	21	106	141	59	188	12	52	9	29	18	34	18	-	-	8	8	-	-
Kræft	36	26	10	16	26	-	26	36	18	30	10	8	4	8	6	14	6	2	1	4	1	-	-
Vatersot og Brights Sygdom	54	52	24	28	52	12	40	54	11	61	8	10	1	11	1	2	-	14	6	17	3	-	-
Blegsot	345	165	2	163	165	23	142	-	-	-	13	276	-	42	-	2	-	9	-	16	-	-	-
Menstruationsuordener	12	12	-	12	12	-	12	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	6	-	5	-	1	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	638	371	182	189	371	15	356	638	2	2	14	362	-	100	-	16	-	71	-	86	-	3	2
Ormesygdomme . . .	26	26	16	10	26	24	2	-	-	-	4	-	-	1	-	-	-	1	-	22	-	2	-
Drankersygdomme. .	5	2	2	-	2	-	2	-	-	-	3	1	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-

Fnat betegnes som meget sjeldnere end i de nærmest foregaaende Aar i Landfysikatet, Ringerikes og Rollags Distrikter, derimod som hyppig i Modums Distrikt, hvor den atter tiltager især i Ekers Herred, samt i Hallingdals Distrikt. **Skurv** omtales som hyppig i Hallingdals Distrikt samt i Sigdal og Krødsherred af Modums Distrikt.

Af **Spedalske** fandtes, efter Opgave af Overlægen for den spedalske Sygdom, 2 Spedalske, en Mand og en Kvinde

der begge vare hjemmehørende i Gol i Hallingdals Distrikt.

Kjertelsyge omtales som meget almindelig i Landfysikatet og i Ringerikes Distrikt, saavel blandt By- som Landbefolkningen, derimod som mindre hyppig i Modums Herred og i Hallingdals Distrikt. Som Dødsaarsag opføres Kjertelsyge i 11 Tilfælde, nemlig 5 i Landfysikatet, 1 i Ringerikes og 5 i Modums Distrikt.

Fra Kongsberg, Hønefos og Rollags Distrikt omtales ialt 3 behandlede Tilfælde af **Struma**, af hvilke 1 endte dødeligt.

Svindsot er paa de af Lægerne meddelte Dødslister opført som Dødsaarsag i 188 Tilfælde, hvilket er 17,4 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 080). I det foregaaende Aar var Forholdet 125 af 1 012 opgivne Dødsaarsager eller 12,4 pCt., i 1866 112 af 770 eller 14,5 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i her omhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Samtlige opgivne Dødsaars.	Forhold i pCt.	Anmærkning.
Landfysikatet	81	518	15,6	deraf i Drammen 38 af 289 opgivne Dødsaaarsager = 13,1 pCt.
Ringerike .	20	151	13,2	deraf i Hønefos 5 af 32 opgivne Dødsaarsager = 15,6 pCt.
Modum . . .	58	257	22,6	
Hallingdal .	4	21	19,0	deraf i Kongsberg 21 af 97 opgivne Dødsaarsager = 21,6 pCt.
Sandsvær .	23	121	19,0	
Rollag	2	12	16,7	
Buskeruds Amt . . .	188	1 080	17,4	

Kræft er opført som Dødsaarsag hos 30 Personer, hvoraf 7 i Landfysikatet, 6 i Ringerikes Distrikt, 12 i Modums, 1 i Hallingdals og 4 i Sandsværs; dens Sæde hos de 6 i Byerne døde Personer var 2 Gange i Mavesækken, 1 Gang i hvert af følgende Organer: Brystkjertelen, Livmoderen, Urinblæren, Urinblæren med Underlivet; Kræftens Sæde hos 17 af de i Landdistrikterne døde 24 Personer var 8 Gange i Mavesækken, 2 Gange i Underlivet, 1 Gang i hvert af følgende Organer: Øiet, Underlæben, Tungen, Spiserøret, Bryskjertelen, Lungerne, Peritoneum.

Vatersot er opført som Dødsaarsag i 38, Brights Sygdom i 23 Tilfælde, af hvilke tilsammen 61 Dødsfald 28 komme paa Landfysikatet, 4 paa Ringerikes Distrikt, 20 paa Modums, 6 paa Hallingdals og 3 paa Sandsværs.

Blegsot omtales som almindelig i Landfysikatet, Ringerikes og Sandsværs Distrikter, som sjelden i Sigdal og Krødsherred af Modums Distrikt samt i Hallingdal. Menstruationsuordener betegnes som hyppige i Ringerikes Distrikt samt i de ovennævnte Dele af Modums Distrikt; som en vigtig Aarsag nævnes Mangel paa tilstrækkelige Underklæder. (Løvig).

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi kom fremdeles overmaade hyppig under Lægebehandling i de fleste Lægedistrikter.

Ormesygdomme vare ogsaa hyppige, men behandledes sjelden af Læge. To Læger i Drammen behandlede 3 Tilfælde af Bændelorm med heldigt Udfald.

Af 5 for **Drankersygdomme** behandlede Personer lede 2 af Drankergalskab; for de øvrige er Formen ikke anført.

Af **Sindssygdom** berettes om 34 nye Tilfælde; af 26 Syge vare 11 af Mand-, 15 af Kvindekjøn; 21, hvis Alder opgives, var over 15 Aar. 10 anmeldtes fra Landfysikatet, 5 fra Ringerikes, 5 fra Modums, 6 fra Hallingdals, 7 fra Sandsværs og 1 fra Rollags Distrikt; af 29 kunne 10 sees at være indlagte i Gaustad Asyl; i Drammens Bys Sygehus forpleiedes 5, af hvilke 1 helbrededes, 3 udskreves uhelbredede (hvoraf 2 til Gaustad Asyl) og 1 laa tilbage ved Aarets Slutning; af dem, der behandledes udenfor Asyl eller Sygehus, kunne ved Aarets Udgang 12 sees at være helbredede, 1 i Bedring. Af 32, for hvem Sygdommens Art anføres, lede 20 af Melancholi, 8 af Mani, 4 af Dements.

Om Antallet af Sindssyge i Amtet og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger. Ialt haves ved Aarets Slutning Opgave over 128 Sindssyge, hvoraf 23 komme paa Byerne, deraf 20 paa Drammen og 3 paa Kongsberg, 105 paa Landdistrikterne, af hvilke sidstnævnte 95 forpleiedes med Bidrag af Amtskommunen, 10 for forskjellige Fattigkassers Regning. Over de paa Asyler for Drammens og Kongsbergs Regning forpleiede Sindssyge haves ingen Opgave; af Landdistrikternes Sindssyge forpleiedes 26 paa Asyler. Af samtlige 128 Sindssyge kom paa Landfysikatet 34, paa Ringerikes Distrikt 26, paa Modums 27, paa Hallingdals 25, paa Sandsværs 13, paa Rollags 3. Den samlede Udgift for de med Bidrag af Amtet forpleiede Sindssyge udgjorde for Aaret 1868 6 115 Spd. Amtskommunekassens Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde 9 134 Spd.

For **Epilepsi** behandledes i Drammen 1, i Hallingdals Distrikt 2 Personer, samtlige af Kvindekjøn; 1 var under, 2 over 15 Aar.

Af **Øiensygdomme** behandlede 2 Læger i Hallingdals og Sandsværs Distrikter 55 Tilfælde af Conjunctivit, 24 af Ophthalmi.

En **Forgiftning** med koncentreret Svovlsyre nævnes fra Kongsberg hos en 8 Aar gammel Dreng, der døde efter et Døgns Forløb.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset 1 Operation for Kræft i Underlæben, 1 Herniotomi med heldigt Udfald; af Lægerne forøvrigt udførtes: 18 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne, 1 Resektion af et Metatarsalben, 2 Gange Borttagelse af Kræft i Underlæben, 1 Gang af Kræft i Lysken, 1 Gang Indpsrøiten af Edikkesyre i en Kræftsvulst, 9 Gange Borttagelse af Bælgsvulster, 2 Gange af Atheromer, 2 Gange af andre Svulster uden nærmere Betegnelse af Arten, 1 Gang af Uvula, 1 Operation for indgroet Negl, 8 Punktioner af Hydrops ovarii, hvoraf fire formentlig hos samme Person, 5 Polypoperationer, hvoraf 2 for Polyp i Næsen, 2 i Øret og 1 i Svælget, 2 Gange Borttagelse af Livmoderpolyper, 1 Underbinding af Arteria radialis, 1 Operation for Haremund, 13 Punktioner af Vandbrok hos 9 Personer, hvoraf tre med paafølgende Iodindsprøitning, 1 Herniotomi med heldigt Udfald.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 18 Tangforløsninger, af hvilke 12 indiceredes ved Vemangel eller Vesvækkelse, i et Tilfælde tillige med Bækkensneverhed, 3 ved Bækkensneverhed, 2 ved langsom Fødsel uden Fremgang, i et af Tilfældene tillige med skjæv Hovedstilling, 1 ved Ansigtsfødsel; alle Konerne forbleve ilive, af Børnene vare 4 dødfødte. 9 Vendinger, hvoraf 5 paa Grund af Tverleie, 1 fordi Fosterhovedet (13¾ Tomme i Omfang) i længere Tid havde staaet over øverste Aabning uden nogen Fremgang af Fødselen; for 3 er Indikationen ikke opgiven. Alle Konerne forbleve ilive, af Børnene vare 5 dødfødte. 1 Udtrækning, ved Hjelp af Tang, af sidstkommende Hoved, efterat Kroppen var revet af ved for stærk Trækning af Manden; Udfaldet for Konen er ikke opgivet. (Birch). 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden ved timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; Konen kom sig. Ialt 29 kunstige Forløsninger, nemlig 9 i Landfysikatet, 6 i Ringerikes Distrikt, 6 i Modums, 2 i Hallingdals, 4 i Sandsværs og 2 i Rollags.

Embedslægen i Landfysikatet bemærker angaaende Fødselshjelpen, at de examinerede Jordemødre benyttes ved næsten alle Fødsler i Drammens By og i det med denne i geistlig Henseende forenede Landdistrikt samt i omtrent to Trediedele af alle Fødsler i Fysikatets Landdistrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte).
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Landfysikatet.	918	575	10	120	133	4	46
Ringerike . . .	449	344	2	66	116	1	14
Modum.	808	556	5	87	143	1	19
Hallingdal. . .	443	244	-	44	51	2	13
Sandsvær . . .	356	260	3	41	57	1	16
Rollag	125	86	2	12	14	1	12
Buskeruds Amt	3 099	2 065	22	370	514	10	120

Omkomne paa voldsom Maade . . . . 22.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 034 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100: 66,6. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 12,6 pCt. af samtlige Fødte og 18,9 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 24,9 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 43,9 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 10 paa Barselseng Døde kunne desuden af Lægernes Beretninger 3 Koner sees at være døde paa Barselseng altsaa tilsammen 13; Dødsaarsagen er kjendt for 7, af hvilke 4 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe lige efter en fortidlig Fødsel, 1 af Livmoderblødning og 1 af Lungetæring.

Lægernes Beretninger indeholde ialt Opgave over 1 080 eller 52,9 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (2 043). De hyppigst opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (188), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 98), Lungebetændelse (84), Nervefeber (81), Skarlagensfeber (64), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 61), medfødt Svaghed (58), kronisk Bronchit (44), Mæslinger (39).

Veirliget var i Aarets to første Maaneder temmelig koldt, i Hallingdal tillige stormfuldt, i Rollag med megen Sne Vaaren kom meget tidligt, var mild med afvexlende Regn og Klarveir, Sommeren var usædvanlig varm og tør, saa at Korn og Hø i de fleste Lægedistrikter toge Skade af Tørken. Om Høsten og i Slutningen af Aaret var Veiret ligeledes mildt og smukt med lidet Nedbør. Korn- og Høhøsten gav lidet Udbytte, men dette var af god Beskaffenhed; Poteteshøsten var som i et Middelsaar.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** skildres fra Drammen omtrent som før; der klages fremdeles over util-

strækkeligt Husrum for Arbeidsklassen samt over tiltagende Misbrug af berusende Drikke, især Øl. Fra Ringerikes Distrikt omtales Husmands- og Arbeiderklassen som uheldigt stillet i økonomisk Henseende dels paa Grund af daarlig Høst i de to sidste Aar, dels paa Grund af uhensigtsmæssigt Stel i det Hele taget; Fødemidlerne ere daarlige, Misbrug af Kaffe og Spirituosa almindelig (Schjong). Fra Modums Herred klages ligeledes over Fattigdom; Adgang til Arbeidsfortjeneste er meget formindsket efter Fuldendelsen af Drammen—Randsfjordjernbanen og efterat Arbeidet ved Modums Værk næsten er ophørt; de hygiæniske Forholde i Ekers Herred af Modums Distrikt skildres som ret gode; Kaffe nydes i Overmaal i Modums Distrikt, Drikfældighed er derimod sjelden. Fra Hallingdals Distrikt omtales Boligerne som smaa men ret hensigtsmæssige, Renlighed og Sands for et ordnet Husstel derimod som liden, Kvindernes Klædedragt som uhensigtsmæssig, Kosten som ensformig, bestaaende hovedsagelig af Grød, saltede, ofte halvtforraadnede Kjødspiser, sur Primost og Kaffe i Overmaal; Brændevinsdrik er sjelden undtagen i Næs Herred. Levemaade og hygiæniske Forholde i Rollags Distrikt skildres omtrent som i Hallingdals Distrikt.

Fattigsygepleien betegnes som god i Landfysikatet; samtlige Fattigkommuner havde særskilt lønnede Fattiglæger; i Drammen behandledes af Kommunens Læge 810 fattige Syge foruden de, der indlagdes i Sygehuset, og i Fysikatets Landdistrikt ialt 219, hvoraf i Lier 76, i Røken 80, i Hurum 63. I Ringerikes Distrikt behandledes af en paa Hønefos boende Privatlæge 246 fattige Syge, hvoraf 105 i Hole, 141 i Nordrehoug. I Modums Distrikt behandledes paa Eker 205, i Sigdal i sidste Fjerdingaar 102 fattige Syge, paa begge Steder af private Læger. I Modums Herred er der oprettet en Arbeidsanstalt forbunden med et Asyl for Lægdslemmer og fattige Syge, der lide af kroniske Sygdomme. Fattigsygepleien i Hallingdals Distrikt betegnes som mindre god undtagen i Næs Herred; af 120 behandlede fattige Syge havde 86 hjemme i Næs. I Sandsværs Distrikt behandledes af Berglægen paa Kongsberg 588 Personer for det offentlige Fattigvæsens Regning. I Rollags Distrikt behandledes 8 fattige Syge; Fattigsygepleien betegnes her som mislig; Læge og Jordemoder benyttes lidet.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Landfysikatet 13, deraf i Drammen ni, hvoraf et som Kvarantænekommission, i Lier to, i Røken og Hurum, i hvert et; i Ringerikes Distrikt 8, deraf i Hønefos to, i Hole tre, i Nordrehoug to, i Aadalen et; i Modums Distrikt haves Oplysning om 4 Møder, hvoraf to i Modum og to i Eker; fra Sigdal haves ingen Opgave; i Hallingdals Distrikt 3 Møder, nemlig et i hvert Herred; i Sandsværs Distrikt 2, nemlig et i hvert Herred; i Rollags Distrikt 6, deraf fire i Rollag, to i Nore. I Drammen fremlagdes Lægernes maanedlige Beretninger om akute Sygdomme samt de gjennem Presterne indsendte Dødsanmeldelser; der toges Foranstaltninger i Anledning af Børnekopperne og diskutteredes om Forholdsregler ved Begravelser; desuden afgaves Erklæringer over Andragender fra Huseiere om Tilladelse til at lade Kjeldere i deres Huse bebo uagtet Sundhedsforskrifternes Bestemmelser om Beboelseskjeldere ei vare iagttagne, samt over Andragender om Anlæg af Garverier og Slagterier inden Byens Grændser. 2 Udvandrerskibe undersøgtes. I flere Sundhedskommissioner forhandledes om Forholdsregler mod de herskende epidemiske Sygdomme, saaledes i Fysikatets Landdistrikt, i Ringerikes og Modums Distrikter om Nervefeber og Børnekopper, i Sandsværs og Rollags Distrikter om Børnekopper. I Hønefos behandledes en Klage over Stank fra en paa Byens Grund anlagt Benmølle; i Hallingdals Distrikt afgaves Erklæringer angaaende Kvaksalverloven.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	890
i Ringerikes Distrikt . . .	350
i Modums — . . .	1 030
i Hallingdals — . . .	207
i Sandsværs — . . .	494
i Rollags — . . .	95
tilsammen	3 066

I Hol af Hallingdal mislykkedes Vaccinationen paa Grund af slet Materie. I Drammen vaccineredes af Stadslægen, i Lier af Landfysikus, i Hønefos af Distriktslægen, i Ekers Herred og tildels i Modums Herred af Distriktslægen, i Sigdal og Krødsherred af den der praktiserende Privatlæge, i Kongsberg og i Hedenstad Sogn af Sandsværs Herred af Distriktslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes ialt 17, hvoraf tretten i Landfysikatet, en i Ringerikes, en i Modums og to i Hallingdals Distrikt, nemlig 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf to over Børn, der antoges at være fødte i Dølgsmaal, en over en Kvinde, der var død ved Blaasyreforgiftning, en over en Mand, der var død efter et 1½ Maaned forud bibragt Slag i Hovedet, en over en epileptisk Kvinde, der var død ved under et Anfald at falde ned i en Grøft; 11 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire angaaende Personers Sindstilstand, tre angaaende Forbryderes Helbredstilstand, to angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser, en i Anledning af Spørgsmaal om Paternitet, en angaaende endel solgt Kjød, der anto-

ges for at være bedærvet Hestekjød; 1 Erklæring til yderligere Oplysning angaaende ovennævnte Syns- og Obdukduktionsforretning over en Mand, der var død efter Slag i Hovedet.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Amtets 2 almindelige Sygehuse, nemlig Amtssygehuset paa Kongsberg og Drammens Bys Sygehus, indkomne Tilfælde:

	Buskeruds Amtssyge-hus.	Drammens Bys Syge-hus.
Febre	13	68
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	4	13
Kroniske — —	-	2
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	1	9
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	1	2
Kronisk — —	1	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	2	-
Skjørbug, Gulsot	-	2
Kronisk eller afebril Rheumatisme	2	6
Læsioner	8	24
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	4	18
Kræft	1	-
Ben- og Ledsygdomme	3	1
Øiensygdomme	1	3
Syphilis, Bubo	21	20
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	4	12
Epididymit	-	1
Hudsygdomme	4	7
Forskjellige andre Sygdomme	4	1
Tilsammen	74	189

Angaaende Forpleiningsdagenes Antal m. m. henvises til Sygehuslisten. Det midlertidige Sygehus paa Hønefos for Jernbanens Arbeidere nedlagdes den 31te August 1868 paa Grund af Arbeidsstyrkens betydelige Indskrænkning. Til denne Tid indkom 16 Syge, 3 laa tilbage fra det foregaaende Aar; Forpleiningsdagenes Antal var 445.

Badeindretninger. St. Olafs Bad paa Modum var besøgt af 178 Syge. Paa Hønefos findes en Styrtebadindretning til almindelig Afbenyttelse, i Hallingdal og Rollag et Par private Styrtebade, paa Kongsberg en Badeindretning, tilhørende et Interessentskab, med Anledning til koldt og varmt Karbad samt Styrt.

Amtets 4 **Apotheker**, hvoraf 2 i Drammen, et paa Hønefos og et paa Kongsberg, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, paa Bragernæs Apothek af 2 examinerede Medhjelpere, paa Strømsø Apothek af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, paa Hønefos Apothek af 1 Medhjelper og paa Kongsbergs Apothek af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 19 Læger, 1 Tandlæge, 36 Jordemødre, 21 Hjelpevaccinatører, og var saaledes fordelt:

1. Buskeruds Landfysikat: 7 Læger, alle i Drammen, desuden 1 i Drammen boende Tandlæge; 13 Jordemødre, hvoraf i Drammen to ansatte og syv privat praktiserende; 2 Hjelpevaccinatører.
2. Ringerikes Distrikt: 2 Læger, bosatte paa Hønefos; 6 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Modums Distrikt: 5 Læger, hvoraf to paa Modum, to i Eker og en i Krødsherred; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Hallingdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Næs; 5 ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Sandsværs Distrikt: 3 Læger, af hvilke en ikke praktiserede, alle bosatte paa Kongsberg; 4 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
6. Rollags Distrikt: 1 Læge, bosat i Nore; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

V. Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 17,47 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 85 432 Indbyggere; det er inddelt i 3 Lægedistrikter, nemlig:

1. Jarlsbergs Landfysikat (7,77 n. □ M.), indbefattende:

	Kjøbstæderne Holmestrand	med	2 084 Indb.
	Transport		2 084 Indb.
Ladestederne	Tønsberg	-	4 541 —
	Svelvik	-	1 567 —
	Horten	-	6 192 —
	Lateris		14 384 Indb.

	Transport		14 384	Indb.
	Aasgaardstrand . .	med	446	—
Herrederne	Strømmen	-	1 226	—
	Skouger	-	4 166	—
	Sande	-	3 598	—
	Botne	-	2 142	—
	Vaale	-	2 493	—
	Borre	-	2 999	—
	Sem	-	5 169	—
	Andebo	-	2 665	—
	Stokke	-	5 068	—
	Nøtterø	-	4 757	—
	tilsammen		49 113	Indb.

2. Hofs Lægedistrikt (4,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Hof	med	2 375	Indb.
	Laurdal	-	2 431	—
	Ramnæs	-	3 023	—
	tilsammen		7 829	Indb.

3. Laurvigs Lægedistrikt (5,52 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Laurvig	med	6 327	Indb.
	Sandefjord . . .	-	1 797	—
Herrederne	Sandeherred . . .	-	5 423	—
	Tjødling	-	3 012	—
	Hedrum	-	4 029	—
	Brunlaugnæs . . .	-	4 142	—
	Fredriksværn . .	-	1 014	—
	Tjømø	-	2 746	—
	tilsammen		28 490	Indb.

Sundhedstilstanden skildres som mindre god i Landfysikatet; det samme var i de første Maaneder af Aaret Tilfældet i Laurvigs Lægedistrikt, medens Sundhedstilstanden senere her var tilfredsstillende ligesom i det Hele taget i Hofs Distrikt. De vigtigste og mest udbredte akute Sygdomme vare Nervefeber, Skarlagensfeber, Mæslinger og Kighoste.

Dødeligheden var temmelig betydelig; de Dødes Antal udgjorde nemlig 1 710 eller 19,6 pro Mille af den beregnede Befolkning i Aarets Midte (87 227). I det foregaaende Aar udgjorde Dødeligheden 21,6 pro mille. Antallet af Døde var 8,9 pCt. mindre end i 1867, da der døde 1 878, 26,6 pCt. større end i 1866, da der døde 1 351, og 17,4 pCt. større end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 456.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel. (se Tabellen paa omstaaende Side.)

Nervefeber var i det Hele mindre hyppig end i det foregaaende Aar; der opgives ialt 267 Behandlede, hvoraf 43 døde, desuden opføres fra Landfysikatet 11 og fra Laurvigs Distrikt 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 57 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 500 behandlede Tilfælde med 82 Dødsfald og ialt 94 Dødsfald). I Landfysikatet havde Nervefeber omtrent samme Udbredning som i det foregaaende Aar og optraadte for det Meste i smaa lokale Epidemier. I Skouger og Sande Herreder forekom Sygdommen som en Fortsættelse af det foregaaende Aars Epidemi; til Jarlsbergs Værk (9 Angrebne, 1 Død) indførtes Sygdommen i Slutningen af 1867 fra Drammen; 13 Tilfælde i 2det Halvaar 1868 falde paa en efter Drammens Brand nyopført, lavt og fugtigt beliggende Forstad til denne By. I Strømmens Herred (6 Angrebne, 2 Døde i et Hus) indførtes Sygdommen i November fra et andet ikke opgivet Herred. Til Holmestrand kom tvende Sømænd syge hjem fra Christiania, hvortil de nys vare hjemkomne fra England, de led begge af Cerebraltyphus. I April anmeldtes fra Horten 8 Angrebne og 1 Død, Smitten var indbragt fra Drammen; i Tønsberg kom 2 svenske Arbeidere og en syg hjemkommen Matros under Behandling. Ved syge hjemkomne Sømænd indførtes Nervefeber i Marts og i Oktober til Stokke Herred (7 Angrebne, 1 Død) og i sidstnævnte Maaned til Nøtterø (3 Angrebne). Til Vallø vendte en Pige syg hjem fra Christiania, til Andebo blev Smitten indført i Slutningen af forrige Aar ved en fra Laurvig hjemkommen Person (6 Angrebne, 1 Død). For alle anmeldte Tilfælde i Hofs Distrikt kunde man paavise Sygdommens Indførelse ved Smitte fra fremmede Steder saasom Drammen, Fredrikstad og Horten. I Laurvigs Distrikt optraadte Nervefeber mindre udbredt end i det foregaaende Aar; foruden i Byerne forekom Sygdommen i Sandeherred, Hedrum og Tjømø. I Sandeherred behandledes 8 for exanthematisk Typhus, 7 døde, den først Angrebne smittede flere Andre. I Tjømø fortsatte en lokal Epidemi sig fra det foregaaende Aar, Tilfældene udmærkede sig ved stærke cerebrale Symptomer; i Aarets Slutning indtraf 3 Tilfælde i samme Hus, den først Angrebne var en tilflyttet Tjenestepige. Med de ovenfor anførte Undtagelser hørte de behandlede Tilfælde af Nervefeber fordetmeste til den abdominelle Form af Sygdommen. Hos tvende i Stokke behandlede Personer optraadte som Eftersygdom Phlegmasia alba lignende Hævelser i den ene Underextremitet (Freng).

	Hele Aaret. Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	267	43	254	51	17	22	13	11	7	18	19	28	17	27	24
Simpel Feber	314	-	296	21	22	24	30	34	18	18	25	16	25	35	28
Barselfeber	46	5	46	4	2	6	3	4	2	2	4	3	5	7	4
Børnekopper	21	1	21	-	-	-	3	13	-	3	2	-	-	-	-
Vandkopper	79	-	72	4	8	4	6	12	10	7	-	1	3	5	12
Skarlagensfeber	207	35	207	64	64	33	10	12	4	-	-	2	4	5	9
Rødlinger	7	-	7	-	2	1	1	-	3	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	1 104	34	1 079	89	317	334	246	74	16	3	-	-	-	-	-
Rosen	103	1	95	3	13	6	6	9	5	10	9	4	12	10	8
Kighoste	440	23	440	17	3	10	36	63	60	64	76	60	23	12	16
Diphtherisk Svælgbetændelse	198	26	183	26	24	18	10	6	4	5	6	23	23	22	16
Strubehoste	35	18	35	3	5	5	3	1	-	1	-	4	5	3	5
Kusma	11	-	5	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Akut Bronchit	1 040	13	997	115	94	116	115	122	44	25	39	44	71	131	81
Andre catarrh. Tilfælde	1 739	1	1 003	108	112	110	68	97	51	37	46	48	91	125	110
Lungebetændelse	442	58	427	46	38	59	71	54	35	12	5	15	25	41	26
Pleurit	32	-	31	8	4	2	1	-	3	-	2	2	3	5	1
Gigtfeber	79	2	68	15	10	6	4	3	5	2	5	4	4	2	8
Koldfeber	46	-	42	2	1	-	1	2	-	-	7	15	7	5	2
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1 427 *)	19	1 457	81	61	122	70	63	92	312	369	104	68	57	58
Blodgang	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	7 640	279	6 767	660	799	879	697	580	359	519	614	373	386	492	409

	Fordeling paa Lægedistrikterne.						Fordeling paa Byerne.															
	Landfysikatet.		Hof.		Laurvig.		Svelvig.		Holmestrand og Omegn.		Horten.		Tønsberg.		Landfysikatets Byer.		Laurvig og Omegn.		Sandefjord		Laurvigs Distrikts Byer.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	200	27	9	-	58	16	8	1	6	3	33	5	16	1	63	10	32	6	11	6	43	12
Simpel Feber	275	-	3	-	36	-	-	-	17	-	90	-	110	-	217	-	18	-	13	-	31	-
Barselfeber	35	3	3	1	8	1	1	1	1	1	3	-	5	-	10	2	1	1	3	-	4	1
Børnekopper	15	1	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4	-	2	-	-	-	2	-
Vandkopper	66	-	-	-	13	-	2	-	5	-	11	-	36	-	54	-	8	-	4	-	12	-
Skarlagensfeber	54	11	7	2	146	22	-	-	9	2	3	-	9	1	21	3	96	8	16	4	112	12
Rødlinger	5	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3	-	-	-	2	-	2	-
Mæslinger	519	11	19	1	566	22	-	-	153	1	3	-	200	9	356	10	398	17	6	-	404	17
Rosen	83	-	-	-	20	1	-	-	6	-	22	-	23	-	51	-	17	-	1	1	18	1
Kighoste	130	7	-	-	310	16	56	2	-	-	18	1	14	-	88	3	286	16	10	-	296	16
Diphtherisk Svælgbetændelse	94	9	3	1	101	16		-	15	2	19	-	7	1	41	3	57	9	18	1	75	10
Strubehoste	11	5	1	1	23	12	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	16	6	2	2	18	8
Kusma	10	-	-	-	1	-	-	-	6	-	1	-	1	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit	985	9	-	-	55	4	13	1	37	-	832	3	} 586	5	} 1677	9	-	-	25	3	25	3
Andre catarrh. Tilfælde	1410	-	48	-	281	1	5	-	64	-	140	-					137	-	32	-	169	-
Lungebetændelse	254	30	28	5	160	23	5	1	11	3	48	3	43	4	107	11	112	15	11	3	123	18
Pleurit	30	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	9	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	60	-	4	1	15	1	3	-	8	-	15	-	17	-	43	-	5	-	-	-	5	-
Koldfeber	41	-	-	-	5	-	1	-	5	-	9	-	2	-	17	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1292	15	52	1	83	3	23	1	73	4	782	4	214	6	1092	15	3*)	1	22	1	25	2
Blodgang	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	5571	128	177	13	1892	138	118	7	416	16	2033	16	1298	27	3865	66	1188	79	176	21	1364	100

*) desuden opføres fra Laurvigs By og Omegn 113 Behandlede uden det tilsvarende Antal Døde.

Af **Barselfeber** opføres 46 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald. Af Barselmani omtales 2 Tilfælde, af hvilke det ene helbrededes.

Af **Børnekopper** nævnes 21 Angrebne, af hvilke et uvaccineret Barn døde. I Landfysikatet forekom Sygdommen paa flere Steder, saaledes i Skougers Herred (5 Tilfælde), den først Angrebne var en uvaccineret Søn af en omvankende Kvinde og var sandsynligvis i April smittet paa Modum, fra denne smittedes tvende andre, de øvrige havde formentlig paadraget sig Smitten i eller ved Drammen. Til Tønsberg indførtes Sygdommen i Mai ved en arbeidssøgende Pige, der kom direkte fra Sverige; fra hende smittedes 7 Personer, hvoriblandt en Gangkone og en Pige, der pleiede de først Angrebne. Til Tjømø i Laurvigs Distrikt indførtes Sygdommen i Mai ved tvende tilreisende Arbeidere fra Bahuslæn, fra disse smittedes et uvaccineret Barn og Lægen. Til Byen Laurvig bragtes Sygdommen tvende Gange i Juli, i det ene Tilfælde fra England, i det andet fra Drammen; ved streng Isolation lykkedes det at standse Sygdommens videre Udbredning. Af 15 Angrebne anføres 13 at have været vaccinerede, 2 uvaccinerede.

Af **Vandkopper** opføres 79 behandlede Tilfælde, desuden siges Sygdommen om Høsten at have forekommet i Stokke, hvor den viste sig meget smitsom; Læge blev ikke søgt; fra Hofs Distrikt omtales Sygdommen som lidet udbredt.

Skarlagensfeber var mindre udbredt end i det foregaaende Aar; der anmeldtes ialt 207 behandlede Tilfælde med 35 Dødsfald og desuden 13 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt opgives 48 Dødsfald, nemlig 13 fra Landfysikatet, 7 fra Hofs og 28 fra Laurvigs Distrikt. Sygdommen fortsatte sig fra det foregaaende Aars Epidemi, der paa de fleste Steder tabte sig udover Vaaren. Diphtherisk Svælgbetændelse siges at have været en hyppig Komplikation i Laurvigs Distrikt, ved Sandefjord iagttoges desuden ikke sjelden Parotidesvulst i Forbindelse med Skarlagensfeber. Fra Stokke berettes om et Barn, der angrebes af Skarlagensfeber 14 Dage efter at have gjennemgaaet Mæslinger (Freng). Som sekundær Dødsaarsag opføres Diphtherit for 4, Vatersot for 1 og Pleuropneumoni for 1.

Mæslinger var derimod hyppigere end Aaret forud; der opgives ialt 1 104 behandlede Tilfælde, af hvilke 34 endte dødeligt, og desuden fra Landfysikatet 4 og fra Hofs Distrikt 2, tilsammen 6 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne, saa at der ialt kjendtes 40 Dødsfald. Sygdommen havde paa flere Steder stor Udbredning; i Holmestrand, hvor omtrent 7 pCt. af Befolkningen anføres i første Halvaar at have været angrebet, iagttoges i Januar det første Tilfælde hos en Dreng, som netop havde gjennemgaaet Afskallingsstadiet efter Skarlagensfeber (D. C. Weidemann). I Tønsberg begyndte Sygdommen i Slutningen af 1867 og fortsatte sig i 1ste Halvdel af heromhandlede Aar, de fleste Tilfælde (113) anmeldtes for Februar; Sygdommen var i Epidemiens Begyndelse mild, men senere kompliceredes den med Bronchit, Bronchopneumoni og Hjernebetændelse. I Hofs Distrikt ophørte Epidemien i 1ste Kvartal. Ogsaa i Laurvigs Distrikt vare Mæslinger meget udbredte i 1ste Halvdel af Aaret; paa Tjømø blev neppe noget Hus forskaanet; det først iagttagne Tilfælde forekom hos en Gut, som gik paa Skole i Tønsberg, og som blev syg under et Besøg hjemme hos Forældrene (Benthien). I Laurvig og Omegn herskede Sygdommen i Marts – Mai, de fleste disponerede Børn antages at have været angrebne (Leegaard). Som sekundær Dødsaarsag nævnes Bronchopneumoni hos 19, akut Bronchit hos 11, Svindsot hos 3, Diarrhoe og Strubehoste, hver hos 1.

Foruden det paa Sygelisten opførte Dødsfald af **Rosen** nævnes et fra Landfysikatet. Af Herpes Zoster opgives 20 behandlede Tilfælde, hvoraf 17 i Landfysikatet, af Neldefeber 7, af Erythema nodosum 8 Tilfælde.

Kighoste viste sig i alle Lægedistrikter; i Hofs var Sygdommen lidet udbredt og Ingen kom under Behandling, i Laurvigs optraadte Sygdommen fra Mai af indtil Aarets Udgang. Ialt opgives 440 behandlede Tilfælde, af hvilke 23 endte dødeligt og desuden 5 Dødsfald i Landfysikatet og 1 i Hofs Distrikt, uden det tilsvarende Antal Angrebne, saa at der ialt kjendes 29 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 270 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald). Som sekundær Dødsaarsag opgives akut Bronchit og Bronchopneumoni, hver hos 2, Kramper hos 1.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom som en lille Epidemi i Stokke i Februar, af 9 Angrebne døde 2; i Tjødling siges Sygdommen oftere at have forekommet og meget hyppigt at have været paafulgt af Svælglamhed forbunden med stærk Udvidning af Pupillen (Hansteen); i Tjømø behandledes Paralyser som Eftersygdom hos 5, hos to i temmelig betydelig Grad. Der opføres ialt 198 behandlede Tilfælde med 26 Dødsfald. (I det foregaaende Aar havdes Opgave over 147 Behandlede, af hvilke 22 døde, og tilsammen 34 Dødsfald).

Af **Strubehoste** anmeldes 35 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald, desuden opføres fra Landfysikatet 2, fra Hofs Distrikt 1 og fra Laurvigs Distrikt 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne. (I det foregaaende Aar kjendtes 32 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald og ialt 24 Dødsfald).

Af **catarrhalske Tilfælde** opføres ialt 2 779 med 14 Dødsfald, og ialt kjendes i Landfysikatet 13, i Hofs Distrikt 1 og i Laurvigs 6, tilsammen 20 Dødsfald, nemlig 19 af akut Bronchit og 1 af Laryngit. (I det foregaaende Aar opgaves 3 455 Tilfælde med 47 Dødsfald).

For **Lungebetændelse** anføres 442 Personer at være komne under Behandling, af hvilke 58 døde, desuden opgives fra Landfysikatet 5, fra Hofs Distrikt 1 og fra Laurvigs Distrikt 1, tilsammen 7 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne, saa at der ialt kjendes 65 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 502 Tilfælde med 76 Dødsfald og ialt 104 Dødsfald). Sygdommens Sæde er anført for 70 Tilfælde, nemlig i høire Lunge for 36, i venstre for 28 og i begge Lunger for 6.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 33, tuberkuløs Meningit hos 20, Kramper i Børnealderen hos 30, tilsammen 83 Dødsfald, af hvilke 51 falde paa Landfysikatet og deraf i Svelvig 2, i Holmestrand 5, i Horten 13, i Tønsberg 8, tilsammen i Byerne 28, i Landdistriktet 23; 9 Dødsfald komme paa Hofs Distrikt, 23 paa Laurvigs og deraf 14 paa Laurvigs By og 2 paa Sandefjord.

Rheumatiske Sygdomme. For Gigtfeber behandledes tilsammen 79 Tilfælde med 2 Dødsfald, desuden opføres 2 Dødsfald fra Landfysikatet uden det tilsvarende Antal Behandlede. For kronisk og afebril Rheumatisme behandlede 9 Læger i Landfysikatet 516 Personer, af hvilke 294 opgives af Læger paa Horten; 1 Læge i Hofs Distrikt behandlede 15 og 2 i Laurvigs 8 Personer; tilsammen 539 Behandlede; af 536 vare 383 af Mand-, 153 af Kvindekjøn, og af 523 vare 15 under, 508 over 15 Aar. 1 Dødsfald af kronisk Rheumatisme omtales fra Hofs Distrikt.

De fleste anførte Tilfælde af **Koldfeber** forekom hos Sømænd, der havde paadraget sig Sygdommen i Udlandet.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom i Juli og August med større Udbredning over Hofs Distrikt. I Landfysikatet og Laurvigs Distrikt vare nogle Diarrhoer forbundne med blodige Udtømmelser. Ialt opgives 1 540 Behandlede og 25 Dødsfald, af hvilke Dødsfald 18 falde paa Landfysikatet, 1 paa Hofs og 6 paa Laurvigs Distrikt. (I det foregaaende Aar opførtes 1 087 behandlede Tilfælde og 20 Dødsfald).

For **Purpura** behandledes 2 i Landfysikatet, 1 i Hofs Distrikt, tilsammen 3 Personer, af hvilke 1 døde.

Antallet af de for **Syphilis** paa Sygehusene behandlede Personer vil sees af følgende Opgaver:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbredede.	Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Forpleiningsdagenes Antal.	
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære.	tertiære.			Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	For hver Udskreven.
Carljohansværns Sygehus	-	-	-	5	5	-	2	3	-	4	-	1	1	-		
Tønsbergs Bys —	2	-	2	3	-	3	-	3	-	5	-	-	-	-	107	21,4
Amtssygehuset	6	5	1	36	13	23	5	27	4	31	2	9	4	5	2 190	66,4
Tilsammen	8	5	3	44	18	26	7	33	4	40	2	10	5	5		

Fra Carljohansværns Sygehus oplyses at Middelbehandlingstiden for de sekundære Tilfælde var 57 Dage og at en af de for primær Syphilis Behandlede udskreves efter 59 Dage. Udenfor Sygehusene er fra Landfysikatet opgivet 37, fra Laurvigs Distrikt 36 behandlede Tilfælde, tilsammen 73, af hvilke 2, et i hvert Lægedistrikt, endte dødeligt. Af 49 Privatbehandlede vare 30 af Mand-, 19 af Kvindekjøn og af 56 vare 12 under, 44 over 15 Aar; af 38 lede 5 af primær, 28 af sekundær, 3 af tertiær, 1 af hereditær Syphilis, et Pigebarn af Recidiv. Flere af de i Landfysikatet behandlede Tilfælde siges at have forekommet hos Fremmede eller hos Sømænd, der havde paadraget sig Sygdommen i Udlandet. Paa Amtssygehuset døde tvende Syphilitiske, en af Svindsot, den anden af tertiær Syphilis (Hjernesvulst); foruden denne døde 3 Personer af Syphilis, af hvilke en med hereditær Syphilis, om de tvende andre oplyses at de vare henholdsvis 13 Maaneder og 7¾ Aar gamle. En tidligere puella publica, der paa Rigshospitalets Hudsygeafdeling var bleven behandlet for Syphilis med Derivation, kom i Svelvig under Behandling for Mani, der helbrededes. (Lindseth). For **Gonorrhoe** indkom paa Carljohansværns Sygehus 3, paa Tønsbergs Bys Sygehus 1 Person, paa Amtssygehuset 1 for **Urethrit**; udenfor Sygehusene opgives som Behandlede for

disse Sygdomme fra Landfysikatet 78 og fra Laurvigs Distrikt 42, ialt 120; af 82 Behandlede vare 79 af Mand-, 3 af Kvindekjøn; af 73 alle over 15 Aar.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.						De paa Dødslisterne anførte Dødes Fordeling paa Lægedistrikterne.		
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).				Landfysikatet.		Hof.		Laurvig.		Landfysikatet.	Hof.	Laurvig.
											Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.			
Fnat	431	257	144	113	269	119	150	-	-	16	359	-	21	-	51	-	-	-	-
Skurv	3	3	3	-	2	1	1	-	-	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	173	146	54	92	146	129	17	3	8	12	155	-	8	2	10	1	3	2	3
Rachit	2	2	2	-	2	2	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	1	-	-
Svindsot	168	151	90	61	147	17	130	56	134	15	141	41	11	4	16	11	85	9	40
Kræft	25	23	8	15	21	-	21	12	19	8	23	11	2	1	-	-	15	1	3
Vatersot og Morbus Brighti	81	67	43	24	60	7	53	11	37	11	63	8	-	-	18	3	17	10	10
Blegsot	339	263	40	223	263	32	231	-	-	15	301	-	15	-	23	-	-	-	-
Menstruationsuordener	32	-	-	-	31	-	31	-	-	7	31	-	-	-	1	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	805	634	364	270	665	27	638	1	3	16	699	-	43	1	63	-	-	1	2
Ormesygdomme	115	115	51	64	115	96	19	-	-	6	115	-	-	-	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	5	5	5	-	4	1	3	1	3	3	5	1	-	-	-	-	2	-	1

Fnat antages næsten overalt at være i Aftagende eller lidet udbredt, alene fra Holmestrand siges Sygdommen i og omkring Byen at være mere udbredt end for et Par Tiaar siden. (D. C. Weidemann). I Anledning af at Fnat viste sig blandt Skolebørnene i et Herred i Hofs Distrikt, bleve de fnattede Børn afviste fra Skolen og et af Sundhedskommissionens Ordfører forfattet Skrift om Sygdommen trykt til Uddeling.

Kjertelsyge siges at være hyppig i Landfysikatet og Laurvigs Distrikt.

Forholdet mellem opgivne Dødsfald af **Svindsot** og samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald i de forskjellige Dele af Amtet m. m. vil sees af følgende Liste:

	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Jarlsberg-Laurvigs Amt i 1868	134	881	15,2
— — - i 1867	112	888	12,6
— — - i 1866	82	481	17,0
Landfysikatet . . . . . i 1868	85	460	18,5
Hofs Distrikt . . . . . —	9	112	8,0
Laurvigs — . . . . . —	40	309	12,9
Amtets Byer . . . . . —	74	418	17,7
— Landdistrikter . —	60	463	13,0
Fysikatets Byer . . . . . —	44	214	20,5
— Landdistrikt. —	41	246	16,7
Laurvigs Distrikts Byer —	30	204	14,7
sammes Landdistrikt . . —	10	105	9,5

Kræft anføres som Dødsaarsag hos 19 Personer, hvoraf 5 i Landfysikatets Byer, 10 i sammes Landdistrikt, 1 i Hofs Distrikt og 3 i Laurvigs By. Kræftens Sæde opgives hos 10 Døde, nemlig hos 5 i Mavesækken, og hos 1 i hver af efternævnte Legemsdele: Underlivet, Spiserøret, Livmoderen, Brystkjertelen og Hjerneskallens Grunddel.

Af **Hysteri** opgive 7 Læger 78 behandlede Tilfælde.

Af **Drankersygdomme** opføres 5 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 betegnes som Delirium tremens, 2 som kronisk Alkoholisme og 1 som akut Alkoholforgiftning. Det sidstnævnte Tilfælde forekom hos en 11aarig Dreng, der havde tømt en Flaske Brændevin og døde efter omtrent 12 Timers komatøs Tilstand. (Lorentzen).

Sindssygdomme. Foruden de under Barselfeber omtalte 2 Tilfælde af Barselmani kom 25 nye Tilfælde af Sindssygdom under Behandling i Hjemmet; 21 opgives af 6 Læger i Landfysikatet, 2 med 1 Dødsfald af Embedslægen i Hofs Distrikt og 2 af Embedslægen i Laurvigs Distrikt; desuden omtales 8, der bleve indlagte i Asyler. Af 24 i Hjemmet Behandlede vare 14 af Mand-, 10 af Kvindekjøn, 20, hvis Alder opgives, vare over 15 Aar; af 23 behandlede Tilfælde betegnes 14 som Melancholi, 6 som Mani, 3 som Dements. Af 4 i Hjemmet behandlede Sindssyge helbredes 3 og 1 døde ved Selvmord. Ialt sees 6 Sindssyge at være døde, 3 i Hofs og 3 i Laurvigs Distrikt.

Ifølge Jarlsberg og Laurvigs Amtsformandskabs Forhandlinger bleve den 22de Mai 1868 ialt for Amtskommunens Regning forpleiede 72 Sindssyge, hvoraf 12 paa Asyler (9 paa Gaustad, 2 paa Christiania og 1 paa Oslo Asyl). Af dette Antal hørte 41 til Landfysikatet, 7 til Hofs og 24

til Laurvigs Lægedistrikt*). Udgifterne ved de Sindssyges Forpleining, hvoraf ⅘ Dele falde paa Amtskommunen, udgjorde 4 733 Spd. 73 Skill. Udgifterne ved Amtssygehuset beløb sig til 822 Spd. 93 Skill., til Vaccinationen 236 Spd. 98 Skill. og til Medicinalvæsenet forøvrigt 476 Spd. 10½ Skill.; Amtskommunens samlede Udgifter til Sundhedspleien udgjorde saaledes 6 269 Spd. 26½ Skill.

I Holmestrand forekom usædvanlig mange **Øienlidelser**, en Læge behandlede 43 saadanne Tilfælde, af hvilke omkring Halvdelen vare Eftersygdomme efter Mæslinger og 3 Tilfælde granuløse Conjunctiviter; Distriktslægen i Laurvig behandlede et Par Tilfælde af ægyptisk Øiensydom. 2 Læger i Landfysikatet tilsammen 45 Tilfælde af Conjunctivit.

Af **sjeldnere Sygdomme** omtales et Tilfælde af Elephantiasis Arabum hos en voxen Kvinde (Freng) og et Tilfælde af Sukkersyge hos en 14aarig Gut, hvis Bestefader og Moster ere døde af den samme Sygdom. (Benthien).

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte, samtlige udenfor Sygehusene: 4 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre foruden flere uden Opgave over Antallet, 3 Borttagelser af Læbekræft, 1 af fibrøs Svulst, 1 af Ranula, 1 af Fedtsvulst, 2 af Sæksvulster foruden flere uden Opgave over Antal, 3 af forskjellige Slags Svulster uden nærmere Opgave, 1 Borttagelse af begge Tonsiller, 2 Operationer for indgroet Negl, 9 Paracenteser af Underlivet, deraf 4 Gange hos samme Person, 1 Operation for Hygroma patellae, 2 Afklipninger af Livmoderpolyper, 1 Operation for Haremund, 2 Tracheotomier, begge ved Strubehoste og med dødeligt Udfald henholdsvis 2 Timer og 2 Døgn efter Operationen, 4 Punktioner af Vandbrok, en Gang med paafølgende Iodindsprøitning, 4 Herinotomier, hvoraf 3 med dødeligt Udfald (to Laarbrok og et Brok uden nærmere Opgave) og 1 med heldigt Udfald (Lyskebrok), 2 Gange Operation for Phimosis.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 21 Tangforløsninger, Indikationerne vare i 14 Tilfælde Vemangel eller Vesvækkelse, i 1 langsom Fødsel uden Fremgang, i 2 Bækkensneverhed, i 2 Barselkrampe, i 1 fremfalden Navlesnor og i 1 Fare for Fostrets Liv. Af samtlige Koner døde 2 og af Børnene forbleve 13 ilive, 8 vare dødfødte. 3 Vendinger, 2 ved Tverleie og 1 ved Bækkensneverhed, samtlige Koner forbleve ilive og samtlige Børn vare dødfødte. 1 Udtrækning ved Bækkenendefødsel paa Grund af langsom Fødsel. Konen forblev ilive, Barnet var raaddent. 1 Exartikulation af en Arm med paafølgen Vending og Udtrækning ved Tverleie med fremfalden Arm og stærkt sammentrukken Livmoder, Udfaldet var heldigt for Konen. (W. G. Winsnes). 1 kunstig Løsning af en i 30 Timer tilbageholdt Efterbyrd uden Opgave over Udfaldet. Ialt 27 obstetriciske Operationer, hvoraf 16 i Landfysikatet, 1 i Hofs og 10 i Laurvigs Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar. i 1ste Døgn.	under 1 Aar. over 1 Døgn gamle.	mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Jarlsbergs Landfysikat	1 565	916	12	159	215	4	62
Hofs Lægedistrikt	199	152	2	23	34	4	12
Laurvigs —	852	642	4	103	243	2	35
Jarlsberg-Laurvigs Amt . . .	2 616	1710	18	285	492	10	109

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 62.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 906 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 65,4 Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 11,6 pCt. af samtlige Fødte og 17,7 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 28,8 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 46,5 pCt. af samtlige Døde. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagen hos 7, af hvilke 1 kan sees ikke at være medtagen i Presternes Opgaver over Døde paa Barselseng; det hele kjendte Antal af Døde paa Barselseng bliver altsaa 11. For 5 opgives af Lægerne Barselfeber som Dødsaarsag, for 1, der blev forløst med Tang og døde i 5te Døgn derefter, Livmoderbristning, for 1, der døde 8 Dage efter Nedkomsten, Blødning fra Livmoderen.

Lægernes Dødslister indeholde ialt Opgave over 881 eller 53,5 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1648); for Landdistrikterne alene haves Opgaver over 463 eller 40,6 pCt. og for Byerne over 418 eller 82,4 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (henholdsvis 1141 og 507). De hyppigste opgivne Dødsaarsager vare: Svindsot (134), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 83), Lungebetændelse (65), Nervefeber (57), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 50), Skarlagensfeber (48), Alderdomssvaghed (44), Mæslinger (40), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 37), Kighoste (29).

*) Ifølge Embedslægernes Indberetninger forpleiedes i Aarets Løb for Amtets Regning i Landfysikatet 43 (hvoraf 5 paa Asyler), i Hofs Distrikt 9 (3 paa Asyl), i Laurvigs Distrikt 27 (8 paa Asyl).

Veirliget var i de første Maaneder af Aaret temmelig koldt med megen Sne, Vaaren var tør, Sommeren tillige ualmindelig varm, Høsten mild og smuk, Aarets sidste Maaneder udmærkede sig ogsaa ved smukt og stadigt Veir. Aarets Middeltemperatur udgjorde paa Horten + 4,9° R., i Sandefjord + 5,9° R. Den høieste Temperatur paa Horten opgives til + 22°, den laveste til ÷ 12°. Regnmængden i Sandefjord udgjorde de 3 Sommermaaneder 20 Potter mod 22 Potter i 1867 (Ebbesen). Høsten saavel af Hø som af Korn og Poteter stod meget tilbage i Kvantitet men var af fortrinlig Godhed.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** omtales ialmindelighed som ret gode i det hele Amt. I Hofs Distrikt siges Misbrug af Spirituosa at være sjelden undtagen ved Byreiser, ved Sandefjord berettes Brændevinsdrik ikke at være i Aftagende (I. Ebbesen). Fra Laurvig klages over stærk Misbrug af Kaffe. Iblandt Arbeiderbefolkningen ved Eidsfos Jernværk omtales de hygiæniske Forholde som mindre tilfredsstillende paa Grund af Arbeide i en med Kul- og Jernstøv opfyldt Luft og Udsættelse for pludselige Temperaturforandringer, hvilket begunstiger Udviklingen af kroniske Bronchiter og kronisk Rheumatisme. (W. A. W. Møller).

Fattigsygepleien. Antallet af behandlede Syge for Fattigkassernes Regning opgives af 4 Privatlæger i Landfysikatet til 440, af Embedslægen i Hofs Distrikt til 56 (med en Medikamentudgift af 47 Spd. 17 Skill. uden Fradrag af de Lægen tilkommende 25 pCt)., af Embedslægen og 3 Privatlæger i Laurvigs Distrikt til 259. Fra andre Læger er Opgave ikke indkommen over de af dem behandlede fattige Syge. Fra Landfysikatet anføres, at uautoriserede Fødselshjelpersker kun benyttes undtagelsesvis, i Hofs Distrikt siges de derimod at benyttes meget mere end ønskeligt.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i Landfysikatets Kjøb- og Ladesteder foruden flere i Svelvig uden nærmere Opgave over Antallet 24, deraf i Holmestrand otte, Horten to, Aasgaardstrand tre, Tønsberg elleve; i Landfysikatets Herreder 15, deraf i Skouger to, i Sande et, i Botne to, i Vaale et, i Borre tre, i Andebo et, i Stokke fire, i Nøtterø et. I Strømmens Herred blev intet Møde afholdt paa Grund af Hindringer for Ordføreren; i Hofs Distrikt 7, deraf i Hof to, i Laurdal tre, i Ramnæs to; i Laurvigs Distrikts Byer 6, deraf i Laurvig tre, i Sandefjord tre; i dette Distrikts Herreder 8, deraf i Sandeherred to, i Tjødling to, i Hedrum et, i Fredriksværn et, i Tjømø to. I Brunlaugnæs afholdtes intet Møde. Om Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger. I flere Herreder forhandledes om Foranstaltninger mod de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme, saasom Børnekopper i Skouger, Sande, Stokke og Tjømø, Nervefeber i Skouger, Horten, Stokke og Sandefjord, Mæslinger i Stokke, Fnat i Stokke og Ramnæs. Om Sundhedsforholdene, Sygdoms- og Dødsstatistik holdtes Foredrag i flere Herreder. Indre-Departementets Cirkulære om Snive hos Hesten refereredes i Botne, Horten og Sandeherred. I Botne og Stokke traf Sundhedskommmissonerne Foranstaltninger i Anledning af at Lig tildels bleve nedgravede i mindre end 3 Alens Dybde. Undersøgelse i Anledning af Klager over sanitære Misligheder bleve foretagne i flere Byer. I Landfysikatet siges Ordførernes Foredrag at følges med tiltagende Interesse.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	1 477
i Hofs Distrikt	268
i Laurvigs —	753
tilsammen	2 498

Læger udførte Vaccinationen i alle Byerne samt i Strømmens Landsogn og Sandeherred.

Følgende **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en af Apoplexi 3 Dage efter et Stød for Brystet død Mand, en over et 6 Uger gammelt uægte Barn, der antoges død ved Kvælning, en over et i Dølgsmaal født Barn; 7 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en over et i Dølgsmaal født, levende Barn, en af en for Barnefødsel i Dølgsmaal mistænkt Kvinde, en om Forholdet ved en Barnefødsel i Forbindelse med den Pigen af hendes Husbondsfolk tildelte Behandling, en om nogle ved et Hagelskud frembragte Smaasaar, en om Helbred i Anledning af idømt Tugthusstraf og to om Vand- og Brøds-Strafs Anvendelighed. Tilsammen 10 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 7 i Landfysikatet, 1 i Hofs og 2 i Laurvigs Distrikt.

Af almindelige **Syghuse** havdes Amtssygehuset i Tønsberg og Carljohansværns militære Sygehus. Desuden havdes et Sygelokale i Tønsbergs Bys Fattighus; ogsaa i Laurvigs Bys Fattighus findes et Par Stuer, hvor der undertiden indlægges Syge. I de 3 førstnævnte Sygehuse indkom i Aarets Løb følgende Sygdomstilfælde:

	Amtssygehuset.	Carljohansværns Sygehus.	Sygelokalet i Tønsbergs Fattighus.
Febre	5	33	10
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	2	20	3
Kroniske — — —	-	6	1
Sygdomme i Nervesystemet	-	13	2
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	18	-
Kroniske — — —	-	5	-
Menstruationsanomali	-	-	1
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	1	6	2
Blodsygdomme, Alderdomssvaghed	-	-	5
Kronisk eller afebril Rheumatisme	1	16	-
Læsioner	7	29	2
Phlegmoner, Abscesser Ulcera	4	9	3
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	2	2	-
Ben- og Ledsygdomme	1	3	1
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	1	5	1
Øiensygdomme	1	2	-
Chirurgiske Sygdomme i Kjønsorganerne	-	1	-
Syphilis, Bubo	36	5	3
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	1	3	1
Epididymit	-	1	-
Verrucae	-	2	-
Hudsygdomme	9	13	1
Tilsammen	71	192	36

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Sandefjords **Badeanstalt** besøgtes af 615 faste Badende, hvoraf 474 fra Norge, 110 fra Danmark og 31 fra Sverige. Der blev for Betaling givet 17 384 Bad i Badehuset, 6 555 Strømbad og 3 162 Gytjeomslag, desuden omtrent 1 200 Bad og 600 Gytjeomslag gratis. Der behandledes af Lægerne Ebbesen og Winsnes tilsammen 513 Syge (i det foregaaende Aar 452), af hvilke 339 eller 66,1 pCt. med og 174 eller 33,9 pCt. uden gunstigt Udfald; en Syg døde af Apoplexi, før han kunde benytte Badene. Med Hensyn til Badekurens Nytte i de hyppigst forekommende Sygdomme henvises til følgende efter Badelægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Ialt Behandlede	Deraf med gunstigt Udfald i pCt.
Kronisk Rheumatisme	88	83,0
Nervøs Svækkelse	95	78,9
Hæmorrhoider	27	74,1
Forstoppelse	19	68,4
Kjertelsyge	49	59,2
Kroniske Hudsygdomme	17	58,8
Neuralgier	52	55,8
Lamhed	25	28,0

Ved Søbadeanstalten i Holmestrand toges omkring 7 000 Bad, af hvilke $\frac{2}{3}$ vare kolde eller Strømbad. Af andre Badeindretninger omtales en ved Carljohansværns Sygehus samt en Søbadeanstalt for Værftets faste Arbeideres Familier, et Badehus i Aasgaardstrand, en større Badeindretning i Tønsberg og flere private Søbade i Tønsberg og paa Tjømø, en Strømbad- og et Par Styrtebadindretninger i Laurvig.

Amtets 6 **Apotheker** bleve visiterede. Personalet bestod, foruden Apothekeren, i Svelvig af 1 Discipel, i Holmestrand af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper, i Horten af 1 Discipel, i Tønsberg af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, i Laurvig af 1 Medhjelper og 1 Discipel, i Sandefjord af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 22 Læger, 32 Jordemødre og 20 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Jarlsbergs Landfysikat: 14 Læger, hvoraf en paa Jarlsbergværk i Skouger, en i Svelvig, to i Holmestrand, fem paa Horten, fire i Tønsberg og en i Stokke; desuden praktiserede to i Drammen bosatte Læger i Skouger og Sande; 17 Jordemødre, 12 Hjelpevaccinatører.
2. Hofs Lægedistrikt: 1 Læge bosat i Hof; 3 Jordemødre, 3 Hjelpevaccinatører.
3. Laurvigs Lægedistrikt: 7 Læger, nemlig tre i Laurvig, hvoraf en fraflyttede Byen i April, to i Sandefjord, en i Fredriksværn og en paa Tjømø: 12 Jordemødre, hvoraf otte offentlig ansatte; 5 Hjelpevaccinatører.

VI. Hedemarkens Amt.*)

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 203,70 norske Kvadratmile, havde 120 442 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Solør-Odalens Distrikt (26,48 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kongsvinger	med	990	Indb.
Herrederne Vinger	-	6 226	—
Eidskog	-	6 920	—
Søndre Odalen	-	7 118	—
Nordre —	-	4 310	—
Brandvold	-	3 946	—
Grue	-	6 464	—
tilsammen		35 974	Indb.

2. Hedemarkens Amtsfysikat (20,38 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hamar	med	1 868	Indb.
Herrederne Vang	-	8 443	—
Stange	-	6 763	—
Romedal	-	4 928	—
Løiten	-	4 537	—
Næs	-	4 448	—
Ringsaker	-	11 366	—
tilsammen		42 353	Indb.

3. Søndre Østerdalens Distrikt (23,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Elverum	med	6 536	Indb.
Transport		6 536	Indb.
Vaaler	-	4 119	—
Aasnæs	-	4 538	—
Hof	-	3 483	—
tilsammen		18 676	Indb.

4. Trysils Distrikt (25,53 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Trysil	med	4 269	Indb.

samt Drevsjø Kapelsogn af Rendalen.

5. Rendalens Distrikt (50,37 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aamot	med	2 841	Indb.
Storelvedalen	-	2 348	—
Rendalen (med Undtagelse af Drevsjø Kapelsogn).	-	3 177	—
tilsammen		8 366	Indb.

6. Tønsets Distrikt (56,17 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lilleelvedalen	med	3 216	Indb.
Tønset	-	2 975	—
Tolgen	-	3 269	—
Kvikne (fraregnet Indset Annex)	-	790	—
tilsammen		10 250	Indb.

Indset Annex til Kvikne (1,50 n. □ M.) med 554 Indbyggere hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Trondhjems Amt.

Sundhedstilstanden betegnes som nogenlunde god undtagen i Rendalens og Tønsets Distrikter, hvor den var mindre god. Af vigtigere epidemiske Sygdomme vare Skarlagensfeber, Mæslinger, Kighoste, Diarrhoe og Cholera nostras almindelig udbredte i næsten alle Lægedistrikter; Nervefeber var af Betydenhed kun i Solør-Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet, en liden Epidemi af Cerebrospinal-Meningit forekom i Solør-Odalens Distrikt.

Dødeligheden var temmelig betydelig og større end i en Række af foregaaende Aar; den udgjorde 18,4 pro mille af Folkemængden i Aarets Midte (omtrent 120 568). Antallet af Døde beløb sig til 2 218, hvilket er 8,1 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 2 051 eller 16,9 pro mille af den beregnede Folkemængde, 32,1 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 679, og 15,9 pCt. mere end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 914.

Om de **epidemiske Forholde** se Tabellen paa næste Side.

Nervefeber var omtrent af samme Hyppighed som i de to foregaaende Aar; der opføres ialt 316 behandlede Tilfælde med 35 Dødsfald (i det foregaaende Aar 299 behandlede Tilfælde med 37 Dødsfald). Sygdommen optraadte kun i Solør-Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet med større Hyppighed og gjennem hele Aaret. I førstnævnte Distrikt begyndte den i December 1867, idet to Veiarbeidere i Grue indsygnede paa en Plads paa Brandvolds Finskog; fra disse spredte Sygdommen sig i det følgende Aar saavel til Brandvolds som til Grues Hovedbygder. Til nordre Odalen førtes den i Februar fra Drammen ved en Arbeidsmand, fra hvem flere Personer smittedes. Ellers forekom Sygdommen i smaa begrændsede Epidemier; en Læge i Grue behandlede i samme Hus 3 Personer, der indsygnede samtidigt; der var ingen Grund til at tro, at de vare smittede og Huset, hvori de boede, var renligt og

*) Fra to Læger i Solør, C. og O. Bergh, have ingen Medicinalberetninger for Aaret 1868 været at erholde.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Behandlede.	Deraf Døde.														Solør-Odalen.		Amtsfysikatet.		Søndre Østerdalen		Trysil.		Rendalen.		Tønset.	
																Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	316	35	303	36	30	27	18	11	13	6	32	42	29	34	25	118	11	163	17	6	1	8	3	4	2	17	1
Simpel Feber . .	98	-	90	9	10	2	8	8	15	6	5	3	12	11	1	55	-	3	-	-	-	3	-	21	-	16	-
Barselfeber . . .	22	8	21	2	2	3	1	-	3	-	2	3	4	1	-	4	-	9	6	4	2	-	-	5	-	-	-
Børnekopper. . .	6	-	6	-	1	1	3	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper . . .	22	-	16	3	-	-	-	-	1	1	5	6	-	-	-	6	-	5	-	-	-	-	-	11	-	-	-
Skarlagensfeber.	382	65	381	27	11	9	6	7	13	46	38	50	27	62	85	80	18	34	10	16	2	6	-	48	6	198	29
Mæslinger	517	26	555	21	46	61	83	120	125	65	9	4	3	7	11	220	17	169	7	10	-	-	-	43	-	129	2
Rosen.	26	-	26	6	-	6	1	2	1	2	4	-	1	2	1	9	-	4	-	2	-	4	-	3	-	4	-
Kighoste	299	19	296	36	27	21	22	17	23	28	32	31	8	22	29	43	-	83	11	6	-	27	1	140	7	-	-
Diphtheriske Svælgbetændelse . .	87	7	46	3	4	2	2	1	12	5	7	3	1	2	4	3	1	11	-	-	-	47	-	1	-	25	6
Strubehoste . . .	14	9	12	1	2	1	1	-	-	-	-	1	2	4	-	6	4	7	4	1	1	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	782	19	774	100	61	51	53	61	61	54	41	50	61	81	100	125	-	212	10	49	1	69	-	195	4	132	4
Lungebetændelse	324	46	322	44	30	33	33	42	21	12	9	10	22	36	30	69	12	104	18	38	4	27	-	65	12	21	-
Epidemisk Cerebrospinal-Menin.	15	5	15	-	-	-	-	1	4	9	1	-	-	-	-	15	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pleurit	34	1	34	3	5	7	3	5	1	-	2	1	-	3	4	15	-	7	1	-	-	2	-	6	-	4	-
Gigtfeber	89	2	88	9	8	7	9	11	6	1	6	8	6	6	11	23	-	33	-	11	1	-	-	21	1	1	-
Koldfeber	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-		-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	434	13	426	22	11	12	19	17	18	78	153	20	29	23	24	116	3	166	10	32	-	16	-	59	-	45	-
Blodgang	18	1	18	2	1	7	1	2	-	1	1	2	1	-	-	10	1	-	-	2	-	-	-	6	-	-	-
Skjørbug	12	-	12	-	2	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-
Tilsammen	3552	256	3442	324	251	258	265	305	318	315	347	234	206	294	325	918	72	1013	94	180	12	209	4	640	32	492	42

havde en sund Beliggenhed; Lægen antager derfor, at Sygdommen havde sin Grund i Mangel paa tilstrækkelig Føde (Roll). I Amtsfysikatet forekom Nervefeber i første Halvaar i og omkring Aadals Brug i Løiten og i Næs, uden dog at faa synderlig Udbredning (41 Behandlede); i sidste Halvaar var den temmelig almindelig i samtlige Herreder, især i Vang, hvor den opstod i August omtrent samtidigt paa to Gaarde, der ikke stode i Forbindelse med hinanden, og uden at Oprindelsen til Sygdommen kjendes; den fortsatte sig ind i det følgende Aar. I November og December forekom en liden Epidemi paa 2 Pladse i Ringsaker (10 Behandlede). I Tønsets Distrikt viste Sygdommen sig epidemisk paa to Gaarde i Os Annex til Tolgen i Aarets første Trediedel (14 Behandlede uden Døde). I de øvrige Distrikter forekom Sygdommen spredt. Nervefeber havde sædvanlig abdominel Karakter; kun en Læge omtaler 8 Tilfælde af den exanthematiske Form (Roll). Fra Trysil opføres 7 Tilfælde af „remitterende Feber“ med 3 Dødsfald i Februar og Mai (nærmere Beskrivelse af Sygdommen mangler).

Af **Barselfeber** behandledes 22 Tilfælde med 8 Dødsfald; hos en af de Døde var Perforation af Fosteret foretaget. Af andre Barselsygdomme nævnes Phlegmasia alba dolens hos en Kvinde i Solør-Odalens Distrikt; hun helbrededes.

For **Børnekopper** behandledes 6 Personer, af hvilke Ingen døde. Den fra Solør-Odalens Distrikt opførte Behandlede var en Pige, der fra Varildsskoven var vandret til Kongsvinger, hvor hun fandtes lidende af Børnekopper og indlagdes i Byens Sygelokale. Af de tre i søndre Østerdalens Distrikt Behandlede hørte to hjemme i Elverums Leir; fra disse smittedes en Pige i Omegnen. Om de øvrige Tilfælde meddeles ingen nærmere Oplysninger.

Af **Skarlagensfeber** opføres 382 behandlede Tilfælde med 65 Dødsfald foruden 2 Tilfælde, der endte dødeligt, uden at have været under Behandling, ialt 67 Dødsfald (i det foregaaende Aar 301 beh. Tilfælde med 55 Dødsfald). I Solør-Odalens og søndre Østerdalens Distrikter samt i Amtsfysikatet fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar, vedvarede i førstnævnte Distrikt, hvor Sygdommen var almindelig udbredt hele Aaret, i Amtsfysikatet, især i Vang og Furnæs, til April; i Aarets Slutning viste enkelte Tilfælde sig i Ringsaker; i søndre Østerdalens Distrikt herskede den til Mai Maaned; herfra smittedes i Mai en Familie paa en afsides liggende Plads i Trysils Distrikt, hvor Sygdommen dog ikke udbredte sig videre. I Juni

viste den sig i Lille-Elvedalen i Tønsets Distrikt og udbredte sig nordover til Tønsets og Tolgens Herreder, sydover i Rendalen langs. Storsjøen. Sygdommen var i Almindelighed ondartet, ofte ledsaget af diphtherisk Svælgbetændelse, Ørebetændelse og Svulst med Suppuration af Halskjertlerne samt efterfulgt af Albuminuri og Vatersot. Forholdsvis faa Tilfælde kom under Lægebehandling, da Læge kun søgtes i mere ondartede Tilfælde.

Af **Mæslinger** opgives 571 behandlede Tilfælde med 26 Dødsfald samt 1 ubehandlet Tilfælde, der endte dødeligt, i Tønsets Distrikt (i det foregaaende Aar 9 behandlede Tilfælde). Sygdommen indførtes til Solør-Odalens Distrikt fra Christiania i Slutningen af 1867, udbredte sig i heromhandlede Aar over hele Distriktet, ophørte i Juli; i Februar gik den fra sidstnævnte Distrikt nordover til Amtsfysikatet, hvor den fik meget stor Udbredning og endnu vedvarede ved Aarets Slutning, samt til søndre Østerdalens Distrikt, hvor den var temmelig hyppig i Sommermaanederne. I Rendalens og Tønsets Distrikter forekom den fra Aarets Begyndelse til September. I samtlige ovennævnte Distrikter kom de færreste Angrebne under Lægebehandling, da Sygdommen i Regelen ei var ondartet, undtagen i Solør-Odalens Distrikt, hvor Lungebetændelse og akut Bronchit vare hyppige Ledsagere. Som sekundær Dødsaarsag opføres 4 Gange Lungebetændelse, 2 Gange Vatersot, 1 Gang akut Bronchit, 1 Gang akut Tuberkulose, 1 Gang Strubehoste.

Af **Kighoste** anmeldtes 299 behandlede Tilfælde med 19 Dødsfald; desuden kunne 2 Børn i Trysils Distrikt, der ikke behandledes af Læge, sees at være døde, altsaa ialt 21 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 322 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald). Sygdommen havde allerede i det foregaaende Aar hersket som Epidemi i samtlige Lægedistrikter undtagen Trysils, hvor den optraadte i Begyndelsen af heromhandlede Aar og var almindelig udbredt hele Aaret; i Solør-Odalens og Rendalens Distrikter vedvarede den til Aarets Ende, i Amtsfysikatet og i søndre Østerdalens Distrikt til August Maaned; i Tønsets Distrikt kom ingen Tilfælde under Behandling. Lægehjælp søgtes i Regelen kun i alvorligere Tilfælde.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom spredt undtagen i Trysils og Tønsets Distrikter; i det førstnævnte var den epidemisk fra Aarets Begyndelse til September; Distriktslægen behandlede 6 Tilfælde og de dertil beskikkede Tilsynsmænd 41 Tilfælde; i Tønsets Distrikt forekom en liden ondartet Epidemi i Lilleelvedalen fra Juni til Aarets Slutning (25 Behandlede med 6 Døde). Fra samtlige Distrikter opføres 87 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald foruden 3 Tilfælde i Tønsets Distrikt, der endte dødeligt uden at have været under Behandling, tilsammen 9 Dødsfald (i det foregaaende Aar 86 behandlede Tilfælde uden Dødsfald). Af **Strubehoste** nævnes 14 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald (i det foregaaende Aar 9 behandlede Tilfælde og 4 Dødsfald).

Af **catarrhalske Tilfælde** omtales et noget større Antal end i de to foregaaende Aar; ialt anmeldtes 782 behandlede Tilfælde med 19 Dødsfald; desuden opføres fra Solør-Odalens Distrikt 2 og fra Tønsets Distrikt 1 dødeligt endende Tilfælde, der ikke vare komne under Lægebehandling, ialt 22 Dødsfald (i det foregaaende Aar anmeldtes 639 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald og ialt 14 Dødsfald), 21 Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit, 1 ved catarrhalsk Feber. Af samtlige Tilfælde kunne 361, hvoraf 17 med dødeligt Udfald, sees at have været akut Bronchit. 2 Læger behandlede 46 Tilfælde af kronisk Bronchit uden Dødsfald.

Lungebetændelse forekom sjeldnere end i det foregaaende Aar. Der opføres ialt af 15 Læger 324 behandlede Tilfælde med 46 Dødsfald; desuden opgives fra Solør-Odalens Distrikt 1 og fra Tønsets Distrikt 2 dødeligt endende Tilfælde, der ei havde været under Lægebehandling, tilsammen 49 Dødsfald. I heromhandlede Aar døde altsaa 14,2 pCt. af de Behandlede (i det foregaaende Aar opgaves 469 behandlede Tilfælde, af hvilke 58 endte dødeligt = 12,4 pCt.). Af 45 Tilfælde var Betændelsens Sæde hos 28 i høire, hos 12 i venstre og hos 5 i begge Lunger. Af 19, hvor Betændelsen var i høire Lunge, døde 1, af 10, hvor den var i venstre Lunge, døde 2 og af 5, hvor den var i begge Lunger, døde 2 (Greve).

For **Hjernebetændelse** behandledes 32 Personer, af hvilke 17 døde, for tuberkuløs Meningit 2, der begge døde; Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opført som Dødsaarsag hos 20, tuberkuløs Meningit hos 2, Kramper i Børnealderen hos 4, tilsammen 26 Dødsfald, hvoraf 9 i Solør-Odalens Distrikt, 8 i Amtsfysikatet, 1 i hvert af søndre Østerdalens og Trysils Distrikter, 4 i Rendalens og 3 i Tønsets.

Af **epidemisk Cerebrospinal-Meningit** anmeldes fra søndre Odalen 15 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald. Sygdommen forekom paa spredte Steder, i Almindelighed efter meget hede Dage og syntes ikke at forplante sig ved Smitte. De fleste Angrebne vare Børn (13).

Rheumatiske Sygdomme, fornemmelig kronisk Rheumatisme, betegnes overalt som hyppige; for sidstnævnte Sygdom behandlede 9 Læger i samtlige Lægedistrikter tilsammen 113 Personer; af 103 vare 46 af Mand-, 57 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar. Embedslægen i Try-

sils Distrikt behandlede 19 Personer for akut Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten; 12 vare af Mand-, 7 af Kvindekjøn, 1 under, 18 over 15 Aar.

Den for **Koldfeber** Behandlede var en voxen Mand, netop hjemkommen fra Amerika, hvor han havde havt Sygdommen i 1 Aar; han helbrededes.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom meget hyppigere end i det foregaaende Aar, og især i Juli og August. I den sidste Del af Sommeren vare smitsomme og tildels blodige Diarrhoeer meget almindelige i Tønsets og Tolgens Herreder af Tønsets Distrikt, men kun de færreste Tilfælde behandledes af Læge. Fra samtlige Distrikter opføres ialt 434 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald (i det foregaaende Aar 169 Tilfælde med 2 Dødsfald). Fra Solør-Odalens Distr. nævnes 2 Dødsfald af kronisk Diarrhoe.

Blodgang forekom spredt undtagen i Solør-Odalens Distrikt, hvor der i Marts herskede en liden Epidemi i Vestmarken — 6 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald — desuden døde et ubehandlet Barn. Foruden de 12 opførte Tilfælde af **Skjørbug** i Rendalens Distrikt nævnes 2 af Purpura hæmorrhagica, hvoraf 1 i Solør-Odalen og 1 i Amtsfysikatet, der endte med Helbredelse; som Dødsaarsag nævnes Purpura hos en ikke af Læge behandlet Mand i Solør-Odalens Distrikt.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset Behandlede vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udgaaede.			Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære	helbredede	i Bedring.	Død.	Ialt.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	10	3	7	30	11	19	3	22	5	28	1	1*)	10	2	8	3 821	127,4

Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 22 Tilfælde, nemlig 6, hvoraf 3 Recidiver, i Solør-Odalens Distrikt (hvorfra desuden 11 indsendtes til Amtssygehuset), 12 i Amtsfysikatet og 4 i søndre Østerdalens Distrikt. Af 20 Privatbehandlede vare 14 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, og af 17 vare 2 under, 15 over 15 Aar; af 17 lede 5 af primære, 12 af sekundære Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes 47 Personer, 41 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, alle over 15 Aar; 15 opføres fra Solør-Odalens Distrikt, 15 fra Amtsfysikatet, 14 fra søndre Østerdalens og 3 fra Rendalens Distrikt, hvor ogsaa 2 Tilfælde af Epididymit behandledes.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar 11, samtlige i søndre Østerdalens Distrikt; en ny kom til i samme Distrikt, 2 afgik i Aarets Løb ved Døden, saa at det kjendte Antal Spedalske ved Aarets Slutning var 10, lige mange af hvert Kjøn.

Nedenstaaede Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Antal Tilfældet, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
			Mandkjøn.	Kvindekjøn.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).					Solør-Odalen.		Hedemarkens Amtsfysikat.		Søndre Østerdalen		Trysil.		Rendalen.		Tønset.	
												Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Fnat	279	241	112	129	241	132	109	-	-	-	7	184	-	-	-	-	-	18	-	52	-	25	-
Skurv	5	1	1	-	1	-	1	-	-	-	3	1	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kjertelsyge	158	146	65	81	149	108	41	158	2	2	13	47	-	67	-	3	-	2	1	19	-	20	1
Rachit	11	11	5	6	11	11	-	11	1	1	6	3	-	2	1	-	-	-	-	4	-	2	-
Svindsot	120	113	60	53	113	7	106	120	36	42	13	25	4	47	9	21	9	4	4	11	4	12	6
Kræft	29	28	12	16	28	-	28	29	10	18	9	11	1	10	5	2	-	1	-	3	2	2	2
Vatersot og Brights Sygdom	69	68	34	34	68	4	64	69	11	11	9	30	3	19	4	7	2	-	-	13	2	-	-
Blegsot	104	104	-	104	91	5	86	-	-	-	9	21	-	50	-	8	-	-	-	25	-	-	-
Menstruationsuordener	69	69	-	69	69	-	69	-	-	-	6	32	-	14	-	-	-	6	-	17	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	377	294	125	169	294	9	285	377	1	1	11	115	-	118	1	30	-	48	-	66	-	-	-
Ormesygdomme . . .	122	93	46	47	94	80	14	-	-	-	8	70	-	11	-	4	-	2	-	35	-	-	-
Drankersygdomme . .	3	2	2	-	2	1	1	3	1	1	2	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1

*) Opført paa Dødslisten som død af Kræft.

Fnat omtales som mindre hyppig i Amtsfysikatet og i Trysils Distrikt samt i Grue, Brandvolds og begge Odalens Herreder af Solør-Odalens Distrikt, derimod fremdeles som hyppig i Vingers og Eidskogs Herreder af samme Distrikt. I sidstnævnte Lægedistrikt tilstedes fnattede Børn ikke Adgang til Skolerne. For **Ichthyose** behandledes en voxen Mand i søndre Østerdalens Distrikt.

Kjertelsyge betegnes som meget almindelig i Solør-Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet; som de hyppigste Former nævnes Øiensygdomme og Kjertelhævelser. For **Struma** behandlede 2 Læger i Amtsfysikatet og Rendalens Distrikt 22 Personer, samtlige over 15 Aar, 2 Mænd og 20 Kvinder.

Svindsot er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag i 42 Tilfælde, hvilket er 7,8 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (536). I det foregaaende Aar var Forholdet 9,9 pCt., nemlig 43 af 432 opgivne Dødsaarsager, i 1866 13,5 pCt., nemlig 50 af 371 opgivne Dødsaarsager. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsaarsager i de forskjellige Lægedistrikter var i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold af Døde af Svindsot til samtlige Dødsaarsager i pCt.
Solør-Odalen	7	147	4,8
Amtsfysikatet	10	177	5,6
Søndre Østerdalen . .	10	42	23,8
Trysil	4	24	16,7
Rendalen	4	69	5,8
Tønset	7	77	9,1
Hedemarkens Amt	42	536	7,8

Kræft opføres som Dødsaarsag hos 18, hvoraf i Solør-Odalens Distrikt 5, i Amtsfysikatet 7, i søndre Østerdalens Distrikt 1, i Rendalens 2 og i Tønsets 3; Kræftens Sæde er opgivet for 11 af de Døde, hvoraf i Mavesækken hos 5, i Mavesækken og Brystkjertelen, i Livmoderen, i Urinblæren, i Leveren, i Spiserøret, i Øiet, hver hos 1.

Af **Vatersot** og Brights Sygdom opgives 11 Dødsfald, af hvilke 9 falde paa førstnævnte, 2 paa sidstnævnte Sygdom.

Blegsot siges ikke at være sjelden i Amtsfysikatet (Blehr); i Solør-Odalens Distrikt omtales Anæmi som hyppig hos diegivende Kvinder paa Grund af den lange Diegivning (H. Juell). 2 Læger behandlede 8 Tilfælde af Hysteri; en Læge i Amtsfysikatet 68 Tilfælde af forskjellige Livmodersygdomme.

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi angives som særdeles hyppige i alle Lægedistrikter. Som en væsentlig Aarsag nævnes ensformig, slet tilberedet Kost, hovedsagelig bestaaende af Vegetabilia, Sild, salt Kjød og harskt Flesk med altfor lidet Melk og ferskt Kjød (H. Juell).

Ormesygdomme betegnes som meget hyppige i Solør-Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet, Lægehjælp søges sjelden.

Af de for **Drankersygdomme** behandlede Personer lede 2 af Drankergalskab, 1, en elleveaars Dreng, der døde, af akut Alkoholforgiftning. Af andre **Forgiftninger** nævnes en med Cantharider, der indeholdtes i en Medicin til Heste. Den Syge, et Drengebarn, helbrededes (O. Paus).

Øiensygdomme kom hyppig under Behandling; 7 Læger i Amtsfysikatet, Solør-Odalens, søndre Østerdalens og Rendalens Distrikter behandlede ialt 135 Tilfælde af forskjellige Øiensygdomme.

Af **Sindssygdom** opføres 32 nye Tilfælde, hvoraf 17 i Solør-Odalens Distrikt, 8 i Amtsfysikatet, 5 i søndre Østerdalens og 2 i Rendalens Distrikt; af 21 Syge vare 9 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar; af 20 lede 9 af Melancholi, 9 af Mani, 1 af Dements og 1 af Idioti; 7 kunne sees at være indlagte paa Gaustad Asyl; 1 kan sees at være helbredet i Hjemmet. 2 Læger i Amtsfysikatet og 1 i Rendalens Distrikt behandlede 8 Tilfælde af **Epilepsi**; af samtlige Behandlede vare 6 af Mand-, 2 af Kvindekjøn, 2 under, 6 over 15 Aar.

Om Antallet af Sindssyge i Amtet og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger. Med Bidrag af Amtskommunen forpleiedes den 31te Marts 1868, da Regnskabsaaret afsluttedes, 151 Sindssyge, hvoraf 33 paa Asyler, 118 i Landdistrikterne; for forskjellige Fattigkassers Regning forpleiedes ved Slutningen af Aaret 18 Sindssyge og for privat Regning 7, tilsammen 176 Sindssyge, af hvilke 48 komme paa Solør-Odalens Distrikt, 60 paa Amtsfysikatet, 22 paa søndre Østerdalens Distrikt, 11 paa Trysils, 12 paa Rendalens, 23 paa Tønsets Distrikt. Den samlede Udgift for de med Bidrag af Amtskommunen forpleiede Sindssyge udgjorde for Aaret fra 1ste April 1868 til 31te Marts 1869 7 100 Spd. 16 Skill. Amtskommunekassens samlede Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde i samme Tid 13 348 Spd.

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte; 1 Amputation af Benet paa Grund af Forfrysning af Foden hos en mellem 70 og 80 Aar gammel Mand, der døde, 7 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tæer, 2 Borttagelser af Læbekræft, 9 af Bælgsvulster, 2 af Fedt-

svulster, 1 af en fibrøs Svulst, 2 af Nydannelser paa Labium majus hos samme Person, 4 af andre Svulster. 2 Operationer for indgroet Negl, 7 Paracenteser af Underlivet, 1 af Brystet, 1 Operation for Hygroma patellæ, 3 for Polyper i Næsen, 3 for Polyper i Livmoderen, 1 Operation for Aneurisma, 2 for Nævus maternus, 1 Tenotomi af Flexor sublimis paa Haandledet, 2 Operationer for Haremund, 1 for Klumpfod, 3 Brokoperationer med heldigt Udfald, 5 Punktioner af Vandbrok, hvoraf to med paafølgende Iodindsprøitning, 1 Operation for Prolapsus recti, 1 Extractio cataractæ, 1 Iridektomi, 2 Operationer for Taaresækfistel, 1 Borttagelse af et Atherom paa øverste Øielaag. Paa Amtssygehuset kunne ingen Operationer sees at være foretagne.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 18 Tangforløsninger, af hvilke 6 indiceredes ved Vesvækkelse, 3 ved Bækkensneverhed, 2 ved Ueftergivelighed i de udvendige Fødselsdele, 1 ved Barselkrampe og 1 ved langvarig Fødselsarbeide med Hovedets Længdevidde staaende i Tvervidden af Bækkenet; for 5 er Indikationen ikke opgivet; Udfaldet er opgivet for 17 Koner, af hvilke 16 forbleve ilive, 1 døde; af Børnene vare 12 levende, 6 dødfødte. 2 Vendinger, af hvilke 1 indiceredes ved forliggende Moderkage, 1 ved Tverleie; Udfaldet er opgivet for en Kone, der forblev ilive; Børnene vare dødfødte. 1 Mutilation ved forsømt Tverleie efter forgjæves af Jordemoderen anstillede Vendingsforsøg; ved Lægens Ankomst var høire Arm, Skulder, Brysthalvdel og Hofte født ved Selvudvikling; Navlesnoren var pulsløs; Konen forblev ilive (Greve). 1 Perforation ved forsnevret Bækken efter forgjæves Forsøg paa at forløse med Tang; Hovedet extraheredes derpaa dels med Tang dels med stump Hage; Konen døde (Munthe). 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden ved timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; Konen forblev ilive. Ialt 23 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i Solør-Odalens Distrikt, 5 i Amtsfysikatet, 7 i søndre Østerdalens, 5 i Trysils Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Solør-Odalen .	977	732	9	130	278	5	24
Amtsfysikatet .	1 177	795	9	180	158	5	34
SøndreØsterdal.	540	308	2	76	85	3	17
Trysil	154	69	1	21	14	1	1
Rendalen . . .	225	135	1	23	31	-	5
Tønset	296	179	3	23	56	1	5
Hedemarkens Amt. . . .	3 369	2 218	25	453	622	15	86

Omkomne paa voldsom Maade . . . 40.

Overskuddet af Fødte over Døde var altsaa 1 151 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 65,8. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 14,2 pCt. af samtlige Fødte og 21,6 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 28,0 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 49,6 pCt. af samtlige Døde. For 8 af de paa Barselseng døde Koner ere nærmere Oplysninger meddelte af Læger; 6 døde af Barselfeber, hvoraf en strax efter Perforation og Udtrækning af Fosteret, 1 af Barselkrampe lige efter Tangforløsning og 1 døde pludselig uforløst, formodentlig paa Grund af Embolus, efterat hun i flere Dage havde havt Blødninger ved forliggende Moderkage; der foretoges strax Vending og Udtrækning af Fosteret, der var dødt (A. C. Bull). 2 Koner, der paa Lægernes Dødslister ere opførte som døde af Barselfeber, ere ikke opførte paa Presternes Fortegnelse over døde Barselkoner, da de døde henholdsvis 1 Maaned og 5 Uger efter Forløsningen.

Ialt haves fra Lægerne Opgave over 536 eller 24,6 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (2 178). De hyppigste Dødsaarsager vare: Skarlagensfeber (67), Lungebetændelse (49), Svindsot (42), Nervefeber (35), Mæslinger (27), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 26), medfødt Svaghed (25), Kighoste (21), akut Bronchit (21).

Veirliget. Vinteren var temmelig kold med stort Snefald, Vaaren kom tidligt, Sommeren ligesaa og var ualmindelig varm og tør, Høsten var gunstig uden Frostnætter, Slutningen af Aaret var i Solør-Odalens Distrikt mild med ubetydelig Sne; i Trysil var der Vinterføre fra Oktober og stærk, jevn Kulde i November og December. Der høstedes lidet men godt Hø og Korn; Poteteshøsten var i flere Distrikter meget god.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** skildres fra Solør-Odalens Distrikt som mindre tilfredsstillende, i enkelte Herreder endog som slette. De mereVelhavende bygge vel i den senere Tid luftigere og lysere Huse end før, men de Fattigere bo i Jordhytter eller usle Huse, der staa lige paa Jorden uden Grundmur og ere forsynede dels med Kogeovne dels med Ildsted og Røghul i Taget; Kjøkkenaffald og Exkrementer lægges lige op omkring Husvæggen, og om Vinteren ere de mindre Husdyr, Faar, Gjeder, Svin inde i Hytten. Paa Finskogerne ere Husene i Almindelighed daarligere end i Hovedbygderne. Efter den daarlige Høst i det foregaaende Aar var Fattigdommen

betydelig, saa Betleri var almindeligt over hele Distriktet. I det Hele hersker liden Sands forRenlighed og Orden, Husfliden er saagodtsom ingen, og saavel Mænd som Kvinder ere slette Husholdere. Klædedragten betegnes som daarlig undtagen i Grue, Kosten som meget slet blandt de mindre Velhavende. Øl drikkes ikke meget, heller ikke Brændevin undtagen naar større Masser af Arbeidsfolk ere forsamlede, saasom ved Tømmerhugst, Tømmerkjørsel, Veianlæg, hvor der drives meget ulovligt Brændevinsudsalg. Kaffe nydes i Overmaal. Usædeligheden siges at være stor, Natteløberi almindeligt; en Følge heraf ere fortidlige Giftermaal, der bidrage til Forarmelsen (Roll, H. Juell, A. C. Bull). I Amtsfysikatet var Nøden ogsaa stor, de Fattigeres Boliger overfyldte, Beklædningen og Kosten slet (Blehr, Langberg). Fra Trysils Distrikt omtales Kosten som god, Drukkenskab som sjeldnere end før. I Rendalens Distrikt vare de hygiæniske Forholde ganske gode; Fattigdommen var i Tiltagende, mest paa Grund af ujevn Arbeidsfortjeneste og fortidlige Giftermaal; i det Hele taget synes Almuen her at leve for godt og arbeide for lidet (O. Paus).

Fattigsygepleien betegnes som god. I Solør-Odalens Distrikt behandlede Distriktslægen for Brandvolds, Eidskogs og Vingers Fattigkommuners Regning 264 Syge med en Medikamentudgift af 272 Spd., i Odalen en privat Læge 346 Syge med en Medikamentudgift af 395 Spd.; desuden behandledes af samme Læge paa Odals Værk, der har eget Syge- og Fattigvæsen, fra Juni Maaned 51 Syge; i Grue behandlede en privat Læge i første Halvaar 151 Syge med en Medikamentudgift af 88 Spd. Kongsvinger By har egen Fattiglæge og et leiet Lokale, der benyttes som Fattigsygehus. I Amtsfysikatet behandlede Embedslægen og en privat Læge tilsammen 321 fattige Syge. Distriktslægen i søndre Østerdalen behandlede 119, Distriktslægen i Trysil 49, Distriktlægen og en privat Læge i Rendalen tilsammen 221 fattige Syge, paa sidstnævnte Sted med en Medikamentudgift af 197 Spd.; i Tønsets Distrikt behandledes 35 fattige Syge. I søndre Østerdalens og Tønsets Distrikter benyttes i Almindelighed Jordemoder, i Trysils meget Hjelpekoner.

Om Møder i **Sundhedskommissionerne** haves følgende Opgaver: i Solør-Odalens Distrikt afholdtes 11, hvoraf i søndre Odalen tre, i nordre Odalen, Vinger og Grue, i hvert to, i Brandvold og Eidskog, i hvert et. I Kongsvingers Sundhedskommission blev intet Møde afholdt. I Amtsfysikatet 13, hvoraf i Hamar to, i Ringsaker tre, i Vang, Stange og Næs, i hvert to, i Løiten og Romedal, i hvert et; i søndre Østerdalens Distrikt 1 Møde i Elverum og 1 i Vaaler; fra Aasnæs og Hof haves ingen Opgave. I Trysils Distrikt intet Møde, væsentlig fordi ingen farlige Epidemier herskede. I Rendalens Distrikt 1 Møde i Rendalen; i Storelvedalen og Aamot afholdtes intet Møde, da Ordføreren ansaa det ufornødent; i Tønsets Distrikt 1 Møde i Tolgen; Ordføreren hindredes ved Sygebesøg fra at møde ved flere. Angaaende de vigtigste Gjenstande for Forhandlingerne meddeles følgende Oplysninger: I de fleste Sundhedskommissioner i Solør-Odalens Distrikt og i Amtsfysikatet forhandledes om de herskende epidemiske Sygdomme og om Forholdsregler mod dem, navnlig Nervefeber, Skarlagensfeber, Mæslinger og Kighoste, i Elverum om Nervefeber, i Tolgen om Skarlagensfeber; i sidstnævnte Herred udvalgtes Opsynsmænd til at bistaa Lægen i at virke mod Sygdommens Udbredelse. I Rendalen holdt Ordføreren Foredrag om Fnat og Midler derimod, i Grue om Fordøielsen og Fødemidlerne, i de øvrige Herreder af Solør-Odalens Distrikt om frisk Luft, god Føde, rent Vand, i Ringsaker og Næs om ydre Beskadigelser og om Blødninger, i Rendalen om enkelte for Sundheden skadelige Indretninger ved Husene og om Uforsigtigheden ved Anlæg af Brønde nær Gjødselbinger. I Hamar foretog Sundhedskommissionen to Gange den sædvanlige Besigtigelse af Gaardsrummene.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Solør-Odalens Distrikt . .		860
i Amtsfysikatet		1 005
i søndre Østerdalens Distrikt		494
i Trysils	—	194
i Rendalens	—	251
i Tønsets	—	227
	tilsammen	3 031.

I Kongsvinger udførtes Vaccinationen af vedkommende Embedslæge, i Hamar af en der bosat Privatlæge. Korpslæge A. Holst revaccinerede af den østerdalske Bataillon 175 Personer, hvoraf 131 med heldigt Udfald.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 15, hvoraf fire i Solør-Odalens Distrikt, tre i Amtsfysikatet, to i søndre Østerdalens, to i Rendalens og tre i Tønsets Distrikt, nemlig 8 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf to over i Dølgsmaal fødte Børn, en over et i Dølgsmaal født 4 Maaneder gammelt Foster, en over et under mistænkelige Omstændigheder for tidligt født Foster, en over et 5 Uger gammelt Barn, der viste sig at være død af Asfyxi uden Tegn til ydre Vold, en over et Barn, der antoges ihjelligget, en over en Dreng, der var omkommen af Kulde og Anstrengelse under en Snestorm, en over en Dreng, der sandsynligvis var død efter overdreven Nydelse af Brændevin, — 7 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to angaaende den formentlige Dødsaarsag hos to uægte Børn, en angaaende en Mand, der

var død umiddelbart efter Lægemidler og et Bad, anordnede af en Kvaksalverske, en angaaende en Kvinde, der var mistænkt for Barnefødsel i Dølgsmaal, en angaaende den sandsynlige Dødsaarsag hos en gammel Mand, en angaaende en Straffanges Helbredstilstand, en angaaende en Straffanges Sindstilstand.

Paa Amtets **Sygehus** i Stange indkom 42 Personer, hvoraf for Syphilis 30, for Læsioner 4, for kronisk Rheumatisme 2, for Hudsygdom 2, for kronisk Diarrhoe, Ulcera, Sygdom i Urinveiene og Struma, hver 1. Angaaende Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenes Antal o. s. v. henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales et Damp-, Kar- og Styrte-Badehus i Kongsvinger samt flere private Styrtebade i Amtsfysikatet og søndre Østerdalens Distrikt.

Amtet har 3 **Apotheker**, nemlig i Kongsvinger, i Hamar og i Tønset; de to førstnævnte fandtes ved Visitationen i Orden, det sidstnævnte blev ikke visiteret paa Grund af den om Høsten herskende Epidemi af Skarlagensfeber, der optog Distriktslægens hele Tid. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Kongsvinger af en Medhjelper og 1 Discipel, i Hamar og i Tønset af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, 1 Tandlæge, 31 Jordemødre, 38 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Solør-Odalens Distrikt: 5 Læger, hvoraf tre i Kongsvinger, en i søndre Odalen og en i Grue; 7 Jordemødre, 7 Hjelpevaccinatører.
2. Hedemarkens Amtsfysikat: 6 Læger, hvoraf en i Hamar, en i Stange, en i Vang, en i Romedal og to i Ringsaker, 1 Tandlæge i Hamar; 9 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Østerdalens Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Elverum og en i Aasnæs; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Trysils Distrikt: 1 Læge, bosat i Trysil; 1 Jordemoder (og 1 Post ledig); 5 Hjelpevaccinatører.
5. Rendalens Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Storelvedalen og en i Aamot; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Tønsets Distrikt: 1 Læge, bosat i Tønset; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.

VII. Christians Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 196,29 norske Kvadratmile den 31te December 1865 havde 124 980 Indbyggere, er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Hadeland og Lands Distrikt (22,46 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Jevnaker	med	5 930	Indb.
Gran	-	10 125	—
Søndre Land	-	5 284	—
Nordre —	-	4 945	—
tilsammen		26 284	Indb.

2. Søndre Valders Distrikt (19,12 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Søndre Aurdal	med	5 973	Indb.
Nordre —	-	6 074	—
tilsammen		12 047	Indb.

3. Nordre Valders Distrikt (22,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Østre Slidre	med	2 551	Indb.
Transport		2 551	Indb.
Herrederne Vestre Slidre	med	3 256	—
Vang	-	2 697	—
tilsammen		8 504	Indb.

4. Thotens Distrikt (11,10 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Gjøvik	med	626	Indb.
Herrederne Østre Thoten	-	7 794	—
Vestre —	-	7 542	—
Vardal	-	4 114	—
Biri	-	5 465	—
tilsammen		25 541	Indb.

5. Faabergs Distrikt (17,61 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Lillehammer	med	1 676	Indb.
Herrederne Faaberg	-	6 337	—
Gausdal	-	6 476	—
Øier	-	4 174	—
tilsammen		18 663	Indb.

6. Ringebu Distrikt (27,50 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Ringebu	med	5 010	Indb.
Solliden	-	386	—
Søndre Fron	-	3 431	—
Nordre —	-	5 262	—
tilsammmen		14 089	Indb.

7. Loms Distrikt (47,64 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lom	med	3 299	Indb.
Skiaker	-	2 691	—
Lateris		5 990	Indb.
Transport		5 990	Indb.
Vaage (undt. Sels Annexsogn)	med	5 544	—
tilsammen		11 534	Indb.

8. Lesje Distrikt (28,34 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lesje	med	3 666	Indb.
Dovre	-	2 537	—
samt Sels Annex af Vaage . . .	-	2 115	—
tilsammen		8 318	Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele taget som god, kun i Lesje Distrikt som mindre god. Ingen epidemiske Sygdomme fik synderlig stor Udbredning; de vigtigste vare Nervefeber, Kighoste, Mæslinger, Diarrhoe, Cholera nostras og Børnekopper, i Lesje Distrikt Lungebetændelse og Influenza.

Dødeligheden var ikke stor. De Dødes Antal udgjorde 1 756, hvilket er 14,6 pro mille af Befolkningen ved Aarets Midte (omtrent 120 389). Antallet er 7,6 pCt. mindre end i 1867, da der døde 1 901 eller 15,5 p. m. af den beregnede Folkemængde, 4,4 pCt. større end i 1866, da der døde 1 682, men 12,3 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 2 002.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret														
	Behandlede.	deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	October.	November.	December.
Nervefeber	161	14	158	21	12	3	9	11	7	32	7	11	19	13	13
Simpel Feber	28	-	28	1	2	1	2	1	4	3	3	1	5	4	1
Barselfeber	22	4	20	1	2	1	2	-	5	-	1	2	1	2	3
Børnekopper	91	7	89	11	15	9	6	5	13	28	2	-	-	-	-
Vandkopper	5	-	5	-	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	15	5	15	6	2	2	3	2	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2
Mæslinger	137	6	137	12	11	8	13	31	16	10	-	6	-	22	8
Rosen	41	1	41	6	3	3	4	6	1	4	4	6	1	3	-
Kighoste	142	3	142	15	12	16	10	8	8	9	4	17	13	14	16
Diphtherisk Svælgbetændelse	63	-	57	4	12	6	-	5	3	8	6	2	3	1	7
Strubehoste	6	2	6	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	14	-	14	-	-	2	2	1	-	-	-	-	3	2	4
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde . .	593	1	590	74	77	48	48	49	35	35	20	42	51	60	51
Lungebetændelse	397	45	390	64	41	40	42	56	18	14	15	3	20	42	35
Pleurit	23	1	23	2	2	5	3	2	1	1	1	-	1	3	2
Gigtfeber	60	1	60	9	7	4	4	4	1	7	3	5	4	6	6
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	359	4	331	11	11	13	5	17	29	78	86	23	21	21	16
Blodgang	11	2	11	-	-	-	-	-	-	2	9	-	-	-	-
Skjørbug	17	1	17	1	-	-	-	7	2	-	2	-	3	2	-
Tilsammen	2 190	97	2 139	241	213	163	154	205	144	231	163	118	146	197	164

	Fordeling paa Lægedistrikterne.															
	Hadeland-Land.		Søndre Valders.		Nordre Valders.		Toten.		Faaberg.		Ringebu.		Lom.		Lesje.	
	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.	Beh.	Døde.
Nervefeber	22	4	1	-	4	-	65	3	11	-	19	2	23	3	16	2
Simpel Feber	6	-	5	-	-	-	5	-	8	-	4	-	-	-	-	-
Barselfeber	8	2	4	-	3	1	3	1	4	-	-	-	-	-	-	-
Børnekopper	39	5	-	-	-	-	45	2	7	-	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	-	-	-	-	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	15	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	
Mæslinger	60	6	34	-	1	-	42	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rosen	8	-	7	1	10	-	5	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Kighoste	44	2	14	-	-	-	64	1	14	-	6	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	3	-	-	-	16	-	6	-	32	-	6	-	-	-	-	-
Strubehoste	1	1	-	-	-	-	1	1	4	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	-	
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	107	-	88	-	86	1	78	-	205	-	20	-	9	-	-	-
Lungebetændelse	115	14	31	1	14	1	86	9	61	11	38	2	36	6	16	1
Pleurit	12	-	-	-	2	-	8	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Gigtfeber	7	-	11	-	16	1	10	-	1	-	7	-	8	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	68	1	32	2	26	-	50	-	114	-	15	-	27	1	27	-
Blodgang	-	-	-	-	-	-	11	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	-	-	3	-	-	-	1	-	9	1	-	-	4	-	-	-
Tilsammen	515	40	230	4	180	4	483	20	500	12	116	4	107	10	59	3

Af **Nervefeber** opgives foruden de paa Tabellen opførte 161 Tilfælde med 14 Dødsfald desuden fra Hadeland-Lands Distrikt 1 Dødsfald; altsaa ialt 15 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 182 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald). Sygdommen forekom dels spredt, dels i smaa begrændsede Epidemier, kun i Totens Distrikt var den mere udbredt og især hyppig om Sommeren. Til Vaage i Loms Distrikt antoges Sygdommen indført ved en omstreifende Person fra Ringsaker, til Lesje Distrikt indførtes den dels fra Romsdalen, dels fra Fron i Ringebu Distrikt. Den abdominelle Karakter var den almindelige, kun fra Toten, Faaberg og Lesje omtales smaa Epidemier med cerebral Karakter. (Lærum, Baumann, C. F. Hagemann).

Foruden de af **Barselfeber** opgivne 22 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald omtales fra Hadeland-Lands Distrikt 1 Tilfælde af Eclampsi hos en 38 Aar gammel, første Gang frugtsommelig Kone, der fødte i femte Maaned og døde tre Dage efter Forløsningen.

Af **Børnekopper** opføres 91 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald; desuden nævnes fra Totens Distrikt 1 dødeligt Tilfælde, der ei var behandlet af Læge. (I det foregaaende Aar behandledes 70 Tilfælde med 5 Dødsfald og kjendtes desuden omtrent 100 Tilfælde, der ei kom under Behandling). I Hadeland-Lands Distrikt var Sygdommen begyndt i September 1867 og vedvarede i her ombandlede Aar i de 4 første Maaneder især i Grans Herred, mindre i Jevnakers; i Gran viste der sig atter i Juli 2 Tilfælde. I østre Totens Herred af Totens Distrikt døde i Februar et uvaccineret Barn fra Naboherredet Hurdalen (i Akershus Amt) af et koppelignende Udslet; flere Personer, der havde været tilstede ved Begravelsen, fik senere koppelignende Udslet. I Marts og April forekom et Par Tilfælde i vestre og østre Toten, uden paaviselig Smitteindførsel; fra disse smittedes flere Personer; i Slutningen af Juni forekom i Balke Annex til østre Toten 9 Tilfælde sandsynligvis ved Smitte fra Feirings Annex til Hurdalen, hvor „Vandkopper" skulde have hersket; til Birid skal Sygdommen være ført ved en Omstreiferske, der i Juli ankom fra det Trondhjemske; herfra smittedes endel Personer i Vardal og Gjøvik. I Mai, Juni og Juli forekom 7 Tilfælde i Faabergs Distrikt; to Gange kom koppesyge Personer fra Toten men indlagdes strax paa Amtssygehuset i Lillehammer; for de øvrige Syge haves ingen nærmere Oplysninger om Smitteforholdene.

Skarlagensfeber viste sig epidemisk i Hadeland-Lands Distrikt fra Januar til Mai; (i det foregaaende Aar anmeldtes 2 behandlede Tilfælde); af **Rødlinger** forekom endel Tilfælde i Slutningen af Aaret i Faabergs Distrikt.

Af begge Sygdomme kom kun faa Tilfælde under Lægebehandling.

Af **Mæslinger** opføres 137 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald; desuden endte 2 Tilfælde i Hadeland-Lands Distrikt dødeligt, uden at have været under Lægebehandling; (i det foregaaende Aar anmeldtes 7 behandlede Tilfælde). I Land af Hadeland-Lands Distrikt var Sygdommen meget udbredt fra Januar til Mai, til søndre Valders Distrikt kom den fra Ringerike og fik stor Udbredning i Sommermaanederne; i Totens Distrikt forekom den hele Aaret, i det første Halvaar mere spredt, i November og December meget udbredt især i og omkring Gjøvik. I den nordlige Del af Gausdal i Faabergs Distrikt vare Mæslingerne meget udbredte i August og September. Sygdommen betegnes fra samtlige ovennævnte Distrikter som meget mild, saa at et forholdsvis lidet Antal Tilfælde behandledes af Læger.

Af **Rosen** anmeldtes 41 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden nævnes fra Lesje Distrikt 1 dødeligt endende Tilfælde, der ei havde været under Lægebehandling.

For **Kighoste** behandledes ialt 142 Personer, af hvilke 3 døde (i det foregaaende Aar 89, af hvilke 6 døde). Sygdommen var temmelig hyppig hele Aaret i Hadeland-Lands og Totens Distrikter; i søndre Valders Distrikt forekom kun enkelte Tilfælde. I den sydlige Del af Faabergs Distrikt vedvarede den fra det foregaaende Aar til April Maaned. Faa Tilfælde kom under Lægebehandling, da Sygdommen i Regelen var meget mild.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom ligesom i 1867 epidemisk kun i Faabergs Distrikt, ellers spredt; ialt anmeldtes 63 behandlede Tilfælde uden Dødsfald (i det foregaaende Aar 44 behandlede Tilfælde uden Dødsfald).

Af **Strubehoste** opgives 6 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald; desuden endte 1 Tilfælde i nordre Valders dødeligt. (I det foregaaende Aar anmeldtes 3 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald).

For **Kusma** behandledes om Vaaren og i sidste Fjerdingaar 14 Personer i Faabergs Distrikt.

Catarrhalske Sygdomme kom sjeldnere under Behandling end i det foregaaende Aar, idet der ialt opføres 593 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald foruden 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, nemlig et fra hvert af nordre Valders og Lesje Distrikter (i 1867 722 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald). I Faabergs Distrikt optraadte Influenza i og omkring Lillehammer i Oktober og November, i Lesje Distrikt var den almindeligt udbredt i 2det Fjerdingaar, men ingen Tilfælde kom under Lægebehandling. 2 af de anmeldte Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit, 1 ved simpel Halsbetændelse. 4 Læger i Hadeland-Lands, søndre Valders, Totens og Loms Distrikter behandlede tilsammen 66 Tilfælde af kronisk Bronchit, af hvilke 8 endte dødeligt; ialt opgives 9 Dødsfald af denne Sygdom.

Lungebetændelse var meget sjeldnere end i det foregaaende Aar og mindre ondartet; ialt opføres af 15 Læger 397 behandlede Tilfælde med 45 Dødsfald; desuden anmeldtes fra nordre Valders 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, tilsammen 46 Dødsfald (i det foregaaende Aar af 13 Læger 642 Behandlede, af hvilke 88 døde, og ialt 90 Døde). Af 5 Tilfælde forekom Sygdommen 3 Gange i høire, 2 Gange i venstre Lunge.

Af **Pleurit** opgives 23 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden nævnes fra søndre Valders Distrikt 1 Dødsfald.

Af **Hjernebetændelse** anmeldes 22 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald, af tuberkuløs Meningit 6, der samtlige endte dødeligt. Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opført som Dødsaarsag hos 17, tuberkuløs Meningit hos 6, Kramper i Børnealderen hos 8, af hvilke tilsammen 31 Dødsfald 8 falde paa Hadeland-Lands, 5 paa søndre og 2 paa nordre Valders, 4 paa Totens, 6 paa Faabergs, 2 paa Ringebu og 4 paa Loms Distrikt.

1 Tilfælde af epidemisk **Cerebrospinalmeningit** behandledes i Januar i Gausdal som sidste Rest af en i Faabergs Distrikt forekommende Epidemi af denne Sygdom i det foregaaende Aar, hvori af 23 Tilfælde 11 medførte Døden. Den Behandlede, et Pigebarn, helbrededes.

Rheumatiske Sygdomme, fornemmelig kronisk Rheumatisme, omtales fra alle Distrikter som meget almindelige. For den sidstnævnte Sygdom opgive 8 Læger i 6 forskjellige Distrikter at have behandlet 224 Personer, af hvilke 4 døde; af 212 vare 109 af Mand-, 103 af Kvindekjøn og af 208 vare 1 under, 207 over 15 Aar. En Læge i Faabergs Distrikt behandlede 44 Personer for akut Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten; af disse vare 29 af Mand-, 15 af Kvindekjøn, 10 under, 34 over 15 Aar. For **Arthrit** behandlede en Læge i nordre Valders Distrikt 4 voxne Mænd.

Diarrhoe og **Cholera nostras** omtales som meget hyppige i Sommermaanederne i Hadeland-Lands, Totens og Faabergs Distrikter, men forholdsvis faa Tilfælde behandledes af Læge. I Lesje Distrikt vare blodige Diarrhoeer meget hyppige i sidste Fjerdingaar; ogsaa deraf kom kun faa Tilfælde under Lægebehandling, uagtet nogle Smaabørn siges at være døde af Sygdommen (C. F. Hagemann). Ialt opføres 359 behandlede Tilfælde med 4

Dødsfald (i det foregaaende Aar 131 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald).

Syphilis. Over de paa Amtssygehuset behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:		Udgaaede helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundære	tertiære		Ialt.	Md.	Kv.		
Christians Amts-Sygehus.	5	2	3	15	6	9	13	2	12	8	2	6	2 156	180

Af de Udskrevne vare 10 behandlede for sekundær Syphilis; Behandlingstiden udgjorde for disse 1 772 Dage eller 177,2 for hver. Som behandlede udenfor Sygehuset opføres 22 Personer, af hvilke 1, en Kvinde med tertiære Fænomener, imellem 60 og 70 Aar, døde; 6 Tilfælde behandledes i Hadeland-Lands, 7 med 1 Dødsfald i søndre, 4 i nordre Valders, 1 i Totens, 2 i Faabergs og 1 i hvert af Loms og Lesje Distrikter. Formen er opgiven for 15 Personer, af hvilke 4 lede af primære, 4 af sekundære, 6 af tertiære og 1 af hereditære Tilfælde. Af 21 Syge vare 9 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, 2 under, 19 over 15 Aar. Af de i Hadeland-Lands Distrikt behandlede Personer vare 3 udenbygds Folk, 3 vare smittede af en Veiarbeider fra Christiania. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes ialt 22 Personer, hvoraf 19 Mænd, 3 Kvinder; i hvert af Hadeland-Lands, søndre Valders og Totens Distrikter behandledes 4, i nordre Valders 1, i Faabergs 9 Personer; 6 af de sidstnævnte vare Reisende.

Antallet af **Spedalske** udgjorde ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar 8; i her omhandlede Aar opdagedes 4 før overseede Tilfælde, nemlig 1 i Skiaker og 3 i Lesje Herred; 1 Spedalsk hjemkom fra Stiftelse. Tilgangen bliver saaledes 5; 4 indlagdes i Stiftelser. Ved Aarets Udgang var saaledes det kjendte Antal af Spedalske inden Amtet 9, 7 Mænd, 2 Kvinder, hvoraf 3 i Hadeland-Lands, 2 i nordre Valders, 4 i Lesje Distrikt.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.																			
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).					Hadeland-Land.		Søndre Valders.		Nordre Valders.		Toten.		Faaberg.		Ringebu.		Lom.		Lesje.	
												Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.	B.	D.	B.	D.
Fnat	174	121	59	62	126	76	50	174	-	-	10	53	-	26	-	2	-	32	-	54	-	-	-	7	-	-	-
Skurv	5	5	4	1	4	3	1	5	-	-	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kjertelsyge	92	66	31	35	74	59	15	92	-	-	9	36	-	23	-	6	-	2	-	22	-	-	-	3	-	-	-
Rachit	17	17	10	7	17	17	-	17	2	2	3	5	-	7	1	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svindsot	109	107	59	48	96	8	88	109	37	41	15	27	8	8	3	3	3	14	8	35	5	5	2	12	5	5	3
Kræft	53	52	22	30	52	2	50	53	21	22	11	10	6	9	4	4	1	6	3	21	5	2	2	-	-	1	-
Vatersot og Brights Sygdom	65	60	29	31	60	6	54	65	23	24	10	23	6	7	-	8	2	2	1	14	7	7	4	2	2	2	1
Blegsot og Anæmi	180	171	8	163	162	21	141	180	-	-	11	25	-	6	-	3	-	-	-	127	-	4	-	6	-	9	-
Menstruationsuordener	50	50	-	50	50	-	50	50	-	-	6	6	-	8	-	11	-	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	626	591	267	324	556	26	530	625	7	9	10	143	-	206	3	71	3	20	-	131	-	20	1	35	-	-	-
Ormesygdomme	76	55	26	29	61	51	10	76	-	-	9	14	-	18	-	9	-	7	-	27	-	1	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	14	13	11	2	13	1	12	14	-	-	6	7	-	2	-	1	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-

Fnat omtales ligesom i det foregaaende Aar som aftagende i Hadeland-Lands og søndre Valders Distrikter samt i Faabergs og Gausdals Herreder af Faabergs Distrikt; derimod siges den fremdeles at være meget almindelig i Totens, Loms og Lesje Distrikter. **Skurv** skal være temmelig hyppig i Lesje Distrikt.

Kjertelsyge siges at være hyppig i Hadeland-Lands, Totens og Lesje Distrikter; som de hyppigste Former nævnes Øiensygdomme og Hududslet (T. og J. Buchholz).

Struma omtales som hyppig i Lands og Gausdals Herreder; 3 Læger i Hadeland-Lands, nordre Valders og Faabergs Distrikter behandlede ialt 15 Personer for denne

Sygdom; 6, hvis Kjøn opgives, vare Kvinder, hvoraf 2 under, 4 over 15 Aar.

Af **Svindsot** opføres ialt 41 Dødsfald, hvoraf 4, nemlig 1 i Hadeland-Lands og 3 i søndre Valders Distrikt, uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. Antallet af Døde udgjør 10,4 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (393). I det foregaaende Aar var Forholdet 44 af 427 opgivne Dødsaarsager eller 10,3 pCt, i 1866 35 af 353 eller 9,9 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Hadeland-Land	9	96	9,4
Søndre Valders	6	53	11,3
Nordre —	3	43	6,9
Toten	8	50	16,0
Faaberg	5	72	6,9
Ringebu	2	24	8,3
Lom	5	36	13,9
Lesje	3	19	15,8
Christians Amt	41	393	10,4

Kræft omtales som hyppig i Hadeland-Lands Distrikt. Af de opgivne 22 Dødsfald falde 7 paa dette Distrikt, 4 paa søndre og 1 paa nordre Valders, 3 paa Totens, 5 paa Faaberg og 2 paa Ringebu Distrikt. Sygdommens Sæde er opgivet for 10 af de Døde; tre lede af Kræft i Livmoderen, en af Kræft i hvert af efternævnte Legemsdele: Hovedet, Øiet, Tungen, Mavesækken, Leveren, Underlivet, Blindtarmen.

Af de af **Vatersot** og **Brights Sygdom** opførte 24 Dødsfald falde 18 paa førstnævnte, 6 paa sidstnævnte Sygdom. 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde er anmeldt fra søndre Valders Distrikt.

Blegsot betegnes som meget almindelig i Hadeland-Lands, Faabergs, Totens og Loms Distrikter; i de to sidstnævnte Distrikter siges Menstruationsuordener at være hyppige. Af Hysteri nævnes fra 5 forskjellige Lægedistrikter 54 behandlede Tilfælde.

Cardialgi og kronisk Gastrit vare de Sygdomme, der hyppigst kom under Lægebehandling; som Aarsag opgives fra Hadeland-Lands, Faabergs, Loms og Lesje Distrikter den ensformige Kost, der næsten udelukkende bestaar af stærkt saltede og sure Fødemidler. 2 Dødsfald af kronisk Gastrit i nordre Valders ere opførte uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde.

Ormesygdomme siges at være hyppige i Hadeland-Lands, Totens og Faabergs Distrikter; i sidsnævnte Distrikt behandledes 1 Tilfælde af Bændelorm.

For 8 af de for **Drankersygdomme** behandlede Personer er Sygdommens Art opgiven; 5 lede af Drankergalskab, 2 af kronisk og 1 af akut Alkoholforgiftning; den sidstnævnte var et 6 Aar gammelt Barn, der havde drukket ½ Pægl Brændevin.

Epilepsi omtales fra flere Distrikter som hyppig; ialt behandledes i 5 forskjellige Lægedistrikter 27 Personer for denne Sygdom, af hvilke 2 helbrededes, 2 døde; af 23 vare 9 af Mand-, 14 af Kvindekjøn; af 20 vare 4 under, 16 over 15 Aar.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** opføres 15, nemlig 6 i Hadeland-Lands, 7 i Faabergs og 2 i Lesje Distrikt. Af 8 Syge vare 2 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar. Af 14 Behandlede kunne 7 sees at være helbredede, 1 i Bedring og 1 død (ved Selvmord) inden Aarets Udgang. Af 13 nye Sindssyge lede 7 af Melancholi, 5 af Mani, 1 af Dements.

Antallet af Sindssyge, der i 1868 forpleiedes med Bidrag af Amtskommunekassen, udgjorde 170 Personer, af hvilke 32 forpleiedes paa Sindssygeasyl. Af det hele Antal komme 31 paa Hadeland-Lands Distrikt, 20 paa søndre Valders, 7 paa nordre Valders, 28 paa Totens, 29 paa Faabergs, 24 paa Ringebu, 23 paa Lom og 8 paa Lesje Distrikt. Amtskommunekassens Udgifter til Sindssyges Forpleining i 1868 udgjorde 7 074 Spd.; dens Udgifter til Vaccinationen udgjorde 287 Spd., til Jordemodervæsenet 1 009 Spd. og til Medicinalvæsenet forøvrigt 2 206 Spd.

Øiensygdomme. 3 Læger behandlede tilsammen 82 Tilfælde af Conjunctivit; af 47 Behandlede vare 24 af Mand-, 23 af Kvindekjøn, 4 under, 43 over 15 Aar.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset: 1 Amputation af Laaret paa Grund af Knæledbetændelse med heldigt Udfald, 1 Borttagen af Kræft i Brystkjertelen med heldigt Udfald, 1 Borttagen af en Udvæxt paa Overlæben, 1 Borttagen af Øieæblet paa Grund af Kræft med dødeligt Udfald. Af Lægerne forøvrigt udførtes: 2 Gange Amputation af Laaret hos samme Person, første Gang paa Grund af Knusning af Ben og Fod, anden Gang paa Grund af Koldbrand i Stumpen; den Syge helbrededes; 6 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tæer foruden flere udførte af en Læge uden Angivelse af Tallet; 2 Gange Borttagen af Brystkjertelen paa Grund af Kræft, med heldigt Udfald, 6 Gange Borttagen af Læbekræft, 1 af et Epitheliom, 1 af

degenererede Kjertler paa Halsen, 7 af Bælgsvulster, 1 af et Lipom, 4 af Svulster uden nærmere Betegnelse af Arten, 12 Paracenteser af Underlivet, 2 Punktioner af Hydrops ovarii hos samme Person; hun døde nogen Tid efter; 4 Punktioner af Hygroma patellæ, hvoraf to Gange med paafølgende Indsprøitning af Iodopløsning, 1 Underbinding af Arteria brachialis, 1 Operation for Teleangiektasi ved Kauterisation, 1 for Haremund, 5 for Vandbrok, hvoraf tre ved Punktion, en ved Incision; for en er Maaden ikke opgiven. 1 Operation for Epitheliom paa øvre Øielaag.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforløsninger, af hvilke 9 indiceredes ved Vemangel eller Vesvækkelse, 4 ved Bækkensneverhed, 1 ved Barselkrampe, 1 ved Ansigtsfødsel og 1 ved fremfalden Navlesnor; for 3 er Indikationen ikke opgiven; Udfaldet er angivet for 17 Koner, der samtlige forbleve ilive; af Børnene vare 8 levende, 11 dødfødte. 3 Vendinger, af hvilke 1 indiceredes ved Tverleie; for 2 er Indikationen ikke opgiven. Udfaldet er oplyst for 1 af Konerne, der forblev ilive; af Børnene var 1 levende, 2 dødfødte. 1 Embryotomi ved forsømt Tverleie og dødt Foster efter forgjæves forsøgt Vending; Konen forblev ilive (Riis). 1 kunstig Forløsning af Moderkagen; Konen forblev ilive. Ialt 24 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i Hadeland-Lands, 2 i søndre Valders, 8 i Totens, 2 i Faabergs, 3 i Ringebu og 3 i Loms Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde. i Alt.	under 1 Aar. i 1ste Døgn.	under 1 Aar. over 1 Døgn gamle.	mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	Dødfødte.
Hadeland-Land	737	397	4	77	65	4	18
Søndre Valders	317	166	1	20	22	-	13
Nordre —	219	80	3	11	11	2	7
Toten	674	374	3	82	64	1	16
Faaberg	425	236	5	24	27	-	14
Ringebu	413	210	3	44	25	-	14
Lom	320	185	-	30	23	-	20
Lesje	195	108	3	10	13	2	10
Christians Amt	3 300	1756	22	298	250	9	112

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 51.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 544 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse bliver = 100 : 53,2. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 9,7 pCt. af samtlige Fødte og 18,2 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 14,2 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 32,5 pCt. af samtlige Døde. — For 5 af de 9 af Presterne opgivne døde Barselkoner er Dødsaarsagen opført af Læger; 4 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe.

Lægernes Beretninger indeholde ialt Opgave over 393 eller 23,0 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 705). De hyppigste Dødsaarsager vare Lungebetændelse (46), Svindsot (41), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 31), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 24), medfødt Svaghed og Kræft (hver 22), Nervefeber (15), Hjerneslag (14).

Veirliget. Vinteren var ikke meget kold men snefuld, Vaaren kom tidligt, Sommeren var usædvanlig varm, saa at Aarsvæxten tildels tog Skade af Heden; Udbyttet af Hø og Korn var derfor mindre end sædvanligt, men af god Beskaffenhed; Poteteshøsten var ganske god, i Totens Distrikt endog rig.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** betegnes i det Hele taget som ganske gode. I Hadeland-Lands Distrikt siges Boligerne i Almindelighed at være ret gode og rummelige og Beklædningen hensigtsmæssig; Kvinderne begynde mere og mere at bruge Underbenklæder. I søndre Valders beskrives saavel Boliger som Klædedragt som daarlige. Kosten omtales fra alle Distrikter som kraftig men ensformig og ofte mindre godt tilberedet; Nydelse af Brændevin er lidet udbredt undtagen i Hadeland-Lands Distrikt, hvor der i Grans Herred findes 2 Brændevinsbrænderier, og i søndre Valders Distrikt; i nordre Valders bruges hjemmebrygget Øl meget almindeligt. Kaffe misbruges i Hadeland-Lands, søndre Valders og Faabergs Distrikter. I østre Totens Herred er der oprettet en Forbrugsforening for at skaffe Arbeiderklassen billigere Fornødenhedsartikler.

Fattigsygepleien betegnes som mindre tilfredsstillende i Valders, i de øvrige Distrikter som god. Tilsynet med de fattige Syge besørgedes dels af Embedslægerne, dels af private Læger. Følgende Antal fattige Syge opgives at være behandlede:

i Hadeland-Lands Distrikt	af en Privatlæge	. . .	238
i søndre Valders —	- - —	. . .	77
i nordre — —	- Distriktslægen	. . .	20
i Totens —	- en Privatlæge	. . .	46
i Faabergs —	- Distriktslægen omtrent		100
	og af to Privatlæger		158
i Ringebu —	- Distriktslægen	. . .	62
i Lom —	- —	. . .	168
i Lesje —	- —	. . .	36
	tilsammen		905

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Hadeland-Lands Distrikt 5, hvoraf i Gran og nordre Land, i hvert to, i søndre Land et, i Jevnaker blev intet Møde afholdt; i søndre Valders 5, hvoraf i søndre Aurdal tre, i nordre to; i nordre Valders 6, hvoraf i østre Slidre tre, i Vang to, i vestre Slidre et; i Totens 9, hvoraf i Gjøvik tre, i Vardal og Birid, i hvert to, i østre og vestre Toten, i hvert et; i Faabergs 5, hvoraf i Lillehammer et, i Øier tre, i Faaberg et; i Gausdal blev intet Møde afholdt paa Grund af Ordførerens Forhindring fra at møde; i Ringebu ialt 3 Møder; i Loms 4, hvoraf i Vaage to, i Lom og Skiaker, i hvert et; i Lesje 3, hvoraf i Lesje to, i Dovre et. I forskjellige Sundhedskommissioner forhandledes om de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme samt om Forholdsregler mod disse, saaledes om Børnekopper i Gran, østre og vestre Toten, Faaberg og Øier, om Nervefeber i Gran, Vang og Lesje, om Mæslinger i Gran, nordre og søndre Land, om Skarlagensfeber i Gran og Øier, i sidstnævnte Herred paa Grund af Sygdommens Udbrud i Ringsakers Herred i Hedemarkens Fysikat, om diphtherisk Svælgbetændelse i vestre og østre Slidre, om blodganglignende Diarrhoe i Lesje, om Cholera nostras i søndre Land, om Fnat i nordre Land, Øier, Lom og Vaage; i de to sidstnævnte Herreder uddeltes Anvisninger til Sygdommens Behandling. I Lillehammer forhandledes om Sundhedsforholdene i Byen. I Land holdtes Foredrag om Behandlingen af Saar, samt om Misbrug af forskjellige Lægemidler saasom Kviksølvsalve, Blyhvidt o. s. v., i Vang om Hudens Udvikling og Nytte samt om Gavnligheden af Vadskninger og Bade, i Skiaker om Børnepleien; i østre Slidre forhandledes om Kirkegaarde og om Ansættelse af en Graver ved hver Kirkegaard for at forhindre fortidlig Opgraven af Lig ved Aabning af nye Grave, i Dovre om Bygningsregler for Herredet.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Hadeland-Lands Distrikt	.	531
i søndre Valders	—	112
i nordre —	—	146
i Totens	—	694
i Faabergs	—	509
i Ringebu	—	556
i Loms	—	278
i Lesje	—	200
tilsammen		3 026.

I Grans Herred og paa Lillehammer med tilstødende Landdistrikt vaccineredes af vedkommende Embedslæger.

Af **restmedicinske Forretninger** berettes at være udført 4, nemlig en i hvert af søndre og nordre Valders, Totens og Faabergs Distrikter, hvoraf 2 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der var død af Lungebetændelse og en over et i Dølgsmaal født Barn, og 2 Undersøgelser og Erklæringer angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser.

Paa Amtets eneste **Sygehus**, Amtssygehuset i Lillehammer, indkom i Aarets Løb 35 Syge, af hvilke 15 lede af Syphilis, 4 af Febre, 4 af Kræft og andre Svulster, 3 af chirurgiske Syndomme i Kjønsorganerne, af Læsioner og Ledsygdomme, af hver 2, af Asthma, Absces, Ulcera, Øiensygdom og Gonorrhoe, af hver 1. Med Hensyn til Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenes Antal o. s. v. henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales flere private Styrtebadindretninger i Hadeland-Lands, søndre og nordre Valders, Faabergs og Lesje Distrikter.

Amtets 2 **Apotheker**, i Lillehammer og Gjøvik, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Lillehammer af 2 Disciple, i Gjøvik af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 17 Læger, 39 Jordemødre og 39 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Hadeland-Lands Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Gran og en i søndre Land; 5 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Søndre Valders Distrikt: 2 Læger, begge i nordre Aurdal; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Nordre Valders Distrikt: 1 Læge, bosat i vestre Slidre; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Totens Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i østre Toten, en i Gjøvik; 7 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatør.
5. Faabergs Distrikt: 4 Læger, hvoraf tre i Lillehammer, en i Gausdal; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Ringebu Distrikt: 1 Læge, bosat i søndre Fron; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Loms Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Lom, en i Vaage; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
8. Lesje Distrikt: 1 Læge, bosat i Lesje; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

VIII. Bratsbergs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 115,83 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 82 037 Indbyggere. Det er inddelt i følgende 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Landfysikatet (8,25 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Skien	med	4 776 Indb.
	Porsgrund . . .	-	2 774 —
	Brevik	-	2 162 —
og Herrederne	Eidanger	-	2 729 —
	Solum	-	4 867 —
	Gjerpen	-	4 772 —
	Slemdal	-	1 088 —
		tilsammen	23 168 Indb.

2. Kragerø Lægedistrikt (12,85 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden	Kragerø	med	4 089 Indb.
Ladestederne	Langesund . . .	-	916 —
	Stathelle	-	501 —
og Herrederne	Bamle	-	4 383 —
	Sandøkedal . . .	-	5 260 —
	Drangedal . . .	-	3 191 —
		tilsammen	18 340 Indb.

3. Holdens Lægedistrikt (8,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Holden	med	3 300 Indb.
	Lunde	-	2 257 —
	Bø	-	2 633 —
	Saude	-	3 939 —
		tilsammen	12 129 Indb.

4. Saulands Lægedistrikt (15,54 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Hiterdal	med	3 126 Indb.
	Hjærtdal	-	2 869 —
	Gransherred (Hovinds Sogn undtaget) .	-	1 398 —
		tilsammen	7 393 Indb.

5. Hvideseids Lægedistrikt (17,57 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Silegjord	med	3 855 Indb.
	Hvideseid	-	3 421 —
	Nissedal	-	1 801 —
		tilsammen	9 077 Indb.

6. Laurdals Lægedistrikt (36,22 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Laurdal	med	1 464 Indb.
	Moland	-	2 120 —
	Mo	-	1 903 —
	Vinje	-	1 888 —
	Rauland (Mjøsstrandens Sogn undtaget)	-	906 —
		tilsammen	8 281 Indb.

7. Tins Lægedistrikt (17,22 n. □ M.), indbefattende:

Herredet	Tin	med	2 632 Indb.
	samt Hovinds Sogn (af Gransherred)	-	846 —
	og Mjøsstrandens Sogn (af Rauland)	-	171 —
		tilsammen	3 649 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele taget som mindre god i første Halvaar, derimod som god, i Landfysikatet endog som særdeles god, i andet Halvaar. De epidemiske Sygdomme, der fik størst Udbredning, vare Mæslinger, Børnekopper, Nervefeber, Kighoste og Diarrhoe; mindre Udbredning havde Skarlagensfeber, Lungebetændelse og catarrhalske Sygdomme.

Dödeligheden var fremdeles betydelig, om end ikke i den Grad som i det foregaaende Aar; den udgjorde 20,8 pro mille (i 1867 = 25,8 pro mille) af Befolkningen i Aarets Midte (omtrent 80 639); de Dødes Antal beløb sig til 1 676, hvilket er 20 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 2 095, 1,7 pCt. mindre end i 1866, da der døde 1 705, men 10,3 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 519. Følgende Tabel viser de Dødes Antal i de forskjellige Lægedistrikter i 1867 og 1868.

Lægedistrikt.	1867.	1868.
Landfysikatet	665	444
Kragerø	443	389
Holden	365	269
Sauland	150	123
Hvideseid	227	218
Laurdal	183	188
Tin	62	45

Af Tabellen sees, at Dødeligheden kun i et Distrikt, Laurdals, var ubetydeligt større (2,7 pCt) i 1868 samt at den i 1868 var mindre i alle de andre Lægedistrikter fornemmelig i Landfysikatet.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.													
	Behandlede.	Deraf Døde.														Landfysikatet.		Kragerø.		Holden.		Sauland.		Hvideseid.		Laurdal.		Tin.	
																Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.	B.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.
Nervefeber	159	22	158	18	10	22	11	18	9	11	19	14	12	8	6	57	8	80	8	8	3	6	1	3	1	3	1	2	-
Simpel Feber . .	55	-	54	3	5	4	1	5	6	4	7	6	4	4	5	28	-	25	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Barselfeber . . .	22	4	17	2	-	2	1	3	1	1	1	4	-	1	1	7	1	6	-	-	-	1	1	2	1	5	1	1	-
Børnekopper*) .	185	16	185	11	19	34	26	43	41	6	5	-	-	-	-	11	1	67	1	4	-	46	-	50	14	7	-	-	-
Skarlagensfeber.	65	7	65	6	3	4	2	7	11	16	9	1	1	1	4	65	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	401	13	394	106	85	119	45	31	4	2	2	-	-	-	-	186	9	78	-	10	-	3	1	118	3	-	-	6	-
Rosen	45	1	45	7	4	4	5	3	3	4	8	1	3	2	1	11	-	21	-	3	1	1	-	7	-	-	-	2	-
Kighoste	126	14	125	24	7	14	17	12	16	25	1	5	1	-	3	29	3	89	9	-	-	4	2	4	-	-	-	-	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	46	8	43	7	10	4	1	5	6	2	2	-	2	4	-	27	1	16	7	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Strubehoste . . .	7	3	7	1	1	-	-	1	2	-	-	2	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	2
Akut Bronchit og andre catarrh. Tifælde	718	10	434	41	62	36	38	47	37	42	20	28	24	29	30	378	8	263	2	-	-	9	-	49	-	16	-	3	-
Lungebetændelse	311	51	311	35	49	53	57	45	17	5	8	7	9	18	8	130	20	61	11	15	3	8	1	37	7	39	8	21	1
Pleurit	12	1	9	-	-	1	1	2	1	1	1	1	1	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	1	-
Gigtfeber	57	2	41	6	7	4	3	4	3	3	3	-	4	3	1	25	1	6	-	4	-	4	-	8	1	6	-	4	-
Koldfeber	14	-	14	-	4	1	-	1	1	-	1	3	2	-	1	7	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	568	4	565	22	28	24	18	27	23	146	128	74	38	17	20	223	2	268	1	-	-	6	-	36	1	27	-	8	-
Skjørbug	6	-	6	-	-	1	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2797	156	2473	289	294	327	226	254	186	268	215	146	101	87	80	1196	62	993	39	44	7	89	6	319	29	106	10	50	3

Af **Nervefeber** anmeldtes 159 behandlede Tilfælde med 22 Dødsfald foruden et dødeligt endende Tilfælde i Landfysikatet, der ei havde været behandlet af Læge, ialt 23 Dødsfald (i det foregaaende Aar 159 behandlede Tilfælde med 19 Dødsfald). Sygdommen viste sig epidemisk kun i Landfysikatet og i Kragerø Distrikt; i det førstnævnte Distrikt forekom den dels som Fortsættelse af Epidemier fra det foregaaende Aar, saaledes i Solums og Gjerpens Herreder, dels i ganske smaa begrændsede Epidemier saavel i Byerne som i Landdistrikterne og dels spredt. I Kragerø Distrikt begyndte Sygdommen i Byen af samme Navn i et Hus, hvor den ogsaa begyndte i 1864; da ingen ny Smitteindførsel kunde paavises, antager Distriktslægen, at Smittestoffet muligens har været hvilende i nævnte Hus fra forrige Epidemi (Homann); herfra forplantedes den til den øvrige Del af Byen og til Sandøkedal og vedvarede endnu ved Aarets Slutning. Af 71 Behandlede kunne 58 sees at komme paa Kragerø By, 13 paa Sandøkedal paa syv forskjellige Steder. 4 Gange vides Sygdommen at være indført til Brevik og Omegn ved hjemkomne Sømænd, fra hvilke den i enkelte Tilfælde forplantedes videre, 2 Gange ligeledes ved Sømænd til Kragerø Distrikt, uden dog her at forplante sig videre. Den abdominelle Form var den herskende; kun en Person, en hjemkommen Sømand, kan sees at have lidt af den cerebrale Form.

Af **Barselfeber** opgives 22 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald foruden 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde i Kragerø Distrikt. Fra Landfysikatet nævnes 3 Tilfælde af Barselmani, der helbrededes.

Af **Børnekopper** opføres ialt 418 Tilfælde; af disse vare 185 med 16 Dødsfald behandlede af Læger, de øvrige 233 Tilfælde, nemlig 43 i Saulands og 190 i Hvideseids Distrikt, af hvilke ingen medførte Døden, vare ikke blevne behandlede af Lægerne. (I det foregaaende Aar anmeldtes 48 behandlede Tilfælde uden Dødsfald). Af Lægernes Beretninger sees, at det Sted, hvorfra Sygdommen for de fleste Distrikters Vedkommende havde sin Oprindelse, var Byen Arendal med Omegn af Nedenæs Amt, hvor den havde hersket fra Begyndelsen af 1867. Herfra bragtes den i Mai 1868 ved et Omstreiferfølge til Kragerø Distrikt og til Brevik i Landfysikatet; en Mand af dette Følge ankom koppesyg til sidstnævnte Sted og indlagdes i et dertil indrettet Lokale; fra ham smittedes 2 Personer i Brevik; i det Følge, han tilhørte, fandtes 2 koppesyge Børn, hvor-

*) Af Børnekopper kjendes ialt 418 Tilfælde.

for hele Følget isoleredes paa en Gaard i Bamle efter i Forveien at have smittet Beboere af, saavidt det kan sees, 13 forskjellige Steder i Sandøkedal og Bamle af Kragerø Distrikt, hvilke igjen smittede Beboere af 6 andre Gaarde i samme Herreder. Fra det omtalte Følge kunne 70 Personer sees fra Mai til August at have erholdt Sygdommen, nemlig 67, af hvilke en døde, i Kragerø Distrikt, og 3 i Landfysikatet (Brevik). Af de øvrige Koppesyge i Landfysikatet var 1 en omstreifende Person fra Arendal, der indlagdes i Lazaret i Skien, og fra hvem 2 Personer smittedes, 4 vare smittede fra Hiterdal og Sauland, nemlig 3 i Gjerpen i April og 1 i Solum i Juni, 1 var kommen syg hjem fra Egnen om Tønsberg. I Holdens Distrikt forekom 4 Tilfælde dels ved Smitte fra Hiterdal i Saulands Distrikt, dels fra Solum i Landfysikatet. I Saulands Distrikt kjendtes 89 Tilfælde, af hvilke 46 behandledes af Læger; intet Tilfælde vides at have medført Døden. Der haves ingen sikker Oplysning om, hvorfra Sygdommen skrev sig. Den begyndte i Marts i Hiterdal, muligens ved Smitte fra Brunkebergs Annex til Hvideseid, og fik her stor Udbredning, kom herfra til Sauland; det sidste Tilfælde forekom i Juni. I Hvideseids Distrikt begyndte Sygdommen i Decbr. 1867, i det 2 Personer kom syge hjem fra Arendal til Treungens Annex til Nissedal; dels fra disse Personer, dels fra andre, der senere kom syge hjem fra Arendal, udbredte Sygdommen sig over hele Nissedals Herred i heromhandlede Aar; ialt anmeldtes i dette Herred indtil August Maaned 225 Personer, af hvilke 14 døde. Sygdommen anmeldtes i Begyndelsen ikke for Lægen, da Ingen døde, hvorfor de Angrebne ikke bleve isolerede. I Vraadals Annex til Hvideseid forekom i Januar og Februar 4 Tilfælde, formodentlig ligeledes ved Smitte fra Arendal; de Syge bleve her isolerede, saa at Ingen smittedes fra dem. Til Brunkebergs Annex til Hvideseid kom 2 Koppesyge fra Arendal i Februar og smittede 8 Personer paa 4 Gaarde; herfra smittedes i Mai 3 Personer i Silegjord, der isoleredes, saa at flere ikke smittedes. Til Moland i Laurdals Distrikt bragtes Sygdommen i Januar fra Arendal; i Raulands Herred af samme Distrikt forekom et Tilfælde ved Smitte fra Nissedal. Af samtlige i Amtet anmeldte Tilfælde af Børnekopper kunne med Sikkerhed 317 med 15 Dødsfald sees at have sin første Oprindelse fra Arendal og Omegn. Af 290 Angrebne vare 16 uvaccinerede, alle under 15 Aar; af de 16 Uvaccinerede døde 8. Den Døde i Landfysikatet var en Kone, der døde 5 Dage efter Forløsningen med dødfødt Foster; den Døde i Kragerø Distrikt var en i 7de Maaned frugtsommelig Kone, der aborterede og døde 2 Dage efter. I samtlige Distrikter søgtes Sygdommen saavidt muligt indskrænket ved Isoleren af de Syge og deres Vogtere, Desinfektion og Rensen af Huse og Klæder, samt ved Vaccination og Revaccination. I Skien og Brevik oprettedes Lazareter til Modtagelse af Koppesyge.

Vandkopper omtales som almindeligt udbredte i andet Halvaar i Landfysikatet; ingen Angrebne nævnes at være behandlede.

Skarlagensfeber, der havde hersket i de to foregaaende Aar i den største Del af Amtet, vedvarede i heromhandlede Aar i Landfysikatet til Aarets Ende. Ialt anmeldtes herfra 65 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald foruden 3 Dødsfald uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde; fra Kragerø Distrikt opføres 6 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, nemlig 1 i Kragerø, 5 i Drangedal, hvorhen Sygdommen i Juni antoges at være bragt fra Thelemarken; den fik ingen synderlig Udbredning og intet Tilfælde behandledes af Læge. (I det foregaaende Aar opføres 548 Behandlede, af hvilke 101 døde, og ialt 146 Døde).

Mæslinger vedvarede i de fleste Distrikter fra det foregaaende Aar og var i første Halvaar temmelig udbredt i alle Lægedistrikter; den ophørte ganske i August. Ialt opgives 401 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald foruden 35 Dødsfald, der ere opgivne af Præsterne, nemlig 13 i Landfysikatet, 5 i Kragerø Distrikt, 15 i Hvideseids og 2 i Laurdals, ialt 48 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 666 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald og ialt 6 Dødsfald). Mange Angrebne kom ikke under Lægebehandling. Som sekundær Dødsaarsag opføres kapillær Bronchit for 3, Lungebetændelse og Hjernebetændelse, hver for 1. Af flere Lægers Beretninger sees, at mange Dødsfald indtraf af Eftersygdomme efter Mæslinger.

Foruden de af **Rosen** anmeldte 45 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald opføres fra hvert af Kragerø og Laurdals Distrikter 1 Dødsfald af Ubehandlede.

Kighoste, der havde hersket som Epidemi i de to foregaaende Aar i Landfysikatet og i Kragerø Distrikt og i det sidste Aar havde udbredt sig til de øvrige Distrikter, vedvarede fremdeles i de to førstnævnte Distrikter til Aarets Slutning, medens den i de øvrige ophørte om Vaaren. I Landfysikatet og Laurdals Distrikt betegnes den som mild, og kun faa Angrebne behandledes; i Kragerø Distrikt var den særdeles udbredt saavel i Byen af samme Navn som i Landdistrikterne og medførte mange Dødsfald. Ialt opføres 126 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald; desuden anmeldtes fra Kragerø Distrikt 15, fra Hvideseids 5 og fra Laurdals 1 dødeligt endende Tilfælde, der dels ere opførte uden det tilsvarende Antal Behandlede dels ikke havde været under Behandling; tilsammen 35

Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 277 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald og ialt 50 Dødsfald). Fra Kragerø Distrikt anføres, at Lungebetændelse og Diarrhoe hyppigt ledsagede Sygdommen.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** behandledes 46 Personer, af hvilke 8 døde; desuden opføres fra Hvideseids Distrikt 3 dødeligt endende Tilfælde, der ikke kunne sees at have været under Lægebehandling. En Læge i Skien opgiver at have behandlet flere Tilfælde, der alle helbredes. (I det foregaaende Aar anmeldtes 31 Behandlede, af hvilke 2 døde, og ialt 3 Dødsfald). Af **Strubehoste** nævnes 7 behandl. Tilf. med 3 Dødsfald foruden 1 dødeligt endende Tilfælde i Hvideseids Distrikt uden tilsvarende Antal Behandlede. (I det foregaaende Aar opgaves 14 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald og ialt 19 Dødsfald).

Af **Kusma** forekom i Landfysikatet i sidste Halvaar endel Tilfælde, hvis Antal dog ikke er opgivet.

Catarrhalske Sygdomme vare meget sjeldnere end i det foregaaende Aar; der opføres ialt 718 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald foruden et Dødsfald i Landfysikatet og 3 i Kragerø Distrikt uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde; ialt 14 Dødsfald, af hvilke 13 foranledigedes ved akut Bronchit, 1 ved Influenza. (I det foregaaende Aar anmeldtes 1 200 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald og ialt 27 Dødsfald). Af de opgivne Tilfælde kunne 80 med 5 Dødsfald sees at have været akut Bronchit. For kronisk Bronchit behandlede 5 Læger i 3 Lægedistrikter 93 Tilfælde med 7 Dødsfald; ialt opgives 24 Dødsfald.

Lungebetændelse var sjeldnere end i det foregaaende Aar; der anmeldtes af 11 Læger 311 behandlede Tilfælde med 51 Dødsfald; desuden opføres fra Landfysikatet 10, fra Kragerø Distrikt 6, fra Hvideseids 11, fra Laurdals 20, tilsammen 47 Døde uden Opgave over Syge, saa at der ialt kjendes 98 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 12 Læger 513 Behandlede, af hvilke 80 døde, og ialt 138 Dødsfald).

Af **Hjernebetændelse** er paa Lægernes Dødslister opført 36 Dødsfald, af Kramper i Børnealderen 18, tilsammen 54, hvoraf 28 i Landfysikatet, 19 i Kragerø Distrikt, 2 i Holdens, 3 i Hvideseids og 2 i Laurdals.

Af **Gigtfeber** anmeldtes 57 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald foruden 1 Dødsfald uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde i Landfysikatet. Kronisk Rheumatisme betegnes som hyppig i Landfysikatet og i Laurdals Distrikt, hvor den dog er sjeldnere end før paa Grund af bedre Beklædning (Bakke). 4 Læger i Landfysikatet og Hvideseids Distrikt behandlede tilsammen 88 Personer; af 34 vare 13 af Mand-, 21 af Kvindekjøn, 2 under, 32 over 15 Aar.

For **Koldfeber** behandledes 14 Personer, 12 Mænd, 2 Kvinder, samtlige over 15 Aar; de fleste vare Sømænd, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet; to Personer i Kragerø Distrikt havde erhvervet den i Hjemmet.

Cholera nostras og **Diarrhoe** optraadte med større Hyppighed end i det foregaaende Aar og var især udbredt i Juli, August og September; fra Landfysikatet, Kragerø og Laurdals Distrikter omtales blodige Udtømmelser som temmelig hyppige. Ialt opgives 568 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald; desuden nævnes fra Landfysikatet 3, fra Kragerø Distrikt 7, fra Hvideseids 3 Dødsfald, tilsammen 13, dels blandt Ubehandlede dels uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. (I det foregaaende Aar anmeldtes 241 Behandlede, af hvilke 4 døde, og ialt 7 Døde).

Tre af de for **Skjørbug** i Kragerø Distrikt Behandlede vare Arbeidere ved et Nikkelværk, hvor der foregik stærk Røstning af Magnetkis.

Syphilis. Paa Bratsbergs Amtssygehus laa 4 Personer, 1 Mand og 3 Kvinder, tilbage fra det foregaaende Aar; 12 indkom, nemlig 6 af hvert Kjøn, 3 med primære, 8 med sekundære, 1 med tertiære Tilfælde; 13 udskreves helbredede, 3, en Mand og to Kvinder, laa tilbage ved Aarets Udgang. Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 885 eller omtrent 68 for hver Udskreven; Forpleiningsdagenes Antal for de for sekundær Syphilis Behandlede alene udgjorde 671 eller omtrent 75 for hver Udskreven. Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 19 Personer, nemlig 12 i Landfysikatet, 7 i Kragerø Distrikt; af 14 vare 12 af Mand-, 2 af Kvindekjøn, og af 15 vare 3 under, 12 over 15 Aar. Af 18 lede 6 af primære, 11 af sekundære, 1 af tertiære Tilfælde. 2 Børn, det ene ¼ Aar gammelt, det andet mellem 1 og 2 Aar gammelt, ere opførte som døde af Syphilis i Landfysikatet og i Kragerø Distrikt.

For **Gonorrhoe** behandlede 6 Læger 34 Mænd, nemlig 25 i Landfysikatet, 8 i Kragerø Distrikt og 1 i Hvideseids.

Med Hensyn til en Del kroniske Sygdomme henvises til Tabellen paa omstaaende Side.

Fnat siges som før at være hyppig i hele Amtet, dog synes den at være i Aftagende i Holdens, Saulands, Laurdals og Tins Distrikter. Til Landfysikatet indføres den ofte ved Arbeidsfolk fra Thelemarken (Søeberg), til Sandøkedal og Drangedal i Kragerø Distrikt ved fremmede Arbeidere (Homann).

Af de for **Skurv** behandlede 28 Tilfælde anmeldtes 5 fra Amtssygehuset. For Psoriasis behandlede en Læge i Porsgrund 4 Personer.

Kjertelsyge omtales som mindre hyppig i Landfysika-

Nedenstaaede Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Landfysikatet. Beh.	D.	Kragerø. Beh.	D.	Holden. Beh.	D.	Sauland. Beh.	D.	Hvideseid. Beh.	D.	Laurdal. Beh.	D.	Tin. Beh.	D.
Fnat	91	66	38	28	66	33	33	-	-	-	5	51	-	-	-	-	-	40	-	-	-	-	-	-	-
Skurv	28	18	12	6	12	12	-	-	-	-	7	14	-	-	-	-	-	10	-	2	-	1	-	1	-
Kjertelsyge	70	47	15	32	47	33	14	47	-	11	10	9	-	42	-	-	-	9	-	5	-	-	-	5	-
Rachit	6	5	1	4	5	5	-	6	-	4	5	2	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-
Svindsot	134	113	58	55	113	17	96	113	45	147	12	69	22	31	5	12	4	13	7	5	3	-	-	4	4
Kræft	27	22	12	10	22	2	20	22	11	24	8	15	6	5	?	1	1	1	1	4	2	-	-	1	1
Vatersot og Brights Sygdom	64	35	16	19	35	8	27	41	6	32	10	18	3	23	?	3	-	3	-	8	1	3	-	6	2
Blegsot	57	34	-	34	34	3	31	-	-	-	4	27	-	23	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-
Menstruationsuordener	21	21	-	21	21	-	21	-	-	-	4	14	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	459	389	149	240	389	23	366	389	11	13	8	181	6	70	?	-	-	34	1	118	4	-	-	52	-
Ormesygdomme	16	16	4	12	16	15	1	-	-	-	3	7	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

tet (Søeberg, Munk), som almindelig i Holdens og Laurdals Distrikter; fra Landfysikatet nævnes 10, fra Kragerø Distrikt 1 Dødsfald af Kjertelsyge. Fra Kragerø og Hvideseids Distrikter anmeldes 4 Dødsfald af Rachit, nemlig 2 i hvert. I Hvideseids Distrikt kom 1 Tilfælde af Struma hos en voxen Kvinde under Behandling.

Svindsot er opgivet som Dødsaarsag i 147 Tilfælde eller 18,3 pCt. af samtlige af Læger opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (803); paa Byerne falde 42 Dødsfald eller 18,1 pCt. af de af Læger i Byerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (232), paa Landdistrikterne falde 105 eller 18,4 pCt. af de af Læger i Landdistrikterne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (571). I det foregaaende Aar var Forholdet for hele Amtet 134 af 1 016 opgivne Dødsaarsager eller 13,2 pCt., i 1866 144 af 905 opgivne Dødsaarsager eller 15,9 pCt I de enkelte Lægedistrikter stiller Forholdet sig i heromhandlede Aar saaledes:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Landfysikatet	59	295	20,0
Kragerø	38	249	15,3
Holden	4	17	23,5
Sauland	7	21	33,3
Hvideseid	18	127	14,2
Laurdal	17	77	22,1
Tin	4	17	23,5
Bratsbergs Amt	147	803	18,3

Sygdommen omtales som meget hyppig i Hvideseids, Laurdals og Tins Distrikter. Flere af de Børn, der døde af Svindsot, kunne sees i Forveien at have lidt af Mæslinger eller Kighoste.

Af **Kræft** er anmeldt 24 Dødsfald, hvoraf 12 fra Landfysikatet (deraf 6 i Byerne), 7 fra Kragerø Distrikt (deraf 4 i Kragerø), 2 fra Hvideseids og 1 fra hvert af Holdens, Saulands og Tins Distrikter. Kræftens Sæde er opgivet for 17, nemlig i Mavesækken hos 14, i Leveren, i Livmoderen, i Penis, hver hos 1. Mavekræft siges at være hyppig i og omkring Skien (Bentzen).

Vatersot opføres ialt som Dødsaarsag i 32 Tilfælde, nemlig 10 i Landfysikatet, 14 i Kragerø Distrikt, 3 i Hvideseids, 3 i Laurdals og 2 i Tins.

Blegsot omtales som hyppig i Landfysikatet og i Holdens Distrikt, som sjelden i Tins. For Hysteri behandlede 3 Læger 26 Kvinder.

Cardialgi og kronisk Gastrit betegnes som meget almindelig i samtlige Lægedistrikter. Som Dødsaarsag er kronisk Gastrit opført i 13 Tilfælde, nemlig 6 i Landfysikatet, 1 i Saulands, 4 i Hvideseids og 2 i Tins Distrikt.

Ormesygdomme omtales som hyppige i Landfysikatet, Kragerø og Holdens Distrikter. I Fysikatet behandledes for Bændelorm en Mand, der i længere Tid havde opholdt sig i Finland (Søeberg).

For **Drankergalskab** behandledes 3 Personer i Kragerø Distrikt.

Af 5 Læger i 4 Lægedistrikter behandledes 14 Personer for **Epilepsi**; 6 vare af Mand-, 8 af Kvindekjøn, 4 under, 10 over 15 Aar.

Af **Sindssygdom** omtales 29 nye Tilfælde, nemlig 12 i Landfysikatet, 4 i Kragerø Distrikt, 6 i Saulands, 3 i Hvideseids og 4 i Laurdals. Af 25 Behandlede vare 10 af Mand-, 15 af Kvindekjøn; 28 kunne sees at have været over 15 Aar; af 22 lede 2 af Mani, 19 af Melancholi, 1 af

Idioti. Af 9, der indsendtes til Gaustad Asyl, kan 1 sees at være helbredet; af 7 i Hjemmet Behandlede vare ved Aarets Slutning 4 helbredede, 3 i Bedring. Sindssygdom opføres som Dødsaarsag i 1 Tilfælde i Tins Distrikt.

Om Antallet af Sindssyge i Amtet og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger. Med Bidrag af Amtskommunen forpleiedes ved Udgangen af Regnskabsaaret fra 1ste Juni 1867 til 31te Mai 1868 150 Sindssyge, hvoraf 24 paa Asyler; 31 tilhørte Landfysikatet, 25 Kragerø Distrikt, 29 Holdens, 15 Saulands, 29 Hvideseids, 17 Laurdals, 4 Tins Distrikt. Amtskommunekassens samlede Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde fra 1ste Juni 1867 til 31te Mai 1868 14,223 Spd. Fra Byerne haves kun ufuldstændige Opgaver; i Brevik kunne 3 Sindssyge, hvoraf 2 paa Asyl, i Kragerø 11 sees at have været under Forpleining ved Aarets Slutning; i sidstnævnte By kjendtes tillige 6 Sindssyge der forpleiedes for privat Regning, i Hvideseids Distrikt ligesaa 4.

Øiensygdomme. 4 Læger i Landfysikatet, Kragerø og Hvideseids Distrikter behandlede 110 Personer for Betændelse i Øiets Bindehud; af 74 vare 35 af Mand-, 39 af Kvindekjøn, 29 under, 45 over 15 Aar.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte paa Amtssygehuset: 4 Operationer for Læbekræft, 1 for et Lipom, 1 for en Livmoderpolyp, 2 for Vandbrok, 1 for Stær, samtlige med heldigt Udfald; og af Lægerne forøvrigt: 2 Amputationer af Forarmen paa Grund af Knusning og Sønderrivning af Haand og Forarm; en af de Opererede levede, for den anden er Udfaldet ikke opgivet; flere Amputationer eller Exartikulationer udførte af en Læge uden nærmere Opgave over Tallet; 5 Operationer for Læbekræft, 1 Afbinden af en Kræftsvulst, 1 Operation for Ranula, flere Operationer for Vandbrok uden nærmere Angivelse af Maaden eller Tallet, udførte af en Læge; 1 Stæroperation.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 12 Tangforløsninger, af hvilke 4 indiceredes ved Vemangel eller Vesvækkelse, 2 ved Bækkensneverhed, 1 ved forliggende Moderkage, 1 ved langsom Fødsel uden Fremgang; for 4 er Indikationen ikke opgiven. Udfaldet er opgivet for 10 Koner, af hvilke 9 forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber; af Børnene vare 8 levende, 4 dødfødte. 4 Vendinger, af hvilke 3 indiceredes ved Tverleie, 1 ved Barselkrampe; Konerne forblev ilive; 3 af Børnene vare levende, 1 dødfødt. 1 Udtrækning af et til Hofterne født Barn, da Navlesnoren føltes pulsløs; Udfaldet for Konen er ikke opgivet, Barnet var dødfødt. 1 Perforation paa dødt Foster ved Bækkenforsnevring og stort Foster efter forgjæves Forsøg paa at forløse med Tang; Konen forblev ilive (S. Paus). 1 Partus præmaturus artificialis hos en Kone med rachitisk forsnevret Bækken, hvis Ligevidde i øverste Aabning maalte $3\frac{1}{4}$ Tomme; hun havde født 6 Gange før, altid besværligt dels ved Naturens, dels ved Kunstens Hjelp (sidste Gang i 1864 ved Partus præmaturus artificialis med heldigt Udfald), 2 Gange levende, 4 Gange dødfødt Barn; Fødselen indlededes ved Uterindouche samt Løsning af Hinderne og fuldførtes uden videre Kunsthjelp og med gunstigt Udfald for Kone og Barn. I 1864 fremkaldtes Fødselen i 36te Uge, i heromhandlede Aar noget senere paa Grund af Konens feilagtige Beregning (S. Paus). 3 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, 1 Gang paa Grund af timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; for 2 er Indikationen ikke opgiven; Konerne forbleve ilive. Ialt 22 obstetriciske Operationer, hvoraf i Landfysikatet 11, i Kragerø Distrikt 3, i Holdens 1, i Laurdals 6, i Tins 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Landfysikatet.	693	444	1	62	108	2	37
Kragerø	629	389	4	57	105	1	16
Holden.	309	269	2	32	57	1	11
Sauland	205	123	1	16	23	3	9
Hvideseid . . .	276	218	-	49	60	1	5
Laurdal	219	188	5	37	33	4	13
Tin	96	45	-	5	7	1	5
Bratsbergs Amt	2 427	1 676	13	258	393	13	96

Omkomne paa voldsom Maade . . . . 41.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 751 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 69,1. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 11,2 pCt. af samtlige Fødte og 16,2 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 23,4 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 39,6 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 13 døde Barselkoner kan af Lægernes Beretninger endnu en Kone sees at være død paa Barselseng, saa det hele Antal bliver 14. Medicinalberetningerne indeholde Opgave om Dødsaarsagen hos 5 Barselkoner, der døde af Barselfeber, hvoraf en efter Tangforløsning og en 12 Dage efter Barnets Fødsel med tilbageholdt Efterbyrd.

Ialt haves fra Lægerne Opgave over 803 eller 49,1 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 635). De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (147), Lungebetændelse (98), Hjernebetændelse og Kramper i

Børnealderen (tilsammen 54), Mæslinger (48), Alderdomssvaghed (46), Kighoste (35), Vatersot (32), medfødt Svaghed (29), Hjerneslag (26), kronisk Bronchit og Kræft (hver 24), Nervefeber (23).

Veirliget. Vinteren var kold med megen Sne, Vaaren tør og varm, Sommeren kom tidligt, var usædvanlig varm med lidet Nedbør, Høsten var smuk, Aarets Slutning mild og rolig; paa Grund af den tørre og varme Vaar og Sommer blev Afgrøden af Hø og Korn liden men af god Beskaffenhed; Poteterne gave ganske godt Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** have i det Hele taget ikke undergaaet synderlige Forandringer. De økonomiske Vilkaar i Landfysikatet og i Hvideseids Distrikt omtales som trange efter flere for Landmanden mindre heldige Aar; Kosten har derfor i her omhandlede Aar været mindre god og tilstrækkelig for Arbeiderklassen (S. Paus). Kaffe bruges til Overmaal i Landfysikatet og Laurdals Distrikt, Brændevin misbruges ligeledes i førstnævnte Distrikt af Arbeiderklassen; til Laurdals Distrikt indføres aarlig store Masser af Brændevin, uden at egentlig Drikfældighed hersker. Et stort Onde for Kragerø Distrikt er den Mængde af Omstreifere, der stadig vandre omkring (S. Paus). I Hvideseids Distrikt har ny begyndt Bjergværksdrift skaffet endel Beskjæftigelse.

Fattigsygepleien. Over Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning, haves følgende Opgaver:

i Skien, ved Landfysikus og en Privatlæge i Forening			130
i Solum	do.	do.	21
i Gjerpen	do.	do.	23
i Eidanger	do.	do.	10
i Slemdal	do.	do.	1
i Porsgrund ved Privatlægen sammesteds			106
i Brevik, Stathelle og Langesund samt den største Del af Bamle og tildels Eidanger ved den i Brevik boende Privatlæge tilsammen			56
i Saulands Distrikt ved Embedslægen . . . . . med en Medikamentudgift af 27 Spd.			57
i Hvideseids Distrikt ved Embedslægen			161
i Laurdals	do.	do.	84
i Tins	do.	do.	62
		tilsammen	711

I Brevik, Stathelle, Langesund og Eidanger benyttes næsten altid examineret Jordemoder, i Bamle tiltager Brugen af Jordemoder, men Herredets store Udstrækning og slette Veie gjør, at Hjelpekoner benyttes mere end examineret Jordemoder, der ogsaa benyttes lidet i Solum, Slemdal og Hjærtdal.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Landfysikatets Byer 17, hvoraf i Skien fire, i Porsgrund sex, i Brevik syv; i Landdistriktets Herreder 5, hvoraf i Eidanger to, i Solum, Gjerpen og Slemdal, i hvert et. I Kragerø Distrikts Byer 14, hvoraf i Kragerø ti, i Langesund tre, i Stathelle et; i Landdistriktets Herreder 7, hvoraf i Sandøkedal fire, i Drangedal to, i Bamle et. I Holdens Distrikt 2, et i Lunde og et i Saude; i Holden og Bø afholdtes intet Møde. I Saulands Distrikt 1 Møde i hvert Herred. I Hvideseids Distrikt 9 Møder, hvoraf i Hvideseid fire, i Silegjord tre, i Nissedal to. I Laurdals Distrikt 2 Møder i hvert Herred undtagen i Raulands, hvor intet Møde afholdtes. I Tins Distrikt 1 Møde i Gransherred; i Tin afholdtes intet Møde paa Grund af Formandens Forhindring. I Skien forhandledes om Forholdsregler mod en muligens indtrædende Epidemi af Børnekopper; Udvandrere fra Thelemarken besluttedes i den Anledning undersøgte af Læger alt eftersom de ankom til Byen; de Syge blandt dem besluttedes isolerede, deres Gods og Klæder rensede; Udvandrerskibe fik ikke Tilladelse til at afgaa, førend samtlige Udvandrere, der ikke havde været vaccinerede i de sidste 7 Aar, vare vaccinerede. Et Koppelazaret indrettedes, Vaccination og Revaccination sattes i Gang. Endel Hø og Halm, hvis Emballage var fra et af Kvægpest smittet Land, besluttedes tilintetgjort. I Porsgrund toges Forholdsregler mod Børnekopperne, der havde vist sig i Nærheden. Læge beskikkedes til Visitation af afgaaende Udvandrerskibe. Der forhandledes angaaende en Forespørgsel fra Stedets Toldkammer, om hvorledes der skulde forholdes med et Oplag af Halm, der var indført fra kvægpestsmittede Steder. Forskjellige sanitære Misligheder i Byens Huse og Gader foranstaltedes afhjulpne, i hvilken Anledning den største Del af Byen visiteredes af Sundhedskommissionen. I Brevik bragtes i Anledning af Børnekoppernes Udbrud Sundhedsforskrifternes Overholdelse i Indvaanernes Erindring; Byens Binger tømtes. Der toges Forholdsregler mod mulig Udbredning af Nervefeber fra en deraf angreben Familie I Kragerø forhandledes ligeledes om Foranstaltninger mod Nervefeber. En Mand blev ansat til at have Opsyn med Renlighedsforholdene i Byen. Der afgaves Erklæring om endel havareret Mel var tjenligt til Menneskeføde. Da Byen i den tørre Sommer manglede friskt Vand, hentedes dette daglig fra Omegnen ved et Fartøi. I Langesund forhandledes om forskjellige Anmeldelser om Stank og Urenlighed i Byen; i Stathelle foretog Sundhedskommissionens Medlemmer Visitation af Husene. I Landdistrikternes Sundhedskommissioner forhandledes væsentligst om de herskende epidemiske Sygdomme og Forholdsregler

mod samme, navnlig om Børnekopperne, i Sandøkedal og Drangedal om Skarlagensfeber. I Landfysikatets Herreder uddeltes trykte af Sundhedskommissionerne vedtagne Sundhedsregler tilligemed Udtog af Sundheds-Loven af 16de Mai 1860.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	942
i Kragerø Distrikt . . .	455
i Holdens — . . .	422
i Saulands — . . .	396
i Hvideseids — . . .	415
i Laurdals — . . .	298
i Tins — . . .	197
tilsammen	3 125

I Bamle blev paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom Vaccinationen kun udført i den af Børnekopper angrebne Kreds; paa Mjøsstranden blev af samme Grund ingen Vaccination foretagen. Vaccinationen udførtes ligesom forhen i Skien, Porsgrund, Brevik og Kragerø af Læger. Antallet af Revaccinerede i Landfysikatet er opgivet af to Læger, der revaccinerede 838 Personer; i Sandøkedal af Kragerø Distrikt revaccineredes 326, i Holdens Distrikt 268, i Saulands omtrent 280, i Tins 33 (tilsammen omtrent 1 745); i Hvideseids og Laurdals Distrikter revaccineredes Mange; Antallet er ikke opgivet.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udført 14, hvoraf fire i Landfysikatet, sex i Kragerø Distrikt, en i Holdens, to i Hvideseids og en i Laurdals, nemlig 5 Syns- og Obduktionsforretninger, deraf to over Børn, der antoges at være fødte i Dølgsmaal, en over en Mand, der var fundet død i en forladt Grube, en over en Kone, der var funden død i en Brønd, en over et ½ Aar gammelt Barn, der antoges omkommet ved voldsom Behandling, men fandtes død af Lungebetændelse; 1 Synsforretning over et i en Gjødselbinge fundet Lig af et umodent Foster; 8 Undersøgelser og Erklæringer, deraf fire angaaende Spørgsmaal om Personer kunde udholde den dem idømte Straf af Vand og Brød, to angaaende Personers Sindstilstand, en til Afgjørelse af om en til Tugthus dømt Pige var frugtsommelig, en angaaende en under Slagsmaal tilføiet Legemsbeskadigelse.

Paa Amtets eneste almindelige **Sygehus**, Amtssygehuset ved Skien, behandledes følgende Sygdomstilfælde:

Febre	9
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	5
Kroniske — — —	7
Lateris	21
Transport	21
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme . . .	5
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	3
Kroniske — —	4
Uterinsygdom	1
Sygdomme i Urinveiene	3
Ernærigssygdomme	2
Kronisk Rheumatisme	1
Læsioner	13
Phlegmone, Abscesser, Ulcera.	22
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet . .	8
Dannelsesfeil	1
Ben- og Ledsygdomme	18
Øiensygdomme	5
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene	2
Syphilis	12
Gonorrhoe	2
Hudsygdomme	17
Blødning	1
Friske	3
Tilsammen	144

Angaaende Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenes Antal m. m. henvises til Sygehuslisten. I Kragerø havdes et midlertidigt Lazaret for Nervefebersyge, af hvilke der i Aarets Løb behandledes 33.

Af **Badeindretninger** fandtes foruden Amtssygehusets Damp- og Karbad, i Skien et Badelokale for Damp-, Kar- og Styrtebad samt et Badehus til koldt Bad og Styrt, ved Brevik et Badehus til varmt Karbad, Styrte- og Strømbad, i Kragerø flere Strømbadindretninger.

Amtets 4 **Apotheker**, i Skien, Porsgrund Brevik og Kragerø, fandtes ved Visitationen i Orden; Personalet bestod foruden Apothekerne, i Skien af en examineret Medhjelper og 2 Disciple, i Porsgrund af 2 Disciple, i Brevik af 1 Discipel, i Kragerø af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel. Distriktslægen i Kragerø Distrikt afholdt 1 Medhjelperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af 13 Læger, 1 Tandlæge, 29 Jordemødre og 36 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Bratsbergs Landfysikat: 5 Læger, hvoraf tre i Skien, en i Porsgrund og en i Brevik; 1 Tandlæge; 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Kragerø Distrikt: 3 Læger, boende i Kragerø; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Holdens Distrikt: 1 Læge, boende i Holden; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

4. Saulands Distrikt: 1 Læge, boende i Sauland; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Hvideseids Distrikt: 1 Læge boende i Silegjord; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Laurdals Distrikt: 1 Læge, boende i Laurdal; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Tins Distrikt: 1 Læge, boende i Tin; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

IX. Nedenæs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 78,24 norske Kvadratmile, og som den 31te December 1865 havde en Folkemængde af 68 081 Indbyggere, er inddelt i følgende Lægedistrikter:

1. Østre Nedenæs Lægedistrikt (6,80 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Østerrisør	. . med	2 335	Indbyggere,
Ladestedet Tvedestrand	. -	1 069	—
Herrederne Gjerestad	. . -	2 650	—
Søndeled	. . . -	3 474	—
Dybvaag	. . . -	3 902	—
Holt	. . . . -	4 177	—
Østre Moland	. -	8 033	—
tilsammen		25 640	Indbyggere.

2. Arendals Stadsfysikat, bestaaende af Kjøbstaden Arendal . . . med 3 452 Indbyggere.
3. Vestre Nedenæs Lægedistrikt (8,50 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Grimstad	. . med	1 501	Indbyggere,
Ladestedet Lillesand	. . . -	1 231	—
Herrederne Froland	. . . -	2 008	—
Øiestad	. . . -	6 163	—
Fjære	. . . . -	4 108	—
Lateris		15 011	Indbyggere.
Transport		15 011	Indbyggere.
Landvik	. . . -	2 230	—
Eide	. . . . -	736	—
Vestre Moland	. -	2 167	—
Birkenæs	. . -	1 666	—
Høivaag	. . . -	2 069	—
tilsammen		23 879	Indbyggere.

4. Aamlids Lægedistrikt (15,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aamlid	. . . med	2 725	Indbyggere,
Vegarsheien	. . -	1 842	—
Heigrefos	. . -	553	—
tilsammen		5 120	Indbyggere.

5. Evjes Lægedistrikt (15,46 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Evje og Vegusdal	med	1 676	Indbyggere.
Hordnæs og Iveland	-	2 257	—
Aaseral	. . . . . -	1 392	—
tilsammen		5 325	Indbyggere.

6. Sætersdalens Lægedistrikt (32,21 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Bygland	. . . med	2 227	Indbyggere,
Valle	. . . . -	2 438	—
tilsammen		4 665	Indbyggere.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som mindre tilfredsstillende undtagen i Sætersdalen, hvor den var god. Af epidemiske Sygdomme herskede, foruden en temmelig udbredt Koppeepidemi, Nervefeber, Mæslinger, Kighoste, Diarrhoe og Cholera nostras.

Dødeligheden var større end det foregaaende Aar (da den var 22,3 pro mille); den udgjorde nemlig 24,1 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte (69 551 Mennesker). Antallet af de Døde var 1679, hvilket er 8,7 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 544, 18,6 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 415, og 25,6 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 336.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
	Behandlede.	deraf Døde.														Østre Nedenæs.		Arendal med nærmeste Omegn.		Vestre Nedenæs.		Aamlid.		Evje.		Sætersdalen.	
																Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.
Nervefeber . . .	227	40	227	8	16	3	5	7	7	5	17	39	33	34	53	116	20	31	8	73	11	-	-	5	1	2	-
Simpel Feber . .	119	-	119	11	14	13	9	8	5	11	13	10	10	9	6	28	-	52	-	39	-	-	-	-	-	-	-
Barselfeber . . .	37	6	37	8	3	6	4	3	3	1	1	2	3	1	2	4	-	24	4	5	2	-	-	-	-	4	-
Børnekopper . .	624	34	616	124	196	134	88	54	15	1	-	-	-	1	3	38	4	404	22	47	1	95	5	38	2	2	-
Vandkopper . . .	2	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber.	9	1	8	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2	-	4	6	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Mæslinger	338	11	338	114	72	58	66	26	1	-	-	1	-	-	-	78	4	19	-	153	5	49	1	22	-	17	1
Rosen	70	-	70	7	6	6	4	10	5	7	8	3	3	6	5	14	-	19	-	33	-	2	-	-	-	2	-
Kighoste	578	54	578	59	92	89	59	41	38	50	36	31	45	27	11	95	8	200	16	263	16	20	14	-	-	-	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	50	3	50	6	5	5	4	5	3	6	-	1	2	5	8	9	2	1	-	40	1	-	-	-	-	-	-
Strubehoste . . .	9	1	8	3	2	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	1	-	6	-	2	1	-	-	-	-	-	-
Kusma	3	-	3	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	1190	24	1166	156	157	146	113	103	69	62	51	77	72	77	83	248	6	276	16	618	2	8	-	16	-	24	-
Lungebetændelse	270	46	270	41	32	45	45	34	8	13	6	7	13	20	6	55	12	77	13	120	18	-	-	11	2	7	1
Pleurit	58	3	56	4	11	6	8	5	4	2	4	-	2	5	5	25	1	26	2	7	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	54	-	52	11	6	6	4	4	2	3	3	3	1	4	5	20	-	17	-	10	-	-	-	2	-	5	-
Koldfeber	29	-	25	3	-	1	1	2	2	-	8	5	-	2	1	14	-	11	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera nostras. .	705	11	705	35	28	34	29	29	48	126	216	70	31	28	31	115	3	234	1	313	4	7	-	14	-	22	3
Blodgang	13	2	12	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	1	1	1	-	5	-	-	-	6	1	-	-
Tilsammen	4385	236	4342	591	641	553	440	331	211	289	375	250	217	221	223	870	62	1400	82	1734	61	182	20	114	6	85	5

Nervefeber var heller ikke i dette Aar synderlig udbredt, ialt anmeldtes 227 behandlede Tilfælde med 40 Dødsfald (i foregaaende Aar 310 Behandlede og ialt 45 Døde). Sygdommen forekom temmelig spredt, især i østre Nedenæs, hvor den optraadte i Herrederne Gjerestad, Dybvaag og Holt. Til Udhavnen Lyngør bragtes Sygdommen ved 3 Matroser, der kom syge hjem fra Kronstadt. I Tvedestrand angrebes samtidigt 6 Personer i sex forskjellige Huse uden at Smitteimport kunde paavises; Lægen (F. Vogt) var ikke utilbøielig til at antage, at Sygdommen var opstaaet som Følge af slet Drikkevand; de 6 angrebne Huse hentede nemlig Vand fra samme Brønd, hvilken havde Tilløb af Overvand og desuden havde i sin Nærhed flere høiereliggende Vandhuse med daarlige Beholdere. Efter langvarigt Tørveir kom der pludselig stærk Regn, der opblødte Jorden, og strax efter indtraf Sygdomstilfældene. Brønden lukkedes, hvorefter der viste sig kun 1 nyt Tilfælde. I vestre Nedenæs forekom en Del Tilfælde af Nervefeber i Grimstad, uden at Smitteimport kunde paavises; senere paa Aaret hjemkom 2 syge Matroser fra Udlandet. 2 Tilfælde i Sætersdalen omtales som sandsynligen spontant opstaaede (I. C. Lund). 3 Læger opgive Sygdommen som Abdominaltyphus.

Foruden de af **Barselfeber** opgivne 37 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald omtales fra Arendals Omegn 1 dødeligt Tilfælde af Phlegmasia alba dolens; Forløsningen var skeet ved Vending (P. Blich). Desuden nævnes fra østre og vestre Nedenæs 3 Tilfælde af Barselkrampe, hvoraf 1 endte dødeligt; 1 Tilfælde af Melancholi (Albuminuri) 12 Dage efter Forløsningen, Udfaldet uopgivet, og 2 Tilfælde af Barselmani, af hvilke det ene endte dødeligt.

Børnekopper, der i 1867 forekom i en stor Del af Amtet og i Aarets sidste Maaneder optraadte som fuldt udviklet Epidemi i og omkring Arendal, udbredte sig i 1ste Kvartal af heromhandlede Aar endnu mere, aftog derpaa temmelig stærkt i 2det Kvartal; i 2det Halvaar forekom kun ganske enkelte Tilfælde. Ialt anmeldtes 624 behandlede Tilfælde med 34 Dødsfald (i 1867 194 Behandlede og 10 Døde). Af de Angrebne vare 50 Uvaccinerede, hvoraf 7 døde. Sygdommen optraadte foruden i Byerne i de fleste af Amtets Herreder med flere eller færre Tilfælde, og næsten overalt kunde Smitte paavises overført fra Arendal eller Omegn. Distriktslægen i Aamlid tror, at Sygdommen i hans Distrikt i intet Tilfælde overførtes fra den ene Gaard til den anden, da der altid kunde efterspores et bestemt Forhold mellem en Arendalsreise og Sygdommens Udbrud paa hver enkelt Gaard. Til Aaseral antoges Sygdommen tilført fra Lyngdals Lægedistrikt. Til Grimstad hjemkom i November en Matros

fra Sverige med Varioloider, 3 Personer til i samme Hus angrebes, hvorefter Sygdommen standsede.

Paa Grund af Epidemiens raske Tilvæxt i og omkring Arendal ansattes en egen Epidemilæge, der fungerede fra Slutningen af Februar indtil Udgangen af Juni. Han behandlede i østre Moland, Øiestad og Heigrefos tilsammen 151 Koppesyge, hvoraf 6 døde. Af disse vare 25 Børn under 15 Aar, af hvilke 19 vaccinerede og over 9 Aar gamle, 6 uvaccinerede fra ½ til 1½ Aar gamle; disse sidste vare alle stærkt angrebne, og 1 af dem døde. De 5 Voxne, som døde, vare gamle, drikfældige, eller forøvrigt svækkede Individer. For 128 af de 151 kunde Smitten paavises; somoftest havde de Angrebne opholdt sig en Time eller mere i koppesmittet Hus, i to Tilfælde udbrød Sygdommen i Huse, hvorhen Syges Tøi var bragt for at vadskes, i et Tilfælde blev Smitten ført ved en Mellemperson, som selv ikke blev syg, og en Gang syntes Smitten at være overført i længere Strækning gjennem Luften. Sengklæder og Halm, hvorpaa en Syg havde ligget, blev nemlig bragt ud og pidsket en Dag, da Vinden bar stærkt ned paa et omtrent 100 Alen borteliggende Hus, hvis Beboere paa det Strengeste havde undgaaet Samkvem med Syge; 14 Dage efter udbrød der Kopper i Huset. De heftigste Tilfælde viste sig at være de mest smitsomme, og især det Tidsrum, da Exanthemet stod paa det Høieste; de fleste af Tilfældene maatte udledes fra Smitte i dette Stadium; i to Tilfælde antoges Smitten erhvervet fra Syge i Prodromalstadiet. Paa den anden Side havdes ogsaa Exempler paa, at Sygdommen smittede lige indtil de sidste Levninger af det indtørrede Udslet vare forsvundne. Der angrebes 3 Individer, som angave allerede som Børn at have lidt af Børnekopperne (Holstad). Før Epidemilægens Ansættelse behandledes i og omkring Arendal af en Læge 110 Koppesyge, deraf 13 uvaccinerede Børn, af hvilke 4 døde. Denne Læge meddeler om Epidemien Følgende: I de dødelige Tilfælde vare Kopperne konfluerende, fyldtes sparsomt med en i Begyndelsen serøs, senere skiddenfarvet, tynd, blodig Vædske, de vare fladere, slappere, af en skidden, bleg Farve; kun en Syg med dette Slags Exanthem kom sig, han var ikke fri for Skorper før over 3 Maaneder efter Sygdommens Udbrud. Han mener at have observeret 3 Tilfælde uden Exanthem, idet der hos Personer, der pleiede Koppesyge, indfandt sig stærk Feber forbundet med de karakteristiske Rygsmerter men intet Exanthem. Vaccinerede Børn og yngre Mennesker angrebes i Regelen meget let, ikke revaccinerede Gamle haardt. Revaccinationens Nytte under denne Epidemi forekom ham saa paatagelig, at han tror at kunne udtale, at paabuden Revaccination mellem 15 og 20 Aars Alderen vilde betage Koppeepidemier deres Betydning (P. Blich). I Anledning af Epidemien vaccineredes og revaccineredes i stor Udstrækniug. Flere Læger antage, at en Del Tilfælde ikke ere bleven anmeldte paa Grund af Sygdommens Mildhed.

Skarlagensfeber forekom i dette Aar kun ganske enkeltvis, ialt er anmeldt 9 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald fornden 1 paa Dødslisten opført fra Arendal uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 2 Døde, (i foregaaende Aar 250 Behandlede, 26 Døde).

Mæslingeepidemien fra 1867 fortsatte sig i 1ste Halvaar af 1868, men var noget mindre udbredt, undtagen i Sætersdalen, hvor den i Bygland var meget almindelig (omtrent 300 Angrebne). Ialt anmeldtes som behandlede 338 Tilfælde med 11 Dødsfald foruden 15 paa Dødsangivelserne opførte Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, af disse falde 2 paa østre, 5 paa vestre Nedenæs, 2 paa Evjes og 6 paa Sætersdalens Distrikt. En af de Døde var en Barselkone, der fik Exanthem 5te Dag og døde 9de Dag i Barselsengen (F. Vogt). (I foregaaende Aar anmeldtes 747 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald). Fra østre og vestre Nedenæs anføres Bronchit og Pneumoni som dødelige Complicationer. Forøvrigt kom som sædvanligt kun de færreste Tilfælde under Lægebehandling.

Af **Rosen** opgives ialt 70 Behandlede uden Dødsfald, (i foregaaende Aar 99 og 1 Død).

Kighoste optraadte i de fleste Lægedistrikter dels samtidigt med, dels lige efter Mæslingeepidemien; af behandlede Tilfælde er ialt anmeldt 578 med 54 Dødsfald foruden 23 paa Dødslisterne opførte uden det tilsvarende Antal Behandlede, af hvilke sidste 1 i østre, 18 i vestre Nedenæs og 4 i Arendal og Omegn. (I foregaaende Aar behandledes 143 og døde 15). Fra vestre Nedenæs skildres Sygdommen som temmelig haardnakket; i Arendal skyldtes de fleste dødelige Tilfælde Kramper eller Hjernelidelse.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** bleve 50 Syge behandlede, af hvilke 3 døde, desuden er opført paa Dødslisten 1 Dødsfald fra østre Nedenæs, ialt altsaa 4 Døde. (I foregaaende Aar 87 Behandlede og 6 Døde).

Af **Strubehoste** opgives 9 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald foruden 2 paa Dødslisterne opførte, 1 i Aamlid og 1 i Arendals Omegn, ialt altsaa 3 Dødsfald af Strubehoste.

Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde, hvoraf er anmeldt 1 190 behandlede Tilfælde med 24 Dødsfald, synes at have optraadt mindre hyppigt end i det foregaaende Aar, da der anmeldtes 1 902 Tilfælde med 18

Døde. 391 af de Syge kunne med Bestemthed sees at have lidt af akut Bronchit, af disse døde 21.

Af **Lungebetændelse** er anmeldt 270 behandlede Tilfælde med 46 Dødsfald, desuden opføres fra østre Nedenæs 1 Død, fra Arendal og Omegn 4, fra vestre Nedenæs 3, fra Aamlid 1 og fra Sætersdalen 1 uden det tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 56 Dødsfald. (I foregaaende Aar anmeldtes 467 Tilfælde med ialt 82 Dødsfald).

For **Pleurit** omtales som behandlede 58 Syge, hvoraf 3 døde.

Af **Hjernebetændelse** er anmeldt ialt 57 behandlede Tilfælde med 47 Dødsfald. Paa Lægernes Dødslister sees Hjernebetændelse opført som Dødsaarsag hos 42, tuberkuløs Meningit hos 4, Spinalmeningit hos 1 og Kramper i Børnealderen hos 11, af hvilke tilsammen 58 Dødsfald 9 komme paa østre Nedenæs, 17 paa Arendal og Omegn, 25 paa vestre Nedenæs, 3 paa Aamlid, 3 paa Evje og 1 paa Sætersdalens Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. For Gigtfeber behandledes 54, hvoraf ingen døde. Kronisk Rheumatisme siges fra Evje og Sætersdalen at forekomme meget ofte, fra østre Nedenæs at være sjeldnere end før (Scheen). Af 7 Læger behandledes herfor ialt 90 Syge, hvoraf 11 Børn.

Af de for **Koldfeber** opførte 29 Tilfælde iagttoges omtrent Halvparten hos Sømænd, der vare hjemkomne fra Udlandet.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** anmeldtes tilsammen 705 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald, af hvilke 151 vare Cholera nostras. Denne Sygdom herskede epidemisk i Juli og August i østre Nedenæs fornemlig blandt Børn. Foruden de 11 Døde findes opført paa Dødslisterne 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, nemlig 1 fra Arendals Omegn og 3 fra vestre Nedenæs, ialt altsaa 15 Døde. 1 af disse var en Barselkone.

Veneriske Sygdomme. For Syphilis indkom paa Arendals Sygehus 13 Personer, 8 Mænd og 5 Kvinder, 2 Kvinder vare tilbageliggende fra foregaaende Aar; 10 af de Syge udgik helbredede, 5 vare ved Aarets Udgang tilbageliggende, 3 af Mand-, 2 af Kvindekjøn. Det samlede Antal Forpleiningsdage udgjorde 990, og Middeltallet af Forpleiningsdage for de Helbredede var 72. Tilfældenes Art er ikke opgivet.

Paa Østerrisørs Sygehus behandledes ingen Syphilitiske. Udenfor Sygehus kom 50 nye Tilfælde under Lægebehandling, 11 i østre Nedenæs, 10 i Arendal med Omegn og 29 i vestre Nedenæs. Af 48, for hvem Kjønnet er opgivet, vare 43 Mænd, 5 Kvinder, af 44, for hvem Alder er opgivet, vare 6 under 15 Aar, 38 Voxne. Af 44, for hvem Sygdommens Beskaffenhed er opgivet, lede 28 af primære, 12 af sekundære, 3 af tertiære Tilfælde, 1 led af hereditær Syphilis, denne døde. For Gonorrhoe og Urethrit behandledes 91 Personer, hvoraf 6 i østre Nedenæs, 64 i Arendal med Omegn og 21 i vestre Nedenæs. Kjøn og Alder er opgivet for 89, nemlig 85 Mænd og 4 Kvinder, alle over 15 Aar. En stor Del af Tilfældene saavel Syphilis som Gonorrhoe vare erhvervede i Udlandet af Sømænd.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.											
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).				Østre Nedenæs.		Arendal med Omegn.		Vestre Nedenæs.		Aamlid.		Evje.		Sætersdalen.	
											Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.
Fnat	139	137	66	71	130	72	58	-	-	10	30	-	45	-	64	-	-	-	-	-	-	-
Skurv	2	2	1	1	2	-	2	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	196	196	100	96	189	150	39	1	2	11	45	1	48	-	103	-	-	-	-	-	-	-
Rachit	22	22	15	7	22	22	-	-	-	6	1	-	4	-	15	-	-	-	-	-	2	-
Svindsot	240	235	116	119	234	26	208	112	145	15	54	21	55	28	117	55	5	3	5	5	4	-
Kræft	17	17	7	10	17	-	17	6	8	7	6	1	6	1	5	4	-	-	-	-	-	-
Vatersot	49	47	27	20	42	3	39	8	20	10	16	2	9	3	12	1	-	-	7	2	5	-
Blegsot	350	350	11	339	315	25	290	-	-	14	60	-	101	-	187	-	-	-	-	-	2	-
Menstruationsuordener	22	22	-	22	16	-	16	-	-	5	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	805	800	314	486	702	44	658	-	1	15	153	-	242	-	321	1	5	-	9	-	75	-
Ormesygdomme	103	103	43	60	93	80	13	-	-	6	10	-	30	-	63	-	-	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	5	5	4	1	5	-	5	-	-	2	2	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-

Fnat siges nu at være sjelden i østre Nedenæs, derimod almindelig i Evje og Sætersdalen. Af andre Hudsygdomme er anmeldt 83 behandlede Tilfælde af Eczem og Psoriasis tilsammen, samt 1 Tilfælde af Lupus.

Foruden det ovenanførte dødeligt endende Tilfælde af **Kjertelsyge** kjendtes et Dødsfald heraf i østre Nedenæs.

I Sætersdalen siges Kjertelsygdomme at forekomme sjelden, maaske paa Grund af den gode Ventilation i Beboelsesrummene (I. C. Lund).

Svindsot. Følgende Tabel viser Antallet af Behandlede og Døde i de enkelte Lægedistrikter samt Forholdet mellem Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager.

Lægedistrikt.	Ialt behandlede Tilfælde.	Deraf døde.	Ialt opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Østre Nedenæs	54	21	25	157	15,8
Arendal med Omegn	55	28	36	196	18,3
Vestre Nedenæs	117	55	67	249	26,9
Aamlid	5	3	3	31	9,7
Evje	5	5	5	25	20,0
Sætersdalen . .	4	-	9	43	20,9
Nedenæs Amt .	240	112	145	701	20,7

For **Kræft** sees foruden de ovenanførte Tilfælde og Døde opførte som døde 1 i vestre Nedenæs og 1 i Arendals Omegn; for 4 Dødes Vedkommende er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig hos 2 i Mavesækken, hos 1 i Brystkjertelen og hos 1 i Hjernens Hinder.

Af **Vatersot** og Brights Nyresygdom ere anmeldte ialt 20 Dødsfald, nemlig 15 af Vatersot og 5 af Brights Sygdom; af de 12 Døde, som ikke ere opførte paa ovenstaaende Liste over de behandlede kroniske Sygdomme, ere 4 anmeldte fra østre Nedenæs, 1 fra Arendal med Omegn og 7 fra vestre Nedenæs Distrikt.

Blegsot og Anæmi siges at forekomme hyppigt. For Menstruationsuordener angives behandlede 22 og for Hysteri 59 Syge.

Cardialgi og **kronisk Gastrit** omtales som almindelige fra de fleste Steder. Paa Dødslisterne er opført 1 Tilfælde af kronisk Gastrit fra vestre Nedenæs. Stærk Misbrug af Kaffe antages at være en hyppig Aarsag i Sætersdalen (I. C. Lund).

Af de for **Ormesygdomme** behandlede 103 Personer havde 1 Bændelorm (Tænia solium).

De for **Drankersygdomme** behandlede 5 Syge lede alle af Drankergalskab og helbrededes.

For forskjellige **Øiensygdomme** behandledes af en Læge i Arendal 175 Personer.

Sindssygdomme. Af nye Tilfælde behandledes 39, hvoraf 2 endte dødeligt, desuden nævnes fra Sætersdalen 2 Dødsfald af Sindssygdom. For 31 af de Syge er Formen opgivet: 23 lede af Melancholi, 2 af Mani, 2 af Dements, 1 af Paralysis generalis, 2 af Idioti og 1 af Epilepsi. For 12 er Udfaldet opgivet: 6 helbrededes, 4 bedredes og 2 døde, en Maniacus under Symptomer af Meningit og en Melancholicus, der begik Selvmord. 2 Syge indsendtes til Gaustad Asyl. 12 vare hjemmehørende i østre Nedenæs, 3 i Arendals Omegn, 13 i vestre Nedenæs og 11 i Evje Distrikt. I østre Nedenæs Distrikt forpleiedes 18 Sindssyge for privat Regning. For Amtskommunens og Fattigvæsenernes fælles Regning forpleiedes i Asyler 29 og hos Private 72, hvoraf 28 Mænd og 44 Kvinder med en samlet Udgift af 7 100 Spd.; Amtskommunens Andel deraf var 5 680 Spd. og dens samlede Udgifter til Medicinalvæsenet 8 198 Spd.

Af **sjeldne Tilfælde** omtales en Cellevævsbetændelse i Bækkenet rundt Vagina og Rectum med Perforation af Mellemvæggen, bevirket ved et større Pessarium, som ved en Forglemmelse var bleven liggende uden Fornyelse i 30 Aar. Det opdagedes ved Exploration høit oppe i Fundus vaginæ, liggende aldeles fast, saa det ikke lod sig udtrække, før det var bleven knust med en stærk Polyptang; derefter dannede der sig store gangrænøse Abscesser omkring Anus og Labia majora med stinkende ichorøst Pus, hektisk Tilstand og paafølgende Død (F. Vogt). En Læge i Arendal omtaler 2 Tilfælde af Atresia vaginæ; det ene hos en 25aarig, for 1½ Aar siden gift Kone, som i flere Aar jevnligt havde havt Smerter i Ryggen og Underlivet med Følelse af Udspænding og Cardialgi. Ildebefindendet indfandt sig i bestemte Perioder, hvorunder Underlivet for hver Gang tiltog i Omfang. Livmodergrunden fandtes noget ovenfor Navlen og Vagina var tilsluttet af en stærkt udspilet Membran, der ved Tryk paa Uterus gav Fluktuation, og ved hvis Spaltning udtømtes henved et Par Potter tykt, tjæreagtigt Blod. Senere har hun befundet sig vel. Det andet Tilfælde var hos en 28aarig Kone, gift i 6 Aar. Den omtrent 3″ lange Vagina endte her i en Blindsæk og nogen Uterus kunde ikke føles. Samme Læge iagttog et Tilfælde af medfødt Deformitet. Den høire Underextremitet bestod kun af Foden, der artikulerede med et omtrent 1″ langt kantet, fladt Ben, som atter artikulerede med Bækkenet. Barnet skal senere være dødt (P. Blich).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes af Lægerne udenfor Sygehus: 2 Operationer for Brok, begge med dødeligt Udfald, 1 Underbinding af Arteria cruralis med heldigt Udfald, 1 Borttagelse af Kræft i Tungen, 2 af Læbekræft, 2 Operationer for Hareskaar, Borttagelse af 2 Næsepolyper, 2 Teleangiektasier, 1 Sæksvulst, 1 Talgsvulst, 1 fibrøs Svulst i Skeden, 1 Gang af Tonsillerne, 1 Gang af Uvula, 2 Operationer for indgroede Negle, 1 for Phimose, 1 Gjennemskjæren af Sphincter ani, 7 Gange Paracentese af Underlivet hos 3 forskjellige Individer, 6 Punktioner af Vandbrok samt flere Amputationer og Exartikulationer af Fingre

og Tæer. En Læge i Arendal udførte 30 forskjellige Øienoperationer, deraf 10 Iridektomier, 1 Discision og 3 Extractioner af Cataract, 12 Weberske Taareveioperationer, 1 Operation for Staphyloma corneæ, 1 Borttagelse af et Chalazion, 1 af en Sæksvulst paa Øielaaget og 1 Operation for Synechia anterior.

Følgende 24 **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 17 Tangforløsninger, Indikationerne opgives saaledes: Vemangel eller Vesvækkelse hos 8, smertefulde Veer og Fare for Fosterets Liv hos 3, Bækkensneverhed og Barselkrampe, hver hos 1, og langsom Fødsel uden Fremgang hos 4. Udfaldet var for 16 Koner heldigt, 1 døde 8de Dag i Barselsengen af før Forløsningen opstaaet Bristning af Livmoderen; samtlige Børn forbleve ilive. 1 Vending paa Grund af Tverleie, Konen døde af Phlegmasia alba dolens. 1 Vending, Perforation og Kephalotripsi paa Grund af Bækkensneverhed, Konen kom sig (I. F. Thaulow). 1 Nedbringelse af en Fod og Udtrækning, hvor Sædet stod over øverste Aabning i 2 Døgn uden Fremgang i Fødselen, Udfaldet for Konen ikke opgivet, Fosteret var dødt. 1 Udtrækning ved Sædeleie, da Fosterets Liv var i Fare, Udfaldet uopgivet. 3 Forløsninger af Moderkagen, hvoraf en Gang paa Grund af Blødning, Udfaldet var heldigt for 2 af Konerne, for en er det uopgivet. Af Operationerne udførtes 6 i østre, 10 i vestre Nedenæs, 4 i Arendal med Omegn (3 udenfor Byen), 1 i Aamlid, 1 i Evje og 2 i Sætersdalens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Østre Nedenæs	820	619	5	110	146	4	15
Arendal	114	118	-	29	22	6	10
Vestre Nedenæs	732	594	3	133	132	3	26
Aamlid	164	148	-	38	45	-	6
Evje	163	118	2	20	27	-	5
Sætersdalen . .	138	82	-	21	9	-	6
Nedenæs Amt	2 131	1679	10	351	381	13	68

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 65.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 452 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 78,8. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 16,9 pCt. af samtlige Fødte og 21,5 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 22,7 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 44,2 pCt. af samtlige Døde. Paa Presternes Lister findes opførte 13 døde Barselkoner; Lægerne meddele Oplysning om Dødsaarsagen hos 12 paa Barselseng Døde, nemlig af Barselfeber 6, af Diarrhoe, Barselkrampe, Barselmani, Phlegmasia alba dolens, Livmoderbristning og Mæslinger, af hver 1.

Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 701 eller 43,4 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 614). De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (145), Kighoste (77), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 58), Lungebetændelse (56), Nervefeber (40), Kopper (28), Mæslinger (26) akut Bronchit (21), Alderdomssvaghed (20) og Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 20).

Veirliget. Vinteren var temmelig kold, Vaaren kom tidligt, Sommeren var varm og saa tør, at der paa flere Steder opstod Vandmangel. Høsten var i Begyndelsen regnfuld, senere mild og behagelig. Aarsvæxten var dels som i et Middelsaar, dels noget under.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** skildres i det Hele som ganske gode. En Læge i vestre Nedenæs (Uchermann) klager over overdreven Aareladning i Landdistrikterne, Stadsfysikus i Arendal over stor Drikfældighed. Om Forholdene i Sætersdalen findes i Anhanget indtaget en Beskrivelse af Distriktslæge I. C. Lund.

Fattigsygepleien besørgedes i Østerrisør af en By- og Fattiglæge, der behandlede 85 fattige Syge med en Medicinudgift af 135 Spd. 76 Skill. Distriktslægen i østre Nedenæs behandlede i Gjerestad og Søndeled, Dybvaag og Holt 35 fattige Syge med en Medicinudgift af 65 Spd. 109 Skill. En Privatlæge i Tvedestrand behandlede 32 fattige Syge, hvoraf 15 i Ladestedet, 16 i Holt og 1 i Dybvaag. I Arendal behandlede Stadsfysikus, der besørger Byens Fattigsygepleie, 202 Syge i Hjemmet og 21 paa Sygehus. En Læge i Arendal behandlede i Tromø 132 fattige Syge med en Udgift til Medicin af omtrent 90 Spd. Distriktslægen i vestre Nedenæs behandlede i Grimstad 51, i Fjære, Landvik, Eide, Øiestad og Froland 120, tilsammen 171 fattige Syge. En Privatlæge i Lillesand behandlede i Ladestedet 40, i vestre Moland, Birkenæs, Høivaag og Heigrefos 99, tilsammen 139 fattige Syge. I de øvrige 3 Lægedistrikter besørgedes Fattigsygepleien af vedkommende Embedslæger, Antallet af Behandlede var i Aamlid 11, i Evje 30 og i Sætersdalen 24. Fra vestre Nedenæs klages over utilstrækkelig Jordemoderhjelp.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i østre Nedenæs 11, nemlig i Østerrisør et, i Tvedestrand, Gjerestad, Dybvaag, Holt og Søndeled, i hvert to; i Arendal 6 Møder, i vestre Nedenæs 12, nemlig i Grimstad, Lillesand,

vestre Moland, Øiestad og Høivaag, i hvert to, i Landvik og Heigrefos, i hvert et; i Aamlid 4 Møder, nemlig i Aamlid og Vegarsheien, i hvert to; i Evje 10, nemlig i Hordnæs og Iveland fire, i Evje og Vegusdal tre, i Aaseral tre, i Sætersdalen to, begge i Bygland; hvorhos 2 Foredrag af Distriktslægen afholdtes i Bykle Sogn af Valle. I alle Sundhedskommissioner vedtoges Forholdsregler i Anledning af Koppeepidemien. I Arendal og Lillesand behandledes Hygiænen i Skolerne; i førstnævnte By besluttedes midlertidigt oprettet Isoleringslokale for Koppesyge bibeholdt ogsaa i Fremtiden til Epidemilokale. I østre Nedenæs holdtes Foredrag blandt Andet over Luften og Respirationen; i vestre Nedenæs forhandledes om Sundhedsvedtægter, om Ansættelse af en Jordemoder i Landvik; i Aamlid om Hensigtsmæssigheden af autoriserede Sundhedsforskrifter, hvilke man fandt ikke for Tiden at burde binde sig til; i Evje inddeltes Distriktet i Kredse med Tilsynsmænd for 2 Aar ad Gangen; i Sætersdalen om epidemiske Sygdomme, Tæring, Dødeligheden blandt Spædbørn i Forbindelse med Foredrag over Børnepleien. I Evje og Sætersdalen sees samtlige Medlemmer af Kommunebestyrelsen ogsaa at være Medlemmer af Sundhedskommissionen. Ved Foredragene i Bykle Sogn i Sætersdalen vare omtrent 50 Personer tilstede foruden Medlemmerne.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i østre Nedenæs Distrikt . .	728
i Arendal	153
i vestre Nedenæs Distrikt . .	616
i Aamlids — . .	190
i Evjes — . .	161
i Sætersdalens — . .	150
tilsammen	1 998.

Antallet af Revaccinerede er for østre Nedenæs opgivet til 7 346, for Aamlid 948, for Sætersdalen 86, for Arendal omtrent 1000; fra vestre Nedenæs er anført, at en Mængde revaccineredes, Antallet er ikke opgivet.

4 retsmedicinske Forretninger udførtes, nemlig 2 Undersøgelser af Tiltaltes Sindstilstand, 1 Synsforretning over et Barnelig, til Afgjørelse af hvorvidt det antoges dødt af Slag, samt en Obduktionsforretning over en Pige, død af Fractura basis cranii. 3 af Forretningerne forefaldt i vestre, 1 i østre Nedenæs.

Af **Sygehuse** findes i Amtet 2, nemlig Østerrisørs og Arendals Bys Sygehus. I Grimstad kunne Lægerne indlægge Syge til Forpleining hos en Privatmand mod en daglig Betaling af 48 Skill. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde.

	Arendals Sygehus.	Østerrisørs Sygehus.
Febre	36	-
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne.	7	2
Kroniske — —	3	2
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	3	1
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	4	-
Kroniske — —	3	-
Sygdom i Urinveiene	-	1
Læsioner	6	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera . . .	4	-
Ben- og Ledsygdomme	2	1
Øiensygdomme	10	-
Syphilis	13	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	5	1
Hudsygdomme	4	-
Tilsammen	100	11

Af **Badeindretninger** findes en Søbadeanstalt i hver af Byerne Østerrisør, Tvedestrand, Arendal og Grimstad, i Arendal ogsaa en Indretning for varme Bade; langs Kysten haves mange private Søbadehuse.

Amtet har 5 **Apotheker**, der samtlige visiteredes, Arendals 2 Gange, den ene paa Grund af en ny Eiers Overtagelse af Apotheket. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Østerrisør af en Discipel, i Tvedestrand af en Medhjælper, i Arendal af 2 Medhjælpere, i Grimstad af 2 Disciple og i Lillesand af en Medhjælper.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 1 Tandlæge, 19 Jordemødre og 25 Hjelpevaccinatører.

1. Østre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Østerrisør, en i Tvedestrand; desuden boede Distriktslægen i Aamlid inden dette Distrikt; 6 Jordemødre, hvoraf 2 i Østerrisør, foruden en ansat for østre Moland, der boede i Arendal; 8 Hjelpevaccinatører.
2. Arendals Stadsfysikat: 5 Læger, 1 Tandlæge, 2 Jordemødre.
3. Vestre Nedenæs Distrikt: 4 Læger, hvoraf to i Grimstad, en i Lillesand, en i Øiestad, der ikke praktiserer; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Aamlids Distrikt: 1 Læge, boende paa Næs Jernværk i Holt; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Evjes Distrikt: 1 Læge, boende i Evje; 2 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Sætersdalens Distrikt: 1 Læge, boende i Bygland, 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.

X. Lister og Mandals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 49,17 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 73 785 Indbyggere. Det er inddelt i følgende Lægedistrikter:

1. Christiansands Stadsfysikat (0,13 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Christiansand . . .	med	10 876	Indb.

2. Mandals Lægedistrikt (17,38 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Mandal	med	3 842	Indb.
Herrederne Tveit	-	1 471	—
Oddernæs	-	3 473	—
Vennesland	-	1 103	—
Øvrebø og Hægland .	-	1 829	—
Søgne	-	3 386	—
Halsaa og Hartmark	-	3 015	—
Holme	-	1 561	—
Øslebø og Løvdal . .	-	2 074	—
Finsland	-	888	—
Bjelland og Grindem .	-	1 961	—
Søndre Undal . . .	-	4 672	—
Nordre — . . .	-	2 072	—
tilsammen		31 347	Indb.

3. Lyngdals Lægedistrikt (8,51 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Farsund	med	1 416	Indb.
Herrederne Vanse	-	5 754	—
Herod	-	2 437	—
Lyngdal	-	5 046	—
Hægebostad	-	2 107	—
tilsammen		16 760	Indb.

4. Flekkefjords Lægedistrikt (12,06 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Flekkefjord	med	1 622	Indb.
Herrederne Næs og Hiterø . . .	-	3 799	—
Kvinesdal	-	3 927	—
Fjotland	-	1 079	—
Bakke	-	2 561	—
tilsammen		12 988	Indb.

Siredalens Herred (11,09 n. □ M.) med 1 814 Indbyggere, er midlertidigen henlagt til Soggendals Lægedistrikt i Stavanger Amt.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele som god overalt undtagen i Christiansands Stadsfysikat, hvor Sygeligheden var meget stor; (33 pCt. af Befolkningen søgte Lægehjelp, foruden at en hel Del Tilfælde især af Mæslinger og Kighoste ikke kom under Lægebehandling.) Nervefeber, Børnekopper, Mæslinger og Kighoste optraadte i samtlige Distrikter, men vandt intetsteds synderlig Udbredelse; katarrhalske Tilfælde forekom noget sjeldnere end i foregaaende Aar.

Dødeligheden var stor; den udgjorde 21,2 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte (74,625 Mennesker). De Dødes Antal beløb sig til 1 580, hvilket er 1,5 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 556 eller 20,9 p. m. af den beregnede Folkemængde, 7 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 485, og 12,4 pCt. mere end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 405.

Om de **epidemiske Forholde** se Tabellen paa næste Side.

Nervefeber, hvoraf anmeldtes 183 behandlede Tilfælde med 25 Dødsfald foruden 2 Døde uden tilsvarende Antal Behandlede i Lyngdals Lægedistrikt, var i dette Aar noget hyppigere end i det foregaaende, da der anmeldtes 157 behandlede Tilfælde med 32 Dødsfald. Sygdommen optraadte dels ganske enkeltvis dels i mindre Epidemier uden nogetsteds at vinde synderlig Udbredelse. Karakteren er kun omtalt fra Siredalen, hvor det heder, at Abdominal- og Cerebraltyphus forekom omtrent lige hyppigt.

Af **Barselfeber** er anmeldt 27 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald, foruden 1 Dødsfald fra Christiansands Omegn, hvor Konen var død 11 Dage efter besværlig Vending og Udtrækning af Fosteret. Desuden nævnes fra Christiansand 1 Tilfælde af Barselmani, der helbrededes, og fra Flekkefjord 2 Tilfælde af Barselkrampe med dødeligt Udfald.

Børnekopper optraadte ogsaa i dette Aar i samtlige Distrikter, men i smaa og begrændsede Epidimier; ialt behandledes 79 Tilfælde med 4 Dødsfald (i foregaaende Aar 76 med 6 Dødsfald). Til Christiansand indførtes Sygdommen gjentagne Gange ved Bønder, som dels ligefrem dels ad Omveie vare smittede fra Arendal; den optraadte saaledes her i flere smaa af hinanden uafhængige Epidemier, hvis videre Udbredelse hver Gang hindredes ved Isoleren og Desinfektion af de Syges hele Husstand. I Mandals Lægedistrikt behandledes af Distriktslægen paa

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf Døde.														Christiansands Stadsfysikat.		Mandals Lægedistrikt.		Lyngdals —		Flekkefj. —		Siredalens Herred.	
																Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Nervefeber	183	25	152	12	4	9	5	3	4	4	13	28	20	27	23	51	7	21	6	41	4	47	4	23	4
Simpel Feber . .	146	-	144	15	13	12	16	10	9	10	10	14	9	10	16	104	-	28	-	14	-	-	-	-	-
Barselfeber . .	27	6	27	7	2	3	2	4	-	3	-	2	2	-	2	12	2	9	-	-	-	6	4	-	-
Børnekopper . . .	79	4	79	1	1	8	4	5	17	8	21	2	3	1	8	48	4	21	-	3	-	7	-	-	-
Vandkopper . . .	26	-	26	-	-	1	5	-	3	4	2	1	-	5	5	10	-	12	-	4	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber .	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	351	9	351	141	71	30	21	54	21	11	1		1	-	-	228	7	42	1	41	1	40	-	-	-
Rosen	34	-	31	3	4	2	3	3	6	1	-	3	1	1	4	16	-	13	-	2	-	3	-	-	-
Kighoste	221	9	221	6	4	13	5	13	7	6	36	40	36	35	20	147	7	26	-	40	2	8	-	-	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	46	8	46	2	14	1	-	1	1	1	-	9	7	2	8	18	3	24	5	4	-	-	-	-	-
Strubehoste . . .	16	8	16	5	4	-	1	-	-	-	-	-	3	2	1	8	4	5	3	3	1	-	-	-	-
Kusma	9		9	2	1	1	1	-	1	-	-	3	-	-	-	6	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tifælde	1048	21	1042	89	112	175	155	89	58	33	55	32	58	91	95	759	16	219	3	70	2	-	-	-	-
Lungebetændelse	257	35	257	22	27	39	54	34	15	4	8	2	6	18	28	163	23	64	8	11	1	19	3	-	-
Pleurit	19	3	11	2	-	2	1	1	1	-	2	-	-	2	-	-	-	17	3	2	-	-	-	-	-
Gigtfeber	50	-	50	5	7	6	3	2	4	5	1	3	5	5	4	35	-	15	-	-	-	-	-	-	-
Koldfeber	9	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	3	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	732	8	732	28	16	34	31	26	58	120	264	78	30	23	24	568	7	94	1	70	-	-	-	-	-
Blodgang	2	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	3259	136	3200	340	281	336	307	245	205	210	413	220	181	223	239	2176	80	619	30	311	11	130	11	23	4

forskjellige Steder tilsammen 15 Tilf. og af 2 Privatlæger 11 Tilf. i Holme Sogn, til hvilket sidste Sted Sygdommen bragtes ved Veiarbeidere fra Arendal. Til Hiterø i Flekkefjords Distrikt overførtes Sygdommen i Slutningen af 1867, ogsaa fra Arendal; efter Gjennemførelse af de samme Forholdsregler ophørte ogsaa der Epidemien snart. Af de i Christiansand angrebne 48 Syge vare 17 under 15 Aar og deraf 3 uvaccinerede.

Af **Skarlagensfeber**, hvoraf i foregaaende Aar anmeldtes 178 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald, er i dette Aar kun opført 4 Tilfælde.

Mæslinger sees af Lægernes Beretninger at have været meget udbredte; men som sædvanligt kom de fleste Syge ikke under Lægebehandling; ialt er anmeldt 351 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald foruden 1 Dødsfald af en Ubehandlet i Mandals Lægedistrikt (i foregaaende Aar 336 Behandlede og ialt 8 Dødsfald).

Kighoste forekom ogsaa mere eller mindre udbredt i alle Lægedistrikter; ialt er opført 221 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald (i foregaaende Aar 84 Tilfælde og ialt 10 Dødsfald).

For **diphtherisk Svælgbetændelse** bleve 46 Syge behandlede, af hvilke 8 døde (i foregaaende Aar 46 med 6 Døde)

Af **Strubehoste** er anmeldt 16 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald (i foregaaende Aar 13 med 3 Dødsfald).

Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde, hvoraf er anmeldt 1 048 behandlede Tilfælde med 21 Dødsfald, alle foraarsagede af akut Bronchit, optraadte noget sjeldnere end i foregaaende Aar (da der anmeldtes 1 556 Tilfælde med 14 Døde). Fra Christiansand anføres, at de Bronchiter, der opstode efter Mæslinger, vare meget heftige og ofte dræbende (S. Heyerdahl).

Lungebetændelse forekom med omtrent samme Hyppighed som foregaaende Aar (257 behandlede Tilfælde med 35 Dødsfald i 1868, 285 med 40 i 1867).

Af **Hjernebetændelse** er af Lægerne opgivet 11 behandlede Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt; paa Lægernes Dødslister ere opførte 25 Dødsfald af simpel, 5 af tuberkuløs Meningit samt 22 af Kramper i Børnealderen, af hvilke tilsammen 52 Dødsfald 35 opgives fra Christiansand, 7 fra Mandals, 3 fra Lyngdals og 7 fra Flekkefjords Distrikt.

Gigtfeber er anmeldt at være behandlet i 50 Tilfælde

og kronisk Rheumatisme i 309; Kjøn og Alder er opgivet for 269 af disse sidste, nemlig 123 Mænd og 146 Kvinder, hvoraf 5 Børn, 264 Voxne.

Diarrhoe og **Cholera nostras** optraadte hyppigt i samtlige Distrikter, fornemmelig mod Slutningen af Sommeren og i Høstmaanederne; ialt er anmeldt 732 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald foruden 15 paa Dødslisterne opførte Døde, alle fra Christiansand, tilsammen altsaa 23 Døde. (I det foregaaende Aar anmeldtes 371 Behandlede og ialt 8 Døde.)

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser Antallet af de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne lede af				Udgaaede			Tilbageliggende ved Aarets Udgang.	Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Det gjennemsnitlige Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære Tilfælde.	sekundære —	tertiære. —	medfødte —	helbredede	i Bedring.	døde.			
Christiansands Bys Sygehus	2	2	-	20	10	10	5	15	-	-	13	2	-	7	901	60
Christiansands Garnisonssygehus . . .	-	-		1 *)	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	166	166
Amtssygehuset i Flekkefjord	-	-	-	4	2	2	2	-	1	1	2	1	-	1	658	219
Tilsammen	2	2	-	25	13	12	7	15	1	1	16	3	-	8	1 725	

Udenfor Sygehus behandledes 42 Tilfælde af Syphilis, hvoraf 21 primære og 21 sekundære; af de Syge vare 29 Mænd, 13 Kvinder, alle over 15 Aar, 21 vare fra Christiansand, 16 fra Mandals, 4 fra Lyngdals og 1 fra Flekkefjords Lægedistrikt. Af Gonorrhoe og Urethrit er opført 88 behandlede Tilfælde hos 75 Mænd, 13 Kvinder, hvoraf 49 fra Christiansand, 22 fra Mandals, 14 fra Lyngdals og 3 fra Flekkefjords Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Lægeberetningerne ved Udgangen af 1867 4, 2 Mænd og 2 Kvinder, alle Voxne, hjemmehørende 1 i Christiansand, 1 i Lyngdals og 2 i Flekkefjords Distrikt. I heromhandlede Aar var hverken Til- eller Afgang. Paa de af Overlægen for den spedalske Sygdom udarbeidede Tabeller for 1868 er den ene Spedalske fra Christiansand ikke opført.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.							
			Mandkjøn.	Kvindekjøn.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).				Chr.sands Stadsfysikat.		Mandals Lægedistr.		Lyngdals —		Flekkefj.s —	
											Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Fnat	48	48	29	19	48	31	17	-	-	6	31	-	8	-	9	-	-	-
Skurv	8	8	3	5	8	6	2	-	-	2	-	-	-	-	1	-	7	-
Kjertelsyge og Rachit	316	316	164	152	316	269	47	8	9	9	193	6	86	2	37	-	-	-
Svindsot	347	347	155	192	347	27	320	84	91	9	174	58	131	12	42	14	-	-
Kræft	22	18	8	10	18	-	18	10	12	6	7	6	9	3	2	1	4	-
Vatersot og Morbus Brighti	25	15	8	7	15	-	15	6	13	6	3	3	8	1	4	-	10	2
Blegsot	136	136	1	135	136	7	129	1	1	9	89	1	25	-	22	-	-	-
Menstruationsuordener	10	10	-	10	10	-	10	-	-	2	-	-	5	-	5	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	243	243	114	129	243	36	207	-	1	5	-	-	208	-	35	-	-	-
Ormesygdomme . . .	35	35	21	14	35	30	5	-	-	4	-	-	7	-	28	-	-	-
Drankersygdomme . .	14	14	14	-	14	-	14	1	1	7	6	1	5	-	-	-	3	-

*) Formen uopgivet.

Hudsygdomme. Foruden de opførte 48 Tilfælde af Fnat, hvilken Sygdom siges at være meget udbredt i de indre Sogne af Flekkefjords Lægedistrikt, og 8 af Skurv er anmeldt 18 behandlede Tilfælde af Eczem og 1 af Psoriasis.

Kjertelsygdom forekom hyppigt; deraf er anmeldt 316 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald foruden 1 Dødsfald af en Ubehandlet i Mandals Distrikt, ialt altsaa 9 Døde.

Af **Svindsot** er anmeldt 347 behandlede Tilfælde med 84 Dødsfald; paa Lægernes Dødslister ere opførte 91 Dødsfald af Svindsot eller 19,0 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede af Lægerne opgivne Dødsfald (477); i foregaaende Aar var Forholdet 99 af 461 eller 21,48 pCt.; i 1866 73 af 342 eller 21,34 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Christiansand	56	274	20,4
Mandal	19	110	17,2
Lyngdal	14	53	26,4
Flekkefjord	2	35	5,7
Siredalen af Soggendals Lægedistrikt .	-	5	
Lister og Mandals Amt	91	477	19,0

Foruden de opførte 22 behandlede Tilfælde af **Kræft** med 10 Dødsfald findes paa Dødslisten opført 2 Dødsfald, 1 fra Mandals og 1 fra Flekkefjords Lægedistrikt, ialt altsaa 12 Døde; for 9 af disse er Sygdommens Sæde angivet, nemlig Mavesækken og Brystkjertelen hver 2 Gange, Livmoderen, Endetarmen, Leveren, Ansigtet og Øienhulen hver 1 Gang.

Af **Vatersot** og **Brights Nyresygdom** er angivet 25 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald; paa Dødslisterne ere endvidere 7 Dødsfald opførte, 5 i Christiansand og 2 i Mandals Distrikt; af disse 13 Dødsfald sees 6 at være foraarsagede af Brights Sygdom.

For **Blegsot** behandledes i dette Aar 136 Tilfælde med 1 Dødsfald, for Hysteri 37 Kvinder i Mandals Lægedistrikt.

Af **kronisk Gastrit**, **Cardialgi** og **Dyspepsi** er tilsammen anmeldt 243 behandlede Tilfælde; af kronisk Gastrit er fra Lyngdals Distrikt opgivet 1 Dødsfald.

Drankersygdomme. Af de anmeldte 14 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald opføres 10 som Delirium tremens, 4 som Alcoholismus chronicus; den Døde led af Delirium tremens.

Af **Sindssygdomme** opføres 22 nye Tilfælde med 1 Dødsfald; Formen er opgivet for 10, nemlig Melancholi 8, Mani og Idioti, hver 1; det ene Tilfælde af Mani og 2 af Melancholi helbrededes, for de øvrige er Udfaldet uopgivet. Kjøn og Alder er opgivet for 21, nemlig 15 Mænd, 6 Kvinder, alle Voxne; 9 af de Syge vare fra Mandals, 13 fra Lyngdals Lægedistrikt. For Amtskommunens Regning forpleiedes i Asyler 15, i Sindssygekolonien i Christiansand*) 8 og i Hjembygderne 114. Af de udenfor Asyl Forpleiede vare 51 Mænd og 71 Kvinder. Som Dødsaarsag er Sindssygdom angivet 6 Gange, deraf Paralysis generalis 1 Gang, alle i Mandals Lægedistrikt. Amtskommunekassens Udgifter til de Sindssyge beløb sig til 4 900 Spd. 49½ Skill., til Medicinalvæsenet i det Hele 6 194 Spd. 59 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Trepanation af Hjerneskallen paa Grund af Fractur hos en Dreng, med heldigt Udfald (Kraft), 1 Borttagelse af Brystkjertelen paa Grund af Kræft, 1 Operation for Kræft i Øielaaget, 1 for Læbekræft, 2 for Haremund, 7 for Hydrocele, hvoraf de 4 radikale, 2 Borttagelser af Lipomer, 1 af en Ørepolyp og 1 Reklination af Lindsen.

Følgende 30 **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 21 Tangforløsninger; som Indikation opgives for 14 Vemangel eller Vesvækkelse, for 4 Bækkensneverhed, for 1 Barselkrampe og for 1 langsom Fødsel uden Fremgang; 19 Koner forbleve ilive, 2 døde, den ene af Barselfeber 3 Dage, den anden af Barselkrampe 3 Timer efter Forløsningen. Af de 21 Børn vare 3 dødfødte. 6 Vendinger, 4 Gange paa Grund af Tverleie, 1 Gang paa Grund af Barselkrampe, for den 6te er Indikationen ikke opgivet. 5 Koner overstode Barselsengen, 1 døde 11 Dage efter Forløsningen. 3 Perforationer**), hvoraf en formedelst forliggende Hoved med Haand og Fod ved Siden, Konen døde 20 Timer efter (Gundersen), to paa Grund af trangt Bækken, hvor Tang forgjæves var forsøgt, den ene Kone døde 2 Dage efter af Barselfeber (Kraft), den anden forblev ilive (Smith i Evje). Af Operationerne udførtes 16 af Læger i Christiansand, 5 i Mandals Lægedistrikt, 3 i Lyngdals og 6 i Flekkefjords.

*) Jfr. Direktør Sandbergs Beretning om denne i Generalberetningen for Gaustad Sindssygeasyl for 1868.

**) Den i Aarsberetningen for 1867 omhandlede Kvinde, hos hvem der udførtes en Perforation, og hvis senere Skjebne da ikke kjendtes, lider ifølge senere Meddelelse af en Vesico-Vaginalfistel.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1 - 15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Christiansands Stadsfysikat . .	362	284	1	77	65	5	17
Mandals Læge distrikt . . .	920	684	8	132	160	6	34
Lyngdals —	491	326	4	48	68	3	19
Flekkefjords-	410	240	-	55	35	6	15
Siredalens Herred af Soggendals Lægedistrikt . .	67	46	1	14	7	-	4
Lister og Mandals Amt . .	2 250	1 580	14	326	335	20	89

Omkomne paa voldsom Maade . . . . 47.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 670 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 70,2. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 15,1 pCt. af samtlige Fødte og 21,5 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 21,2 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 42,7 pCt. af samtlige Døde. — Foruden de af Presterne opførte 20 Døde paa Barselseng kunne af Lægernes Beretninger desuden 2 Koner sees at være døde, ialt altsaa 22 Døde paa Barselseng. Lægerne opgive Dødsaarsagen for 12, nemlig 7 Gange Barselfeber, deraf en efter Tangforløsning og en, 11 Dage efter Forløsning ved Vending, 1 Gang Livmoderblødning, 2 Gange Barselkrampe, 1 Gang udtømte Kræfter 6 Timer efter Forløsningen og 1 Gang Død 20 Timer efter Forløsningen ved Perforation.

Paa Lægernes Dødslister findes Opgave over 477 eller 31,1 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 533). De hyppigste Dødsaarsager vare: Lungesvindsot (91), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 52), Lungebetændelse og Alderdomssvaghed (hver 35), Nervefeber (27), medfødt Svaghed (25), Diarrhoe (23), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 13), og Mæslinger (10).

Veirliget. Sommeren beskrives som varm og tør, Høst og Vinter som regn- og stormfuld. Aarsvæxten var tilfredsstillende, Makrel- og Sildefisket ved Lister gav ringe, Vaarsildfisket ved Stavanger derimod godt Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** angives fra Lyngdals Lægedistrikt som ret gode med Undtagelse af i Fjeldbygderne; fra Byerne Mandal, Farsund og Flekkefjord berettes om stor Drikfældighed blandt Arbeiderklassen, fra sidstnævnte Sted omtales det udbredte Tiggeri af omstreifende saakaldte Haandværkssvende, som formedelst alskens Laster antages at være et større Onde end det egentlige Fantefolk. I Mandal er en Politikonstabel afgivet til Sundhedskommissionens Tjeneste for at paase Sundhedsforskrifternes Overholdelse.

Fattigsygepleien. Udenfor Sygehus behandledes i Christiansand af Fattiglægen 514 fattige Syge, i Lyngdals Lægedistrikt 98.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Møder: i Christiansand 17 (ni i den almindelige Kommission, otte i Kvarantænekommissionen), i Mandals Distrikt 3 Møder i Holme Herred, 1 a 2 Møder i hvert af de øvrige Herreder, i Lyngdals Distrikt 6 Møder, hvoraf tre i Farsund, i Hægebostad, Lyngdal og Herod, i hvert et; i Flekkefjords Distrikt 6 Møder, hvoraf et for Byen Flekkefjord, to for Landdistriktet, to i Bakke og et i Kvinesdal. I Siredalen afholdtes intet Møde af Mangel paa betimelig Underretning om Kommunerepræsentantmøderne. I Flekkefjord bleve 2 Skibe kvarantænemæssigt undersøgte. Blandt Forhandlingsgjenstande i Kommissionerne nævnes: i Christiansand Forholdsregler i Anledning af Kopperne og andre epidemiske Sygdomme, om Rumforholdene i Skolerne, Haandværkernes Værksteder og de militære Kvarterer; i Mandals By og omliggende Herreder de almindelige hygiæniske Forholdsregler, hvorhos Formanden udenfor Møderne aflagde Besøg i Skolerne og der meddelte Veiledning i Skolens Hygiæne; i Lyngdals Distrikt om Renlighedsforholdene, Ansættelse af Jordemødre især i Fjeldbygderne, Foredrag over Blodet og Blodomløbet samt Ernæringen; i Flekkefjords Distrikt om de Sindssyges Forpleining, om Opførelse af et nyt Kommunelokale i Kvinesdal. Fra Flekkefjord oplyses, at i Landdistrikterne er overalt den hele Kommunerepræsentation indtraadt i Kommissionen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Christiansand	225
i Mandals Distrikt. . .	819
i Lyngdals — . . .	552
i Flekkefjords — . . .	330
i Siredalens Herred . .	71
tilsammen	1 997.

For Øslebø og Løvdals Sogne af Mandals Distrikt mangler Opgave over de Vaccineredes Antal. I Christiansand revaccineredes 20.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 2 i Christiansand, nemlig 1 Syns- og Obduktionsforretning over et Barn,

født i Dølgsmaal, og 1 Undersøgelse af en Mand, som efterat have begaaet Tyveri angav sig at være sindssyg.

Paa de 3 inden Amtsdistriktet beliggende almindelige **Sygehuse** behandledes følgende Sygdomstilfælde:

	Christiansands Bys Sygehus.	Christiansands Garnisons-Sygehus.	Amtssygehuset i Flekkefjord.
Febre	84	18	1
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	15	21	-
Kroniske — —	6	3	1
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	9	24	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	3	35	1
Kroniske — —	6	-	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	4	-	1
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme	1	-	2
Kronisk eller afebril Rheumatisme	-	12	1
Læsioner	-	18	11
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	4	28	3
Kræft	-	-	1
Dannelsesfeil	-	1	-
Ben- og Ledsygdomme	-	1	2
Øiensygdomme	4	2	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	27	3	-
Syphilis, Bubo	20	1	4
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	8	1	-
Epididymit, Orchit	-	2	-
Hudsygdomme	14	50	8
Forskjellige andre Sygdomme	11	10	3
Tilsammen	216	230	43.

Angaaende Behandlingens Udfald m. m. henvises til Sygehuslisten. I Sygestuerne paa Christiansands Tugthus behandledes af et Fangeantal af 184 ialt 58 Syge, 51 Mænd og 7 Kvinder, i 1 580 Dage; altsaa i Gjennemsnit 4,3 daglig, og enhver i 27,2 Døgn. Medicinforbruget beløb sig til omtrent 101 Spd.

Badeindretninger. I Christiansand findes et Dampbad i Garnisonssygehuset, en Karbadindretning i Byens almindelige Sygehus samt et offentligt og flere private Strømbadeindretninger; i Mandal 2 Strømbade, et for hvert Kjøn, i Farsund 1 Strømbad, i Flekkefjord 2 lignende foruden Badeindretningen paa Amtssygehuset.

Amtets 5 **Apotheker**, nemlig 2 i Christiansand og 1 i hver af Byerne Mandal, Farsund og Flekkefjord, fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, af en examineret Medhjelper og en Discipel paa det ene samt 2 Disciple paa det andet Apothek i Christiansand, 1 Discipel ved hvert af Farsunds og Flekkefjords Apotheker samt 1 examineret Medhjelper ved Mandals.

Medicinalpersonalet bestod af 14 Læger, 1 Tandlæge, 10 Jordemødre, 27 Hjelpevaccinatører:

1. Christiansands Stadsfysikat: 7 Læger foruden Distriktslægen i Mandals Distrikt; 1 Tandlæge; 5 Jordemødre.
2. Mandals Distrikt: 4 Læger, hvoraf en, Distriktslægen, bosat i Christiansand, de tre andre i Mandal; 2 Jordemødre; 14 Hjelpevaccinatører.
3. Lyngdals Distrikt: 2 Læger, bosatte i Farsund; 2 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.
4. Flekkefjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Flekkefjord; 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører.

I Siredalens Herred, der midlertidig er henlagt til Soggendals Distrikt, haves ingen Jordemoder; 1 Hjelpevaccinatør.

XI. Stavanger Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 69,44 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 104 868 Indbyggere. Amtet er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Soggendals Distrikt (6,1 n. □ M.), indbefattende:
   Ladestedet Soggendal . . . . . med 507 Indb.
   Herrederne Soggendal . . . . . med 2 936 —
   Lunde . . . . . - 1 472 —
   Heskestad . . . . . - 1 037 —
   tilsammen 5 952 Indb.

(Til dette Distrikt er derhos midlertidig henlagt Herredet Siredalen af Lister-Mandals Amt (11,09 n. □ M.) med 1 814 Indbyggere.*)

2. Ekersunds Distrikt (9,87 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Ekersund	med	2 145	Indb.
Herrederne Ekersund	-	2 500	—
Ougne	-	954	—
Helleland	-	1 364	—
Birkrem	-	1 991	—
Haa	-	3 006	—
tilsammen		11 960	Indb.

3. Sandnæs Distrikt (14,80 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Sandnæs	med	1 000	Indb.
Herrederne Høiland	-	3 215	—
Klep	-	2 205	—
Time	-	2 376	—
Gjæsdal	-	997	—
Høle	-	3 203	—
tilsammen		12 996	Indb.

4. Stavangers Distrikt (1,57 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Stavanger	med	16 647	Indb.
Herrederne Hetland	-	5 076	—
Haaland	-	2 822	—
tilsammen		24 545	Indb.

5. Finnø Distrikt (11,78 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rennisø	med	2 452	Indb.
Finnø	-	1 715	—
Lateris		4 167	Indb.
Transport		4 167	Indb.
Strand	med	2 228	—
Aardal	-	1 315	—
Hjelmeland og Fister	-	3 084	—
Nærstrand	-	2 602	—
tilsammen		13 396	Indb.

6. Sands Distrikt (18,92 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Jælse	med	2 606	Indb.
Sand	-	1 600	—
Suledal	-	2 125	—
Søvde	-	1 899	—
Vikedal	-	2 702	—
tilsammen		10 932	Indb.

7. Karmøens Distrikt (3,38 n. □ M.), indbefattende:

Ladestederne Skudesnæshavn	med	1 209	Indb.
og Kopervik	-	737	—
Herrederne Skudesnæs	-	4 757	—
Avaldsnæs	-	4 735	—
Bukn	-	1 062	—
Tysvær	-	2 168	—
tilsammen		14 668	Indb.

8. Haugesunds Distrikt (3,02 n. □ M., indbefattende:

Kjøbstaden Haugesund	med	3 221	Indb.
Herrederne Torvestad	-	3 674	—
Skjold	-	3 524	—
tilsammen		10 419	Indb.

Til Haugesunds Lægedistrikt henhører derhos Svedens Herred (1,84 n. □ Mil med 3 289 Indb.) af søndre Bergenhus Amt, hvor dets Sygdomsforhold m. v. findes afhandlet.

*) Naar i nærværende Beretning Soggendals Lægedistrikt omtales, menes altid dette fraregnet Siredalen, hvis Sygdomsforholde ere omhandlede under Lister-Mandals Amt.

Sundhedstilstanden skildres som god undtagen fra Sands og Karmøens Distrikter samt Haugesunds By og Omegn, paa hvilke Steder Nervefeber, Mæslinger, Skarlagensfeber og Kighoste herskede epidemisk. De nævnte Epidemier havde i Haugesund og Omegn stor Indflydelse paa Dødeligheden, hvilken var over dobbelt saa stor som i foregaaende Aar, især i Alderen under 5 Aar (59 Dødsfald mod 22 i foregaaende Aar). I Hæskestads Herred af Soggendals Distrikt herskede en liden Børnekoppeepidemi. Blandt Fiskealmuen under Vaarsildfisket var Sundhedstilstanden god.

Dödeligheden udgjorde 16,0 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte (108 302 Mennesker). De Dødes Antal beløb sig til 1 731, hvilket er 3,8 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 800 eller 16,9 p. M. af den beregnede Folkemængde, 5,4 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 642, og 2,2 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 694.

Om de **epidemiske Forholde** se Tabellen paa næste Side.

Nervefeber var dette Aar hyppigere end flere nærmest foregaaende Aar. Antallet af behandlede Tilfælde og Døde i de sidste 5 Aar vil sees af følgende Sammenstilling:

Aar.	Behandlede.	Døde.
1868	744	65
1867	536	59
1866	382	45
1865	230	24
1864	388	49

Sygdommen optraadte for det meste i smaa spredte

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.														
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	744	65	603	71	49	65	41	56	25	19	40	48	36	72	81
Simpel Feber	473	-	421	25	24	27	39	50	41	22	35	42	30	43	43
Barselfeber	32	5	30	5	5	2	6	2	-	3	-	2	1	1	3
Børnekopper	31	3	25	-	-	-	-	11	14	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	34	-	34	1	2	10	4	2	1	-	1	1	1	6	5
Skarlagensfeber	27	3	25	-	1	4	10	1	5	3	-	-	1	-	-
Rødlinger	5	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
Mæslinger	793	13	777	354	86	47	62	147	37	9	12	1	6	6	10
Rosen	47	1	39	1	3	4	3	11	5	2	3	-	-	6	1
Kighoste	177	11	177	15	20	12	14	5	11	4	9	13	46	25	3
Diphtherisk Svælgbetændelse	51	2	50	9	5	-	6	2	3	-	1	2	9	6	7
Strubehoste	18	5	18	1	3	3	-	1	-	3	-	-	3	3	1
Kusma	2	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1 489	10	1 409	161	145	116	112	120	106	76	76	85	125	146	141
Lungebetændelse	350	36	340	36	26	24	28	47	24	21	12	22	28	36	36
Pleurit	26	-	24	2	3	2	1	3	-	2	3	2	3	1	2
Gigtfeber	115	4	107	21	22	9	4	4	6	3	4	4	9	8	13
Koldfeber	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	932	20	823	35	64	43	29	34	51	91	236	121	52	36	31
Blodgang	4	-	4	-	-	-	-	1	-	-	1	1	1	-	-
Tilsammen	5 357	178	4 910	737	459	369	359	497	329	259	433	344	352	395	377

	Fordeling paa Lægedistrikterne m. v.																							
	Soggendal.		Ekersund.		Sandnæs.		Stavanger.		Finnø.		Sand.		Karmøen.		Haugesund.		Stavangers Amtssygehus.		Stavangers kommunale Sygehus.		Sygeh. i Haugesund og Skudesnæs		Fiskelægerne.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	D.
Nervefeber	1	1	24	1	102	7	153	13	44	10	37	4	137	8	152	6	39	6	23	5	32	4	-	-
Simpel Feber	-	-	18	-	36	-	320	-	15	-	11	-	5	-	49	-	-	-	9	-	5	-	5	-
Barselfeber	-	-	2	-	6	1	20	3	-	-	2	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Børnekopper	21	2	4	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-
Vandkopper	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	-	-	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	4	-	15	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	1	25	-	8	-	472	8	9	-	36	-	14	-	211	4	2	-	-	-	3	-	11	-
Rosen	-	-	-	-	-	-	28	1	-	-	-	-	3	-	12	-	-	-	3	-	-	-	1	-
Kighoste	-	-	-	-	-	-	21	1	-	-	56	1	3	-	97	9	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	-	-	2	-	-	-	32	1	-	-	-	-	13	-	3	1	-	-	-	-	-	-	1	-
Strubehoste	-	-	-	-	-	-	11	2	-	-	-	-	2	1	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	12	-	165	2	16	1	879	5	49	2	-	-	64	-	245	-	5	-	-	-	9	-	45	-
Lungebetændelse	4	1	14	-	10	-	212	22	7	-	6	1	21	2	65	10	-	-	5	-	1	-	5	-
Pleurit	1	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Gigtfeber	1	-	2	-	12	-	48	2	5	1	-	-	14	-	29	1	1	-	1	-	1	-	1	-
Koldfeber	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	3	-	44	2	9	-	605	11	24	1	40	-	9	-	174	5	-	-	3	1	2	-	19	-
Blodgang	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	45	5	302	5	199	9	2862	69	153	14	188	7	289	11	1083	41	47	6	45	6	55	5	89	-

Epidemier; Smitteoverførelsen lod sig undertiden paavise, undertiden ikke; flere Gange siges Smitten bragt fra Stavanger eller Vaarsildfisket. En Gang, i Sands Lægedistrikt, tilskrives den 6 Aar tidligere af Nervefeberpatienter benyttede Sengklæder, som senere ikke vare brugte, forinden de medgaves en Brud som Medgift; kort Tid efter indsygnede i hendes nye Hjem ialt 10 Personer. Sygdommen angives i Regelen som Abdominaltyphus, kun enkelte Tilfælde af Cerebraltyphus anføres.

Foruden de for **Barselfeber** opførte 32 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, findes paa Dødslisterne 1 Dødsfald fra Finnø og 1 fra Haugesund, ialt altsaa 7 Dødsfald af denne Sygdom. Af andre Barselsygdomme nævnes 3 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens, 1 af Mania puerperalis samt 1 af Eclampsia parturientium, samtlige 5 Tilfælde fra Stavanger By. For det ene Tilfælde af Phlegmasi var Udfaldet godt, for de øvrige uopgivet. Tilfældet af Barselkrampe endte dødeligt strax efter Forløsningen.

Af de for **Børnekopper** opførte 31 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald falde 21 paa Soggendals Distrikt, hvor i Hæskestad i Maanederne Mai og Juni Sygdommen hurtigt udbredte sig efter at være indført ved en Mand, der kom fra koppesmittet Sted. Efter at Isoleren af de Syge, Desinfektion af Huse og Klæder samt almindelig Revaccination var bragt i Udførelse, ophørte Sygdommen pludseligt; udenfor Hæskestad angrebes kun et Individ. I Ekersunds Distrikt angrebes 4, Smitten indført fra Soggendal, i Stavanger, hvor den først Angrebne var en Matros, ligeledes 4, blandt hvilke et aarsgammelt Barn, der 8 Dage tidligere var vaccineret med Held; 6 Dage efter Vaccinationen vaccineredes fra dette Barn til en 3 Aar gammel Broder, hvilken ikke angrebes af Kopper. I Fiskefondets Sygehus i Haugesund forekom 2 Tilfælde af Børnekopper, nemlig hos en fra sit Hjem (i Lister og Mandals Amt) nylig ankommen Skipper, hvis Kone havde Kopper, og hos hans Pleierske. (I 1867 vides Børnekopper ikke at have hersket i Amtet).

Vandkopper anføres at have hersket spredt hele Aaret i Haugesunds By.

Af **Skarlagensfeber** er anmeldt 27 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald og desuden 1 Dødsfald fra Haugesund, altsaa ialt 4 Døde; (i foregaaende Aar 325 behandlede Tilfælde og 26 Døde).

Mæslinger var temmelig udbredt i de fleste Distrikter, ialt opføres 793 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald (i foregaaende Aar 302 Tilfælde med 3 Dødsfald). Sygdommen siges at have været meget mild, saa en Mængde Angrebne bleve ubehandlede.

Kighoste var temmelig udbredt og haardnakket i Sands og Haugesunds Distrikter; foruden de opførte 177 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald findes paa Dødslisten for Haugesund 2 Døde, ialt altsaa 13 Dødsfald (i foregaaende Aar 235 Behandlede, 5 Døde).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opført 51 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, desuden fra Karmøen 1 Død, altsaa ialt 3 Dødsfald (i foregaaende Aar 84 Behandlede, 3 Døde).

Af **Strubehoste** er anmeldt 18 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald (i foregaaende Aar 16 Behandlede med 3 Dødsfald).

Af **akut Bronchit** og andre **catarrhalske Tilfælde** er opført ialt 1 489 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald, hvilke alle falde paa akut Bronchit hos Smaabørn. Af de 1 489 Tilfælde kunne 488 sees at have været akut Bronchit. Af kronisk Bronchit sees 8 at være døde, samtlige paa 1 nær i Alderen over 40 Aar. (Det foregaaende Aar var anmeldt 1 445 catarrhalske Tilfælde med 18 Dødsfald).

Af **Lungebetændelse** er opført 350 behandlede Tilfælde med 36 Dødsfald (i foregaaende Aar 315 med 26 Døde). Sædet er opgivet for 17 saaledes: 6 Gange i høire, 9 i venstre, 2 i begge Lunger; for 11 Tilfælde er det anført, at Lungebetændelsen var Følgesygdom efter Mæslinger eller Kighoste.

Hjernebetændelse. For simpel og tuberkuløs Meningit sees 39 at være behandlede, hvoraf 25 døde; paa Dødslisterne ere desuden opførte 11 Dødsfald uden et tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 36 Døde, nemlig 27 af simpel og 9 af tuberkuløs Meningit, fordelte paa Distrikterne saaledes: Ekersund 3, Sandnæs 1, Stavanger 17, Finnø 3, Karmøen 4, Haugesund 8. Kramper opgives behandlet hos 35 Børn med 12 Dødsfald, af hvilke 6 indtraf i hver af Byerne Stavanger og Haugesund.

Foruden de af **Gigtfeber** opførte 115 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald nævnes 230 behandlede Tilfælde af kronisk Rheumatisme, hvilken Sygdom angives at forekomme særdeles hyppigt. Kjønnet er opgivet for 198 Personer, 137 vare af Mand-, 61 af Kvindekjøn; Alderen for 167, af hvilke 4 vare under, 163 over 15 Aar.

Af **Koldfeber** nævnes 7 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 hos hjemkomne Sømænd. Fra Stavanger omtales 1 Tilfælde af Vertigo, der daglig gjentog sig til bestemt Tid og hurtig svandt efter Brugen af Chinin.

Af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** er anmeldt 932 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald (i foregaaende Aar 425 Behandlede, 11 Døde). Af de 932 Tilfælde ere 157 opførte under Diagnosen Cholera nostras. Sygdommen optraadte især i Maanederne Juli og August og skildres i det Hele som mild.

Af **Blodgang** behandledes 4 Tilfælde (i foregaaende Aar 10).

For **Conjunctivit** og **Keratit** sees ialt 86 at være behandlede.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udgaaede		Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære	hereditære	helbredede	uhelbred.		Ialt.	Md.	Kv.		
Stavanger Amts-Sygehus. . .	4	1	3	24	9	15	-	23	1	15	2	1	10	3	7	1 943	108
— Bys Sygehus	6	2	4	23	11	12	2	21	-	20	1	1	7	3	4	1 958	89
Tilsammen	10	3	7	47	20	27	2	44	1	35	3	2	17	6	11	3 901	

Af de i Sygehus Indlagte sees 9 at have været fra Ekersunds Distrikt, hvorhen Sygdommen var bragt af Søfolk.

Som udenfor Sygehusene behandlede Tilfælde opføres ialt 62 med 3 Døde; af disse lede 4 af primære, 24 af sekundære, 3 af tertiære og 3 af medfødte Tilfælde, for de øvrige 28 Tilfælde er Formen uopgivet; Kjønnet er opgivet for 45, nemlig 35 Mænd og 10 Kvinder, Alder for 45, nemlig 5 Børn under 15 Aar, 40 Voxne; de 5 Døde lede alle af medfødt Syphilis. For Gonorrhoe behandledes i Sygehus 2, en af hvert Kjøn, udenfor Sygehus 78, nemlig 75 Mænd, 3 Kvinder, 2 vare Børn under 15 Aar. Sygdommen forekom for det meste hos Søfolk, smittede i Udlandet, 5 vare smittede i Bergen.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1867 ifølge Overlægens Beretning 149; i 1868 tilkom 24, hvoraf 9 vare nye Tilfælde, 14 overseede ved tidligere Tællinger samt 1 hjemkommen fra Stiftelse; Afgangen var 16, hvoraf 1 var reist til Amerika, 4 indlagte i Stiftelser, 1 feilagtig opført og 10 afgaaede ved Døden. Det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved Udgangen af 1868 157, 84 Mænd og 73 Kvinder, hvoraf fandtes:

i Soggendals	Distrikt	4
i Ekersunds	—	8
i Sandnæs	—	7
i Stavangers	—	24
i Finnø	—	30
i Sands	—	21
i Karmøens	—	42
i Haugesunds	—	21

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne.																											
			Mandkjøn.	Kvindekj.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).			Soggendal		Ekersund.		Sandnæs.		Stavanger.		Finnø.		Sand.		Karmøen.		Haugesund		Stavangers Amtssygeh.		Stavangers kom. Sygeh.		Sygeh. i Haugesund og Skudesn.		Fiskelægerne.	
										Beh.	D.	B.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.	B.	D.	Beh.	D.	B.	D.	B.	D.	B.	D.	B.	D.
Fnat	64	49	24	25	17	7	10	-	7	-	-	2	-	-	-	13	-	6	-	-	-	-	-	11	-	2	-	27	-	-	-	3	-
Skurv	5	5	1	4	2	2	-	-	3	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	100	77	46	31	75	64	11	-	8	-	-	12	-	-	-	50	-	-	-	-	-	5	-	31	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Svindsot	202	165	73	92	159	19	140	76	13	1	1	17	10	10	4	100	23	16	10	-	-	19	10	33	13	-	-	6	2	-	-	-	-
Kræft	28	24	10	14	24	-	24	10	8	1	-	-	-	1	1	7	1	3	2	1	1	2	1	5	3	5	-	2	1	-	-	1	-
Vatersot og Brights Nyresygdom	48	36	17	19	32	5	27	22	9	1	1	1	1	-	-	18	5	5	5	-	-	7	3	10	4	2	1	2	1	2	-	-	-
Blegsot	126	117	2	115	101	19	82	-	10	-	-	10	-	-	-	74	-	-	-	-	-	16	-	21	-	-	-	-	-	-	-	5	-
Menstruationsuordener	22	22	-	22	22	-	22	-	5	1	-	5	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	739	616	339	277	471	27	444	-	14	3	-	42	-	-	-	159	-	60	-	52	-	58	-	324	-	-	-	2	-	11	-	28	-
Ormesygdomme . . .	40	9	5	4	25	25	-	-	5	3	-	19	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
Drankersygdomme. .	10	9	9	-	9	-	9	-	6	-	-	1	-	-	-	6	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-

Hudsygdomme. Fnat omtales som temmelig udbredt fra Ekersunds og Karmøens Distrikter, fra Sandnæs, Finnø og Sand siges Sygdommen at svinde mere og mere, da Almuens Renlighedssands er tiltaget og det holdes for en Skam at lide af Sygdommen. Af de opførte 64 Tilfælde forekom 42 i Stavanger By, hvorfra det angives, at Sygdommen ofte hjemføres fra Sommerbesøg i Fjorddistrikterne. Eczem nævnes som hyppigt forekommende fra Haugesund og Karmøen, ialt sees 75 at være behandlede, hvoraf 50 af 2 Læger i Haugesund. Fra Stavanger nævnes 2 Tilfælde af Ichtyosis og 4 af Impetigo, fra Haugesund 2 af Psoriasis og 2 af Lichen, de sidste blandt Fiskealmuen.

Kjertelsyge omtales som hyppigt forekommende fra Stavanger, Finnø, Karmøens og Haugesunds Lægedistrikter.

Svindsot opføres af 13 Læger behandlet i 202 Tilfælde med 73 Dødsfald, hvorhos af Lægernes Dødslister endnu 3 Dødsfald, 2 fra Finnø og 1 fra Stavanger, sees at være kjendte, altsaa i det Hele 76 Døde eller 16,3 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (465); i foregaaende Aar var Forholdet 65 af 403 eller 16,1 pCt., i 1866 47 af 317 eller 14,8 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Soggendal	1	10	10,0
Ekersund . , ...	10	26	38,5
Sandnæs	4	17	23,5
Stavanger	26	173	15,0
Finnø	12	66	18,2
Sand	-	11	
Karmøen	10	49	20,4
Haugesund	13	113	11,5
Stavanger Amt	76	465	16,3

Af **Kræft** er anmeldt 28 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald; for 9 af disse er Sædet opgivet, nemlig 6 Gange i Mavesækken, 2 Gange i Brystkjertelen og 1 Gang i Læben og Halsen.

Af **Vatersot** og **Brights Nyresygdom** er anmeldt 48 behandlede Tilfælde med 21 Dødsfald, som med 1 paa Dødslisten for Sandnæs opført Dødsfald altsaa ialt giver 22 herhenhørende Dødsfald; for 5 af disse er Brights Sygdom opført som Dødsaarsag, for 1 Hjertesygdom.

Af **Hysteri** sees 33 Tilfælde at være komne under Behandling, alle i Stavanger; Sygdommen angives at være hyppig i Finnø Lægedistrikt.

Af **Cardialgi, kronisk Gastrit** og **Dyspepsi** er anmeldt af 14 Læger 739 behandlede Tilfælde (i foregaaende Aar 538). Den hyppige Forekomst af Cardialgi blandt det kvindelige Tyende i Stavanger er udhævet af en af denne Bys Læger (Lassen).

Som **Drankersygdomme** ere opførte 9 Tilfælde af Delirium tremens, 1 af kronisk Alcoholisme.

Af **Sindssygdom** er foruden et ovenfor nævnt Tilfælde af Barselmani opgivet 32 nye Tilfælde, nemlig 3 fra Stavanger, 9 fra Finnø, 2 fra Karmøen og 18 fra Haugesund. 25 af de Syge lede af Melancholi, 5 af Mani og 2 af Dements. Kjønnet er opgivet for 29, nemlig 14 Mænd, 15 Kvinder, samtlige Voxne. 22 helbrededes, ingen døde. Fra Ekersund indsendtes en ikke ovenfor medregnet, tidligere 2 Gange behandlet, Sindssyg til Gaustad Sindssygeasyl, hvorfra han hjemkom i Bedring. For Amtskommunens Regning forpleiedes i Asyler 16, i Hjemmet 52, hvoraf 27 Mænd, 25 Kvinder, med en samlet Udgift af 4 562 Spd. 42 Skill., hvoraf Amtskommunen bar 3 649 Spd. 105 Skill. (Amtskommunens samtlige Udgifter til Medicinalvæsenet udgjorde i dette Aar 6 186 Spd 54 Skill.) For Fattigvæsenets Regning sees 38 Sindssyge at være forpleiede.

Af de Sindssyge hørte hjemme:

i Soggendals Lægedistr.		12	i Finnø Lægedistrikt		13
i Ekersunds	—	26	i Sands	—	11
i Sandnæs	—	13	i Karmøens	—	17
i Stavangers	—	8	i Haugesunds	—	9

tilsammen i Stavanger Amt 109 Sindssyge.

Chirurgiske Sygdomme. Fra Finnø omtales Broktilfælde som hyppige ogsaa blandt Kvinder, muligens tildels paa Grund af Kvindernes stærke Medarbeiden med Bugpressen under Fødselsakten, da de staa paa Knæerne (J. R. Lossius). En af Fiskelægerne behandlede 40 Tilf. af Værkefinger.

Af **chirurgiske Operationer** nævnes 1 for Atresia ani med heldigt Udfald (Lassen) og 3 Gange Paracentese af Underlivet hos samme Individ.

Følgende **obstetriciske Operationer** berettes udførte af Læger: 22 Tangforløsninger; Indikationerne vare i 7 Tilfælde Vemangel eller Vesvækkelse, i 5 Vesvækkelse i Forbindelse med trangt Bækken, i 2 Bækkensneverhed, i 8 langsom Fødsel uden Fremgang; 19 af Konerne forbleve ilive, 2 døde, for 1 er Udfaldet uopgivet, 17 Børn fødtes levende, af hvilke 1 døde 5 Timer efter Fødselen, 4 vare dødfødte, for 1 mangler Opgave. 8 Vendinger; deraf 6 paa Grund af Tverleie, for 2 er ingen Indikation opgivet; 5 af Konerne forbleve ilive, 3 døde, hvoraf 1 af Bar-

selfeber 10 Dage efter Forløsningen, de 2 andre 8 Dage og 27 Timer efter Forløsningen, den sidste formodentlig af Emboli (Eye); af Børnene fødtes 1 levende, 7 vare dødfødte. 2 Extraktioner ved Bækkenendefødsel; begge Mødre bleve ilive, det ene af Børnene var dødfødt. 2 Perforationer paa dødt Foster, Tang var forgjæves forsøgt, og Konernes Tilstand nødvendiggjorde hurtig Forløsning, den ene Kone forblev ilive, den anden døde (Eye, Bodom). 1 kunstig Forløsning af Moderkagen paa Grund af Blødning; Konen forblev ilive. Ialt 35 obstetriciske Operationer, saaledes fordelte paa Lægedistrikterne: Soggendal 2, Sandnæs 6, Stavanger 9, Finnø 1, Sand 1, Karmøen 9, Haugesund 7.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Soggendal . . .	139	88	1	19	15	1	15
Ekersund . . .	396	177	2	40	30	1	12
Sandnæs	474	211	4	41	40	4	16
Stavanger . . .	965	495	4	113	135	12	35
Finnø	359	182	-	42	16	4	10
Sand	340	149	2	30	19	5	11
Karmøen . . .	453	215	2	38	38	2	22
Haugesund . .	358	214	-	61	57	5	16
Stavanger Amt	3 484	1 731	15	384	350	34	137

Omkomne paa voldsom Maade . . . . 64.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 753 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 49,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 11,5 pCt. af samtlige Fødte og 23,0 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 20,2 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 43,2 pCt. af samtlige Døde. — Ved at sammenholde Lægernes og Presternes Opgaver over Døde paa Barselseng sees 4 Koner, hvilke ikke ere medtagne i Presternes Opgaver, at være døde paa Barselseng, ialt altsaa 38. Lægernes Dødslister opgive Dødsaarsagen for 9 Koner, nemlig Barselfeber hos 7, Uræmi hos 1 og Barselkrampe hos 1; 3 kunne af Lægernes Beretninger sees at være døde uforløste.

De fra Lægerne indsendte Dødslister indeholde Opgave over 465 Døde, eller 27,9 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (76), Nervefeber (69), Lungebetændelse (36), Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit (tilsammen 36), Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 22), Diarrhoe og Cholera nostras (18), organisk Feil i Mavesækken (14), Hjerneslag (13), Kighoste (13), Mæslinger (13), Kramper i Børnealderen (12), medfødt Svaghed (11), akut Bronchit (10), Kræft (10) og Spedalskhed (10).

Veirliget. Vinteren skildres fra de fleste Steder som stormfuld og Vaaren som kold, men Sommeren var varm og gunstig for Aarsvæxten, saa Afgrøden blev god; Vaarsildfisket gav godt Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** omtales fra Karmøens og Ekersunds Distrikter som staaende meget tilbage; fra Finnø og Sand anføres, at der spores en Smule Fremgang i heromhandlede Henseende; en af Fiskelægerne (Bodom) angiver, at den fiskesøgende Almue for hvert Aar indretter sig bedre med Hensyn til Logis, Levemaade og Udstyr. Fra Stavanger By berettes, at den stærke Indflytten af Arbeiderfamilier har nødvendiggjort Benyttelsen af mindre sunde Kjælder- og Loftboliger. Fra Stavanger, Ekersund og Karmøen nævnes om Misbrug af Spirituosa.

Fattigsygepleien. Af fattige Syge opgives behandlede:

i Soggendals	Distrikt	4
i Ekersunds	—	95, deraf 86 i Ladestedet.
i Sandnæs	—	42
i Finnø	—	35
i Sands	—	12
i Karmøens	—	31
i Haugesunds	—	120

I Stavanger By er Fattigsygepleien fordelt mellem Distriktslægen og 2 Fattiglæger. For Vaarsildefiskefondets Regning behandledes 742 Syge af 3 Fiskelæger, som tilsammen ialt havde 927 Syge under Behandling; de hyppigst forekommende Sygdomme blandt Fiskerne vare Forkjølelsessygdomme; kronisk Gastrit og akut Eczem forekom ofte.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** sees afholdte: I Soggendals Distrikt 8 Møder, et i Ladestedet, to i Soggendals Landsogn, to i Hæskestad, tre i Lunde; i Ekersunds Distrikt 15 Møder, fire i Ladestedet, et i Ekersunds Landsogn, to i Haa, tre i Ougne, tre i Helleland, to i Birkrem; i Sandnæs Distrikt 6 Møder; i Stavangers Distrikt 17 Møder, alle i Byen; i Finnø Distrikt 7 Møder, et i hvert Herred; i Sands Distrikt 4 Møder, to i Jælse, et i Sand og et i Suledal; i Karmøens Distrikt 12 Møder, syv i Kopervik, et i Skudesnæshavn, og et i hvert af Herrederne Skudesnæs, Avaldsnæs, Tysvær og Bukn; i Haugesunds Distrikt flere Møder i Haugesund, et i Skjold, ellers intet paa Grund af manglende Underretning om

Kommunerepræsentantmøder. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare: i Soggendals Distrikt Forholdsregler mod Kopperne, i Stavanger Forslag til Opførelse af et Slagterhus, Instrux for Fattiglægerne, Foranstaltninger i Anledning af Børnekopperne, Forskrifter for Jordemødrene med Hensyn til Barselfeber; i Sands og Karmøens Distrikter Forslag til Sundhedsforskrifter for Sands Strandsted og Sogn samt for Ladestedet Kopervik; forøvrigt angik Forhandlingerne forskjellige hygiæniske Forholde, de epidemiske Sygdomme, Behandlingen af Barselkoner. Nogle Steder holdtes populære Foredrag over fysiologiske Emner.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Soggendals Distrikt		300	foruden 82 for offentlig Regning Revaccinerede i Hæskestads Sogn.
i Ekersunds	—	472	
i Sandnæs	—	407	
i Stavangers	—	956,	deraf 752 i Byen Stavanger.
i Finnø	—	460	
i Sands	—	251	
i Karmøens	—	394	
i Haugesunds	—	491,	deraf 127 i Byen Haugesund.
tilsammen		3 731.	

I Søvde Sogn af Sands Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af de Uvaccineredes ringe Antal; fra Utsires Sogn af Karmøens Distrikt var ingen Underretning om Vaccinationen indløben til Distriktslægen.

9 retsmedicinske Forretninger sees udførte, deraf 1 i Ekersunds, 1 i Sandnæs, 4 i Stavangers, 1 i Finnø, 1 i Karmøens og 1 i Haugesunds Distrikt. 5 vare Syns- og Obduktionsforretninger: nemlig over et i Dølgsmaal født Foster, over en Druknet, over en Pige, der havde taget Fosfor, over et af Moderen under Fødselen dræbt Foster, og over et 14 Dage gammelt, af Sygdom i Lungerne dødt Barn. 3 vare Undersøgelser af Saar. 1 var en Besigtigelse af en ihjelfrossen Mand.

Af **Sygehuse** findes inden Amtet foruden Sindssygeasylet i Stavanger 3, nemlig Amtssygehuset (i Stavanger), Stavanger Bys Sygehus og Vaarsildefiske-Afgifts-Fondets Sygehuse i Haugesund. Endvidere var for sidstnævnte Fond et midlertidigt Sygehus i Gang under Fisket i et leiet Lokale i Skudesnæshavn. Stavanger Bys Sygehus undergik i dette Aar en Udvidelse fra 33 til 55 Senge, fordelte paa 9 Værelser, fik derhos flere nødvendige Forbedringer, som tidsmæssig Ventilation, nyt Inventarium, forbedret Badeindretning, Spadserplads og Have for Reconvalescenter, hvorefter Sygehuset nu maa ansees at kunne tilfredsstille Behovet for en længere Tid (Lassen). Det i Haugesund for Vaarsildfiskefondets Regning opførte Sygehus benyttedes første Gang i 1868.

(Se Tabellen paa næste Side.)

Af **Badeindretninger** nævnes foruden Badeindretningerne i Sygehusene 1 Badehus ved Stavanger.

Amtets 4 **Apotheker**, nemlig et i Ekersund, to i Stavanger og et i Haugesund, fandtes samtlige ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, af 2 Disciple i Ekersund; 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple; samt 2 examinerede Medhjelpere og 1 Discipel i Stavanger; 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper samt 1 Discipel i Haugesund.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 1 Tandlæge, 19 Jordemødre og 35 Hjelpevaccinatører:

1. Soggendals Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Ladestedet Soggendal, ingen Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Ekersunds Distrikt: 2 Læger, bosatte i Ekersund, 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Sandnæs Distrikt: 1 Læge, bosat i Sandnæs; 1 Jordemoder; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Stavangers Distrikt: 6 Læger, hvoraf 1 Homøopath, alle bosatte i Stavanger; 1 Tandlæge; 7 examinerede Jordemødre, hvoraf 2 fast ansatte; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Finnø Distrikt: 1 Læge, bosat i Finnø; 1 Jordemoder; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Sands Distrikt: 1 Læge, bosat i Sand; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Karmøens Distrikt: 1 Læge, boende i Kopervik; 3 Jordemødre, hvoraf de 2 fast ansatte; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Haugesunds Distrikt: 2 Læger, boende i Haugesund; 4 Jordemødre, hvoraf tre i Haugesund; 6 Hjelpevaccinatører.

Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Stavanger Bys Sygehus.	Stavanger Amtssygehus.	Fiskefondets Sygehus i Skudesnæsh.	Fiskefondets Sygehus i Haugesund.
Febre	39	20	7	47
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	9	7	1	3
Kroniske — — —	8	3	-	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	9	6	-	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	2	2	-	4
Kroniske — —	5	1	-	-
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	5	-	-	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	5	5	-	2
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	4	1	-	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	4	2	-	-
Læsioner	18	6	-	2
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	13	4	-	5
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	3	13	-	-
Dannelsesfeil	-	1	-	-
Ben- og Ledsygdomme	5	1	-	2
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	1	-	-
Øiensygdomme	2	3	-	2
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	1	2	-	-
Syphilis, Bubo	29	29	-	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	-	2	-	-
Epididymit, Orchit	2	-	-	-
Hudsygdomme	28	4	-	3
Forskjellige andre Sygdomme	8	7	-	-
Friske til Pleie for Syge	7	4	-	-
Tilsammen	206	124	8	70

XII. Søndre Bergenhus Amt.

Amtet, der den 31teDecember 1865 paa et Fladeindhold af 118,82 norske Kvadratmile havde 113 403 Indbyggere, er inddelt i følgende Lægedistrikter, nemlig:

1. Indre Søndhordlands Distrikt (8,45 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skonevig	med	3 255	Indb.
Etne	-	2 614	—
Fjelberg	-	3 992	—
tilsammen		9 861	Indb.

2. Ytre Søndhordlands Distrikt (6,44 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Stordøen	med	2 634	Indb.
Findaas	-	4 580	—
Fitje	-	2 313	—
Tysnæs	-	4 275	—
tilsammen		13 802	Indb.

3. Indre Hardangers Distrikt (42,24 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kinservik	med	5 778	Indb.
Ulvik	-	3 891	—
Røldal	-	928	—
tilsammen		10 597	Indb.

4. Ytre Hardangers Distrikt (12,39 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvinherred	med	4 543	Indb.
Strandebarm og Varaldsø	-	2 200	—
Jondalen	-	1 663	—
Vikør	-	2 853	—
tilsammen		11 259	Indb.

5. Vos Distrikt (15,87 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Vos	med	9 629	Indb.

6. Søndre Midthordlands Distrikt (7,29 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Os	med	3 750	Indb.
Fuse	-	3 173	—
Sund	-	4 209	—
tilsammen		11 132	Indb.

7. Nordre Midthordlands Distrikt (3,65 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Fane	med	3 635	Indb.
Fjeld	-	2 557	—
Askøen	-	3 966	—
Aarstad	-	1 398	—
Bergens Dom- og Korskirkesognes Landdistrikt	-	2 699	—
tilsammen		14 255	Indb.

8. Indre Nordhordlands Distrikt (12,67 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Haus	med	6 291	Indb.
Hammer	-	5 246	—
Hosanger	-	4 092	—
tilsammen		15 629	Indb.

9. Ytre Nordhordlands Distrikt (7,98 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Manger	med	6 848	Indb.
Lindaas	-	7 102	—
tilsammen		13 950	Indb.

Svedens Herred (1,84 n. □ M. med 3 289 Indb.) udgjør en Del af det iøvrigt i Stavanger Amt beliggende Haugesunds Lægedistrikt.

Sundhedstilstanden skildres fra de fleste Distrikter som ret god, fra indre Søndhordland, nordre Midthordland og indre Nordhordland som mindre god paa Grund af Epidemier af Skarlagensfeber, Mæslinger, Kighoste og tildels Nervefeber. I indre Nordhordland herskede desuden Diphtherit samt en liden Epidemi af Børnekopper. Fra ytre Nordhordland anføres, at Betændelser, navnlig Lungebetændelser, have været meget hyppigere end sædvanligt.

Dødeligheden var ikke stor. De Dødes Antal udgjorde 1 671, hvilket er 14,6 af Tusinde af den samlede beregnede Befolkning ved Aarets Midte (114,551 Mennesker). Dette Antal er 10,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 867 eller 16,4 p. m. af den beregnede Folkemængde, 1,3 pCt. mindre end i 1866, da der døde 1 693, og 10,6 pCt. mindre end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 868.

Om de **epidemiske Forholde** se Tabellen paa næste Side.

Nervefeber forekom ogsaa i dette Aar i samtlige Lægedistrikter, ialt opføres 397 behandlede Tilfælde med 35 Dødsfald (i det foregaaende Aar 402 behandlede Tilfælde med 27 Dødsfald). I flere Distrikter sees Epidemien at have fortsat sig fra det foregaaende Aar. Udbredelse ved Smitte er i de fleste Tilfælde paavist; i Regelen berettes, at Sygdommen er hjemført fra Vaarsildfisket eller Bergen. Hvad Sygdommens Art angaar, opgives den dels som Ileotyfus, dels som blandet og for ganske enkelte Syges Vedkommende som Cerebraltyfus.

Af **Børnekopper** forekom en liden Epidemi i indre Nordhordland, 9 Tilfælde behandledes, ingen døde. Sygdommen, som indførtes ved en Mand, der havde havt Arbeide i Bergen, var af mild Beskaffenhed. Blandt de Angrebne var et 2aars Barn, der 10 Uger gammelt med Held var vaccineret, og som var let angrebet af modificerede Kopper.

Af **Skarlagensfeber** opføres 72 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald (i foregaaende Aar 221 med 22, samt ialt 34 Dødsfald); fra indre Nordhordland, hvor Sygdommen især herskede (43 Behandlede) opgives, at flere Ubehandlede vides døde. Fra indre Søndhordland anføres, at Sygdommen opfattes af Almuen som Mæslinger og behandles meget skjødesløst.

Af **Mæslinger** er anmeldt 81 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald (i foregaaende Aar kun 2 behandlede Tilfælde). Sygdommen optraadte epidemisk i de fleste Lægedistrikter; ialmindelighed kom faa Tilfælde under Behandling, da Sygdommen var mild. Fra nordre Midthordland anføres, at flere af de Ubehandlede skulle være døde; til ytre Nordhordland vides Sygdommen indført fra Bergen.

Kighoste omtales ogsaa fra de fleste Distrikter, 3 Læger

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	397	35	377	34	32	20	22	26	18	12	18	47	57	56	35
Simpel Feber	9	-	9	1	-	-	-	3	-	-	-	2	-	-	3
Barselfeber	9	4	3	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Børnekopper	9	-	9	-	-	-	-	-	-	5	-	4	-	-	-
Skarlagensfeber	72	6	72	15	18	5	1	9	15	4	-	5	-	-	-
Mæslinger	81	3	80	-	-	-	7	2	12	15	4	1	5	17	17
Rosen	24	-	24	1	5	2	-	1	3	5	1	-	1	2	3
Kighoste	52	11	52	4	2	3	4	-	2	3	-	7	10	6	11
Diphtherisk Svælgbetændelse	55	2	55	7	10	4	6	7	3	9	1	2	5	-	1
Strubehoste	3	1	3	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	115	1	115	15	13	10	5	9	5	6	2	3	16	16	15
Lungebetændelse	101	13	98	7	4	9	13	14	6	4	5	2	8	11	15
Pleurit	4	-	4	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	43	1	43	2	5	5	6	1	1	4	3	6	5	2	3
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	196	5	195	9	6	6	14	11	17	19	28	28	13	21	23
Blodgang	11	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-
Tilsammen	1 181	82	1 151	95	97	64	80	85	82	88	64	107	120	142	127

	Fordeling paa Lægedistrikterne m. v.																							
	Indre Søndhordl.		Ytre Søndhordl.		Indre Hardanger.		Ytre Hardanger.		Vos.		Søndre Midthordl.		Nordre Midthordl.		Indre Nordhordl.		Ytre Nordhordland.		Svedens Herred.		Espeværs Sygehus.		Plejestiftelsen for Spedalske No. 1.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	41	5	85	11	5	-	30	5	14	-	10	1	76	4	76	5	50	4	6	-	4*)	-	-	-
Simpel Feber	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Barselfeber	4	1	1	1	1	1	-	-	2	1		-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Børnekopper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-		-
Skarlagensfeber	8	3	2	-	13	1	-	-	-	-	-	-	2	-	43	1	4	1	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	21	1	-	-	-	-	31	-	-	-	-	-	12	2	11	-	5	-	-	-	1	-	-	-
Rosen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	22	-
Kighoste	25	7	-	-	-	-	16	3	-	-	-	-	-	-	11	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Strubehoste	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	-	-	-	-	6	1	32	-	-	-	-	-	30	-	28	-	-	-	-	-	-	-	19	-
Lungebetændelse	7	3	6	-	5	1	4	2	30	4	2	-	10	-	13	2	23	1	-	-	1	-	-	-
Pleurit	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Gigtfeber	-	-	-	-	-	-	2	-	27	1	-	-	2	-	8	-	3	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	17	1	44	-	32	2	-	-	1	-	32	2
Blodgang	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	110	21	95	12	41	4	186	11	73	6	12	1	159	8	286	9	132	8	6	-	8	-	73	2

opføre ialt 52 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald (i foregaaende Aar 18 Behandlede, 6 Døde), foruden 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede fra ytre Søndhordlands Distrikt.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opført 55 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald (i foregaaende Aar 176 Behandlede med 20 Døde). Af Dødslisten for indre Nordhordland sees 2 Ubehandlede at være døde, altsaa

*) 2 overflyttedes til Haugesund.

kjendes ialt 4 Døde af Sygdommen. Fra indre Søndhordland anføres, at Antallet af ubehandlede Syge og Døde antages at have været større end af de Behandlede, da Sygdommen miskjendes, og Lægehjelp ikke søges mod den.

Af **Strubehoste** er opført 3 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald (i foregaaende Aar 7 med 3 Dødsfald).

Af **catarrhalske Tilfælde,** der forekom hyppigt, samt af akut Bronchit opføres af 5 Læger tilsammen 115 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald (i foregaaende Aar 193 Behandlede, 9 Døde). Den Døde, et spædt Barn, er fra indre Hardanger opført under Diagnosen Angina faucium; fra samme Distrikt opføres 2 ubehandlede Børn som døde af samme Sygdom.

Af **Lungebetændelse** er anmeldt 101 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald, samt 1 Dødsfald af en Ubehandlet, altsaa ialt 14 (i foregaaende Aar 66 Behandlede og 17 Døde). I ytre Nordhordland kom 23 under Behandling, hvoraf 1 døde, men mange Tilfælde kom ikke under Lægebehandling. Sygdommen forekom hyppigst i April.

Af **Hjernebetændelse** er opført 11 Tilfælde med 8 Dødsfald, hvoraf 6 af Meningitis tuberculosa, 2 i ytre Hardanger og 4 i Vos. Af de øvrige Tilfælde forekom 2 i ytre Hardanger, 1 i indre Nordhordland og 2 i ytre Nordhordland. Fra indre Søndhordland nævnes 1 Dødsfald af Kramper hos et Barn.

Rheumatisme. Foruden de af akut Ledrheumatisme opførte 43 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald samt endnu 1 Dødsfald af en Ubehandlet fra indre Nordhordland, anføres kronisk Rheumatisme fra de fleste Distrikter som en hyppigt forekommende Sygdom; ialt opgives 46 behandlede Tilfælde, 31 Syge vare Mænd, 15 Kvinder; 2 Børn, 44 Voxne. I ytre Hardangers Lægedistrikt træffes Ischias ofte.

Diarrhoe og **Cholera nostras** er anmeldt behandlet 196 Gange med 5 Dødsfald (i foregaaende Aar 157 med 15 Døde); desuden nævnes heraf 6 Dødsfald, 2 fra indre og 1 fra ytre Søndhordland, 2 fra indre og 1 (kronisk Diarrhoe) fra ytre Hardanger. Sygdommen var i den sidste Del af Sommeren og udover Høsten temmelig hyppig; fra indre Søndhordland og søndre Midthordland siges Sygdommen tildels at have optraadt med Brækninger og blodige Udtømmelser, i Regelen dog mildt, saa forholdsvis Faa kom under Behandling. I ytre Hardanger optraadte Sygdommen epidemisk (70 Behandlede).

Syphilis. Over de paa Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde, hvoraf de fleste antagelig ere indlagte fra nordre Bergenhus Amt, giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:		Udgaaede		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Middeltallet af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
Ialt.	Md	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundære	tertiære.	helbredede	døde.	Ialt.	Md.	Kv.		
4	2	2	2	1	1	1	1	4	1	1	-	1	525	105

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde, bliver Forpleiningsdagenes Antal 36,3 for hver Udskreven.

For Syphilis indsendtes fra søndre Bergenhus Amt til Sygehusbehandling i Bergen 9, nemlig fra indre Hardanger 1, smittet i Stavanger, fra ytre Hardanger 6, Sygdommen indført ved en Mand, smittet i Fredrikshald, og fra indre Nordhordland 2. I Hjemmet behandledes 3, nemlig i ytre Søndhordland 1 voxen Kvinde lidende af sekundære Tilfælde (tidligere behandlet paa Bergens Sygehus) og i nordre Midthordland 2, 1 Mand og 1 Kvinde, begge voxne, Formen uopgivet. For Gonorrhoe behandledes 3 voxne Mænd i Vos.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning udenfor Stiftelserne 255. Tilgangen i 1868 var 36, af hvilke 16 vare overseede ved tidligere Tællinger, 5 hjemkomne fra Stiftelser, og 15 vare nye Tilfælde. Afgangen var 45, af hvilke 24 døde, 21 indlagdes i Stiftelser. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa 246, hvoraf 126 Mænd, 120 Kvinder, fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

Svedens Herred . . .	12
indre Søndhordland . .	26
ytre — . .	55
indre Hardanger . . .	20
ytre — . . .	14
Vos	13
søndre Midthordland . .	25
nordre — . .	22
indre Nordhordland . .	19
ytre — . .	40.

Paa Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 forpleiedes ved Udgangen af 1867 276 Syge, i Aarets Løb indkom 42, døde 33, hjemsendtes 7, indlagdes i anden Stiftelse 1. Ved Udgangen af 1868 var saaledes Belægget 277, hvoraf 137 Mænd og 140 Kvinder. Paa Lungegaardshospitalet var i Helbredelsesafdelingen 43 tilbageliggende fra 1867, indkom i Aarets Løb 14, udgik helbredede 6 og uhelbredede 3 samt døde 3, Belægget ved Udgangen af 1868 altsaa 45; paa Pleieafdelingen laa tilbage fra foregaaende Aar 46, indkom 4, udgik uhelbredet 1 samt døde 5, Belægget ved Udgangen af 1868 altsaa 44. Af de 50 paa Pleieafdelingen behandlede vare 16 fra Stavangers, 33 fra nordre Bergenhus og 1 fra Christians Amt. Lungegaardshospitalets samlede Belæg af Spedalse ved Udgangen af 1868 udgjorde saaledes 89, hvoraf 37 Mænd og 52 Kvinder.*) De Helbredede havde været behandlede fra $2\frac{2}{3}$ til 8 Aar. Det samlede Antal af i Aarets Løb døde Spedalske i de omhandlede Stiftelser udgjør efter det Foregaaende 41, for 33 af disse er som nærmeste Dødsaarsag opgivet: Hectik for 19, Suffokation for 3, Tuberkulose for 2, Peritonæit, Ulcus ventriculi, Hydrops ascites, Pleurit, Volvulus S. Romani, Thrombose i Venæ renales, Tumor cerebri, Hydrocephalus acutus, Nephrit, for hver 1.

Om **kroniske Sygdomme**, se modstaaende Tabel.

Hudsygdomme. Fnat siges at være meget almindelig i indre Hardanger med Undtagelse af Kinserviks Herred, hvor Sygdommen nu skal være sjeldnere end før, Vos, søndre og nordre Midthordland samt indre Nordhordland; i indre Søndhordlands Lægedistrikt og Lindaas af ytre Nordhordland, forekommer den nu sjelden.

Kjertelsyge omtales som hyppigt forekommende fra indre Søndhordland, ytre Nordhordland og Vos, fra første og sidste Sted ogsaa Rachit; fra indre Søndhordland opføres en Ubehandlet død af denne Sygdom.

Svindsot. Paa Lægernes Dødslister ere ialt opførte 34 Dødsfald af Svindsot eller 11,4 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede, af Lægerne opgivne Dødsfald (299); (i det foregaaende og næstforegaaende Aar udgjorde Dødsfald af Svindsot henholdsvis 9,8 og 11,5 pCt. af samtlige opgivne Dødsaarsager). Fraregnes de paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 døde 41 Spedalske, der for en stor Del vare hjemmehørende i andre Amter, bliver Procentforholdet i dette Aar 13,2. For de enkelte

*) Dette Antal efter Sygehuslisten; ifølge Overlægen for den spedalske Sygdom skulde Antallet af Mænd være 34, og det samlede Antal ved Udgangen af 1868 saaledes 86.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekj.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne m. v. Indre Søndhordl. Beh.	Indre Søndhordl. D.	Ytre Søndhordl. B.	Ytre Søndhordl. D.	Indre Hardanger. Beh.	Indre Hardanger. D.	Ytre Hardanger. Beh.	Ytre Hardanger. D.	Vos. Beh.	Vos. D.	Søndre Midthordl. B.	Søndre Midthordl. D.	Nordre Midthordl. B.	Nordre Midthordl. D.	Indre Nordhordl. Beh.	Indre Nordhordl. D.	Ytre Nordhordl. B.	Ytre Nordhordl. D.	Espeværs Sygehus. B.	Espeværs Sygehus. D.	Lungegaardshospitalet. B.	Lungegaardshospitalet. D.	Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 B.	Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 D.
Fnat	6	4	2	2	4	1	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Skurv	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kjertelsyge	3	3	2	1	3	1	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svindsot	24	23	14	9	23	1	22	10	34	6	-	-	-	-	3	-	6	3	6	2	-	-	4	3	-	-	4	2	1	-	-	-	-	-
Kræft	7	4	3	1	4	-	4	3	7	3	-	-	-	-	-	-	5	1	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vatersot og Brights Sygdom	4	4	3	1	-	-	-	1	3	3	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Blegsot	7	7	-	7	7	-	7	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
Menstruationsuordener	4	4	-	4	4	-	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	36	34	12	22	34	1	33	-	12	4	-	-	-	-	10	-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	2	-
Ormesygdomme	2	2	1	1	2	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Svedens Herred	-	1	
indre Søndhordland .	9	55	16,3
ytre — . .	3	36	8,3
indre Hardanger . . .	-	30	
ytre — . . .	3	27	11,1
Vos	4	38	10,5
søndre Midthordland .	-	1	
nordre — .	7	60	11,7
indre Nordhordland .	4	25	16
ytre — .	4	26	15,4
Søndre Bergenhus Amt	34	299	11,4

Fra ytre Søndhordland anføres, at Sygdommen maa antages at gribe om sig.

Foruden de opførte 7 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald af **Kræft** ere endnu opførte paa Lægernes Dødslister 6 Dødsfald, ialt altsaa 9, 3 Mænd, 6 Kvinder; for 4 af dem er Sygdommens Sæde opgivet, nemlig Brystkjertelen 2 Gange, Mavesækken og Endetarmen, hver 1 Gang.

Af **Vatersot** og **Brights Nyresygdom** er opført 4 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, desuden opføres fra indre Hardanger 1 Dødsfald af en Ubehandlet og fra indre Søndhordland 2 Dødsfald af Vatersot, betinget af kronisk Leversygdom, fra Lungegaardshospitalet 1 Dødsfald af Nephrit og fra Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 1 Dødsfald af Bugvatersot, de 2 sidste hos Spedalske, ialt altsaa 6 Dødsfald af Vatersot.

Cardialgi og **kronisk Gastrit** nævnes som hyppige Sygdomme næsten fra alle Distrikter. Paa Dødslisterne ere opførte 12 Dødsfald af kronisk Gastrit.

Af **Sindssygdomme** omtales 16 nye Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, det ene ved Selvmord; 5 indlagdes i Sindssygeasyl, 8 helbrededes, deraf 6 i Hjemmet, 2 i Asyl; for 13 er Sygdommens Art angivet, nemlig 4 Tilfælde af Mani, 9 af Melancholi; af 8 vare Halvdelen af hvert Kjøn. Hjemstavn var for 1 i indre Søndhordland, 2 i indre Hardanger, 3 i ytre Hardanger, 6 i Vos, 1 i nordre Midthordland, 2 i indre Nordhordland og 1 i ytre Nordhordland. Desuden nævnes fra indre Nordhordland 2 helbredede Tilfælde af Sindsdepression som Følge af Religionsskrupler. For Amtskommunens Regning behandledes i Asyler 32 Sindssyge med en Udgift af 3 339 Spd. 108 Skill., i Hjemmet 86 Syge, 42 Mænd, 44 Kvinder, hvoraf 7 tilkomne i sidste Aar, med en Udgift af 2 702 Spd. 84 Skill. eller i Gjennemsnit 31 Spd. 21 Skill. for hver Syg. Af de for Amtskommunens Regning forpleiede Syge hørte hjemme:

i indre Søndhordland	8	i søndre Midthordland	8
i ytre —	11	i nordre —	16
i indre Hardanger	12	i indre Nordhordland	12
i ytre —	19	i ytre —	14
i Vos	10	i Svedens Herred . . .	3

for 5 er Hjemstedet ikke opgivet.

Af Lægernes Beretninger kan kun 1 Sindssyg sees at være behandlet som almindelige Fattige samt 3 at være forpleiede privat. Amtets samlede Medicinaludgifter ere opførte med 9 688 Spd. 52 Skill.

Af **Forgiftningstilfælde** forekom 2, et af Blaasyre (et 2 Aar gammelt Barn, der havde taget en Patients Medicin,) med øieblikkelig paafølgende Død, og et af Kuldamp, som helbrededes.

Følgende **chirurgiske Operationer** udførtes: 2 Gange Borttagelse af Fedtsvulster, 2 Gange af Sæksvulster, 1 Gang af Sarkom, 1 Gang af Enchondrom, 1 Gang af Næsepolyp, 1 Gang af Teleangiektasi, 1 Gang af Læbekræft, 4 Operationer for Paraphimose.

Af **obstetriciske Operationer** udførtes af Læger: 19 Tangforløsninger, Indikationerne vare Vemangel eller Vesvækkelse hos 13, langsom Fødsel uden Fremgang hos 4, Vesvækkelse forbunden med nogen Bækkensneverhed hos 1, befrygtet Livmoderbristning hos 1; 15 af Konerne forbleve ilive, 3 døde, for 1 Udfaldet uopgivet; af Børnene forbleve 11 ilive, 8 døde. 1 Perforation med paafølgende Udtrækning paa Grund af Bækkenforsnevring, Konen døde (Holmsen). 3 Vendinger, 1 paa Grund af Tverleie, 1 for næsten ophørte Veer efter 3 Dages Fødselsarbeide, og 1 ved Placenta prævia; Udfaldet uopgivet for Konerne, af Børnene blev 1 ilive, 2 døde. Ialt 22 obstetriciske Operationer, hvoraf i indre Søndhordland 9, indre Hardanger 3, i ytre Hardanger 3, i Vos 4, i nordre Midthordland 2 og i ytre Nordhordland 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar. i 1ste Døgn.	under 1 Aar. over 1 Døgn gamle.	mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Svedens Herred	80	42	-	12	5	-	-
Indre Søndhordl.	289	129	3	24	24	1	13
Ytre —	406	221	2	60	35	4	21
Indre Hardanger	258	109	-	19	12	2	7
Ytre —	362	126	1	18	19	-	11
SøndreMidthordl.	291	136	2	34	12	4	16
Nordre —	499	300	1	76	53	2	37
Vos	262	145	3	16	21	-	5
Indre Nordhordl.	496	231	6	66	24	2	17
Ytre —	421	232	4	46	41	6	18
Søndre Bergenhus Amt . . .	3 364	1671	22	371	246	21	145

Omkomne paa voldsom Maade 89, deraf 27 ved Sneskred.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 693 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 49,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 11,6 pCt. af Antallet af Fødte og 23,5 pCt. af Antallet af samtlige Døde. Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, 14,7 pCt. ogAntallet af Børn, døde under 15 Aar, 38,2 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opgivne 21 paa Barselseng døde Kvinder omhandle Lægernes Beretninger endnu 2, 1 i ytre Hardanger 8 Dage efter Forløsningen og 1 i nordre Midthordland flere Dage efter Nedkomsten. For 6 kjendes Dødsaarsagen, nemlig Barselfeber for 4, Livmoderbristning og Barselkrampe, for hver 1. 4 Kvinder sees at være døde uforløste, 3 i søndre Midthordland, 1 i indre Nordhordland.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde, naar de paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 døde 41 medtages, Opgave over 299 eller 18,9 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 582). De hyppigste Dødsaarsager vare: Spedalskhed (65), Nervefeber (35), Svindsot (34), Lungebetændelse (14), Kighoste (13), Kræft (9), Diarrhoe (7), Skarlagensfeber (6).

Veirliget. Vinteren skildres som langvarig og stormfuld, de øvrige Aarstider som gode. Aarsvæxten slog godt til, Vaarsildfisket ligesaa.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Fra ytre Nordhordland og ytre Hardanger omtales Almuens Levesæt og de hygiæniske Forholde som noget forbedrede, fra sidste Sted klages over Usædelighed blandt Ungdommen; fra søndre Midthordland og indre Nordhordland udtales, at Fremskridtene ere meget smaa, fra indre Søndhordland, at Brændevins-, Øl- og Vindrikning er i Aftagende men Kaffedrikning i Tiltagende.

Fattigsygepleien. For Fattigvæsenets Regning behandledes:

i indre Søndhordland	19,	Udgift til Medicin og Diæt for Lægen 28 Spd. 51½ Skill.
i ytre —	30,	Medicinudgift 11 Spd. 71 Skill.
i indre Hardanger . .	24,	— 22 — 1 —
i ytre — . .	33,	deraf 11 af en Privatlæge.
i Vos	52,	Medicinudgift 105 Spd. 98 Skill.
i nordre Midthordland	19	
i indre Nordhordland	15,	— 10 — 72 —
i ytre —	52	
tilsammen	244.	

Jordemoderhjelp. I indre Søndhordlands Lægedistrikt bistod Jordemoderen i Skonevik ved 13 af 90 Fødsler, i i Etne ved 10 af 77. Hosanger og Mangers Herreder mangle Jordemødre, til hvilke Løn ikke er bevilget.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i indre Søndhordland 6, deraf i Skonevik tre, i Fjelberg to, i Etne et; i ytre Søndhordland 4, deraf i Stordøen to, i Finaas og Fitje et i hvert Herred; i indre Hardanger 4, deraf i Røldal to, i Ulvik og Kinservik et i hvert Herred; i ytre Hardanger 8, deraf i Kvinherred tre, i Strandebarm og Jondal to i hvert Herred og i Vikør et; i Vos 3, i nordre Midthordland 2, i Aarstad og Fjeld, et i hvert Herred; i indre Nordhordland 7, deraf i Hosanger tre, i Haus og Hammer to i hvert Herred; i ytre Nordhordland 2, et i Lindaas og et i Manger. Fra indre Hardanger anføres, at andre end Kommissionens Medlemmer ofte overvære Møderne. I nordre Midthordland afholdtes ingen Møder i Fanø og Askøen, da Distriktslægen ikke fik Underretning om Afholdelse af Kommunebestyrelsens Møder. Af Forhandlingsgjenstande kunne nævnes: Gjennemgaaelse af Medicinalberetningen for 1867 med hvad deri indeholdtes om Sundhedstilstanden o. s. v.; om de hyppigst forekommende Livmodertilfælde, deres hyppigste Aarsager og Betydning; Forholdsregler mod smitsomme Sygdomme; Gjennemgaaelse af Listerne over de Spedalske. I ytre Nordhordland stiftedes en Forening, hvis Medlemmer forpligtede sig til ikke at bruge eller lade Andre bruge Skydevaaben ved Bryllupper.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Svedens Herred 68

	Transport	68
i indre Søndhordlands *)	Lægedistrikt	197
i ytre —	—	376
i indre Hardangers	—	264
i ytre — **)	—	238
i Vos	—	294
i søndre Midthordlands	—	179
i nordre —	—	521
i indre Nordhordlands	—	517
i ytre — ***)	—	270
	tilsammen	2 924.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 3, hvoraf to i indre Hardangers Lægedistrikt, en i ytre Hardangers Lægedistrikt; nemlig en Obduktion af et af Cholerine dødt Barn paa Grund af Mistanke om Forgiftning, og en af en formentlig ved Mishandling død Dreng, samt en Undersøgelse af en Pige, der var beskyldt for at have født i Dølgsmaal.

Af **Badeindretninger** findes en for Dampbade i indre Hardanger, hvor der toges 196 Bad, flere private Badehuse i indre Søndhordland, 1 i indre Nordhordland foruden 1 Badeindretning ved Arne Fabrik.

Af **Sygehuse** findes i Aarstad Herred ved Bergen Møllendals private Sindssygeasyl samt Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1. Om Sindssygeasylets Belæg henvises til Sygehuslisten, de to sidste ere ovenfor omhandlede. I Vaarsildfiskefondets Sygehus paa Espevær, der var i Virksomhed fra 22de Januar til 24de Marts, behandledes 14 Syge, hvoraf 11 helbrededes, 1 døde og 2 overflyttedes til Haugesunds Sygehus.

Medicinalpersonalet i Amtet bestod af 11 Læger, 26 Jordemødre og 53 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Svedens Herred: 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører. Distriktslægen bor i Haugesund.
2. Indre Søndhordlands Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Fjelberg; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Ytre Søndhordlands Lægedistrikt: 1 Læge, bosat paa Stordøen; 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Indre Hardangers Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Kinservik; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Hardangers Lægedistrikt: 2 Læger, hvoraf en bosat i Strandebarm, en i Kvinherred; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Vos Lægedistrikt: 1 Læge, boende paa Vossevangen; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Midthordlands Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Os; 3 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
8. Nordre Midthordlands Lægedistrikt: Distriktslægen bosat i Bergen; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Indre Nordhordlands Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Haus; 2 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
10. Ytre Nordhordlands Lægedistrikt: 1 Læge, boende i Lindaas; 1 Jordemoder; 9 Hjelpevaccinatører.

*) I Aaland ikke vaccineret paa Grund af Kighosteepidemi og de Uvaccineredes ringe Antal.

**) I Strandebarm ingen Vaccination paa Grund af Mæslingepidemi.

***) Protokollerne for indre Herlø og Bø Sogne ikke indsendte.

XIII. Bergens By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,01 Kvadratmil, og hvis Folkemængde den 31te December 1865 var 27 703, udgjør et Lægedistrikt, Bergens Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden var nogenlunde god; af epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber, Skarlagensfeber, Kighoste og især Mæslinger med større Udbredning, hvorhos catarrhalske Sygdomstilfælde det meste af Aaret vare almindelige.

Dødeligheden var ikke ubetydelig, den udgjorde 21,1 pro mille af den beregnede Befolkning (28 917) i Stadsfysikatet ved Aarets Midte (i 1867 var Dødeligheden 22,6 p. m.). De Dødes Antal udgjorde 609, hvilket er 5,7 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 644, 22,3 pCt. mere end i 1866, da der døde 498, og 11 pCt. mindre end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 676.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.														
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	167	17	167	9	5	5	9	7	3	3	18	34	28	26	20
Simpel Feber	638	-	638	68	60	54	44	55	44	41	56	47	57	49	63
Barselfeber	14	3	10	1	-	3	1	-	-	-	1	1	-	-	3
Børnekopper	5	-	5	-	-	-	1	1	3	-	-	-	-	-	-
Vandkopper	101	-	101	11	8	21	10	15	9	2	-	8	1	3	13
Skarlagensfeber	147	8	147	32	28	27	25	14	4	1	3	1	5	6	1
Mæslinger	751	23	751	-	-	-	12	42	189	162	130	95	75	28	18
Rosen	60	3	60	5	4	9	4	2	6	1	1	9	6	4	9
Kighoste	278	18	278	33	10	11	15	20	23	15	43	28	26	14	40
Diphtherisk Svælgbetændelse	55	3	55	11	9	9	3	-	3	2	4	-	7	7	-
Strubehoste	14	2	14	1	-	2	-	-	2	-	-	-	2	2	5
Kusma	12	-	12	1	5	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	1539	19	1539	132	137	178	159	120	85	69	78	86	102	173	220
Lungebetændelse	209	51	209	25	9	21	16	21	17	17	10	8	19	18	28
Pleurit	24	2	14	-	1	-	-	2	-	1	3	2	2	1	2
Gigtfeber	97	5	97	18	14	12	7	7	3	2	4	5	6	6	13
Koldfeber	3	-	3	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	1280	35	1280	86	73	68	99	83	89	120	249	129	120	84	80
Blodgang	11	-	11	1	-	1	-	-	-	-	1	6	2	-	-
Tilsammen	5405	189	5391	434	363	425	408	389	481	436	601	459	458	422	515

Nervefeber, der 1864 67 har været i Aftagende, idet der nemlig i hvert af disse Aar anmeldtes henholdsvis 205, 121, 92 og 58 Tilfælde, var i dette Aar igjen hyppigere; der anmeldtes ialt 167 behandlede Tilfælde, hvoraf 17 endte dødeligt. Paa Byens Sygehus indlagdes 57, 2 laa tilbage fra det foregaaende Aar; af 50 derfra Udskrevne vare 8 Døde. Af simpel Feber anmeldtes 638 behandlede Tilfælde, hvoraf 26 paa Byens Sygehus, 1 paa Tugthusets Sygestue.

Af **Barselfeber** er anmeldt 14 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, hvoraf 9 uden noget Dødsfald blandt 83 Barselkoner paa Fødselsstiftelsen.

Børnekopper forekom i 5 Tilfælde, deraf 2 hos uvaccinerede Børn. Det første Tilfælde iagttoges hos en fra en svensk Havn ankommen Matros, det andet indtraf omtrent 1 Maaned senere hos et uvaccineret Barn, uden at det var muligt at udfinde, hvorfra det var smittet; noget senere angrebes de øvrige 3 Personer; samtlige isoleredes i Lazaret og udgik helbredede.

Vandkopper forekom næsten det hele Aar, ialt anmeldtes 101 behandlede Tilfælde.

Skarlagensfeber fortsatte sig som Epidemi fra det foregaaende Aar, aftog stadig i første Halvaar og forekom kun enkeltvis i andet Halvaar; ialt er anmeldt 147 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald og ialt 10 Dødsfald (i det foregaaende Aar 427 Behandlede og 26 Døde).

Mæslinger optraadte som udbredt Epidemi; foruden de anmeldte 751 behandlede Tilfælde med 23 Dødsfald forløb en Mængde lette Tilfælde ubehandlede (Aaret forud anmeldtes 13 Tilfælde).

Af **Rosen** opgives 60 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, samt 2 Dødsfald hos Nyfødte (i foregaaende Aar 66 Behandlede og 3 Døde).

Kighoste-Epidemien fra 1867 vedvarede ogsaa i heromhandlede Aar men noget mindre udbredt; der anmeldtes 278 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald (i foregaaende Aar 394 og 20).

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom fremdeles mindre hyppigt end forhen; af de anmeldte 55 Tilfælde endte 3 dødeligt. (I 1867 anmeldtes 127 Tilfælde med 12 Dødsfald). Af de 14 for **Strubehoste** Behandlede døde 2.

Kusma forekom enkeltvis og sporadisk, anmeldtes hos 12 (i foregaaende Aar hos 179).

Catarrhalske Tilfælde: Forkjølelsesfeber, akut Bronchit, Laryngit og simpel Svælgbetændelse, forekom især i Vaar- og de sildige Høstmaaneder; der opgives tilsammen 1 539 Behandlede med 19 Dødsfald, nemlig 18 af akut Bronchit (Aaret forud anmeldtes 2 092 Tilfælde) og 1 af Laryngit.

Lungebetændelse forekom ogsaa i dette Aar hyppigt; der anmeldtes 209 behandlede Tilfælde med 51 Døde (i foregaaende Aar 218 med 40 og ialt 50 Dødsfald). Af det hele Antal behandledes paa Byens Sygehus 21 Tilfælde, af hvilke 2 endte dødeligt.

For **Pleurit** behandledes paa Byens Sygehus 10 Personer, af hvilke 2 døde, af 2 Privatlæger opgives 14 Behandlede, tilsammen altsaa 24 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Hjernebetændelse er opført som Dødsaarsag hos 24, tuberkuløs Meningit hos 15, Kramper i Børnealderen hos 28, tilsammen 67.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber anmeldtes 97 Tilfælde, hvoraf 5 medførte Døden; afebril, akut og kronisk Rheumatisme forekom jevnligt, af 4 Læger er opgivet 52 behandlede Tilfælde af kronisk Rheumatisme, 27 Personer vare af Mand-, 25 af Kvindekjøn; af 30 vare 5 under, 25 over 15 Aar.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom hyppigt, idet deraf anmeldtes 1 280 behandlede Tilfælde (Aaret forud 1 012); af de 35 Dødsfald bevirkedes 11 af Cholera nostras, 24 af akut og kronisk Diarrhoe.

Veneriske Sygdomme. Over de paa Byens Sygehus for Syphilis behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af:			Udgaaede			Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Det gjennemsnitlige Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primær.	sekundær	tertiær	helbredede	uhelbred.	Døde.	Ialt.	Md.	Kv.		
Byens Sygehus. . . .	6	3	3	46	28	18	14	27	5	39	2	1	10	6	4	2 340	55,7

Tages alene Hensyn til de paa Byens Sygehus behandlede sekundære Tilfælde, udgjorde Forpleiningsdagenes Antal 1 578 for 27 Udskrevne eller 58,5 Dage for hver. Udenfor Sygehuset kunne 20 Personer, 10 af hvert Kjøn, sees at være behandlede, hvoraf 12 med sekundære og 8 med tertiære Tilfælde. Som Dødsaarsag er Syphilis opført hos 2 Børn, det ene under ½ Aar, det andet mellem 2 og 3 Aar. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives 82 behandlede Tilfælde, hvoraf 22 paa Byens Sygehus; af de behandlede vare 62 Mænd, 20 Kvinder, alle over 15 Aar.

Af **Spedalske** forpleiedes ved Udgangen af 1867 paa St. Jørgens Hospital 62, 13 indkom og 11 døde. Belægget ved Aarets Udgang udgjorde saaledes 64, hvoraf 25 Mænd og 39 Kvinder. I Bergens By kjendtes ved Udgangen af 1867 udenfor St. Jørgens Hospital et Antal af 12 Spedalske, i Aaret 1868 tilkom 2, som vare overseede ved tidligere Tællinger, og 1 hjemkom fra Stiftelse; 1 døde og 1 indlagdes i Stiftelse. Antallet ved Udgangen af 1868 var altsaa 13, hvoraf 8 Mænd og 5 Kvinder.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare		Alder er opgivet for.	Deraf vare		Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.
			Mandkjøn.	Kvindekjøn.		Børn (under 15 Aar).	Voxne (over 15 Aar).			
Fnat	169	169	113	56	75	37	38	-	-	-
Kjertelsyge	27	26	14	12	26	24	2	-	6	3
Rachit	5	3	1	2	5	5	-	-	-	2
Svindsot	82	80	40	40	69	14	55	12	65	6
Kræft	20	18	11	7	2	-	2	-	11	4
Vatersot og Brights Nyresygdom	18	18	10	8	15	-	15	-	14	3
Blegsot	54	47	1	46	44	7	37	-	-	5
Menstruationsuordener	25	25	-	25	25	-	25	-	-	4
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	151	94	26	68	74	10	64	-	-	5
Ormesygdomme . . .	25	25	11	14	25	24	1	-	-	2
Drankersygdomme . .	7	7	7	-	7	-	7	3	-	4

Af **Svindsot** opføres ialt 65 Dødsfald eller 11,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (565).

Af de af **Kræft** anmeldte 11 Dødsfald vides 5 bevirket ved Kræft i Mavesækken, 2 i Livmoderen, hos 1 i Svælget og hos 1 i Leveren.

De af **Vatersot** og Brights Sygdom opgivne 14 Dødsfald ere paa 2 nær bevirkede ved sidstnævnte Affektion.

Blegsot, Menstruationsuordener, Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi siges at være meget hyppige Sygdomme. For Hysteri behandledes af 3 Læger 14 Kvinder.

Drankersygdomme. Af de anmeldte Tilfælde betegnes 1 som akut Alkoholisme, de øvrige 6 som Drankergalskab, af hvilken sidste de 3 Dødsfald bevirkedes.

For **Sindssygdom** indkom 9 Individer paa Byens almindelige Sygehus, nemlig 5 Mænd og 4 Kvinder; 7 lede af Melancholi, 2 af Mani; 2 udskreves helbredede, 1 i Bedring og 5 uhelbredede. Af en Læge behandledes i Byen 3 Mænd for Melancholi; Udfaldet er ikke opgivet. 4 Personer kunne sees at være døde af Sindssygdom. De inden Byen beliggende Sindssygeasylers Belæg m. v. vil sees af den paa Tabel II optagne Liste over de paa Rigets Sindssygeasyler behandlede Syge.

Af **Forgiftninger** omtales 4, nemlig 2 foraarsagede ved Sodalud, 1 ved Gammelost og 1 ved Ormebid.

Af **Øiensygdomme** er anmeldt 56 behandlede Tilfælde, af hvilke 19 behandledes paa Byens Sygehus, 37 af 3 Læger i Byen.

Over udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operation.	Paa Sygehuset.	Udenfor Sygehuset.
Amputation af Overarmen	1	-
— - Laaret	2	-
— - Læggen	2	-
— - Mellemfoden	1	-
— - Tommelfingeren . .	-	1
Exartikulation af en Finger . . .	-	1
Resektion paa Læggen	1	-
Forceret Bevægelse af Led	1	-
Borttagelse af Exostoser paa Fingre og Tæer	-	1
— - Læbekræft	4	2
— - Øielaagskræft . . .	-	1
— - andre Kræftsvulster .	1	4
— - Fedtsvulst	1	3
— - Nervesvulst	-	2
Borttagelse af Sæksvulst	1	7
— - en Hæmorrhoidalsvulst	-	1
— - en Næsepolyp . . .	-	1
— - en Uterinpolyp . . .	-	3
— - Tonsillerne	-	4
— - Uvula	-	1
Operation for Hareskaar	1	1
— - spaltet Gane	1	-
— - Vandbrok	1	3
— - Blodbrok	1	-
— - indgroet Negl . . .	-	2
Tenotomi	-	1
Extractio cataractæ	5	1
Iridectomi	-	3
Borttagelse af Øieæblet	1	-
— - et Pterygium . . .	1	-

Af **obstetriciske Operationer** udførtes paa Fødselsstiftelsen: 4 Tangforløsninger, Indikationerne vare langsom Fødsel efter Hovedets Nedtræden i Bækkenet, begrundet hos 2 i Vesvækkelse, hos 1 i Tvillingfødsel og hos 1 i stort Fosterhoved (Omkreds 15"); Mødre og Børn forbleve ilive. 1 Tilbageførelse af Navlesnor i Konens Knæalbuleie, Tilbageførelsen lykkedes, men Fosteret kom dødfødt til Verden, Conjugata maalte 3¾", Moderen frisk. 1 Nedbringelse af en Fod ved Sædeleie med heldigt Udfald for Moder og Barn. 1 Udtrækning af Fosteret, Indikation og Udfald uopgivet. Af Lægerne i Byen opgives at være udførte 33 Tangforløsninger; Indikationerne vare for 24 Vemangel eller Vesvækkelse, for 2 Bækkensneverhed, for 2 Fare for Fosterets Liv, for 2 langsom Fødsel uden Fremgang, for en ugunstig Stilling af Hovedet, for 1 Isseleie med Panden fortil og fremfalden Arm og for 1 Tvillingfødsel, hvor første Tvillings Hoved først var perforeret (Hovederne forhindrede hinanden gjensidig fra at træde ned i Bækkenet; for 22 af Konerne er heldigt Udfald opgivet, for 11 er Udfaldet uopgivet; af Børnene fødtes 25 levende, 8 vare dødfødte. 3 Vendinger, hvoraf 2 paa Grund af Tverleie og skjævt Hovedleie (den ene ved udvendige Haandgreb), 1 paa Grund af Tverleie og Blødning (placenta prævia); Udfaldet opgivet som heldigt for 2 af Konerne, for 1 uopgivet; 2 af Børnene forbleve ilive, for det tredie Udfaldet uopgivet. 2 Perforationer af døde Fostre, en Gang paa det sidstkommende Hoved efter Udtrækning af Kroppen ved snevert Bækken, Konen kom sig (F. W. Stabell); en Gang ved Tvillingfødsel, hvor de 2 Hoveder gjensidig hindrede hinanden fra at træde ned i Bækkenet, den anden Tvilling

forløstes med Tang, se ovenfor, Udfaldet for Konen uopgivet (Lindholm). 2 Udtrækninger ved Fodfødsler, nemlig en Gang ved fremfalden Navlesnor med heldigt Udfald for Moder og Barn, og en Gang ved Tvillingfødsel, dødfødt Foster. 2 kunstige Forløsninger af Moderkagen, den ene paa Grund af Sammenvoxning, Konerne forbleve ilive. Ialt 49 obstetriciske Operationer udførte af 7 Læger.

Paa Fødselsstiftelsen, hvor der i Aarets Løb indkom 82 Barselkvinder og 2 laa tilbage uforløste fra forrige Aar, forefaldt 83 Fødsler, 1 havde født før Indkomsten. Blandt Fødslerne vare 2 Tvillingfødsler.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1–15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Bergens Stadsfysikat	953	609	4	152	121	2	47

Omkomne paa voldsom Maade . . . . 11.

Overskuddet af Fødte overDøde udgjorde altsaa 344, og Forholdet mellem begge var = 100 : 63,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 16,3 pCt. af samtlige Fødte og 25,6 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 19,8 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar 45,5 pCt. af samtlige Døde. — Ifølge Prestelisterne ere 2 Kvinder døde paa Barselseng; af Lægernes Beretninger kunne 3 sees at være døde paa Barselseng, alle af Barselfeber.

Fra Lægerne haves Opgave over 565 eller 94,5 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (598). De hyppigste Dødsaarsager vare: Hjernebetændelse, akut Hjernevatersot og Kramper i Børnealderen (tilsammen 67), Svindsot (65), Lungebetændelse (51), Alderdomssvaghed (37), Hjerneslag (25), Diarrhoe (24), Mæslinger (23), Kighoste, Atrophi og akut Bronchit (hver 18).

Til nærmere Oplysning om Dødsaarsagerne hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste.

Se Tabellen paa næste Side.

Veirliget var i Aarets første Maaneder raat og koldt, dog uden streng Kulde, om Vaaren fra April Maaned smukt og mildt; Sommeren især i Juli og Begyndelsen af August varm og behagelig; ved Høstens Indtrædelse begyndte det for denne Aarstid vanlige Veir med Regn og Storm, dog i ringere Grad end almindeligt.

Hygiæniske Forholde. Med Anlæggelse af offentlige og private Kloakledninger er der fortsat ogsaa i heromhandlede Aar. Sundhedskommissionen har udarbeidet et Forslag til Reform i Byens Renovationsvæsen.

Fattigsygepleien besørgedes af 4 By- og Fattiglæger, af hvilke en tillige er Læge ved Arbeidsanstaltens Sygelokale. For Fattigvæsenets Regning behandledes i Hjemmet 140 Syge i første, 280 i andet, 90 i tredie og 106 i fjerde Distrikt, tilsammen 616, med en Medicinudgift af 352 Spd. 24 Skill. Paa Byens Sygehus indlagdes for Fattigvæsenets Regning 286 Syge med en Udgift af 3 873 Spd. 12 Skill., paa Fødselsstiftelsen 15 Fødende med en Udgift af 81 Spd. 80 Skill.; paa Byens Sindssygeasyl behandledes 46 og paa Rosenbergs Asyl 11 Sindssyge med en samlet Udgift for Kommunekassen af 4 239 Spd. 52 Skill.

Sundhedskommissionen afholdt 32 Møder, foruden at den oftere var samlet paa Aastederne til Undersøgelse af paaklagede Misligheder i sanitær Henseende.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde 1 623, af hvilke 1 265 vaccineredes af den offentlige Vaccinatør, Stadsfysikus, Resten i Lægernes private Praxis. De Revaccineredes Antal udgjorde 77. Til 9 udenbys Læger og 66 Hjelpevaccinatører forsendtes 407 Rør med Vaccinelymfe. Eleverne ved Jordemoderskolen samt en Person, der skulde ansættes som Vaccinatør i et Landdistrikt, bleve underviste i at vaccinere.

I retsmedicinsk Forretning udførtes, nemlig Undersøgelse af en tiltalt omstreifende Kvaksalvers Medicinkiste.

Af **Sygehuse** og Pleiestiftelser for Spedalske fandtes Byens kommunale Sygehus, Bergens offentlige og Rosenbergs private Sindssygeasyler samt St. Jørgens Hospital for Spedalske. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Bergens kommunale Sygehus indkomne Tilfælde:

Febre	125
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	61
Kroniske — —	10
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme . . .	30
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	22
Kroniske — —	19
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	11
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	3
Lateris	281

Liste over de af Læger opgivne Dødsaarsager i Bergen i Aaret 1868 med Angivelse af de Dødes Alder og Kjøn.

Sygdomme.	Sum af begge Kjøn.	Deraf		I 1ste Maaned.		i2 og3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		over 90 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Alcoholismus . . .	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Angina membranacea . .	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— diphtherit	3	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anaemia	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Apoplexia cerebri	25 *)	13	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	5	1	4	5	1	2	1	-
— pulmon.	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
Arthrocace colum. vertebralis . . .	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Atrophia	18	8	10	2	3	3	2	-	2	1	2	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bronchitis acuta .	18	12	6	1	-	2	1	2	1	1	1	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
— chronica	14	3	11	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	-	3	-	3	-	-
Cancer	11	4	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1	-	2	2	2	1	-	-	-	-	-
Cholera nostras .	11	7	4	-	-	1	-	-	1	2	1	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Chorea	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Convulsiones . . .	28	17	11	4	4	10	2	-	-	2	1	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cystitis	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Debilit. congenita	8	4	4	3	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— senilis . .	37	14	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	8	9	3	8	1	2
Diabetes	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Diarrhoea acuta . } — chronic. }	24	15	9	1	-	1	-	4	2	2	2	1	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-
Enteritis	6	2	4	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Epilepsia	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Erysipelas	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
— neonator.	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Febris puerperalis	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— rheumatica	5	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
— typhosa . .	17	8	9	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	2	-	-	1	-	4	3	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Gangraena	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Gastritis chron. . .	5	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-
Hepatitis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Hernia incarcer. .	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Hydrops	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Hæmoptysis	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Insania	4	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laryngitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lithiasis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Meningitis	24	14	10	-	-	-	1	3	-	-	3	2	2	2	2	3	-	1	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
— tuberculosa	15	8	7	-	-	-	-	1	-	2	4	3	2	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— spinalis . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morbilli	23	11	12	-	-	-	-	1	1	1	2	5	7	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Morbus Brighti . .	12	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	3	4	-	1	-	1	-	-
— oesophagi	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
— ovarior . .	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
— uteri	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nicotismus chron.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Noma	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

*) 1 (svensk Skipper) uden Alders Angivelse.

Sygdomme.	Sum af begge Kjøn.	Deraf		I 1ste Maaned.		i 2 og 3 Maaned.		i 4, 5 og 6 Maaned.		i 2det Halvaar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mellem 5-10 Aar.		mellem 10-15 Aar.		mellem 15-20 Aar.		mellem 20-30 Aar.		mellem 30-40 Aar.		mellem 40-50 Aar.		mellem 50-60 Aar.		mellem 60-70 Aar.		mellem 70-80 Aar.		mellem 80-90 Aar.		over 90 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Obstructio alvi, Intussusceptio	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Paralysis	7	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2	1	-	-	1	1	-	-	-	-
Peritoneitis	8	3	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-
Phlebitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Phlegmone, Abscessus	5	3	2	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pleuritis	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pneumonia	51	26	25	2	-	1	1	6	-	3	3	9	7	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	1	2	1	8	-	1	-	-	-	-
Purpura hæmorrh.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rachitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scarlatina	10	5	5	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	2	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scorbutus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Scrophulosis	6	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Syphilis	2	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tetanus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trismus neonatorum	5	2	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuberculosis pulmonum	65	26	39	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1	1	-	5	3	7	5	8	4	7	4	8	6	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Tussis convulsiva	18	9	9	-	-	-	-	2	1	3	1	4	6	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uraemia	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vitia org. abdom.	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— - cerebri	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
— - cordis	7	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	3	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
— - hepatis	5	2	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
— ventric. et can. intest.	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oedema pulmon.	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	565	272	293	16	18	18	7	21	9	20	24	44	38	10	12	11	8	3	5	3	6	16	21	16	20	11	17	16	24	32	30	25	34	7	18	2	2		

Transport	281
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	18
Kronisk eller afebril Rheumatisme	17
Læsioner	59
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	14
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	14
Dannelsesfeil og Deformiteter	5
Ben- og Ledsygdomme	25
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	1
Øiensygdomme	22
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	12
Syphilis, Bubo	46
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	22
Epididymit, Orchit	2
Excoriationes, Verruca	4
Hudsygdomme	110
Forskjellige andre Sygdomme	31
Tilsammen	683

Angaaende Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenes Antal m. m. henvises til Sygehuslisten. Paa Tugthusets Sygestuer behandledes 38 syge Fanger, af hvilke 4 vare tilbageliggende fra foregaaende Aar; Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 993 eller 30 for hver af 33 Udskrevne; udenfor Sygestuerne behandledes 42 syge Fanger; Medikamentudgifterne beløb sig til 35 Spd. 63 Skill. Paa Arbeidsanstaltens Sygestuer behandledes 150 Syge (59 tilbageliggende fra det foregaaende Aar). Forpleiningsdagenes Antal var 22 692 eller gjennemsnitlig for hver Patient 151,3 Dage. Medikamentudgifterne 134 Spd.

I **Badeanstalten** paa Byens Sygehus toges af de Syge omtrent 5 200 Karbad, af Folk fra Byen omtrent 7 000 forskjellige Bad. I Byen findes en Søbadeindretning.

Byens 3 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Svaneapotheket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Elefantapotheket af 2 examinerede Medhjelpere.

Medicinalpersonalet bestod af 19 Læger, af hvilke en ikke praktiserede (desuden var Distriktslægen i midtre Nordhordland bosat i Bergen), 1 examineret og 1 uexamineret Tandlæge, 1 Dyrlæge og 13 Jordemødre, hvoraf en ikke praktiserede.

XIV. Nordre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 142,93 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 86 803 Indbyggere. Det er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Lærdals Distrikt (28,96 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lærdal og Borgund	med	3 740	Indb.
Aardal	-	1 791	—
Aurland	-	2 497	—
og en Del af Fresvik Annex til Lekanger	-	47	—
tilsammen		8 075	Indb.

2. Indre Sogns Distrikt (21,48 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lyster	med	4 057	Indb.
Justedal	-	885	—
Hafslo	-	3 265	—
Sogndal	-	3 872	—
tilsammen		12 079	Indb.

3. Midtre Sogns Distrikt (14,84 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lekanger (med Undtagelse af en Del af Fresvik)	med	2 360	Indb.
Balestrand	-	2 204	—
Vik	-	3 217	—
tilsammen		7 781	Indb.

4. Ytre Sogns Distrikt (12,56 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Evindvik	med	3 018	Indb.
Utvær	-	1 384	—
Ladvik og Brække	-	2 042	—
Klævold	-	1 555	—
Bø Annex af Hyllestad	-	594	—
tilsammen		8 593	Indb.

5. Ytre Søndfjords Distrikt (6,12 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hyllestad (Bø Annex undtaget)	med	1 881	Indb.
Askevold	-	3 065	—
Lateris		4 946	Indb.
Transport		4 946	Indb.
Ytre Holmedal	med	3 779	—
tilsammen		8 725	Indb.

6. Indre Søndfjords Distrikt (18,66 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Indre Holmedal	med	3 450	Indb.
Jølster	-	2 580	—
Førde	-	5 477	—
tilsammen		11 507	Indb.

7. Kins Distrikt (7,42 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Florøen	med	346	Indb.
Herrederne Kin	-	4 679	—
Bremanger	-	1 852	—
Vefring	-	1 407	—
tilsammen		8 284	Indb.

8. Ytre Nordfjords Distrikt (4,71 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Selø	med	4 018	Indb.
Rugsunds Annex af Daviken	-	1 575	—
tilsammen		5 593	Indb.

9. Nordfjordeidets Distrikt (5,29 n. □ M., indbefattende:

Herrederne Eid	med	2 918	Indb.
Daviken (med Undtagelse af Rugsunds Annex)	—	1 481	—
tilsammen		4 399	Indb.

10. Indre Nordfjords Distrikt (22,89 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Horningdalen	med	1 612	Indb.
Gloppen	-	4 705	—
Indviken	-	3 017	—
Stryn	-	2 433	—
tilsammen		11 767	Indb.

Sundhedstilstanden skildres som god fra alle Distrikter undtagen fra ytre Sogn, hvor Mæslinger og Kighoste var temmelig udbredt. Disse Sygdomme optraadte ogsaa epidemisk i flere af de øvrige Distrikter, i Regelen dog uden at vinde synderlig Udbredelse. Nervefeber forekom i alle Distrikter, dog kun sparsomt undtagen i Lærdals Distrikt, hvor en Epidemi fra det foregaaende Aar fremdeles holdt sig gjennem hele dette Aar i Tønjums Sogn.

Dødeligheden var liden; de Dødes Antal udgjorde 1 242, hvilket er 14,4 pro mille af den beregnede Befolkning ved Aarets Midte (86,148), 7,8 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 347, eller 15,7 p. m., 2,1 pCt. mindre end i 1866, da der døde 1 269, og 11 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 394.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.														
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	173	20	165	4	10	34	13	25	22	8	9	13	7	8	12
Simpel Feber	42	-	38	-	2	3	12	2	3	5	2	2	2	1	4
Barselfeber	13	4	13	2	3	-	1	2	1	1	-	-	1	1	1
Skarlagensfeber	23	1	21	7	-	-	2	4	-	2	-	-	-	6	-
Rødlinger	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
Mæslinger	131	2	121	-	-	-	-	3	16	15	33	38	6	5	5
Rosen	25	-	25	-	1	2	3	4	-	3	3	3	1	1	4
Kighoste	118	16	118	31	4	8	6	9	15	8	12	7	8	4	6
Diphtherisk Svælgbetændelse	23	1	22	6	3	3	1	-	1	3	1	-	1	1	2
Strubehoste	3	2	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	334	6	259	26	22	20	24	15	16	18	23	19	23	8	45
Lungebetændelse	60	7	56	11	4	6	5	5	2	3	1	3	4	3	9
Pleurit	22	-	22	4	1	1	2	2	-	1	3	2	3	-	3
Gigtfeber	39	5	38	1	2	2	6	3	5	6	4	1	5	1	2
Diarrhoe (akut)	213	2	186	23	5	14	19	10	13	7	46	12	10	8	19
Blodgang	13	1	13	-	-	-	-	1	1	1	2	1	6	-	1
Skjørbug	8	-	8	-	-	4	2	-	-	1	-	1	-	-	-
Tilsammen	1 245	67	1 113	115	57	97	96	85	97	82	139	102	77	48	118

	Fordeling paa Lægedistrikterne.																			
	Lærdal.		Indre Sogn.		Midtre Sogn.		Ytre Sogn.		Ytre Søndfjord.		Indre Søndfjord.		Kin.		Ytre Nordfjord.		Nordfjordeidet.		Indre Nordfjord.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	52	4	16	2	9	2	11	1	10	1	26	2	27	2	2	-	1	1	19	5
Simpel Feber	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	1	-	6	-	10	-	12	-	7	-
Barselfeber	-	-	1	-	1	1	3	1	-	-	1	1	2	1	2	-	-	-	3	-
Skarlagensfeber	-	-	5	-	2	-	6	-	-	-	-	-	4	1	-	-	4	-	2	-
Rødlinger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Mæslinger	-	-	-	-	3	-	67	-	-	-	-	-	25	-	36	2	-	-	-	-
Rosen	-	-	1	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	10	-	1	-	9	-
Kighoste	-	-	-	-	-	-	37	2	20	3	-	-	3	-	58	11	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	8	-	-	-	10	1
Strubehoste	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	-	-	22	-	-	-	10	1	-	-	5	-	106	2	88	-	26	1	77	2
Lungebetændelse	-	-	9	-	4	1	3	1	-	-	3	1	13	3	10	-	3	-	15	1
Pleurit	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	3	-	2	-	8	-	2	-	4	-
Gigtfeber	-	-	6	2	2	-	2	1	-	-	7	-	1	-	11	-	3	1	7	1
Diarrhoe (akut)	-	-	19	-	-	-	33	-	5	-	20	-	61	2	32	-	18	-	25	-
Blodgang	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	1	1	-	-	6	-	-	-	-	-
Skjørbug	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
Tilsammen	52	4	85	4	22	4	190	7	36	4	67	5	253	11	284	15	75	3	181	10

Af **Nervefeber** opgives 173 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald, desuden opføres fra indre Sogn 5 ubehandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, altsaa i det Hele 178 med 21 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 166 behandlede Tilfælde med 21 samt ialt 30 Dødsfald).

Sygdommen opgives i Regelen som Ileotyphus, fra ytre Sogn opgives 4 Tilfælde af exanthematisk Typhus, fra indre Sogn 1 Tilfælde af Cerebraltyphus. Fra alle Distrikter med Undtagelse af Lærdals, indre og midtre Sogns samt ytre Nordfjords angives Sygdommen hjemført med syge Fiskere fra Vaarsildfisket. Distriktslægen i Kin udtaler det Haab, at Smittens Hjemførelse til Distrikterne skal aftage, da Sygehuset paa Florø søges mere og mere, idet Almuens Skræk for Sygehusbehandling er i Aftagende.

Foruden de af **Barselfeber** opgivne 13 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald omtales fra indre Nordfjord 1 ubehandlet Tilfælde med dødeligt Udfald.

Skarlagensfeber behandledes 23 Tilfælde af med 1 Dødsfald (i foregaaende Aar 74 med 7 Dødsfald); fra indre Sogn berettes flere ubehandlede Tilfælde antagelig at være forekomne.

Af **Mæslinger** opføres 131 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald (i forrige Aar kun 4 behandlede Tilfælde); men som sædvanligt antages en Mængde Tilfælde af Sygdommen ikke at være komne under Lægebehandling. Forløbet skildres overalt som mildt.

Af **Kighoste** er anmeldt 118 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald, desuden opføres fra ytre Sogn 7 og fra ytre Søndfjord 17 Døde af Sygdommen, for den største Del anmeldte af Presterne, saa altsaa ialt 40 Dødsfald kjendes (i foregaaende Aar 51 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** er opgivet 23 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald foruden 2 Dødsfald i indre Nordfjords Lægedistrikt uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde (i foregaaende Aar 49 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald).

Strubehoste er kun omtalt fra ytre Nordfjords Lægedistrikt, hvoraf 3 under Behandling komne Tilfælde 2 medførte Døden.

Af **akut Bronchit** og andre **catarrhalske Tilfælde** opgives i det Hele 334 at være behandlede med 6 Dødsfald, samtlige af akut Bronchit (i 1867 408 Tilfælde med 5 Dødsfald).

Af **Lungebetændelse** opføres 60 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, desuden fra ytre Sogn 1 Dødsfald af en Ubehandlet, ialt altsaa 8 Døde (i foregaaende Aar 106 med 14 Dødsfald foruden 7 Dødsfald, hvor Lægebehandling ikke var anvendt). Sædet er angivet for 25 Tilfælde saaledes: 10 Gange i venstre Lunge, 14 i høire og 1 i begge Lunger.

Af **Pleurit** er anmeldt 22 behandlede Tilfælde, hvoraf ingen døde, derimod opgives fra indre Nordfjord 2 Dødsfald af Ubehandlede.

Af **Hjernebetændelse** er opgivet 12 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, af Kramper i Børnealderen 2 Dødsfald. Af samtlige 11 Dødsfald forekom 2 i Lærdals Distrikt, 1 i midtre Sogns, 2 i ytre Sogns, 1 i indre Søndfjords, 1 i Kins, 2 i Nordfjordeidets og 2 i indre Nordfjords Lægedistrikt.

Rheumatisme. Foruden de ovenfor omhandlede 39 Tilfælde med 5 Dødsfald af akut Ledrheumatisme nævnes kronisk Rheumatisme som hyppigt forekommende næsten fra alle Lægedistrikter.

Af akut **Diarrhoe** er opført 213 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald foruden 3 Dødsfald af Ubehandlede i ytre Søndfjords Distrikt (i 1867 171 behandlede Tilfælde med 3 og ialt 6 Dødsfald). I Kin og indre Søndfjord forekom Sygdommen epidemisk under og efter de varmeste Maaneder, nu og da ledsaget af heftige Brækninger og Kramper.

Syphilis kom kun i et Tilfælde (tertiær Form) under Behandling. Patienten var tidligere behandlet i Bergen. For Gonorrhoe behandledes af Distriktslægen i ytre Nordfjord 20 Sømænd og Fiskere.

Antallet af **Spedalske** udgjorde ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar 340. I 1868 tilkom 51, hvoraf 22 overseede ved tidligere Tællinger, 4 hjemkom fra Stiftelser og 25 vare nye Tilfælde. Afgangen var 69, af hvilke 2 vare udflyttede, 46 indlagte i Stiftelser og 21 døde. Det kjendte Antal af Spedalske var saaledes ved 1868 Aars Udgang 322, 171 Mænd, 151 Kvinder, fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Lærdal . .	17	Indre Søndfjord	72
Indre Sogn .	27	Kin	52
Midtre — .	33	Ytre Nordfjord .	17
Ytre — .	28	Nordfjordeidet .	19
— Søndfjord	38	Indre Nordfjord	19

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekj.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Lærdal. Beh.	Lærdal. D.	Indre Sogn. Beh.	Indre Sogn. D.	Midtre Sogn. Beh.	Midtre Sogn. D.	Ytre Sogn. Beh.	Ytre Sogn. D.	Søndfjord. Beh.	Søndfjord. D.	Indre Søndfjord. B.	Indre Søndfjord. D.	Kin. B.	Kin. D.	Ytre Nordfjord. Beh.	Ytre Nordfjord. D.	Nordfjord-eidet. B.	Nordfjord-eidet. D.	Indre Nordfjord. B.	Indre Nordfjord. D.
Fnat	14	14	6	8	14	9	5	-	-	1	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skurv	2	2	1	1	2	-	2	-	-	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	48	48	23	25	48	39	9	-	-	4	-	-	12	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	13	-
Rachit	5	5	2	3	5	4	1	-	-	3	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svindsot	54	54	28	26	54	4	50	20	30	8	-	-	16	4	15	3	2	6	6	1	1	1	3	2	-	-	2	-	6	2
Kræft	28	28	16	12	28	-	28	13	13	8	1	1	9	1	2	2	2	2	2	-	-	-	2	1	-	-	6	5	3	-
Vatersot og Brights Sygdom	35	35	17	18	35	4	31	11	16	9	-	-	4	1	6	-	-	1	5	3	3	1	4	1	3	2	1	2	8	3
Blegsot	133	133	5	128	133	21	112	-	-	6	-	-	96	-	19	-	-	-	-	1	1	-	3	-	12	-	-	-	2	-
Menstruationsuordener	38	38	-	38	38	-	38	-	-	3	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	2	-	24	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	244	205	104	101	205	13	192	7	7	9	-	-	37	-	29	-	3	2	2	-	6	-	45	-	55	-	56	-	11	5
Ormesygdomme	84	84	41	43	84	60	24	-	-	5	-	-	-	-	-	-	27	-	37	-	-	-	2	-	-	1	12	-	6	-
Drankersygdomme	2	2	2	-	2	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-

Fnat omtales fra de 3 indre Distrikter i Sogn som fremdeles overordentlig hyppigt forekommende, fra ytre og indre Nordfjord som sjeldnere og sjeldnere at se.

Kjertelsyge anføres at være meget hyppig i Lærdal.

Det opgivne Antal af Døde af **Svindsot** (30) udgjør 9,1 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (327). I det foregaaende Aar var Forholdet 37 af 352 eller 10,5 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; i 1866 27 af 286 eller 9,4 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Lærdal	-	19	-
indre Sogn	4	25	16
midtre —	3	19	15,8
ytre —	2	35	5,7
- Søndfjord	14	72	19,4
indre —	1	21	4,7
Kin	2	30	6,6
ytre Nordfjord	-	41	-
Nordfjordeidet	-	19	-
indre Nordfjord	4	46	8,7
Nordre Bergenhus Amt	30	327	9,1

For de af **Kræft** blandt 28 behandlede Tilfælde opførte 13 Dødsfald, er Sygdommens Sæde for 12 angivet saaledes: i 5 Tilfælde i Mavesækken, 3 i Leveren (hvoraf 1 tillige i Penis og Lyskekjertlerne), 2 i Brystkjertelen, 1 i Ansigtet og 1 i Fodsaalen.

Af de opførte 35 Tilfælde af **Vatersot** og **Brights Sygdom** falde 25 paa første, 10 paa sidste Sygdomsform; de 5 Dødsfald af denne Art, der er opgivet uden Oplysning om det tilsvarende Antal Behandlede, vare alle foraarsagede ved Vatersot og ere opgivne 2 fra ytre Søndfjord, 1 fra hver af Distrikterne Kin, Nordfjordeidet og indre Nordfjord.

Blegsot siges at tiltage i en foruroligende Grad i indre Sogn; ogsaa fra Lærdal opgives Blegsot og Menstruationsanomalier at være i Tiltagende. Fra ytre Nordfjord nævnes utidige Aareladninger som hyppig Aarsag.

De for **Cardialgi, kronisk Gastrit** og **Dyspepsi** blandt 244 behandlede Tilfælde anførte 7 Dødsfald ere alle tilskrevne kronisk Gastrit. Distriktslægen i indre Nordfjord, der har anmeldt 5 af disse, antager, at de fleste af dem har lidt af Kræft. (Obduktion tilstedes ikke).

Bændelorm er opgivet 1 Gang blandt de anførte 84 Tilfælde af **Ormesygdomme**.

Af **Sindssygdomme** er opført 5 nye Tilfælde, 1 i hvert af midtre og ytre Sogns samt indre Søndfjords Distrikter og 2 i Kins Lægedistrikt. 4 af de Syge lede af Mani, 1 af Dements; de 4 første indsendtes til Asyl i Bergen,

og en Kvinde forpleiedes i Hjemmet. Hvormange Sindssyge, der for Amtskommunens Regning forpleiedes i Asyl, savnes Oplysning om; Udgiften til disse Syge er opført med 3 219 Spd. 3 Skill. I Hjemmet forpleiedes for Amtets Regning ialt 67 Sindssyge, 27 Mænd, 40 Kvinder, med en Udgift af 1 930 Spd., eller gjennemsnitlig 28 Spd. 96½ Skill. for hver Syg; af disse vare hjemmehørende:

i Lærdals	Distrikt	6	i indre Søndfjords	Distr.	17
i indre Sogns	—	10	i Kins	—	3
i midtre —	—	7	i ytre Nordfjords	—	1
i ytre —	—	4	i indre —	—	14
i - Søndfjords	—	5			

Af Lægernes Beretninger kunne 5 Sindssyge sees at være forpleiede som almindelige Fattige, nemlig 2 i Lærdals, 3 i Kins Distrikt. Som Privatforpleiede i Hjemmet opføres 25, hvoraf 5 i Lærdals Lægedistrikt, 3 i indre Sogns, 13 i ytre Sogns og 4 i ytre Søndfjords. Amtskommunens samlede Medicinaludgifter opføres med 8 755 Spd. 37½ Skill.

For Bid af Hugorm behandledes i ytre Sogn en voxen Kvinde, der helbrededes.

Chirurgiske Tilfælde. Fra ytre Nordfjord omtales et Tilfælde af Stivkrampe ved Brud af Benet med 4 Dage efter Beskadigelsen paafølgende Død.

Af **chirurgiske Operationer** ere opførte: 4 Exartikulationer af Fingre eller Led af samme, 3 Borttagelser af Læbekræft, 1 af Kræft paa Halsen, 2 af Kræft i Ansigtet med Arzenikpasta, 3 af hypertrofierede Halskjertler, 1 af en fibrøs Svulst paa Halsen, 2 af Sæksvulster, 1 af en Fedtsvulst, 2 Borttagelser af teleangiektatiske Svulster, 11 Gange Paracentese af Underlivet hos 3 forskjellige Personer, 1 Operation for Phimosis, 1 for Paraphimosis, 1 for Fistula ani, 8 Punktioner for Vandbrok; af Øienoperationer: 1 Iridektomi, 2 Operationer for Ektropium senile hos samme Individ, 2 Operationer for Fistula sacci lacrymalis, 2 Borttagelser af Sæksvulster i Øielaagene.

Af **obstetriciske Operationer** angives følgende at være udførte af Læger: 13 Tangforløsninger, hvoraf 1 paa sidstkommende Hoved efter forudgaaet Vending;*) Indikationerne vare i 10 Tilfælde Vemangel eller Vesvækkelse, i 1 Tilfælde Bækkensneverhed, i 2 Tilfælde langsom Fødsel uden Fremgang. Udfaldet var gunstigt for 10 af Konerne, 3 døde; hos den ene af disse var Peritonæit tilstede før Forløsningen, 1 døde af Barselfeber i 5te Døgn, for 1 er Dødsaarsagen ikke opgivet. 6 af Børnene kom levende til Verden, 7 vare dødfødte. 4 Vendinger foretoges paa Grund af Tverleie og hos 1 tillige Bækkensneverhed, for samtlige Koner var Udfaldet gunstigt, et af Børnene døde, 3 kom levende til Verden. 3 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, hvoraf en paa Grund af Timeglassammentrækning af Livmoderen, for de 2 andre er ingen Grund opgivet; Udfaldet for Konerne heldigt. I Nordfjordeidets Distrikt udførtes en kunstig Forløsning af en Mola carnosa i 3die Maaned. Ialt 21 obstetriciske Operationer, af hvilke 3 i Lærdal, 2 i indre Sogn, 2 i midtre Sogn, 4 i ytre Sogn, 2 i indre Søndfjord, 1 i Kin, 5 i ytre Nordfjord og 2 i Nordfjordeidet.

*) Konen døde, Barnet var dødfødt.

Jordemoderhjelp. I midtre Sogns Lægedistrikt bistod Jordemoderen i Vik ved 16 af de i Herredet forefaldne 97 Fødsler, Jordemoderen i Balestrand ved 26 af nogle og syvti og Jordemoderen i Lekanger ved 26 af 71, den sidste udførte en Vending paa Grund af Tverleie; Udfaldet ikke opgivet; i ytre Sogns Lægedistrikt bistode Jordemødrene i Evindvik og Sulen tilsammen ved 15 af de i Jordemoderdistrikterne forefaldne 119 Fødsler, Jordemoderen i Ladvik ved 10 af 94. I ytre Sogn udførtes af Jordemødrene 1 Vending paa Grund af Tverleie, Moder og Barn forbleve ilive, 2 Forløsninger af gjenbleven Efterbyrd. Fra ytre Nordfjord anføres, at Jordemodersøgningen er meget stærk, saa Davikens Prestegjeld er søgt delt i 2 Jordemoderdistrikter; fra Nordfjordeidet anføres ogsaa, at Jordemødrene ere jevnt søgte.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Lærdal	242	94	2	21	10	2	5
Indre Sogn . . .	375	163	2	36	16	1	18
Midtre — . . .	247	95	-	32	2	1	15
Ytre — . . .	237	129	1	36	13	3	14
— Søndfjord	276	131	1	40	14	1	12
Indre —	315	159	3	30	22	4	9
Kin	245	135	1	25	11	1	7
Ytre Nordfjord	201	96	1	28	15	1	9
Nordfjordeidet .	141	49	2	10	4	-	5
Indre Nordfjord	388	191	2	31	24	3	8
Nordre Bergenhus Amt . . .	2 667	1242	15	289	131	17	102

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 116.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1 425 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 46,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 11,4 pCt. af samtlige Fødte og 24,4 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 10,5 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 35 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 17 døde Barselkoner kan af Lægernes Beretninger endnu 1 Kone

sees at være død paa Barselseng, altsaa ialt 18. Dødsaarsagen er paa Lægernes Dødslister opgiven for 8, deraf døde 5 af Barselfeber, hvoraf 2 vare forløste med Tang, 1 af Livmoderblødning en Time efter Forløsningen, 1 uforløst af Barselkrampe (Læge ikke tilstede) og 1 tre Dage efter Forløsning med Tang. Foruden den nysnævnte Kone, der døde uforløst (i ytre Sogn), kunne af Prestelisterne endnu 2 Koner sees at være døde uforløste, nemlig 1 i ytre Sogn og 1 i ytre Nordfjord.

Lægernes Dødslister indeholde Opgave over 327 eller 29 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 126). De hyppigste Dødsaarsager vare: Kighoste (40), Svindsot (30), Alderdomssvaghed (29) medfødt Svaghed (23), Spedalskhed (21), Nervefeber (20), Kræft (18), Vatersot (14).

Veirliget. Vinteren udmærkede sig ved sin store Snemængde, hvilken gav Anledning til store Sneskred, som paa forskjellige Steder foraarsagede Tab af 49 Menneskeliv. Aarets første Maaneder vare meget stormfulde, saa Vaarsildfisket mislykkedes. Vaar og Sommer vare derimod ret gunstige, saa Aarsvæxten i det Hele blev god. Fra indre Sogn og indre Nordfjord anføres, at Frugtavlen slog feil.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** omtales fra flere Distrikter som temmelig uforandrede; fra Kin udtales, at den ringe Fremgang maa tilskrives de flere Aar efter hinanden indtrufne daarlige Fiskerier og en stor Del af Almuens deraf følgende Nød. Fra ytre Nordfjord anføres, at der spores jevn Fremgang; fra Nordfjordeidet udhæves den heldige Indflydelse af Udskiftningen, der baade har bevirket Opførelse af bedre og rummeligere Huse og givet Almuen mere Skjøn paa Fordelen af at passe sit Jordbrug; forøvrigt udtales ogsaa herfra Frygt for, at de slette Fiskerier skulle hemme Fremskridtene.

Fattigsygepleien. For Fattigkommunernes Regning opgives at være behandlede:

i Lærdals Lægedistrikt	. 120	
i midtre Sogns —	. 90	
i ytre — —	. 130	
i - Søndfjords —	. 46	
i Kins —	. 110	
i indre Søndfjords —	. 50	
i ytre Nordfjords —	. 18	
i indre — —	. 97,	Udgift til Medicin 69 Spd. 87½ Sk.

Fra indre Sogn og Nordfjordeidet mangler Angivelse paa Antallet af behandlede fattige Syge. Under Vaarsildfisket behandledes af 2 Fiskelæger for Fiskefondets Regning 371 Syge og ialt 470, hvoraf 2 døde, 28 indsendtes til Sygehuset i Florø, de øvrige helbrededes. Blandt Fiskealmuen forekom især catarrhalske Sygdomme og Rheumatisme samt ikke faa Tilfælde af Værkefinger; de enkeltvis forekommende Tilfælde af Nervefeber og Mæslinger indsendtes til Sygehuset.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Lærdals Lægedistrikt 4, i hvert af Herrederne et; i indre Sogn 4, i Hafslo to, i Sogndal og Lyster, et i hvert Herred; i midtre Sogn 5, to i Vik, to i Balestrand, et i Lekanger; i ytre Sogn 4, to i Ladvik, et i Klævold, et i Evindvik; i ytre Søndfjord 4, tre i Askevold, et i Hyllestad; i indre Søndfjord 3, to i indre Dale, et i Førde; i Kin 2, begge i Bremanger, (i de 2 øvrige Herreder afholdtes intet Møde, dels paa Grund af Mangel paa Kundskab om Kommunebestyrelsesmøder, dels paa Grund af uopsættelige Embedsforretninger); i ytre Nordfjord 2, begge i Selø; i Nordfjordeidet flere i Eid (uopgivet hvormange); i indre Nordfjord 3, et i Gloppen, et i Stryn og et i Horningdalen. Fra de fleste Herreder anføres, at den samlede Kommunerepræsentation er indtraadt i Sundhedskommissionen. De vigtigste Forhandlingsgjenstande vare: Foranstaltninger mod Nervefeber og Fnat, Mæslingers Kjendetegn og Eftersygdomme, Oplæsning og Forklaring af den i Almanakken optagne Anvisning til skindøde Druknedes Redning, om forskjellige Gifte og Midler mod dem, om Nytten af Legems- og Vaabenøvelser, om „Luften og Sundheden" efter Landmandsbogen for 1867, desuden overalt Gjennemgaaelse af Listerne over Spedalske. For Strandstedet Nordfjordeidet af Nordfjordeidets Lægedistrikt og for ytre Holmedals Prestegjeld af ytre Søndfjords Lægedistrikt vedtoges Sundhedsforskrifter, der ere meddelte kongelig Approbation.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Lærdals Lægedistrikt . .	215
i indre Sogns — . .	255
i midtre — — . .	206
i ytre — — . .	205
i - Søndfjords — . .	166
i indre — — . .	357
i Kins — . .	270
i ytre Nordfjords — . .	154
i Nordfjordeidets — . .	126
i indre Nordfjords — . .	357
tilsammen	2 311

I Arnefjord og Kvamsø Sogne af Viks Prestegjeld i midtre Sogn, i Bø Sogn i Hyllestad i ytre Sogn samt i Vefring Sogn af Kin blev ingen Vaccination foretagen paa Grund af de Uvaccineredes ringe Antal.

Af **retsmedicinske Forretninger** forefaldt ialt 7, hvoraf en i Lærdals Lægedistrikt, to i indre Sogn og fire i midtre Sogn. Af disse vare fem Syns- og Obduktionsforretninger, 1 Gang paa et dræbt Foster, samt fire paa spæde Børn, fundne døde i Sengen hos Forældrene, en Synsforretning over en pludselig død døvstum Pige og en Undersøgelse i Anledning tilføiet Beskadigelse ved Overfald.

Vaarsilde-Afgifts-Fondets Sygehus paa Florø var i Virksomhed fra 10de Januar til 14de Mai, i hvilken Tid der behandledes 44 Syge, 43 Mænd, 1 Kvinde; de Indlagtes Sygdom vil sees af følgende Tabel:

Febre	17
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	7
— — i Fordøielsesapparatet	1
Kroniske — - —	1
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	1
Læsioner	2
Phlegmone	4
Ledsygdomme	5
Øiensygdomme	2
Sindssygdomme	2
Forskjellige andre Sygdomme	2

2 Maniaci indsendtes til Sindssygeasyl i Bergen, og 2 døde, en af Nervefeber og en af Lungebetændelse med Apoplexi. Iøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** findes flere private, et Par for varme Bade og flere Styrtebade i Lærdal, indre, midtre og ytre Sogn, indre Søndfjord og ytre Nordfjord. Ved Florø Sygehus haves Kar- og Dampbadindretning.

Lærdalsørens Apothek, det eneste i Amtet, fandtes ved Visitationen i Orden; Apotheren, der tillige er Postaabner, har kun en Laborantkarl.

Medicinalpersonalet bestod af 10 Læger, 27 Jordemødre og 42 Hjelpevaccinatører, nemlig i:

1. Lærdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Lærdal; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Sogndal, 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Vik; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Ytre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Brække Sogn af Ladvik; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i ytre Holmedal; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Førde; 4 Jordemødre 5 Hjelpevaccinatører.
7. Kins Distrikt: 1 Læge, boende i Florø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Ytre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagsø Annex til Selø; 2 Jordemødre, hvoraf den ene ogsaa for Daviks og Ofotens Sogne af Nordfjordeidets Distrikt; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Nordfjordeidets Distrikt: 1 Læge, boende paa Nordfjordeidet; 2 Jordemødre, hvoraf den ene ogsaa for Rugsund af ytre Nordfjord; 2 Hjelpevaccinatører.
10. Indre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Indviken; 3 Jordemødre (1 ledig Post); 6 Hjelpevaccinatører.

XV. Romsdals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,56 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 104 362 Indbyggere, er inddelt i følgende 10 Lægedistrikter:

1. Vestre Søndmøres Lægedistrikt (6,71 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Vanelven	med	2 336	Indb.
Herø	-	1 999	—
Lateris		4 335	Indb.
Sandø	med	2 493	—
Ulfsten	-	2 528	—
tilsammen		9 356	Indb.

2. Indre Søndmøres Lægedistrikt (9,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Volden	med	4 762	Indb.
Hjørendfjord	-	1 634	—
tilsammen		6 396	Indb.

3. Østre Søndmøres Lægedistrikt (21,56 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skodje og Vatne	med	2 511	Indb.
Ørskoug	-	3 389	—
Stranden	-	2 106	—
Norddalen	-	2 089	—
Sunelven	-	1 589	—
tilsammen		11 684	Indb.

4. Nordre Søndmøres Lægedistrikt (2,18 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Aalesund	med	3 658	Indb.
Herrederne Borgund	-	5 897	—
Harham	-	2 454	—
tilsammen		12 009	Indb.

5. Ytre Romsdals Lægedistrikt (9,05 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Molde	med	1 691	Indb.
Herrederne Bolsø	-	3 444	—
Bod	-	1 715	—
Akerø	-	2 627	—
Frænen	-	2 254	—
Vestnæs	-	3 011	—
tilsammen		14 742	Indb.

6. Indre Romsdals Lægedistrikt (17,83 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Gryten	med	2 921	Indb.
Eid og Vold	-	1 743	—
Veø	-	2 425	—
Næsset	-	3 413	—
tilsammen		10 502	Indb.

7. Søndre Nordmøres Lægedistrikt (5,71 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Christiansund	med	5 709	Indb.
Herrederne Kvernæs	-	5 589	—
Fredø	-	1 180	—
Grip	-	208	—
Øre	-	2 303	—
Strømsnæsset	-	1 222	—
tilsammen		16 211	Indb.

8. Sundals Lægedistrikt (13,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Øxendalen	med	1 281	Indb.
Sundal	-	2 244	—
tilsammen		3 525	Indb.

9. Surendals Lægedistrikt (20,05 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Thingvold	med	2 541	Indb.
Stangvik og Todal	-	2 619	—
Surendal	-	3 105	—
Rindal	-	2 684	—
samt Bøfjordens og TorjulsvaagsBygdelag af Halse Herred	-	503	—
tilsammen		11 452	Indb.

10. Nordre Nordmøres Lægedistrikt (8,45 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Edø	med	3 545	Indb.
Aure	-	3 614	—
Halse (undtag. Bøfjordens og Torjulsvaags Bygdelag)	-	1 326	—
tilsammen		8 485	Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele som god; i et Lægedistrikt, vestre Søndmøre, som særdeles god. I Molde var Sygeligheden større end i foregaaende Aar, men Dødeligheden mindre. Af epidemiske Sygdomme havde alene Nervefeber mere Udbredning, paa enkelte Steder viste sig Blodgang; Skarlagensfeber, Mæslinger, Kighoste og Diphtherit ytrede sig kun i ringe Grad.

Dødeligheden var liden, den udgjorde 13,5 pro mille af den beregnede Folkemængde ved Aarets Midte 108 234, (i 1867 var den 14,3 p. m.) De Dødes Antal var 1 456, hvilket er 4,2 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 519, 29,2 pCt. mindre end i 1866, da der døde 1 881, og 32,2 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 925.

Om de **epidemiske Forholde** se Tabellen paa næste Side.

Nervefeber, hvoraf i foregaaende Aar anmeldtes 319 Behandlede og ialt 36 Døde, optraadte i dette Aar noget hyppigere. Foruden de paa de anmeldte 434 Tilfælde af Sygdommen faldende 35 Dødsfald findes opførte 3 deraf Døde fra nordre Søndmøre og 6 fra søndre Nordmøre, ialt altsaa 44 Dødsfald af Nervefeber. Sygdommen fortsatte sig dels som Epidemi fra foregaaende Aar, dels hjembragtes Smitte fra Vinterfisket eller Bondestuer i Byerne. 28 i Molde behandlede Tilfælde samt 17 af de i Christiansund forekommende 42 Tilfælde ere betegnede som Abdominaltyphus. I Anhanget findes indtaget en Meddelelse om Typhus-Smitten af Distriktslæge i Surendalen C. Kahrs.

Af **Barselfeber** nævnes ialt 9 Dødsfald, nemlig — for-

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.														
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	434	35	401	34	14	24	65	47	30	26	35	26	21	31	48
Simpel Feber	146	-	143	13	17	6	12	19	19	7	11	6	15	12	6
Barselfeber	28	6	28	3	1	3	4	5	1	1	1	2	2	3	2
Vandkopper	18	-	18	1	1	5	2	5	2	2	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	23	1	22	2	-	1	-	-	1	12	-	1	-	-	5
Mæslinger	62	1	62	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	15	45
Rosen	62	1	59	6	2	6	12	1	2	5	4	9	4	3	5
Kighoste	89	4	89	-	-	-	-	-	-	7	21	5	15	19	22
Diphtherisk Svælgbetændelse	102	6	102	5	8	18	5	12	1	2	5	12	5	11	18
Strubehoste	11	8	11	-	1	3	1	2	1	-	-	1	-	-	2
Kusma	3	-	3	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	583	10	551	63	52	77	67	54	32	31	24	20	34	31	66
Lungebetændelse	217	30	213	18	21	21	21	25	18	12	9	14	14	12	28
Pleurit	48	-	45	2	5	3	2	7	6	5	1	3	4	3	4
Gigtfeber	51	-	45	2	5	6	5	7	5	1	2	5	-	2	5
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	374	7	361	18	23	20	17	13	26	40	76	58	35	21	14
Blodgang	96	9	96	5	-	6	2	3	-	2	21	16	9	14	18
Skjørbug	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 355	119	2 251	174	150	199	215	200	144	155	210	178	159	177	290

	Fordeling paa Lægedistrikterne.																					
	Vestre Søndmøre.		Indre Do.		Østre Do.		Nordre Do.		Ytre Romsdal.		Indre Romsdal.		Søndre Nordmøre.		Sundal.		Surendal.		Nordre Nordmøre.		Søndmøre Fogderi.		Romsdal og Nordmøre Fogderier.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	7	1	4	2	57	3	78	5	69	8	19	3	75	5	8	-	60	6	57	2	146	11	288	24
Simpel Feber	1	-	-	-	-	-	51	-	-	-	-	-	71	-	-	-	23	-	-	-	52	-	94	-
Barselfeber	6	2	2	-	-	-	6	-	-	-	-	-	7	2	2	1	2	-	3	1	14	2	14	4
Vandkopper	3	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	9	-	9	-
Skarlagensfeber	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1	8	-	-	-	3	-	-	-	1	-	22	1
Mæslinger	-	-	-	-	-	-	60	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	60	1	2	-
Rosen	4	-	2	-	6	-	11	-	21	1	-	-	5	-	4	-	9	-	-	-	23	-	39	1
Kighoste	-	-	-	-	-	-	-	-	48	3	4	-	23	-	-	-	2	-	12	1	-	-	89	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	-	-	-	-	-	-	11	-	39	1	5	1	16	2	2	-	29	2	-	-	11	-	91	6
Strubehoste	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	4	2	3	2	2	2	-	-	-	-	11	8
Kusma	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	51	-	12	-	23	-	154	4	114	3	10	1	120	2	10	-	65	-	24	-	240	4	343	6
Lungebetændelse	17	1	9	-	21	2	42	4	21	2	9	-	47	10	-	-	40	10	11	1	89	7	128	23
Pleurit	14	-	2	-	-	-	23	-	-	-	-	-	7	-	-	-	2	-	-	-	39	-	9	-
Gigtfeber	5	-	3	-	3	-	2	-	20	-	-	-	7	-	-	-	11	-	-	-	13	-	38	-
Koldfeber	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	46	1	21	-	5	-	62	-	57	1	9	-	105	2	10	-	43	2	16	1	134	1	240	6
Blodgang	-	-	18	3	7	-	-	-	29	5	-	-	5	-	-	-	37	1	-	-	25	3	71	6
Skjørbug	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-	2	1	4	-
Tilsammen	156	6	74	5	122	5	507	14	420	26	67	6	516	25	39	3	331	23	123	6	859	30	1496	89

uden de 6 ovenfor blandt 28 Behandlede opførte — 2 ubeh. Tilfælde fra vestre Søndmøre og 1 fra søndre Nordmøre. Af Barselkrampe opgives 1 Dødsfald fra søndre Nordmøre.

Foruden det ene Dødsfald af de 23 behandlede Tilfælde af **Skarlagensfeber**, sees endnu 1 at være død af Sygdommen i søndre Nordmøre, ialt altsaa 2 Døde (i foregaaende Aar behandledes 122 og døde ialt 25).

Mæslinger viste sig i Aalesund i December Maaned, greb temmelig raskt om sig, men naaede først betydelig Udbredning i 1869.

Diphtheriske Sygdomme. Af diphtherisk Svælgbetændelse er anmeldt 102 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald og desuden 3 Døde fra søndre Nordmøre, ialt altsaa 9 Dødsfald (i foregaaende Aar 105 Behandlede og ialt 10 Døde). Af Strubehoste opføres 11 Tilfælde med 8 Dødsfald foruden 2 fra søndre Nordmøre opførte, ialt altsaa 10 Dødsfald. (I foregaaende Aar behandledes 21 Tilfælde og kjendtes 15 Dødsfald).

Catarrhalske Tilfælde. Af de anmeldte 583 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald kunne 273 sees at have været akut Bronchit, hvoraf 5 døde. Af de øvrige 5 Døde ere 4 opførte som døde af Catarrh og 1 af Laryngit. I Grytens Herred af indre Romsdals Lægedistrikt optraadte i November og December en udbredt Influenzaepidemi; ingen af de Syge kom under Lægebehandling.

Af **Lungebetændelse** ere 217 Tilfælde anmeldte at være komne under Behandling, af hvilke 30 endte dødeligt; desuden opføres af samme Sygdom 2 Dødsfald fra vestre, 1 fra indre Søndmøre, 4 fra søndre Nordmøre og 5 fra Sundalen, ialt altsaa 42 Døde. (I foregaaende Aar 210 behandlede Tilfælde og ialt 24 Dødsfald.)

Hjernebetændelse er af Lægerne opført som Dødsaarsag hos 14, tuberkuløs Meningit hos 5, Cerebrospinalmeningit hos 3 og Kramper i Børnealderen hos 18, af hvilke tilsammen 40 Dødsfald to falde paa vestre, et paa indre og tre paa nordre Søndmøre, to paa ytre Romsdal, otte og tyve paa søndre Nordmøre, et paa Sundals og tre paa Surendals Lægedistrikt. Af de 3 Dødsfald af Cerebrospinalmeningit falde to paa vestre Søndmøre og et paa ytre Romsdal.

Rheumatiske Sygdomme. Kronisk Rheumatisme siges at forekomme hyppigt i indre Søndmøre, ikke sjelden i indre Romsdal; i østre Søndmøre var Sygdommen sjeldnere end sædvanligt, som det antages paa Grund af det gunstige Veir i dette Aar; af Distriktslægen i søndre Nordmøre angives rheumatiske Lidelser at være aftagne, siden det blev almindeligt at bære Uldklæder nærmest Legemet. Ialt behandledes for kronisk Rheumatisme 118. For 108 er Kjønnet opgivet, nemlig 62 Mænd og 46 Kvinder, Alder for 102, nemlig 2 Børn og 100 Voxne.

Gastriske Sygdomme. De fleste Tilfælde af Cholera nostras og Diarrhoe forekom som sædvanligt i Høstmaanederne. I Voldens Herred i indre Søndmøre anføres Diarrhoe og Blodgang at have antaget epidemisk Karakter i August Maaned. Foruden de ovennævnte 7 Dødsfald af Cholera nostras og Diarrhoe kjendtes i søndre Nordmøre 3 Dødsfald deraf og desuden 4 blandt Spedalske paa Reknæs Hospital; ialt altsaa 14 Dødsfald.

Blodgang indførtes i andet Halvaar oftere ved Reisende til Surendals Lægedistrikt fra søndre Trondhjems Amt; ved Isoleren af de Syge lykkedes det i alle Tilfælde at hindre Sygdommens videre Udbredelse (C. C. Kahrs).

Over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde af **Syphilis** giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:			Udgaaede helbrededede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære	tertiære		Ialt.	Md.	Kv.		
Aalesunds Sygehus	-	-	-	2	1	1	1	1	-	2	-	-	-	74	37
Romsdals Amts Sygehus . .	3	1	2	23	11	12	-	13	10	22	4	2	2	2 102	95,5
Tilsammen	3	1	2	25	12	13	1	14	10	24	4	2	2	2 176	

Udenfor Sygehusene behandledes 39 Tilfælde af Syphilis med 1 Dødsfald, deraf i vestre og østre Søndmøre, i hvert 1, i nordre 8, i indre Romsdal 1, i søndre Nordmøre 13, i Surendalen 12 og i nordre Nordmøre 3. Kjøn og Alder er opgivet for 38, nemlig 23 Mænd, 15 Kvinder, 7 Børn og 31 Voxne. Af 16 lede 2 af primære, 12 af sekundære og 2 af hereditære Tilfælde, det ene af disse sidste endte dødeligt. — For Gonorrhoe og Urethrit behandl. tilsammen 47, nemlig 4 i vestre, hvoraf 2 Fiskere af Fiskelægen, 1 i østre og 14 i nordre Søndmøre, 3 i ytre Romsdal, 23 i søndre Nordmøre, 1 i Surendalen og 1 i nordre Nordmøre Af 45 vare 41 Mænd, 4 Kvinder, alle Voxne.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1867 udenfor Pleiestiftelserne for denne Sygdom ifølge Overlægens Beretning 166; Tilgangen var 39, hvoraf 17 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 indflyttet, 7 hjemkom fra Stiftelser og 14 vare nye Tilkomne; Afgangen var 30, hvoraf 5 døde og 25 indlagdes i Stiftelser; det udenfor Stiftelserne kjendte Antal af Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde altsaa 175, nemlig 108 Mænd og 67 Kvinder, der vare fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Vestre Søndmøre	18	Indre Romsdal	16
Indre —	10	Søndre Nordmøre	37
Østre —	5	Sundal	3
Nordre —	10	Surendal	19
Ytre Romsdal	38	Nordre Nordmøre	19

Belægget paa Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske udgjorde ved Udgangen af 1867 136, i Aarets Løb indkom 31, 7 udgik og 23 døde, Belægget ved Udgangen af 1868 var altsaa 137, hvoraf 58 Mænd og 79 Kvinder. For de 23 Døde er som Dødsaarsag opført Spedalskhed hos 13, Diarrhoe hos 4, Bronchit og Svindsot, hver hos 2, Lamhed og Pyæmi, hver hos 1.

I vestre Søndmøre antages Spedalskhed fremdeles at være i Tiltagende.

Om de **kroniske Sygdomme** se Tabellen paa næste Spalte.

Hudsygdomme. I vestre, indre og østre Søndmøre siges Fnat at aftage i enkelte Bygder, medens det i andre endnu er almindeligt. I indre Romsdal er Sygdommen ikke hyppig, i søndre Nordmøre meget sjelden, og hvor den findes, søges den omhyggeligt udryddet. Foruden Fnat og de 2 opførte Tilfælde af Skurv kom 24 Tilfælde af forskjellige andre Hudsygdomme, væsentlig Eczem, under Behandling.

Kjertelsyge og **Rachit** sees at komme sjelden under Behandling i vestre, indre og østre Søndmøre, skal derimod i ytre Romsdal og Christiansund være hyppig.

Svindsot siges at være i Tiltagende i vestre Søndmøre, maaske dog begrundet i at Almuen søger mere Lægehjelp, navnlig i Brystsygdomme (S. Høegh); det samme gjælder om indre Søndmøre (Gjerdrum). I indre Romsdal siges Sygdommen at være paafaldende sjelden (S. J. Hansen). For de enkelte Distrikter var Forholdet i 1868 mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager følgende:

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Deraf vare: Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare: Mandkjøn.	Deraf vare: Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare: Børn (under 15 Aar).	Deraf vare: Voxne (over 15 Aar).	Af de behandl. Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister dødte.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Vestre Søndmøre. Beh.	D.	Indre Do. Beh.	D.	Østre Do. Beh.	D.	Nordre Do. Beh.	D.	Ytre Romsdal. Beh.	D.	Indre Do. Beh.	D.	Søndre Nordmøre. Beh.	D.	Sundal. Beh.	D.	Surendal. Beh.	D.	Nordre Nordmøre. Beh.	D.
Fnat	201	143	70	73	159	99	60	-	-	10	23	-	-	-	23	-	23	-	13	-	3	-	17	-	-	-	99	-	-	-
Skurv	2	1	-	1	2	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kjertelsyge	68	57	23	34	66	58	8	-	-	7	3	-	-	-	2	-	10	-	-	-	-	-	27	-	7	-	19	-	-	-
Rachit	13	9	9	-	9	9	-	-	-	4	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	6	-	-	-
Svindsot	105	86	40	46	85	12	73	29	45	16	15	2	3	1	5	3	16	5	6	1	2	-	30	9	7	2	17	6	4	4
Kræft	21	16	6	10	12	-	12	8	11	10	1	-	1	-	4	1	-	-	5	1	-	-	5	2	-	-	3	3	2	1
Vatersot og Brights Sygdom	28	24	13	11	21	1	20	12	-	11	8	3	2	-	2	2	1	1	3	-	3	2	6	2	-	-	1	1	2	1
Blegsot	189	189	6	183	189	4	185	-	-	10	21	-	-	-	6	-	39	-	4	-	-	-	91	-	7	-	21	-	-	-
Menstruationsuordener	38	38	-	38	38	-	38	-	-	7	5	-	-	-	-	-	6	-	1	-	-	-	9	-	3	-	14	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	369	311	139	172	281	19	262	-	-	13	69	-	8	-	31	-	97	-	30	-	-	-	52	-	26	-	53	-	3	-
Ormesygdomme	22	16	6	10	17	11	6	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	5	-	-	-	-	-	5	-	9	-	-	-
Drankersygdomme	4	3	3	-	3	-	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Vestre Søndmøre . .	5	47	10,6
Indre — . .	1	16	6,2
Østre — . .	3	24	12,5
Nordre — . .	7	51	13,7
Ytre Romsdal	2	60	3,3
Indre —	-	19	-
Søndre Nordmøre . .	19	150	12,7
Sundal	2	26	7,7
Surendal	6	47	12,7
Nordre Nordmøre . .	-	15	-
Romsdals Amt	45	455	9,9

I 1867 vare 30 blandt 409 Individer, hvis Dødsaarsag Lægerne kjendte, eller 7,3 pCt. døde af Svindsot; i 1866 var Forholdet 33 af 462 eller 7,1 pCt. og i 1865 42 af 464 eller 9 pCt.

For de af **Kræft** opførte 11 Døde er Sygdommens Sæde opgivet saaledes: i Mavesækken hos 6, i Ansigtet hos 3, i Brystkjertelen og Livmoderen, hver hos 1. Af de Døde falder 1 paa hvert af vestre, indre og østre Søndmøres, søndre og nordre Nordmøres samt ytre Romsdals, 2 paa indre Romsdals og 3 paa Surendals Lægedistrikt.

Af **Vatersot** og **Brights Sygdom** døde tilsammen 19; af de paa ovenstaaende Liste opførte 12 Døde led 7 af sidstnævnte Sygdom. Af de 7 Døde, som ikke ere opførte paa Listen over de kroniske Sygdomme, falder 1 paa indre Søndmøres, 1 paa ytre Romsdals og 5 paa søndre Nordmøres Lægedistrikt.

Blegsot og **Anæmi** omtales fra vestre Søndmøre som almindelige, fra indre og østre Søndmøre samt søndre Nordmøre som sjeldnere end forhen; i østre Søndmøre angives standset Menstruation og Uterinsygdomme i det Hele at være ikke sjeldne. For Hysteri kom under Behandling 48 Kvinder, hvoraf en under 15 Aar, de øvrige Voxne.

Gastriske Lidelser som Cardialgi, kronisk Gastrit, Dyspepsi og Kolik omtales fra de fleste Lægedistrikter som hyppige Sygdomme.

Ormesygdomme nævnes som meget almindelige i vestre Søndmøre.

De af **Drankersygdomme** behandlede 4 Tilfælde, hvoraf ingen endte dødeligt, vare alle Delirium tremens. Af **Forgiftning** ved Kulgas omtales 2 Tilfælde fra Aalesund med heldigt Udfald, 1 af Ormebid, ogsaa med heldigt Udfald, fra Amtssygehuset i Molde.

Sindssygdom. Af Lægernes Beretninger kunne 110 Sindssyge sees i 1868 at være forpleiede for Amtskommunens Regning, hvoraf 26 i Asyler; desuden opgives 22 forpleiede for Fattigkassers Regning og 37 privat. Der kjendes saaledes tilsammen 169 Sindssyge i Amtet, hvoraf havde hjemme i vestre Søndmøre 24, i indre 20, i østre 36, i ytre Romsdal 27, i søndre Nordmøre 14, i Sundal 9, i Surendal 30 og i nordre Nordmøre 9.

Af nye Tilfælde kom 15 under Behandling, for 7 af dem er Formen opgivet, nemlig 5 Gange Melancholi, 2 Gange Mani. I vestre Søndmøre antages Sindssygdomme at være i Tiltagende. Fra østre Søndmøre anføres, at det synes, som om aarlig flere Tilfælde af Sindssygdom opstaar som Følge af Menstruationsstandsninger og andre Uterinsygdomme; disse Tilfælde blive dog sjeldnere Gjenstand for kyndig Behandling (C. A. Kahrs).

Chirurgiske Tilfælde. Af 6 Læger behandledes ialt 69 Tilfælde af Værkefinger, deraf 9 af Lægen ved Søndmørsfisket. Broktilfælde omtales som hyppige i vestre Søndmøre. I en Skole i Christiansund iagttoges en Del Tilfælde af trachomatøs Conjunctivit. For forskjellige andre Øiensygdomme behandledes ialt 137 Personer.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 3 Brokoperationer med dødeligt Udfald, 2 Operationer for Læbekræft med heldigt Udfald, 1 for Cancer penis med Recidiv, 2 for Haremund, 2 Gange Borttagelse af Næsepolyp, 2 af Teleangiektasi ved Wienerpasta, 1 af et Steatom i venstre Lyskeregion, 1 Amputation og 1 Exartikulation af Fingre, 1 Borttagelse af Spytsten fra Ductus Whartonianus, 1 Sammensyning af et Saar gjennem hele den bløde Gane (efter en Læsion 12 Timer forud ved Spidsen af en Skistav); Tilhelning pr. primam. 2 Gange Punktion af Æggestokcyste hos samme Individ, 10 Gange Punktion for Vandbrok, hvoraf 6 med Iodindsprøitning. 2 Lindseextraktioner samt 2 Iridektomier.

Følgende 28 **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 22 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel, Vesvækkelse og langsom Fødsel uden Fremgang hos 14, Bækkensneverhed hos 5, Barselkrampe samt skjævt Hovedleie med Haand ved Siden, hver hos 1; for 1 er ingen Indikation opgivet. Af Konerne forbleve 20 ilive, 1 døde 5 Dage efter Forløsningen af Barselkrampe og for 1 er Udfaldet ikke opgivet. Af Børnene fødtes 17 levende, 4 vare dødfødte, for 1 mangler Oplysning. 3 Vendinger, to Gange paa Grund af Tverleie, en Gang med paafølgende Extraction af Hovedet med Tang paa Grund af Bristning af Livmoderen, 1 Kone forblev ilive, 2 døde, den ene 3 Timer, den anden 1½ Døgn efter Forløsningen. 1 af Børnene

fødtes levende, 2 vare dødfødte. 3 Perforationer paa døde Fostre, hvoraf de to efter forudgaaet Vending, i det ene Tilfælde med paafølgende kunstig Forløsning af Efterbyrden. Indikationerne vare Bristning af Livmoderen Bækkensneverhed, hver hos en, hos den tredie nødvendiggjorde Konens Tilstand hurtig Forløsning, Tang var forgjæves søgt anlagt, Konen kom sig (W. Müller), de to øvrige Koner døde, den ene 8 Timer, den anden 4 Uger efter Forløsningen (S. Høegh, Graarud). Af det samlede Antal forefaldt 5 i vestre, 1 i østre og 3 i nordre Søndmøre, 8 i ytre, 1 i indre Romsdal, 7 i søndre Nordmøre, 2 i Sundal og 1 i nordre Nordmøre. Desuden omtales fra søndre Nordmøre Forløsning af en Hydatidemola med heldigt Udfald (Werring).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Vestr. Søndmøre	335	117	5	24	15	3	17
Indre —	225	88	1	13	13	-	5
Østre —	353	140	1	31	14	1	13
Nordre —	474	159	4	32	18	1	22
Ytre Romsdal	481	225	2	35	28	4	26
Indre —	316	131	-	16	20	-	10
Søndre Nordm.	506	265	4	57	44	6	27
Sundal	103	61	1	7	8	-	6
Surendal	486	257	1	52	51	5	9
Nordre Nordm.	253	125	5	26	10	2	4
Romsdals Amt	3 532	1 568	24	293	221	22	139

Omkomne paa voldsom Maade 126, hvoraf 34 i Søndmøre, 92 i Romsdal og Nordmøre.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 964 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 55,6 pCt. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 8,9 pCt. af de Fødte og 20,2 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 14,0 pCt. af samtlige Døde, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, altsaa 34,3 pCt. af samtlige Døde. — Ved at sammenholde Lægernes Opgaver over Døde paa Barselseng med Prestelisterne sees 2 at være døde foruden de af Presterne opgivne 18, saaat ialt kjendes 20 Dødsfald paa Barselseng. Nærmere Oplysning om Dødsaarsagen haves for 15 af disse, hvoraf 2 døde uforløste, den ene før Lægens Ankomst, sandsynligen paa Grund af Bækkenfeil, da hun tidligere havde født 2 dødfødte Børn (C. A. Kahrs), om den anden i søndre Nordmøre er intet oplyst; 9 døde af Barselfeber, 1 af Livmoderbristning, 1 af Anæmi efter Placenta prævia (forløst af Jordemoder), 1 af Brights Sygdom og 1 af Barselkrampe 5 Dage efter Forløsningen.

De af Lægerne indsendte Dødslister indeholde ialt Opgave over 455 eller 31,4 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Svindsot (45), Nervefeber (44), Lungebetændelse (42), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 37), medfødt Svaghed (30), Spedalskhed (28), Alderdomssvaghed (22), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 19) og Hjerneslag (15).

Veirliget skildres fra de forskjellige Lægedistrikter som usædvanlig gunstigt, kun fra nordre Søndmøre heder det, at Veiret var ustadigt og fugtigt med ringe Sommervarme; Aarsvæxten omtales i det Hele som middels eller god, Vaarsildfisket fra nordre Søndmøre som misligt.

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** Fra indre Søndmøre skildres Tilstanden som væsentlig uforandret, den ringe Fremgang skyldes dog tildels økonomiske Hensyn. Fra søndre Nordmøre, Sundal, Surendal og nordre Nordmøre berettes om stadig Fremadskriden, Husene bygges og indrettes bedre, Sandsen for Renlighed øges og Kosthold og Beklædning forbedres. I søndre Nordmøre siges Kosten dog endnu at være mindre god, dels af Ligegyldighed, dels af Mangel paa Melk og Kjød i Kystegnene, hvor Høavlen er ubetydelig (Werring). Fra indre Romsdal anføres, at Levemaaden vel overhovedet maa kaldes sund, men at Folket endnu staar paa et meget lavt Kulturtrin; det lader sig lede af blind Vane istedetfor af selvstændig Tænkning, derfor savnes planmæssig Orden i Hus og Gaardsstel samt i Familielivet, megen Tid gaar unyttet tilspilde, og naturlige Hjelpekilder benyttes langtfra saa godt som de kunde. Folket er forstørstedelen paa engang baade Gaardbrugere og Fiskere og derfor ingen af Delene tilgavns, hvortil kommer, at det ialmindelighed er temmelig forgjældet, tildels paa Grund af de i flere Aar feilslagne Fiskerier og den forholdsvis lette Adgang til Banklaan. Paa den ene Side hersker der stor Ødselhed t. Ex. ved Opførelse af større og dyrere Vaaningshuse end svarende til Eiendommene forresten (hvorfor de ofte blive staaende ufuldførte), og ved Umaadelighed i flere Retninger, navnlig i Brændevinsdrik ved Høitider og visse Gjæstebude. Paa den anden Side gjør en paafaldende Smaalighed sig gjældende, navnlig i alt, hvad der hører til en sundere Udvikling, saaledes betragtes en Skilling til en nyttig Bog eller et Tidsblad som den urimeligste Ud-

gift, ligesaa Anlæg af en Haveflæk eller Opførelse af et Vandhus, kort alt hvad der kunde tjene til sand Hygge eller Bekvemmelighed. Overhovedet sættes i Regelen det snevrere Hensyn som det nærmestliggende over det videre. Saa daarlig nu denne Tilstand viser sig sammenlignet med Fremskridt paa andre Kanter, maa det dog ingenlunde oversees, at den maalt efter sin Fortid i flere Henseender viser kjendelige Tegn paa Forandring til det Bedre, om end denne betragtet i et Øieblik kan synes at gaa umærkeligt for sig, ligesom ogsaa Egnens afsondrede Beliggenhed og den deraf følgende ringe Paavirkning udenfra maa tages med i Betragtning (S. J. Hansen).

Fattigsygepleien besørgedes i Aalesund, Molde og Christiansund af særskilt antagne Fattiglæger, forøvrigt af vedkommende Embedslæger. Over Antallet af de for Fattigkommunernes Regning behandlede Syge haves Opgave fra følgende Lægedistrikter:

i vestre Søndmøre	26	i indre Romsdal	60
i indre —	29	i Sundal.	35
i østre —	25	i Surendal . . .	175
i nordre —	207*)		

Af Fiskelægen ved Søndmørsfisket behandledes ialt 188 Syge, hvoraf 75 for Fiskefondets Regning. De paa Fisket hyppigst forekommende Sygdomme vare catarrhalske Tilfælde, kronisk Rheumatisme og Diarrhoe. Fra flere Lægedistrikter klages over Mangel paa tilstrækkelig Jordemoderhjelp, da en eller flere Jordemoderbestillinger staa ubesatte af Mangel paa Ansøgere.

Møder i **Sundhedskommissionerne**: I vestre Søndmøre afholdtes 3, et i hvert af Herrederne Herø, Sandø og Vanelven; i indre Søndmøre 3, to i Volden og et i Hjørendfjord, i østre Søndmøre 7, to i hvert af Herrederne Ørskoug og Stranden og et i hvert af Skodje, Norddalen og Sunelven; i nordre Søndmøre 4, to i Aalesund og et i hvert af Herrederne Borgund og Harham; i ytre Romsdal 13, et i Molde og to i hvert af Distriktets Herreder; i indre Romsdal 6, to i hvert af Herrederne Gryten og Eid og et i Veø og Næsset; i søndre Nordmøre 10, nemlig tre i Kvernæs og Fredø Herreder, to i Srømsnæsset og Øre; i Sundal 3, to i Øxendal og et i Sundal; i Surendal 7, tre i Stangvik, to i Surendal, et i hvert af Herrederne Thingvold og Rindal; i nordre Nordmøre 3 Møder. Fra indre Søndmøre, nordre Nordmøre samt Øxendals Herred af Sundal er anmærket, at hele Kommunebestyrelsen er indtraadt i Sundhedskommissionen; i søndre Nordmøre sees foruden Medlemmerne adskillige baade Mænd og Kvinder at have overværet Forhandlingerne. Af Forhandlingsgjenstandene hidsættes: Oplysning om Sygelighedsforholdene, navnlig Spedalskheden, om de epidemiske Sygdomme, om de Sindssyge, om de hygiæniske Forholde i Skolerne, om Spædbørns Pleie, om Jordemodervæsenet, i indre Romsdal om en Husholdningsskoles Oprettelse, fremdeles Foredrag over Blodcirkulationen, Aandedrættet, Ernæringen, Kjønsforholdene og almindelige Sundhedsregler, paa flere Steder om saadannes praktiske Gjennemførelse. I Surendal vedtoges Forholdsregler i Anledning af den i den tilstødende Del af søndre Trondhjems Amt herskende Blodgangsepidemi.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i vestre Søndmøres	Lægedistrikt	432
i indre —	—	208
i østre —	—	218
i nordre —	—	357
i ytre Romsdals	—	611
i indre —	—	125
i søndre Nordmøres	—	459
i Sundals	—	137
i Surendals	—	380
i nordre Nordmøres	—	332
	tilsammen	3 259

I følgende Vaccinationskredse blev ingen Vaccination foretagen: i Hareid, Vigerø, Vegsund, Eid og Grip paa Grund af de Uvaccineredes ringe Antal, i Næsset fordi den nye Hjelpevaccinatør blev for sent oplært.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 2 Syns- og Obduktionsforretninger, en over en Mand, dræbt ved Knivstik i Brystet, og en over et af Moderen ihjelligget Barn. 11 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en angaaende nogle bibragte Knivstiks Farlighed, en angaaende hvorvidt en Pige og hendes Barn havde lidt noget ved en hende under Svangerskabet tilføiet Mishandling, fire om hvorvidt Vanvid var tilstede, en angaaende en Tiltalts Tilregnelighed samt fire i Anledning af legemlig Omgang, hvoraf en for at undersøge Puberteten hos en 16 Aars Dreng, de andre over 3 Pigebørn i 12 a 13 Aars Alderen, med hvem han havde pleiet Samleie.

Af **Sygehuse** findes foruden Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske, Amtssygehuset ved Molde og Aalesunds Bys Sygehus; de paa de to sidstnævnte i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde findes opførte i omstaaende Tabel:

*) Deraf i Byen Aalesund 190, hvoraf 35 paa Sygehuset, af hvilke 19 mod Refusion af fremmede Kommuner.

	Romsdals Amtssygehus.	Aalesunds Bys Sygehus.
Febre	14	27
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	1	4
Kroniske — —	2	2
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	-	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	8	-
Kroniske — —	-	2
Uterinsygdom	1	-
Vatersot	1	-
Gulsot	1	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	2	6
Læsioner	2	9
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	2	3
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	3	-
Ben- og Ledsygdomme	3	1
Syphilis	23	2
Hudsygdomme	4	-
Forskjellige andre Sygdomme	1	3
Tilsammen	68	62.

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

I det for Vaarsild-Afgifts-Fondets Regning leiede Sygehus i Sandshavn paa Søndmøre, hvor der var Plads for 8 Syge, behandledes af Fiskelægen i Tidsrummet fra 1ste til 17de Marts 5 Syge, hvoraf 2 udgik helbredede, 2 i Bedring og 1 overflyttedes til Sygehuset i Aalesund. Af de Syge lede

af Febre	2.
- akut Sygdom i Aandedrætsorganerne	1.
- — — i Fordøielsesorganerne	1.
- Læsion	1.

Af **Badeindretninger** haves foruden saadanne i Reknæs Pleiestiftelse og Amtssygehuset et Strømbadehus i Molde.

De 3 **Apotheker** i Byerne Aalesund, Molde og Christiansund fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Aalesund af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel, i Molde af 2 Disciple og i Christiansund af 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af 15 Læger, 1 Tandlæge, 49 Jordemødre (9 Poster ubesatte), 55 Hjelpevaccinatører:

1. Vestre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Røvde Sogn af Sandø; 8 Jordemødre, hvoraf en entlediget, en privatpraktiserende; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Volden; 2 Jordemødre (1 Post ubesat); 3 Hjelpevaccinatører.
3. Østre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Ørskoug; 6 Jordemødre (2 Poster ubesatte); 6 Hjelpevaccinatører.
4. Nordre Søndmøres Distrikt: 2 Læger, begge i Aalesund; 1 Tandlæge; 7 Jordemødre, hvoraf to i Aalesund (1 Post ledig); 6 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Romsdals Distrikt: 2 Læger, begge i Molde; 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Romsdals Distrikt: 1 Læge, boende i Eid, 4 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Nordmøres Distrikt: 4 Læger, alle i Christiansund; 4 Jordemødre, hvoraf 2 i Christiansund (5 Poster ledige); 5 Hjelpevaccinatører.
8. Sundals Distrikt: 1 Læge, boende i Sundal; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Surendals Distrikt: 1 Læge, boende i Surendalsøren; 5 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Aure; 2 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

XVI. Søndre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 143,84 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 109 123 Indbyggere, er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Trondhjems Stadsfysikat (0,26 n. □ M.), indbefattende: Kjøbstaden Trondhjem . . . . med 19 287 Indb.
2. Strindes Lægedistrikt (5,84 n. □ M.), indbefattende: Herrederne Strinde . . . . . med 6 494 Indb.

Transport		6 494	Indb.
Klæbo	med	1 677	—
Bynæset	-	2 109	—
Leinstranden . . .	-	1 161	—
Budviken	-	841	—
tilsammen		12 282	Indb.

3. Selbos Lægedistrikt (19,64 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Selbo	med	5 886	Indb.

4. Røros Lægedistrikt (17,88 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Røros (med Bergstaden Røros)	med	3 515	Indb.
og Aalen	-	1 487	—
tilsammen		5 002	Indb.

5. Guldals Lægedistrikt (23,42 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Melhus	med	2 686	Indb.
Høilandet	-	1 818	—
Horg	-	2 677	—
Støren	-	2 668	—
Soknedalen	-	2 052	—
Singsaas	-	1 505	—
Holtaalen	-	809	—
tilsammen		14 215	Indb.

6. Opdals Lægedistrikt (22,2 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Opdal	med	4 500	Indb.
endel af Rennebu . .	-	795	—
samt Indsets Annex til Kvikne i Hedem. Amt	-	554	—
tilsammen		5 849	Indb.

7. Ørkedals Lægedistrikt (14,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Børsen	med	3 789	—
Ørkedal	-	6 219	—
Meldal	-	3 510	—
Rennebu (med Undtagelse af den til Opdals Distrikt hørende Del)	-	1 887	—
tilsammen		15 405	Indb.

8. Søndre Fosens Lægedistrikt (16,29 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hiteren	med	7 121	Indb.
Hevne	-	4 729	—
tilsammen		11 850	Indb.

9. Midtre Fosens Lægedistrikt (11,12 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Stadsbygden . . .	med	1 828	Indb.
Ritsen	-	3 733	—
Ørlandet	-	3 934	—
Bjugn	-	3 676	—
tilsammen		13 171	Indb.

10. Nordre Fosens Lægedistrikt (14,25 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Aafjorden	med	3 115	Indb.
Bjørnør	-	3 615	—
tilsammen		6 730	Indb.

Sundhedstilstanden var mindre god paa Grund af epidemisk Udbredning af Cholera nostras og Blodgang, især i de indre Landdistrikter, og af Nervefeber og Skarlagensfeber, især i Kystdistrikterne; i Røros Lægedistrikt herskede i Vaarmaanederne tillige Mæslinger epidemisk.

Dødeligheden var heller ikke liden; den udgjorde nemlig 17,3 af Tusinde af den beregnede Folkemængde ved Aarets Midte 110 830, medens den Aaret forud var 15,2 pro mille. Antallet af de i Aaret 1868 Døde var 1 985, hvilket er 14,1 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 679, 13,2 pCt. mere end i Aaret 1867, da der døde 1 691, og 2 pCt. mere end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 878.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** i hele Amtet hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret. Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	339	23	339	27	31	15	18	44	31	41	31	38	35	15	13
Simpel Feber	264	-	264	27	30	29	17	11	15	11	15	25	31	21	32
Barselfeber	23	8	23	3	4	3	1	4	2	3	1	-	1	1	-
Vandkopper	53	-	53	1	5	2	4	1	2	3	1	-	8	15	11
Skarlagensfeber	382	28	382	3	16	7	31	35	21	33	27	10	20	75	104
Mæslinger	101	2	101	-	-	34	19	28	17	3	-	-	-	-	-
Rosen	55	-	55	2	3	8	6	5	3	-	3	1	8	8	8
Kighoste	326	18	326	7	15	21	33	40	77	39	19	19	36	16	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	172	5	172	7	6	10	5	9	13	3	5	9	14	42	49
Strubehoste	29	10	29	9	4	3	-	1	1	-	1	1	3	2	4
Kusma	10	-	10	3	2	1	-	-	1	2	1	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1 759	30	1 759	223	216	146	160	116	119	97	41	71	115	222	233
Lungebetændelse	304	37	304	27	24	34	48	50	33	14	7	11	19	14	23
Pleurit	52	1	52	4	5	10	7	7	5	1	3	-	1	3	6
Gigtfeber	98	1	98	17	13	9	8	17	9	5	4	-	4	5	7
Akut Diarrhoe og Cholera nostras	4 234	168	4 234	49	48	37	25	46	48	243	2 184	1 120	264	108	62
Blodgang	516	23	516	4	1	3	1	1	8	19	121	90	59	102	107
Skjørbug	10	-	10	-	-	-	-	1	1	2	-	2	1	-	3
Tilsammen	8 727	354	8 727	413	423	372	383	416	406	519	2 464	1 397	619	649	666

	Fordeling paa Lægedistrikterne.																			
	Trondhjem.		Strinde.		Selbo.		Røros.		Guldal.		Opdal.		Ørkedal.		Søndre Fosen.		Midtre Fosen.		Nordre Fosen.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.
Nervefeber	55	6	34	3	8	1	3	-	24	-	3	-	71	5	98	4	22	2	21	2
Simpel Feber	160	-	20	-	-	-	49	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	-	-	-
Barselfeber	16	5	4	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-
Vandkopper	49	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	319	21	29	3	8	-	6	2	1	-	-	-	4	-	-	-	6	1	9	1
Mæslinger	-	-	-	-	-	-	100	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	38	-	-	-	-	-	7	-	1	-	-	-	2	-	6	-	1	-	-	-
Kighoste	244	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65	1	17	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	129	4	-	-	6	-	16	-	-	-	-	-	14	-	-	-	5	-	2	1
Strubehoste	13	1	-	-	-	-	3	3	-	-	3	3	2	-	3	-	5	3	-	-
Kusma	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	1457	24	49	-	-	-	62	3	11	-	3	-	143	2	34	-	-	-	-	-
Lungebetændelse	131	19	28	5	-	-	36	1	5	-	12	1	61	10	9	1	22	1	-	-
Pleurit	-	-	30	1	-	-	2	-	1	-	3	-	13	-	2	-	1	-	-	-
Gigtfeber	53	1	16	-	-	-	20	-	2	-	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-
Akut Diarrhoe og Cholera nostras	1319	45	327	29	792	45	169	4	1295	30	-	-	304	14	28	1	-	-	-	-
Blodgang	14	2	29	4	61	12	-	-	-	-	407	5	-	-	1	-	4	-	-	-
Skjørbug	9	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	4015	145	567	46	875	58	478	16	1340	30	431	9	722	32	199	6	67	8	33	4

Følgende Tabel viser Antallet af de i Trondhjem efter Anmeldelse af de der praktiserende Læger behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme.

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	55	6	55	1	4	2	-	5	6	4	7	6	17	1	2
Simpel Feber	160	-	160	18	16	12	8	2	7	9	11	14	27	15	21
Barselfeber	16	5	16	-	3	3	1	4	2	1	1	-	-	1	-
Vandkopper	49	-	49	1	5	2	4	1	2	3	1	-	7	14	9
Skarlagensfeber	319	21	319	3	12	6	31	35	20	29	19	7	18	52	87
Rosen	38	-	38	1	2	7	4	5	1	-	2	1	4	5	6
Kighoste	244	17	244	7	11	17	33	37	47	30	10	13	21	14	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	129	4	129	7	5	9	1	9	12	3	4	5	13	18	43
Strubehoste	13	1	13	5	3	-	-	-	1	-	-	1	-	1	2
Kusma	9	-	9	3	2	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	1457	24	1457	200	186	104	126	95	103	86	29	54	86	189	199
Lungebetændelse	131	19	131	13	11	13	15	16	12	8	6	7	11	8	11
Gigtfeber	53	1	53	13	11	5	1	8	5	2	3	-	-	2	3
Akut Diarrhoe og Cholera nostras	1319	45	1319	41	40	30	18	30	25	97	736	187	48	40	27
Blodgang	14	2	14	-	-	-	-	-	-	-	12	1	-	-	1
Skjørbug	9	-	9	-	-	-	-	-	1	2	-	2	1	-	3
Tilsammen	4015	145	4015	313	311	211	242	247	245	275	842	298	253	360	418

Af **Nervefeber** opgives 339 behandlede Tilfælde med 23 Dødsfald mod 270 behandlede Tilfælde med 28 Dødsfald i det foregaaende Aar; desuden opføres fra Guldals Distrikt 2 ubehandlede Tilfælde, der begge endte dødeligt, saa at der ialt kjendes 25 Dødsfald af denne Sygdom. Sygdommen fortsatte sig i Strindes og Ørkedals Distrikter som Epidemi fra det foregaaende Aar; i Guldals Distrikt optraadte den i September Maaned efter en der i August Maaned udbredt Epidemi af Cholera nostras; i søndre Fosens Distrikt var Sygdommen især udbredt paa Øen Hitteren, hvor Smitten flere Steder var indført fra Hevne, og paa den nærliggende Fjeldværøe, hvor Sygdommen indbragtes ved syge hjemvendte Fiskere og senere udbredte sig ved en livlig Færdsel mellem de i Klynge liggende Gaarde, en Færdsel, som ingen Paaminden om Smitte kunde standse, da de alle ere Fatalister (Gude). Den cerebrale Form anføres at have været den forherskende i søndre Fosens, den abdominelle i Guldals Distrikt.

Af **Barselfeber** opføres 23 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald mod 27 Behandlede, hvoraf 7 døde, i det foregaaende Aar; desuden opføres fra midtre Fosen et Dødsfald, saa at der ialt kjendes 9 Dødsfald af Barselfeber. Af Barselsygdomme forøvrigt anføres 2 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens i Trondhjem.

Af **Skarlagensfeber** er anmeldt 382 behandlede Tilfælde med 28 Dødsfald (i det foregaaende Aar kun 16 Behandlede). Desuden er opført 4 dødeligt endende Tilfælde, hvoraf 1 fra Ørkedals og 3 fra midtre Fosens Distrikt, saa at ialt 32 Dødsfald ere kjendte af denne Sygdom. Den optraadte som Epidemi i Trondhjem, Strindes, midtre og nordre Fosens Distrikter. I Trondhjem tiltog Epidemien i Udbredning mod Udgangen af Aaret, da den kulminerede.

Mæslinger optraadte i Røros Distrikt epidemisk i Marts Maaned og vedligeholdt sig som saadan til Udgangen af Juni. 100 Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt, kom under Behandling.

Af **Kighoste** opgives 326 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald mod 31 Behandlede, hvoraf 3 Døde, i det foregaaende Aar; desuden opføres 2 Dødsfald fra midtre Fosens Distrikt, saa at der ialt kjendes 20 Dødsfald af Kighoste. Sygdommen optraadte epidemisk i Trondhjem, Ørkedals og søndre Fosens Distrikter og sporadisk hele Aaret igjennem i midtre Fosen, hvor dog Ingen kom under Behandling.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres 172 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, samt 1 Dødsfald fra Strindes Distrikt uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 6 Dødsfald af denne Sygdom. (I det foregaaende Aar opgaves 110 Behandlede, hvoraf 2 døde).

Foruden de paa Tabellen opførte 10 Døde af **Strubehoste** opgives fra Strindes Distrikt 2 og fra midtre Fosen 3 ubehandlede Tilfælde, der alle endte dødeligt, saa at der ialt kjendes 15 Dødsfald af denne Sygdom.

Af **catarrhalske Tilfælde** opgives 1 759 behandlede Tilfælde med 30 Døde mod 2584 med 24 Døde i det foregaaende Aar. 78 Tilfælde med 24 Dødsfald kunne sees at have været akut Bronchit. Fra Ørkedals Distrikt opgives 71 behandlede Tilfælde af Influenza, hvoraf 40 Tilfælde af Mand-, 31 af Kvindekjøn, 11 Tilfælde hos Børn, 60 hos Voxne; et Tilfælde endte dødeligt. Fra Røros Distrikt angives „Asthma" som hyppig forekommende (Heyerdahl).

Af **Lungebetændelse** opgives 304 behandlede Tilfælde med 37 Dødsfald (495 behandlede Tilfælde med 55 Døde i det foregaaende Aar) foruden 8 ubehandlede Tilfælde, der endte dødeligt, nemlig 3 i Ørkedals, 3 i midtre Fosens og 2 i nordre Fosens Distrikt, saa at der ialt kjendes 45 Dødsfald af denne Sygdom. Af 9 Tilfælde havde Lungebetændelse 6 Gange sit Sæde i høire, 3 i venstre Brysthalvdel (Gude).

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opgivet som Dødsaarsag hos 19, tuberkuløs Meningit hos 1, Kramper i Børnealderen hos 18, af hvilke 38 Dødsfald 26 falde paa Trondhjems By, 1 paa Strindes, 1 paa Opdals, 1 paa Guldals og 9 paa midtre Fosens Distrikt. Af Meningitis cerebrospinalis omtales 1 Tilfælde med heldigt Udfald fra midtre Fosens Distrikt.

Af **Gigtfeber** opføres foruden det paa Tabellen nævnte Dødsfald et ubehandlet dødeligt endende Tilfælde i søndre Fosens Distrikt, saaledes tilsammen 2 Dødsfald. Af 10 Læger opgives som behandlede for kronisk Rheumatisme og for Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten 159 Tilfælde. Af 157 Syge vare 74 af Mand-, 83 af Kvindekjøn; af 112 Tilfælde forekom alle hos voxne Personer.

Akute gastriske Sygdomme vare i dette Amt mere end vanligt hyppige og viste sig i Eftersommeren og udover Høsten epidemisk i en større Del af Amtet, dels som Diarrhoe og Cholera nostras, dels mere som Blodgang. Af Diarrhoe og Cholera nostras opføres 4 234 behandlede Tilfælde med 168 Dødsfald mod 565 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald i det foregaaende Aar; desuden opføres paa Dødslisterne 5 dødeligt endende Tilfælde fra Selbo Distrikt, saa der ialt kjendes 173 Dødsfald af disse Sygdomme. Som Epidemi optraadte Cholera nostras i Juli Maaned i Trondhjems By og de søndenfor liggende Landdistrikter, hvor den især herskede i August og September og efterhaanden aftog i Slutningen af September og i Oktober Maaned. I Guldals Distrikt, hvor Sygdommen udbredte sig hurtigst og stærkest, sammenkaldtes Sundhedskommissionerne i Distriktets Herreder, disse inddeltes i Roder under Tilsynsmænd, hos hvem Medicin kunde erholdes udleveret, og en Epidemilæge ansattes. Af denne behandledes i Løbet af August og September Maaned 743 Personer — 355 af Mand- og 388 af Kvindekjøn — og heraf 237 i Støren, 189 i Soknedalen, 266 i Singsaas, 36 i Budalen og 15 i Horg; af Distriktslægen behandledes i samme Tidsrum i Melhus, Horg og Høilandets Herreder tilsammen 522 Personer, tilsammen altsaa i Guldals Lægedistrikt 1 295 behandlede Tilfælde, hvoraf 30 endte dødeligt. I Trondhjem optraadte Epidemien som anført i Juli Maaned, naaede sin Høide i 3die Uge af August, og aftog hurtig i September; her angrebes i dette Tidsrum 1 020 Personer, hvoraf 39 døde.

I Selbo Distrikt angrebes 740 Personer, hvoraf 45 døde, og i Ørkedals Distrikt 304 Personer, hvoraf 14 døde. I disse to Distrikter foretoges lignende Foranstaltninger som i Guldalen, uden at dog særskilt Epidemilæge blev nødvendig. Fra Strindes, Selbo, Røros og Ørkedals Distrikter angives Sygdommen begyndt med Feber, Brækning, hyppige Stoludtømmelser, der ofte vare blodblandede og forbundne med Tenesmer. Som Aarsag til Sygdommens Optræden og Udbredning angives den tørre, meget varme Sommer med høist ubetydelig Regnmængde (Th. Bryn, E. M. Angell). Efter indtraadt Regn aftog Epidemien hurtigt i Trondhjems By (Th. Bryn).

Af Blodgang opgives 516 behandlede Tilfælde, hvoraf 19 med dødelig Udgang. Af det hele Antal falder 61 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald paa Selbo Distrikt og 407 Tilfælde med 5 Dødsfald paa Opdals Distrikt; desuden opføres 8 dødeligt endende Tilfælde, hvoraf 3 i Strinde og 1 i Opdals Distrikt, saa der ialt kjendes 27 Dødsfald af Blodgang. I Selbo Distrikt begyndte Sygdommen i Juni Maaned og afløstes i August Maaned af den ovenfor omtalte Epidemi af Cholera nostras.

I Opdals Distrikt havde Epidemien derimod den hele Tid Karakteren af Blodgang. Den begyndte i August Maaned og vedvarede Aaret ud. Som Aarsag angives den langvarige Sommertørke og den deraf følgende Misvæxt, der foraarsagede Armod og Mangel paa Føde. Sygdommens Udbredning ved Smitte var paaviselig i et stort Antal Tilfælde, idet Epidemiens Fremadskriden syntes at være langsommere og tildels for en Tid standsedes i de Strøg, hvor Befolkningen boede tyndt og spredt, ligesom den i de tætbefolkede Grænder standsede eller formindskedes mærkbart, naar der fra først af blev behørigt sørget for de Syges Afsondring, tilstrækkelig Udluften og Anvendelse af desinficerende Midler. Hvor direkte Smitte kunde paavises var Inkubationstiden i Regelen 1—3 Døgn (Arentz).

Syphilis. Over de paa Trondhjems Sygehus behandlede Tilfælde giver følgende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare:				Udgaaede		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære.	sekundære	tertiære	mistænkte	helbredede	døde	Ialt.	Md.	Kv.		
Trondhjems Sygehus	17	9	8	166	76	90	16	117	28	5	152	3	28	13	15	9 305	60

Den sekundære Dødsaarsag var for 1 Mand Diarrhoe, 1 Kvinde Meningit; den 3die var en nyfødt Pige.

Ved den regelmæssige Visitation af Trondhjems offentlige Fruentimmer, hvis Antal var 31—32, fandtes ialt 44 Sygdomstilfælde, hvoraf 21 vare Syphilis. Paa Trondhjems Sygehus indlagdes fra Selbo Distrikt 20 Syphilitiske, hvoraf 11 med nye Tilfælde og 9 med Recidiv, fra Strindes Distrikt 6, fra Ørkedals 3, fra midtre Fosens 1, tilsammen 30. I Selbo Distrikt foretoges 14 Gange Visitation i Anledning af denne Sygdom, dels ude i Bygden, dels i Lægens Hjem. Som privat behandlede udenfor Sygehusene opgives tilsammen af 6 Læger 37 Personer, hvoraf 22 i Trondhjem, 14 i søndre Fosens og 1 i Ørkedals Distrikt; af 33 vare 15 af Mand- og 18 af Kvindekjøn, 2 under og 31 over 15 Aar, af 13 anføres 2 at have lidt af primære, 3 af sekundære og 8 af tertiære Tilfælde. — For Gonorrhoe og Leukorrhoe indlagdes paa Trondhjems Sygehus 42 Personer, 23 af Mand- og 19 af Kvindekjøn; privat behandledes derfor af 7 Læger 50 Syge, 48 af Mandkjøn, 2 af Kvindekjøn, hvoraf 37 i Trondhjem, 3 i hvert af Strindes, Ørkedals, søndre og midtre Fosens Distrikter og 1 i Røros Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1867 udenfor Reitgjerdets Pleiestiftelse 109. Tilgangen i Aarets Løb var 26, hvoraf 13 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 kom hjem fra Stiftelse, og 12 vare nye Tilfælde; Afgangen var 23, hvoraf 6 døde, 15 indlagte i Stiftelser og 2 feilagtig opførte. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 112, der vare saaledes fordelte paa Lægedistrikterne:

Trondhjems	Stadsfysikat	3
Strindes	Distrikt	4
Guldals	—	2
Opdals	—	1
Ørkedals	—	9
søndre Fosens	—	48
midtre —	—	25
nordre —	—	18

I Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske var Belægget ved Aarets Begyndelse 225, 46 indkom, 39 døde og 10 udgik, ved Aarets Udgang var Belægget altsaa 222. Som speciel Dødsaarsag er for de Døde opgivet: Afkræftelse under udviklet Spedalskhed hos 5, Diarrhoe hos 10, Blodgang hos 4, Kvælningsanfald hos 4, Epilepsi og Feber, hver hos 3, Gastritis, Underlivsbetændelse, Vatersot og Tæring, hver hos 2, Lungebetændelse og Luftrørsbetændelse, hver hos 1.

Omstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

Svindsot angives fra Røros Distrikt som almindelig forekommende. Følgende Tabel viser Forholdet mellem de Døde af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i de enkelte Lægedistrikter:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Trondhj. Stadsfysikat	58	359	16,1
Strinde (de paa Reitgjerdets Pleiestiftelse Døde fraregnede)	7	97	7,2
Selbo	-	65	-
Røros	15	50	30,0
Guldal	1	42	2,4
Opdal	1	18	5,5
Ørkedal	9	68	13,2
søndre Fosen	3	27	11,1
midtre —	6	50	12
nordre — . . .	-	8	-
Søndre Trondhjems Amt (de paa Reitgjerdets Pleiestiftelse Døde fraregnede)	100	784	12,8
Do. Do. (de paa Reitgjerdets Pleiestiftelse Døde medregnede)	102	823	12,4

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekj.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Trondhjem B.	Trondhjem D.	Strinde B.	Strinde D.	Selbo Beh.	Selbo D.	Røros Beh.	Røros D.	Guldal Beh.	Guldal D.	Opdal B.	Opdal D.	Ørkedal B.	Ørkedal D.	Søndre Fosen Beh.	Søndre Fosen D.	Midtre Fosen B.	Midtre Fosen D.	Nordre Fosen B.	Nordre Fosen D.
Fnat	296	230	116	114	148	86	62	-	-	10	93	-	11	-	-	-	6	-	6	-	-	-	-	-	112	-	4	-	64	-
Skurv	6	2	-	2	5	3	2	-	-	5	1	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-
Kjertelsyge	87	73	28	45	53	42	11	2	4	10	39	-	4	-	-	-	35	2	-	-	-	-	8	-	1	-	-	-	-	-
Rachit	12	11	6	5	11	11	-	1	1	-	1	-	2	-	-	-	6	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-
Svindsot	150	135	67	68	84	3	81	42	102	15	90	8	13	7	-	-	19	13	3	1	4	1	16	9	5	3	-	-	-	-
Kræft	28	26	9	17	26	-	26	10	21	8	9	-	4	3	2	1	4	-	-	-	-	-	6	3	-	-	3	3	-	-
Vatersot og Morbus Brighti	56	48	26	22	31	10	21	8	22	12	23	23	15	3	2	-	6	2	1	-	-	-	9	2	-	-	-	-	-	-
Blegsot	96	96	96	-	96	7	89	-	-	11	40	-	11	-	-	-	3	3	2	-	-	-	32	-	8	-	-	-	-	-
Menstruationsuordener	51	51	-	51	51	-	51	-	-	7	27	-	4	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	352	312	151	161	261	21	240	2	2	14	166	-	11	-	-	-	39	2	9	-	4	-	65	-	58	-	-	-	-	-
Ormesygdomme	28	28	13	15	28	24	4	-	-	3	-	-	10	-	-	-	15	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	10	10	10	-	10	-	10	-	1	4	9	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

De tilsvarende Procenttal for det hele Amt Aaret forud var 17,2 og 16,4.

Om **Kræft** er der for 22 af de 28 behandlede Tilfælde anført, hvor Sygdommens Sæde var, nemlig 6 i Læben, 3 i Tungen, 6 i Brystkjertelen, 2 i Mavesækken, 4 i Livmoderen, 1 i Spiserøret. Af de ialt nævnte 21 Dødsfald, indtraf 9 i Trondhjem, 3 i hvert af Strindes, Ørkedals og midtre Fosens Distrikter, 1 i Selbo og 2 i søndre Fosens Distrikt; i disse dødeligt endende Tilfælde havde Kræften sit Sæde i 6 i Mavesækken, i 3 i Tungen, i 2 i Livmoderen, i 2 i Huden, i 1 i hver af følgende Organer eller Legemsdele: Brystkjertelen, glandula submaxillaris, Spiserøret og Endetarmen; i 4 Tilfælde er Kræftens Sæde ikke opgivet.

Blegsot angives som almindelig i midtre Fosens Distr. og Menstruationsuordener ligeledes i søndre Fosen. Af 6 Læger er anmeldt behandlet 78 Tilfælde af Hysteri.

Af de for **Vatersot** og **Morbus Brighti** opførte 56 behandlede Tilfælde vare de 16 Morbus Brighti, 40 Vatersot. Af de ved disse Sygdomme foranledigede 22 Dødsfald falde 14 paa Vatersot, 8 paa Morbus Brighti.

Cardialgi og **kronisk Gastrit** nævnes som almindelig forekommende i Trondhjems By og i midtre Fosens Distrikt.

De iagttagne **Drankersygdommes** Art angives i 9 Tilfælde, nemlig 4 som Delirium tremens og 5 som akut Alkoholforgiftning, der foranledigede det opgivne Dødsfald; samtlige 9 Tilfælde opgives fra Trondhjem og hos Mænd.

For **Sindssygdom** indlagdes 19 Personer, hvoraf 10 af Mand- og 9 af Kvindekjøn, alle Voxne, paa Trondhjems Sygehus, deraf 5 for Mani, 12 for Melancholi og 2 for Idioti; 3 udskreves helbredede, 4 i Bedring og 12 uhelbredede. Paa Tugthuset behandledes 1 Mand for Paralysis generalis; forøvrigt nævnes fra Trondhjem 3 privat behandlede Sindssyge, 1 for Melancholi, 1 for Idioti og 1 for Paralysis generalis. Fra Landdistrikterne omtales 1 nyt Tilfælde af Mani hos en Kvinde fra søndre Fosens Distrikt, der helbrededes; 3 Sindssyge indlagdes paa Trondhjems Asyl, hvoraf 2 fra Strindes, 1 fra midtre Fosens Distrikt. Af 4 Læger opgives 12 behandlede Tilfælde af Epilepsi, hvoraf 9 forekom i Trondhjem og 3 i Ørkedal. Sindssygdom opgives som Dødsaarsag ialt hos 3, hvoraf 2 fra Røros og 1 fra Strindes Distrikt.

Af Sindssyge forsørgede Trondhjems Kommune ved Aarets Udgang paa det derværende Sindssygeasyl 8 samt udsatte i Byen 10, hvoraf 3 tidligere havde været i Asyl, og udsatte i Landdistrikterne 38, hvoraf 15 tidligere havde været i Asyl, tilsammen altsaa 56 under Byens Forsorg hørende Sindssyge. For Amtskommunens Regning behandledes paa Trondhjems Sindssygeasyl 38, og i Landdistrikterne forsørgedes for samme Kommunes Regning: i Strindes Distrikt 17, i Selbo 3, i Røros 11, i Ørkedals 7, i Opdals 9, i søndre Fosens 4, i midtre Fosens 7; fra nordre Fosens og Guldals Distrikter ere ingen Oplysninger herom meddelte.

Distriktslægerne i Røros og midtre Fosen angive i Aarets Løb at have tilseet samtlige Sindssyge inden deres Distrikter.

Af **mærkelige Tilfælde** omtales fra Opdals Distrikt en Sten, der ophostedes, efter i flere Uger at have siddet i Luftveiene hos en 17 Aar gammel Veiarbeider. Nærmere Oplysning findes i N. Mag. for Lægev. 2den R. XXIII Bind under Forhandlinger i medicinske Selskab for 1869 Pag. 119.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Trondhjems Sygehus 1 Operation for Haremund, 1 for Sæksvulst paa øvre Øielaag, 1 for Epulis, 1 Ligatur ved Udvæxt paa Lillefingeren hos et Barn. Forøvrigt angive Lægerne at have udført følgende Operationer: 1 Amputation af Laaret ved Gonarthrocace med heldigt Udfald, 2 Exartikulationer af Fingre, 2 Operationer for Haremund, 1 Borttagelse af cankrøs Brystkjertel, 5 af Læbekræft, 2 af fibrøse Svulster i Livmoderen, 1 af Fedtsvulst, 2 af Sæksvulster, 2 af Chalazion, 1 af Nævus, 1 af Tonsillerne, 2 Polypoperationer (i Livmoderen og i Næsen), 2 Operationer for Ectropium af nedre Øielaag, 7 Operationer for Vandbrok ved Punktion, 3 Punktioner for Hydrops ovarii hos 2 Kvinder, (hvoraf den ene senere er død), 6 Operationer for Katarakt (4 Discisioner, 1 Extraktion ved Lappesnit, 1 ved modificeret Linearsnit), 4 Iridektomier.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 20 Tangforløsninger, af hvilke 14 indiceredes ved langvarigt Fødselsarbeide, der i ni Tilfælde sees at være begrundet i Vesvækkelse eller Vemangel, i et Ansigtsfødsel; 5 ved Bækkensneverhed, 1 ved Udspænding af Urinblæren. Udfaldet er ikke opgivet for 3 Koner, 16 forbleve ilive, 1 døde; hos denne maalte Conjugata 3½"; hun døde 8de Dag af Peritonitis; af Børnene fødtes 14 levende, 2 vare dødfødte, for 4 er Udfaldet ikke opgivet. 1 Vending paa Grund af Tverleie, Konen lever, Barnet dødfødt. 2 Exviscerationer paa Grund af Tverleier, begge hos 2den Tvilling; efter Exviscerationen fødtes den ene ved Selvudvikling (Arentz), den anden i Sædeleie (E. Berg); begge Koner ilive. 1 Perforation hos en Kone med rachitisk Bækken, hvor Conjugata neppe maalte 2", og hvor der tillige var Dorsalscoleose fortil og tilhøire. Lægen kom i dette Tilfælde tilstede først efterat Konen havde ligget 2 Døgn i Fødselsarbeide; kort efter Operationens Udførelse døde Konen, der var yderlig medtaget, uforløst (E. Berg). 2 kunstige Forløsninger af tilbageholdt Efterbyrd, 1 Gang paa Grund af Blødning efter forudgaaet Tangforløsning; Konen døde; (se ovenfor under Tangforløsninger) og 1 Gang ved krampeagtig Tilbageholdelse i 2 Døgn efter Fødselen. Konen ilive (E. Berg). 1 Kone med forliggende Moderkage døde uforløst af Blødning. — Ialt 26 obstetriciske Operationer, hvoraf 8 udførtes af Læger i Trondhjem, 2 i hvert af Strindes og midtre Fosens Distrikter, 3 i hvert af Røros, Ørkedals og søndre Fosens Distrikter, 4 i nordre Fosens og 1 i Opdals Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Tr.hjem [Stadsfysikat]	616	439	9	102	100	5	32
Strinde	282	200	2	25	28	2	9
Selbo.	165	107	1	16	36	1	2
Røros	134	79	-	9	18	1	3
Guldal	305	291	2	42	54	1	14
Opdal	130	121	1	9	24	-	3
Ørkedal	358	234	-	34	42	2	20
Søndre Fosen .	376	162	6	30	22	1	16
Midtre — .	448	178	2	25	25	2	12
Nordre — .	214	104	-	17	12	2	8
Søndre Trondhjems Amt . .	3 028	1915	23	309	361	17	119

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 96.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 113 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 63,2. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 10,9 pCt. af samtlige Fødte og 17,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 17,7 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 36,7 pCt. af samtlige Døde. — Af de Døde paa Barselseng indeh. Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaarsagerne hos 12, hvoraf 9 døde af Barselfeber, 1 af Blødning efter Fødselen og 2 uforløste, den ene af Blødning fra forliggende Moderkage, den anden, hos hvem Perforation udførtes paa Grund af forsnevret rachitisk Bækken, af Udmattelse efter 2½ Døgns Fødselsarbeide (se under obstetriciske Operationer). Paa Presternes Lister opføres desuden 5 Døde paa Barselseng, der ikke omtales af Lægerne, saa at ialt kunne 17 sees at være døde paa Barselseng.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 823 eller 45,3 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; deraf ere 345 opgivne fra Trondhjems By, og i det samlede Antal er medregnet 39 Dødsfald blandt Spedalske paa Reitgjerdets Pleiestiftelse. De hyppigste Dødsaarsager vare: Cholera nostras (129), Svindsot (100), Alderdomssvaghed (65), Lungebetændelse (45), Diarrhoe (37), Nervefeber (25), akut Bronchit (24), Kræft (21), Hjernebetændelse (19), Hjerneslag (16), Vatersot (14).

Veirliget skildres fra det hele Amt som godt. Sommeren var i Landdistrikterne meget varm og tør, saaledes at Aarets Udbytte i Røros og Opdals Distrikter blev ringe; fra de øvrige Distrikter opgives Aarsudbyttet som godt. Sommersildfisket i midtre Fosens Distrikt slog godt til.

Følgende Tabel viser en Sammenstilling af Temperaturopgaver (R.) fra Trondhjems Bys Sygehus.

Maaned.	Middeltemp.	Høiest.	Lavest.
Januar	÷ 1,34	+ 4	÷ 11
Februar.	+ 0,22	+ 5,5	÷ 9
Marts	+ 1,66	+ 8	÷ 5
April	+ 4,02	+ 10	÷ 1
Mai	+ 8,20	+ 17	+ 0,5
Juni	+ 9,89	+ 19	+ 6
Juli	+ 12,16	+ 20,5	+ 8
August	+ 13,61	+ 24	+ 8
September	+ 7,06	+ 13,5	+ 0
Oktober	+ 4,39	+ 10,5	÷ 2
November	+ 0,03	+ 7,5	÷ 7,5
December.	÷ 2,11	+ 3	÷ 9

Levemaade og **hygiæniske Forholde.** I Røros Distrikt siges Husene at være hensigtsmæssige og passende for det barske Klima, Klædedragten god og hensigtsmæssig; Almuen lever godt. Melkemad bruges meget og Spegekjødet er ikke som almindelig haardt og tørt men mygt og fedt. Misbrug af Kaffe finder Sted.

Fattigsygepleien. I Trondhjem behandledes af Byens 3 Fattiglæger 1 503 fattige Syge, paa Byens Sygehus indlagdes 306 fattige Syge. Opgave over Antallet af Syge, behandlede for Fattigvæsenets Regning, haves fra følgende Lægedistrikter: Selbo 10, Røros 64, søndre Fosen 293, midtre Fosen 85 (deraf 20 af en i Rissens Herred boende Privatlæge), nordre Fosen 23.

Af Møder i **Sundhedskommissioner** afholdtes: i Trondhjem 3, i Strindes Distrikt 2, et i Strinde, et i Leinstranden; i Selbo 1; i Røros 6, fire i Røros, to i Aalen; i Guldal 6, et i hvert Herred; i Ørkedal 8, to i hvert Herred; i Opdal 4, tre i Opdal, et i Rennebu; i søndre Fosen 1 i Hevne; i midtre Fosen 6, to i Bjugn, to i Ørlandet, et i Stadsbygden, et i Rissen; i nordre Fosen 3, to i Aafjord, et i Bjørnør. I Trondhjems Sundhedskommission forelagdes Opgave over Rumforholdene og Discipelantallet i samtlige offentlige og en større privat Skole, og behandledes Andragender om Ret til at drive Slagteri og holde Kreaturer, samt Klager over sanitære Misligheder. I Strindes, Selbo, Guldals, Ørkedals og Røros Distrikter var den herskende Cholerineepidemi Gjenstand for Forhandling, i Opdals Distrikt Blodgangsepidemien. Forøvrigt nævnes i Røros som Gjenstand for Forhandlingerne Mæslinger, Misbrug af Kaffe, Kloaker fra Husene; i Ørkedal fattedes Beslutning om Anskaffelse til Omdeling af 2 200 Exemplarer af Sundhedsforskrifter; i Opdal afgaves Betænkning i Anledning af Kvaksalverlovgivningen; i midtre Fosen omtaltes Renlighedens Nytte og Betydning og Brugen af Hestekjød. I søndre Fosen er hele Kommunebestyrelsen Medlemmer af Sundhedskommissionen og Skolelærerne overvære dens Forhandlinger.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Trondhjems Stadsfysikat	164
i Strindes Distrikt . .	268
i Selbo — . .	32
i Røros — . .	173
i Guldals — . .	190
i Opdals — . .	24
i Ørkedals — . .	322
i søndre Fosens Distrikt	410
i midtre — —	634
i nordre — —	89
tilsammen	2306

Fra Holtaalen og Singsaas af Guldals Distrikt mangler Oplysning om udført Vaccination. I Opdals Vaccinationskreds udførtes ingen Vaccination paa Grund af den herskende Blodgangsepidemi. I Trondhjem udføres Vaccinationen af den som offentlig Vaccinatør ansatte Læge; i Selbo vaccinerede Distriktslægen i en Kreds.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig fire over druknede Personer, en over et i Dølgsmaal født og senere aflivet Foster; 5 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en af nogle i en Udmark fundne Fosterben, to om tiltalte Personers mentale Tilstand og to om hvorvidt tvende for Fødsel i Dølgsmaal anklagede Kvinder havde født levedygtige Fostre. Distriktslægen i Ørkedal assisterede en Gang ved et Forhør.

Ialt 10 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 7 i Trondhjems By, 1 i hvert af Strindes, Ørkedals og Opdals Distrikter.

Sygehuse. Paa Trondhjems kommunale Sygehus indkom 711 Syge, der lede af følgende Sygdomme:

Febre	62
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	40
Kroniske — — —	21
Lateris	123

Transport	123
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	51
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	26
Kroniske — i —	13
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygd.	4
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	10
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	14
Kronisk eller afebril Rheumatisme	17
Læsioner	45
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	51
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	6
Dannelsesfeil	1
Ben- og Ledsygdomme	17
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	2
Øiensygdomme	15
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	9
Syphilis, Bubo	161
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	42
Epididymit, Orchit	4
Excoriationes, Verrucæ	12
Hudsygdomme	76
Forskjellige andre Sygdomme	12
tilsammen	711

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten. Paa Sygestuerne i Trondhjems Tugthus laa 10 tilbage fra det foregaaende Aar, 87 indkom; af de tilsammen 97 Behandlede udgik 90 helbredede, 1 uhelbredet, 2 døde, 4 vare tilbageliggende ved Aarets Udgang. Behandlingsdagenes Antal udgjorde 3 173 eller 34,1 for hver Udskreven. Udenfor Sygestuerne behandledes 178 Sygdomstilfælde blandt Fangerne og 13 Tilfælde blandt Opsynspersonalet og dets Familier. Udgiften til Medicin beløb sig til 115 Spd. 20 Skill. Paa Sygestuerne i Trondhjems Fæstnings Strafanstalt laa 6 tilbage fra det foregaaende Aar, 24 indkom; af de tilsammen 30 Behandlede udgik 23 helbredede, 2 uhelbredede, 1 døde og 4 laa tilbage ved Aarets Udgang. Behandlingsdagenes Antal udgjorde 2 440 eller 93,9 for hver Udskreven. Udenfor Sygestuerne behandledes 145 Sygdomstilfælde blandt Fangerne og 45 Tilfælde blandt Betjenterne og deres Familier. Udgiften til Medicin beløb sig til 59 Spd. 51 Skill. Paa Røros findes et Sygehus for Værkets Arbeidere, der kan optage indtil 12 Syge ad Gangen.

Af **Badehuse** omtales fra Trondhjem foruden Sygehusets Badeindretning 2 Søbadehuse og 1 privat Damp- og Karbadindretning, fra Røros 1 Damp- og Karbadindretning, tilhørende Kommunen.

Amtets 5 **Apotheker**, nemlig 3 i Trondhjem, 1 paa Røros og 1 paa Ørkedalsøren, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Svaneapotheket i Trondhjem af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Hjortapotheket af 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple, ved Røros Apothek af 2 Disciple og ved Ørkedalsørens Apothek af 1 Discipel. 3 Medhjælperprøver ere afholdte i Trondhjem.

Medicinalpersonalet bestod af 26 Læger, 3 Tandlæger, 34 Jordemødre og 36 Hjelpevaccinatører, hvoraf i:

1. Trondhjems Stadsfysikat: 14 Læger foruden Distriktslægen i Strinde; 3 Tandlæger; 11 Jordemødre.
2. i Strindes Distrikt: 1 Læge, boende i Trondhjem; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Selbos Distrikt: 1 Læge, bosat i Selbo Hovedsogn; 1 Jordemoder; 1 Hjelpevaccinatør.
4. Røros Distrikt: 2 Læger, (Distriktslægen og en Værkslæge) begge bosatte paa Røros; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
5. Guldals Distrikt: 1 Læge, bosat i Horg; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Opdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Opdal; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Ørkedals Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen og en Privatlæge, den sidste bosat paa Ørkedalsøren; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
8. Søndre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Hitteren; 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
9. Midtre Fosens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørlandet, og en Privatlæge i Rissens Herred; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Fosens Distrikt: 1 Læge; 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.

XVII. Nordre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 178,40 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 82 489 Indbyggere, er inddelt i 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Stjørdals Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne nedre Stjørdal	med	7 282	Indb.
øvre —	-	5 270	—
tilsammen		12 552	Indb.

2. Frostens Distrikt (4,6 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Frosten	med	3 064	Indb.
Aasen	-	1 976	—
Lexvigen	-	3 091	—
tilsammen		8 131	Indb.

3. Levangers Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Levanger	med	1 017	Indb.
Herrederne Levanger	-	2 290	—
Skogn	-	3 786	—
Verdal	-	6 713	—
tilsammen		13 806	Indb.

4. Inderøens Distrikt (17,4 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Ytterøen	med	1 499	Indb.
Mosviken og Veran	-	2 949	—
Lateris		4 448	Indb.
Transport		4 448	Indb.
Inderøen	med	5 428	—
Sparbu	-	4 641	—
tilsammen		14 517	Indb.

5. Stenkjærs Distrikt (49 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Stenkjær	med	1 150	Indb.
Herrederne Stod	-	3 471	—
Snaasen	-	3 250	—
Beitstaden	-	5 018	—
tilsammen		12 889	Indb.

6. Indre Namdals Distrikt (63,8 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Namsos	med	1 189	Indb.
Herrederne Namsos	-	2 031	—
Overhalden	-	2 593	—
Grong	-	3 338	—
Fosnæs	-	4 127	—
tilsammen		13 278	Indb.

7. Ytre Namdals Distrikt (12,8 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kolvereid og Foldereid	med	2 388	Indb.
Nærø	-	3 226	—
Lekø	-	1 702	—
tilsammen		7 316	Indb.

Sundhedstilstanden skildres i det Hele taget som god, dog var Sygeligheden noget større end de foregaaende Aar, navnlig paa Grund af epidemisk Udbredning af Nervefeber samt af Diarrhoe og Cholera nostras i flere Lægedistrikter.

Dødeligheden var ringe, den udgjorde 12,3 af hvert Tusinde af den beregnede Folkemængde ved Aarets Midte (82 725); Aaret forud var Dødeligheden 12,6 pro mille. De Dødes Antal beløb sig til 1 020, hvilket er 1,5 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 035, 26,7 pCt. mindre end i 1866, da der døde 1 294, og 34,5 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1860—65, som udgjorde 1 372.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel: (se næste Side.)

Af **Nervefeber** behandledes 325 Tilfælde med 25 Dødsfald, desuden opgives 2 Dødsfald fra Stenkjærs Distrikt, saa der ialt kjendes 27 Dødsfald af denne Sygdom; i 1867 behandledes 175 Syge med 14 Døde. Sygdommen fortsatte sig i Skogns Herred som Epidemi fra 1867, forøvrigt forekom den dels i mindre, mere begrændsede, Epidemier, dels som spredte Tilfælde. I Frostens og ytre Namdals Lægedistrikter kunde Sygdommen paavises opstaaet ved Smitte af fra Aasvær og Lofotfisket hjemvendte syge Fiskere; i det sidstnævnte Distrikt indførtes den ad fem forskjellige Veie; i Lexvigen og i Levangers Distrikt angives Smitten kommen fra Trondhjem ved hjemvendte Rekonvalescenter.

Af **Barselfeber** opføres 25 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald mod 16 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald i det foregaaende Aar. Af de 4 opgivne Dødsfald tilskrives et Pyæmi og et Apoplexia pulmonum. 3 Dødsfald indtraf hos Kvinder, hos hvem kunstig Forløsning var foretaget, nemlig to Gange Tangforløsning, en Gang Vending. Af Barselsygdomme opgives desuden fra Inderøens Distrikt 1 dødeligt Tilfælde af Emboli; ialt 3 Tilfælde af Barselkrampe, hvoraf to i Stenkjærs Distrikt endte dødeligt, og

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.													
	Behandlede.	Deraf Døde.														Stjørdalen.		Frosten.		Levanger.		Inderøen.		Stenkjær.		Indre Namdal.		Ytre Namdal.	
																Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Nervefeber	325	25	320	30	24	24	23	43	20	20	24	18	18	44	32	78	6	43	5	58	3	43	4	51	5	-	-	52	2
Simpel Feber . .	58	-	42	4	4	3	2	6	5	4	4	4	1	2	3	-	-	-	-	26	-	14	-	3	-	-	-	15	-
Barselfeber . . .	25	4	17	1	4	1	2	1	1	1	2	-	1	-	3	4	1	1	-	6	1	7	1	4	1	3	-	-	-
Vandkopper . . .	5	-	5	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-
Skarlagensfeber.	32	3	32	-	-	-	-	-	-	4	3	3	2	6	14	5	1	-	-	6	-	21	2	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	10	-	7	-	1	-	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	7	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-
Rosen	35	1	31	3	-	5	4	6	4	1	1	2	2	2	1	-	-	3	-	5	-	4	-	12	-	4	-	7	1
Kighoste	27	-	23	-	-	-	-	-	-	13	4	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	27	-	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse . .	54	6	53	2	7	6	9	2	3	2	3	3	5	7	4	1	1	10	3	10	-	12	2	5	-	16	-	-	-
Strubehoste . . .	6	1	6	-	1	1	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	4	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tifælde	287	7	271	42	33	25	28	22	24	12	7	10	16	17	35	-	-	19	-	47	2	67	1	117	4	15	-	22	-
Lungebetændelse	232	30	229	24	28	23	41	32	8	16	6	5	8	16	22	-	-	37	3	36	3	34	4	56	9	51	10	18	1
Pleurit	12	1	8	1	1	1	1	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	5	1	3	-
Gigtfeber	25	2	14	1	2	3	2	1	-	-	-	1	1	1	2	2	-	-	-	14	2	6	-	3	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	805	13	803	19	13	16	10	15	12	46	271	199	117	62	23	158	-	36	2	364	9	110	-	93	1	2	-	42	1
Blodgang	143	8	143	7	19	15	22	6	2	9	14	12	18	17	2	-	-	-	-	-	-	62	3	13	2	68	3	-	-
Tilsammen	2083	101	2006	134	137	123	145	140	81	136	339	263	191	176	141	248	9	153	14	575	20	410	17	361	22	164	14	172	5

1 dødeligt endende Tilfælde af Barselmani i Frostens Distrikt, saaledes ialt efter Lægernes Beretninger 8 Dødsfald paa Barselseng.

Af **Skarlagensfeber** opføres 32 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald mod 46 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald i det foregaaende Aar. I Inderøens Distrikt kunde Sygdommen paa tre forskjellige Steder, hvor efterhaanden 17 Personer angrebes, paavises opstaaet ved Smitte fra Trondhjem.

Af **Kighoste** opføres 27 behandlede Tilfælde. Sygdommen indførtes ved Smitte fra Trondhjem til Ytterøen og udbredte sig hurtig der som en meget mild Epidemi.

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom sjeldnere end før og overalt kun med spredte Tilfælde; af 54 behandlede Tilfælde endte 6 dødeligt. (I det foregaaende Aar opførtes 73 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald).

Af **catarrhalske Tilfælde** opgives 287 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, desuden opføres 1 dødeligt endende ubehandlet Tilfælde fra Stjørdalens Distrikt, tilsammen 8 Dødsfald; af de opførte Tilfælde sees 48 med 7 Dødsfald at have været akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opførtes 420 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald.)

For **Lungebetændelse** behandledes 232 Syge, hvoraf 30 døde. (I det foregaaende Aar opføres 254 behandlede Tilfælde med 24 Dødsfald.) Desuden behandledes for Lungebetændelse og Bronchit i Stjørdalens Distrikt tilsammen 17 Tilfælde, hvoraf 3 endte dødeligt ved Lungebetændelse. Der kjendes saaledes ialt 33 Dødsfald af Lungebetændelse.

Hjernebetændelse er anført som Dødsaarsag hos 10, tuberkuløs Meningit hos 1, Meningitis cerebro-spinalis epidemica hos 1, Kramper i Børnealderen hos 2, af hvilke tilsammen 14 Dødsfald fire falde paa Levangers, tre paa Inderøens, to paa hvert af Stenkjærs, indre og ytre Namdals Distrikter og et paa Frostens Distrikt.

Af **Gigtfeber** opføres 25 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, desuden er af en Læge i Stenkjær opgivet 34 behandlede Tilfælde af Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten, hvoraf 3 Tilfælde endte dødeligt. Af **kronisk** Rheumatisme er af 3 Læger tilsammen opgivet 30 behandlede Tilfælde.

Akute gastriske Sygdomme under Form dels af almindelig Diarrhoe, dels af Cholera nostras, dels af Blodgang vare ligesom i søndre Trondhjems Amt ogsaa i flere Dele af dette Amtsdistrikt usædvanligt hyppige, især i Høsttiden, og antoge i enkelte Distrikter en epidemisk Karakter.

Under Benævnelse Diarrhoe og Cholera nostras opgives 805 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald (i det foregaaende Aar 217 Tilfælde med 5 Dødsfald); desuden opgives et dødeligt endende ubehandlet Tilfælde fra ytre

Namdals Distrikt; ialt er altsaa 14 Dødsfald opført for denne Sygdomsart.

Tilfælde af Cholera nostras viste sig i Slutningen af Juli Maaned i Levangers Distrikt og udbredte sig med megen Hurtighed over hele Distriktet i Løbet af August og September, indtil Epidemien i Oktober maatte ansees sluttet. Sygdommen begyndte med Febertilfælde og var ofte forbunden med blodige Udtømmelser. I Anledning af Sygdommen sammenkaldtes Sundhedskommissionerne i Distriktet, Tilsynsmænd ansattes og forsynedes med Medicin til Uddeling blandt Almuen. I Levanger By forlængedes efter Sundhedskommissionens Forslag Skoleferierne for Almue- og Borgerskolen til September Maaned. Lignende Foranstaltninger iagttoges i Stenkjærs Distrikt, hvor Sygdommen ligeledes viste epidemisk Udbredning i Maanederne August og September.

Som Blodgang opføres 143 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald (i det foregaaende Aar 16 behandlede Tilfælde). I indre Namdals Distrikt optraadte Sygdommen strax i Begyndelsen af Aaret i Fosnæs Prestegjeld; den blev antagelig indført hid ved hjemvendende Sildefiskere fra Aasvær i Nordland, hvor Sygdommen herskede. Den udbredte sig i Aarets Løb næsten over hele Lægedistriktet, dog mest langs Kysten og især i Fladanger. Sygdommen var ledsaget af Brækninger og i Begyndelsen af Epidemien optraadte undertiden i Sygdommens første Stadium meget stærk Almenlidelse med heftige Cerebraltilfælde, der ytrede sig som et kortvarigt (4—5 Timers) Raseri (A. E. Berg). I Inderøens Distrikt indførtes Sygdommen ligeledes ved en fra Sildefisket i Aasvær hjemvendt syg Fisker, der, uagtet syg, deltog i et Bryllup, hvorved Sygdommen fik betydelig Udbredning paa Inderøen.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Fortegnelse en Oversigt.

Amtssygehuset i	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne lede af:			Udgaaede		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primær.	sekundær.	tertiær.	helbredede	døde.	Ialt.	Md.	Kv.		
Skogn	2	1	1	25	13	12	5	18	2	21	1	5	1	4	1 285	58,4
Namdal	-	-	-	6	1	5	-	5	1	3	-	3	1	2	305	101,7
Tilsammen	2	1	1	31	14	17	5	23	3	24	1	8	2	6	1 590	

Som behandlede udenfor Sygehusene opgives fra Inderøen 1 Kvinde lidende af tertiær Syphilis; fra Frosten indlagdes 7, fra ytre Namdal 5 og fra Ytterøen i Inderøens Distrikt 6 Syphilitiske paa Sygehus. For Gonorrhoe indkom paa Amtssygehuset i Skogn 7, i Namdal 1; 11 Mænd opgives privat behandlede for Gonorrhoe, nemlig 5 fra hvert af Stenkjærs og indre Namdals Distrikter, 1 fra Inderøen.

101 **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af Aaret 1867. Tilgangen i heromhandlede Aar var 26, hvoraf 15 vare overseede ved tidligere Tællinger, 5 vare hjemkomne fra Stiftelser og 6 nye Tilfælde. Afgangen var 26, hvoraf 11 døde, 13 indlagte i Stiftelser, 1 udflyttet og 1 feilagtig opført. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 101, nemlig 53 af Mand- og 48 af Kvindekjøn, af hvilke 100 kunne sees at være saaledes fordelte:

i Frostens Distrikt	5	i Stenkjærs Distrikt	16
i Levangers —	1	i indre Namdals —	30
i Inderøens —	17	i ytre — —	31

Paa Amtssygehuset i Namdal laa 4 Spedalske tilbage fra det foregaaende Aar, 16 indkom, 13 udskreves i Bedring, 4 uhelbredede og 3 laa tilbage ved Aarets Slutning. Antallet af Forpleiningsdage for de Udskrevne udgjorde 1 326½ Dag.

Nedenstaaende Tabel giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Amtssygehusene behandlede, væsentlig kroniske Sygdomme: (se Tabellen paa næste Side.)

Fnat angives at være i Aftagende i Frosten og Inderøen, er derimod endnu almindelig i indre og ytre Namdal.

Af **Svindsot** opgives ialt 46 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald. Paa Lægernes Dødslister er Sygdommen opført som Dødsaarsag hos 31 eller 9,7 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne Dødsaarsager. (I det foregaaende Aar var Forholdet 36 af 294 opgivne Dødsaarsager eller 12,2 pCt.). Forholdet mellem Døde af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager, stiller sig i de enkelte Lægedistrikter saaledes:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Stjørdal	4	29	13,9
Frosten	3	28	10,7
Levanger	6	68	8,9
Inderøen	7	52	13,5
Stenkjær	8	73	10,9
Indre Namdal	2	47	4,2
Ytre —	1	22	4,6
Nordre Trondhj. Amt	31	319	9,7

For **Kræft** behandledes 18, hvoraf 6 døde, og ialt opgives heraf 14 Dødsfald, af hvilke 1 i Stjørdalen, 4 i Levanger, 2 i Inderøen, 3 i Stenkjær, 4 i indre Namdal. Hos de Døde var Kræftens Sæde 4 Gange i Mavesækken, 2 Gange i Brystkjertelen, 1 Gang i hver af følgende Dele: Nyrerne, Svælget, de mandlige Kjønsorganer og Livmoderen; for 4 mangler Opgave over Sædet.

Af **Vatersot** og **Brights Sygdom** nævnes 39 behandlede Tilfælde, hvoraf 13 døde, og kjendes af Lægerne tilsammen 17 Dødsfald, hvoraf 14 af Vatersot og 3 af Brights Nyresygdom. Af Dødsfaldene indtraf 1 i Stjørdals, 1 i Frostens, 1 i Levangers, 2 i Inderøens, 6 i Stenkjærs, 3 i indre Namdals og 3 i ytre Namdals Distrikt.

Blegsot og anæmiske Tilstande omtales som ikke sjeldne i Inderøens Distrikt formedelst Metrorrhagier og hyppige Aareladninger (Nerdrum).

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi angives fra de fleste Distrikter at forekomme hyppig. 1 Dødsfald af kronisk Gastrit meldes fra indre Namdals Distrikt.

Af **Drankersygdomme** opgives 7 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, hvoraf det ene foranledigedes ved Lungebetændelse. Af de opgivne Behandlede lede 5 af Delirium tremens.

For **Sindssygdom** indkom 1 Mand og 1 Kvinde, begge lidende af Melancholi, paa Skogns Sygehus. Manden udgik uhelbredet, Kvinden laa tilbage ved Aarets Udgang. Paa Namdals Sygehus indkom 3, 2 Mænd, lidende af Mani, 1 Kvinde, lidende af Melancholi; Mændene udskreves i Bedring, Kvinden uhelbredet.

Foruden de paa Sygehusene indkomne Syge omtales 12 nye Tilfælde af Sindssygdom, hvoraf 7 lede af Melancholi, 1 af Mani, 1 af Paralysis generalis, for 3 mangler Opgave over Sygdomsformen; 5 fra Frosten, 2 fra hvert af Inderøens, ytre Namdals og Stenkjærs Distrikter og 1 fra indre Namdal. Af 5 Syge vare 1 af Mand- og 4 af Kvindekjøn. Alderen er opgivet for 10, hvoraf 1 under

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Deraf ende dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Stjørdalen. Beh.	Stjørdalen. D.	Frosten. Beh.	Frosten. D.	Levanger. Beh.	Levanger. D.	Inderøen. Beh.	Inderøen. D.	Stenkjær. Beh.	Stenkjær. D.	Indre Namdal. Beh.	Indre Namdal. D.	Ytre Namdal. Beh.	Ytre Namdal. D.
Fnat	167	128	56	72	122	76	46	-	-	7	-	-	5	-	33	-	40	-	58	-	12	-	19	-
Skurv	3	3	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Kjertelsyge	23	9	5	4	8	6	2	1	2	5	-	-	-	-	1	-	13	1	2	-	1	-	6	-
Svindsot	46	32	12	20	23	1	22	17	31	7	-	-	5	3	3	1	10	4	16	8	12	1	-	-
Kræft	18	14	4	10	12	-	12	6	14	5	-	-	-	-	6	1	-	-	4	3	8	2	-	-
Vatersot og Morbus Brighti	40	27	14	13	20	3	17	13	17	7	-	-	4	1	6	1	3	2	12	6	8	1	7	3
Blegsot og anæmiske Tilstande.	27	27	1	26	27	-	27	-	-	4	-	-	-	-	2	-	6	-	8	-	-	-	11	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi .	96	70	27	43	39	3	36	-	1	7	-	-	12	-	9	-	21	-	15	-	10	-	29	-
Ormesygdomme . . .	18	8	5	3	8	6	2	-	-	4	-	-	-	-	-	-	5	-	6	-	5	-	2	-
Drankersygdomme . .	7	6	6	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-	4	1	-	-

og 9 over 15 Aar. Af 6, for hvilke nærmere Oplysning meddeles, indlagdes 3 paa Trondhjems Sindssygeasyl, 1 helbrededes, 1 bedredes og 1 døde.

For Amtskommunens Regning behandledes paa Trondhjems Sindssygeasyl 9 og i Landdistrikterne forsørgedes for samme Kommunes Regning i Stjørdals Lægedistrikt 15, i Frostens 23, i Levangers 14, i Inderøens 25, i Sten-

kjærs 22, i indre Namdals 16 og i ytre Namdals 10. I Inderøens Distrikt tilsaaes 13 af de Syge af Distriktslægen, der fandt Forpleiningen forsvarlig.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset i Skogn: 3 Punktioner for Vandbrok, 2 Bortskjæringer af Epitheliomer, 1 Paracentese af Underlivet, 1 Operation for Læbekræft, 1 Borttagelse af Brystkjertelen og 1 af Testikelen. Paa Amtssygehuset i Namdal foretoges 3 Herniotomier, hvoraf to med heldigt, en med dødeligt Udfald, 1 Exartikulation af en Finger, 1 Operation for Hareskaar, 1 Extractio cataractæ linearis og 1 Iridektomi. Udenfor Sygehusene nævnes som udførte: 8 Exartikulationer eller Amputationer af Fingre, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af Svulst i Overkjæven, 1 af begge Tonsiller, 8 af Fedtsvulster, 2 af fibrøse og 2 af scirrhøse Svulster, flere Operationer for Sæksvulster, flere Udrivninger af Næsepolyper, 1 Overskjæring af Musculus sterno-cleido-mastoideus, 1 Paracentese af Underlivet, 1 Punktion og 2 Radikaloperationer for Vandbrok, 3 Repositioner af indeklemt Brok, 1 Reposition af Paraphimose, 3 Repositioner af luxeret Overarm og 1 af subluxeret Knæled.

Af **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 19 Tangforløsninger, hvoraf 7 indicerede ved Vemangel eller Vesvækkelse, 3 ved Bækkensneverhed (de to under en Tvillingfødsel, hvor begge Tvillinger forløstes med Tang med 8 Timers Mellemrum), 1 ved langsom Fødsel med Arm ved Siden af Hovedet, 1 ved udspændt Urinblære; for 7 er Indikationerne ikke opgivet. 15 Koner bleve ilive, 3 døde, 13 Børn bleve ilive, 6 vare dødfødte. 1 Vending, Indikation ikke angivet, Konen døde af Barselfeber, Fosteret var dødfødt. 3 Perforationer; i det ene Tilfælde ved hydrocephalisk Hoved, af hvilket der ved Punktion med en krummet Troisquart udtømtes 1½ Pot Vand, i det andet paa Grund af Bækkensneverhed (Conjugata 3¾"), begge Koner ilive (W. Dietrichson); i det tredie Tilfælde efter forgjæves forsøgt Tangforløsning og da Vending var umulig, Konen blev ilive (P. Hirsch). 1 Exvisceration med paafølgende Vending ved forsømt Tverleie med fremfalden Arm og Navlesnor, Konen ilive (Fleischer). 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden paa Grund af Blødning ved Timeglassammentrækning af Livmoderen, Konen ilive. Ialt 25 obstetriciske Operationer, hvoraf 8 i Levangers, 7 i Stenkjærs, 6 i Inderøens, 3 i Stjørdals og 1 i indre Namdals Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Stjørdal	363	135	2	25	15	2	16
Frosten	224	117	3	26	23	1	3
Levanger . . .	311	157	4	17	16	1	16
Inderøen . . .	400	192	-	32	27	5	11
Stenkjær. . . .	285	160	2	14	14	2	11
Indre Namdal	341	161	-	20	15	-	12
Ytre Namdal .	230	98	1	13	10	1	13
Nordre Trondhjems Amt .	2 154	1 020	12	147	120	12	81

Omkomne paa voldsom Maade 59.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 134 Fødte over Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,3. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 7,4 pCt. af de Fødte og 15,6 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 11,7 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 27,3 pCt. af samtlige Døde. Ved at sammenholde Lægernes Beretninger og Prestelisterne findes 17 Barselkoner at være døde; for 8 af disse er forhen Dødsaarsag opgivet, se under Barselfeber.

Lægernes Dødsfortegnelse indeholder ialt Opgave over 319 eller 33,2 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaarsager vare: Lungebetændelse (32), Svindsot (31), Nervefeber (28), Diarrhoe, Cholera nostras og Blodgang (tilsammen 21), Alderdomssvaghed (19), Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 17), Kræft (14), Hjerneslag (11), Hjernebetændelse (10).

Veirliget skildres fra alle Distrikter som usædvanligt godt. Aarets første Maaneder vare temmelig milde og Vaaren indfandt sig tidligt, saa Sæden kom tidligt i Jorden. Sommeren var varm og god, Afgrøden blev baade god og foldrig og Indhøstningen foregik under gunstige Forholde.

De **hygiæniske Forholde** skildres som ret gode. Sands for Hygge, Renlighed og et penere Stel angives fra Inderøens Distrikt at vinde mere og mere Fremgang i den senere Tid, baade hvor det gjælder Almuens Huse og Beklædning som og deres Person. Mindre Forandring er foregaaet med Kostholdet, der kunde være bedre, om det bestod mere af animalsk Næring og denne nødes mere fersk end saltet og røget. Almuens Boliger i Kystegnene

af Namdals Distrikter og ved Ytterøens Kisværk lade endnu meget tilbage at ønske saavel med Hensyn til Størrelse som Renlighed.

Nydelsen af spirituøse Drikke angives at være betydelig aftaget; daglig Brug deraf finder neppe Sted. Kun i Gjæstebud og især i Brylluper bruges det endnu i større Mængder. 1 Tønde Brændevin og 7 a 8 Tønder tyndt Øl gaar i Almindelighed med til et 3—4 Dages Bryllup hos Gaardmandsfolk (Nerdrum). Ædruelighedstilstanden blandt Ytterøens Kisværksarbeidere var dette Aar meget tilfredsstillende. Megen Brug af Kaffe angives som almindelig fra Stenkjær og Inderøen, paa hvilket sidste Sted det ikke er sjelden at finde, „at en Husmandskone sender den Klump Smør, hun kan producere i de bedste Sommermaaneder, og de faa Mark Uld, hun faar af sine Sauer, til Landhandleren forat bytte bort for Kaffe og Tobak; for de blege og forsultne Børns Ernæring og Beklædning maa disse da selv sørge ved Betleri“ (Nerdrum).

Af **fattige Syge** behandledes

i Stjørdals	Distrikt	159	med	en Udgift til Medicin af	97	Spd.	-	Skill.
i Frostens	—	77	-	Do.	30	—	105	—
i Levanger	—	118						
i Inderøens	—	152	-	Do.	142	—	68	—
i Stenkjærs	—	152						
i indre Namdals	—	48						
i ytre —	—	73	-	Do.	30	—	-	—
	tilsammen	779 Syge.						

Af de i Frosten behandlede Syge vedkom 17 Trondhjems Fattigvæsen. Lægen ved Ytterøens Værk har overtaget Tilsynet med Fattigvæsenets Syge i Herredet; i Sparbu, Stod og Beitstaden besørges Tilsynet af en privat ansat Fattiglæge, i Overhalvden tilsees de fattige Syge af Lægen ved Namdals Amtssygehus; forøvrigt behandles de fattige Syge af Distriktslægerne.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Stjørdal 3, hvoraf to i nedre, et i øvre Stjørdalen; i Frosten 10, hvoraf fire i Frosten og i Lexvigen, to i Aasen; i Levangers Distrikt 9, tre i Levanger By, i Skogn og i Værdalen; i Inderøen 3, et i hvert Herred; i Stenkjærs Distrikt 6, to i Ladestedet Stenkjær, to i Stod, et i Snaasen og i Beitstaden; i indre Namdal 7, hvoraf et i Ladestedet Namsos, tre i Overhalvden, to i Grong og et i Fosnæs; i ytre Namdal 2, et i Nærø og et i Lekø.

Gjenstande for Forhandlingerne vare den herskende Sygdomskonstitution og de epidemiske Forhold i Stjørdals, Levangers, Inderøens og Stenkjærs Distrikter. Listerne over de Spedalske bleve gjennemgaaede og Spedalskheden omhandledes i ytre Namdal, i Snaasen og Stods Herreder; paa sidste Sted fattedes tillige Beslutning om Indkjøb af en Del Exemplarer af Dr. Danielssens Folkeskrift om Spedalskhed. I Stjørdalen meddeltes Veiledning i at forfatte et nogenlunde forstaaeligt skriftligt Forespørgsmaal hos Lægen; i Levangers Distrikt omtaltes Sundhedskommissionens Pligt til at bringe Kundskab om Renlighedens Nytte og Betydning ud blandt Almuen, i hvilken Anledning der efter Opfordring af Sundhedskommissionen i Levanger Herred afholdtes et større, talrigt besøgt Møde paa Skolegaarden Alstahoug, hvor Foredrag afholdtes af Distriktslægen; i Værdalen forhandledes om Sundhedsforskrifter for Strandstedet Værdalsøren; i Ladestedet Stenkjær fattedes i Anledning af den herskende Epidemi af Cholera nostras Beslutning om Eftersyn med Renovationsvæsenet og bevilgedes 200 Spd. til Trykning og Uddeling af Sundhedsforskrifter for Byen; i indre Namdals Distrikt holdt Sundhedskommissionen sine Møder samtidig med Thingssamlingerne, hvorved Møderne overvares af en talrig Almue. I Stjørdalen holdtes af Distriktslægen i Folkehøiskolens Lokale for en talrig Forsamling ugentlige Foredrag, ledsagede af Experimenter, over Lys, Varme, Elektricitet og de organogene Stoffes Forekomst og Nytte for Livet.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Stjørdals	Distrikt	288
i Frostens	—	263
i Levangers	—	385
i Inderøens	—	470
i Stenkjærs	—	359
i indre Namdals	—	168
i ytre —	—	214
tilsammen		2 147

I Veran og Ytterøen af Inderøens, i søndre Finlid og Snaasen af Stenkjærs samt i Viks, Grongs, Trønæs og Rørvigs Kredse af indre Namdals Lægedistrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af Hjelpevaccinatørernes Sygdom og det ringe Antal uvaccinerede Børn, i Lekø Kreds og ytre Namdal foretoges ingen paa Grund af en gjennemført Vaccination og Revaccination det foregaaende Aar foranlediget ved Koppetilfælde inden Kredsen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to om justitielt Tiltaltes mentale Tilstand, en om i Justitssag indstævnede Vidners Helbredsforfatning, da de paa Grund af Sygdom vare hindrede i at give Møde, en om en Jordemoders Forhold i Anledning af paaklaget mislig Behandling af en Barselkvinde, en angaaende et Pigebarn, der var forsøgt kræn-

ket af en voxen Mandsperson. Af de udførte Forretninger falde 2 paa Levangers, 2 paa Stenkjærs og 1 paa indre Namdals Distrikt.

Følgende Tabel giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Amtssygehuset i Skogn.	Amtssygehuset i Namdalen.
Febre	7	1
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	6	10
Kroniske — —	10	6
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	14	17
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	4
Kroniske — —	19	15
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	3	1
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	8	5
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	3	2
Kronisk eller afebril Rheumatisme	13	8
Læsioner	14	18
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	18	21
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	6	2
Dannelsesfeil	-	1
Ben- og Ledsygdomme	12	5
Chirurgisk Sygdom i Aaresystemet	-	1
Øiensygdomme	2	3
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	6	-
Syphilis, Bubo	25	6
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	7	1
Orchit	1	-
Hudsygdomme	49	17
Spedalskhed	-	16
Forskjellige andre Sygdomme	11	3
Tilsammen	234	163.

Af **Badeindretninger** nævnes foruden Amtssygehusenes 2 private Damp- og Karbadindretninger, 1 privat Søbadehus og flere Styrtebade i Inderøens Distrikt, 2 Damp- og Karbadindretninger (hvoraf en i Ladestedet Namsos) i indre Namdals og 1 Søbadehus i ytre Namdals Distrikt.

Amtets 3 **Apotheker** i Levanger, Stenkjær og Namsos fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Levanger af 1 Medhjelper og 2 Disciple, i Stenkjær af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel og i Namsos af 1 Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 13 Læger, 30 Jordemødre, 44 Hjelpevaccinatører.

1. Stjørdals Distrikt: 1 Læge, bosat i nedre Stjørdalen; 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
2. Frostens Distrikt: 1 Læge, bosat i Frosten; 4 Jordemødre, hvoraf tre ansatte; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Levangers Distrikt: 4 Læger, nemlig Distriktslægen og en Læge uden praktisk Virksomhed i Levanger, en Underlæge ved Amtssygehuset i Skogn, en Læge i Værdalen; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Inderøens Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen, bosat i Inderøen, og en Værkslæge ved Ytterøens Kisværk; 5 Jordemødre, hvoraf 4 ansatte; 10 Hjelpevaccinatører.
5. Stenkjærs Distrikt: 2 Læger, Distriktslægen bosat i Egge Sogn og en Privatlæge i Stenkjær; 5 Jordemødre, hvoraf 4 ansatte; 9 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Namdals Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Namsos, og Sygehuslægen ved Amtssygehuset i Overhalvden; 4 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
7. Ytre Namdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Nærø; 5 Jordemødre, hvoraf 1 uexamineret har Løn af Kommunen; 5 Hjelpevaccinatører.

XVIII. Nordlands Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 297,59 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 89 668 Indbyggere; det er inddelt i 13 Lægedistrikter, nemlig:

1. Brønø Distrikt (18,88 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Bindalen . . . . . med 1 920 Indb.
   Brønø . . . . . - 5 318 —
   Vegø . . . . . - 1 518 —
   tilsammen 8 756 Indb.
2. Alstahougs Distrikt (9,90 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Tjøtø . . . . . med 2 781 Indb.
   Alstadhoug . . . . . - 3 280 —
   Herø . . . . . - 2 438 —
   tilsammen 8 499 Indb.
3. Vefsens Distrikt (55,36 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Vefsen . . . . . med 5 051 Indb.
   Hatfjelddal . . . . . - 921 —
   tilsammen 5 972 Indb.
4. Ranens Distrikt (39,69 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Nesne . . . . . med 3 899 Indb.
   Hemnes . . . . . - 3 922 —
   Mo . . . . . - 3 829 —
   tilsammen 11 650 Indb.
5. Lurø Distrikt (18,18 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Lurø . . . . . med 1 843 Indb.
   Rødø . . . . . - 3 993 —
   tilsammen 5 836 Indb.
6. Bodø Distrikt (18,67 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Bodø . . . . . med 519 Indb.
   Herrederne Gildeskaal . . . . - 2 375 —
   Beieren . . . . . - 1 164 —
   Bodø . . . . . - 3 042 —
   og af Folden: Kjæringø Annex . . . . . - 431 —
   tilsammen 7 531 Indb.
7. Skjærstad Distrikt (41,93 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Saltdalen . . . . . med 1 971 Indb.
   Skjærstad . . . . - 3 353 —
   og af Folden: Sørfolden . . . . . - 1 569 —
   tilsammen 6 893 Indb.
8. Stegens Distrikt (18,81 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Stegen . . . . . med 2 625 Indb.
   Hammerø . . . . . - 2 285 —
   og af Folden: Nordfolden - 1 045 —
   tilsammen 5 955 Indb.
9. Lødingens Distrikt (46,01 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Lødingen . . . . . med 3 466 Indb.
   Ofoten . . . . . - 3 646 —
   tilsammen 7 112 Indb.
10. Vestlofotens Distrikt (6,41 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Værø . . . . . med 435 Indb.
   Flakstad . . . . - 1 543 —
   Buksnæs . . . . . - 2 532 —
   Borge (undtagen Valberg Annex) . . . - 1 910 —
   tilsammen 6 420 Indb.
11. Østlofotens Distrikt (3,88 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Af Borge: Valberg Annex med 438 Indb.
   Vaagen . . . . . - 2 667 —
   Gimsø . . . . . - 987 —
   tilsammen 4 092 Indb.
12. Hadsels Distrikt (7,39 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Hadsel . . . . . med 3 728 Indb.
   Bø . . . . . - 2 200 —
   tilsammen 5 928 Indb.
13. Sortlands Distrikt (12,48 n. M.), indbefattende:
   Herrederne Sortland . . . . . med 1 497 Indb.
   Øxnæs . . . . . - 1 879 —
   Dvergberg . . . . - 1 648 —
   tilsammen 5 024 Indb.

Sundhedstilstanden maa i sin Helhed ansees som mindre god; Sygeligheden var i de fleste Distrikter større end det foregaaende Aar, især i Skjærstads, begge Lofotens, Hadsels og Sortlands Lægedistrikter, hvor der herskede Epidemier af Nervefeber, Blodgang og Kighoste samt Skjørbug.

Dødeligheden var temmelig stor; den udgjorde 19,2 af hvert Tusinde af den beregnede Folkemængde 91 674 i

Aarets Midte (for 1867 var Dødeligheden 16,2 pro mille). De Dødes Antal beløb sig i 1868 til 1 760, hvilket er 19,4 pCt. mere end foregaaende Aar, da der døde 1 473, 21,5 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 448, og 6,6 pCt. mere end det gjennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 660.

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.														
	Behandlede.	Deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
Nervefeber	678	64	558	44	26	59	58	122	85	43	26	7	19	39	30
Simpel Feber	49	-	46	2	2	1	5	6	15	3	4	4	-	1	3
Barselfeber	14	5	14	-	3	2	-	2	-	4	1	-	1	-	1
Vandkopper	14	-	14	-	-	-	-	-	7	2	-	-	5	-	-
Skarlagensfeber	17	-	15	-	-	-	1	2	3	-	-	9	-	-	-
Rødlinger	4	-	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
Mæslinger	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Rosen	16	1	14	2	1	4	-	2	1	-	1	-	2	-	1
Kighoste	45	5	28	5	3	-	-	-	2	2	-	-	6	3	7
Diphtherisk Svælgbetændelse	42	4	41	4	1	2	-	2	2	2	4	6	3	14	1
Strubehoste	7	7	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	3
Kusma	4	-	3	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	375	7	347	40	30	39	39	60	30	19	15	8	16	30	21
Lungebetændelse	159	23	126	6	5	2	12	26	20	8	9	1	6	17	14
Pleurit	37	-	29	1	1	1	1	5	5	4	4	1	4	-	2
Gigtfeber	67	2	60	5	20	16	7	1	1	-	1	-	3	1	5
Akut Diarrhoe og Cholera nostras	531	15	369	21	24	43	28	25	21	28	39	26	45	35	34
Blodgang	49	8	40	-	4	-	-	11	3	5	8	5	-	-	4
Skjørbug	131	5	114	24	4	24	27	16	10	3	3	2	1	-	-
Tilsammen	2 240	146	1 828	154	124	193	179	281	206	124	115	70	111	145	126

	Fordeling paa Lægedistrikterne.																									
	Brønø.		Alstahoug.		Vefsen.		Ranen.		Lurø.		Bodø.		Skjerstad.		Stegen.		Lødingen.		Vestlofoten.		Østlofoten.		Hadsel.		Sortland.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Nervefeber	67	4	58	3	18	1	34	4	1	-	75	2	124	12	20	2	17	4	91	6	102	15	41	7	30	4
Simpel Feber	-	-	1	-	7	-	25	-	1	-	3	-	-	-	5	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-
Barselfeber	1	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	2	1	1	1	-	-	3	-	-	-	-	-	5	2
Vandkopper	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	3	-	4	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	10	-	1	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Mæslinger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Rosen	4	-	1	-	3	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-	-	1	-
Kighoste	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	1	1	-	-	-	17	2	6	2
Diphtherisk Svælgbetændelse	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	15	4	5	-	6	-	-	-	2	-
Strubehoste	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kusma	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tilfælde	29	-	49	-	26	-	31	1	14	-	32	-	6	-	13	-	40	4	74	1	15	-	10	1	36	-
Lungebetændelse	13	2	25	-	3	2	16	-	13	2	1	1	12	3	11	-	7	2	14	3	25	7	3	-	16	1
Pleurit	1	-	6	-	-	-	3	-	-	-	-	-	4	-	9	-	3	-	8	-	-	-	1	-	2	-
Gigtfeber	3	-	-	-	3	1	-	-	-	-	8	-	-	-	1	-	-	-	4	-	43	1	3	-	2	-
Akut Diarrhoe og Cholera nostras	26	-	31	3	5	1	14	-	19	-	16	-	19	1	25	-	24	-	115	2	205	5	7	1	25	2
Blodgang	-	-	-	-	-	-	17	-	2	-	2	1	-	-	-	-	-	-	7	-	16	6	5	1	-	-
Skjørbug	-	-	-	-	32	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	-	23	1	18	2	12	-
Tilsammen	162	6	175	6	97	8	149	7	53	2	155	10	168	17	85	3	131	15	371	12	450	35	107	14	137	11

Af **Nervefeber** opgives 678 behandlede Tilfælde med 64 Dødsfald samt 12 dødeligt endende Tilfælde, der ikke have været under Lægebehandling, nemlig i Brønø, Alstahougs, Bodø og Stegens Distrikter, i hvert et Dødsfald og i Vestlofoten otte; der kjendes saaledes ialt 76 Dødsfald af Nervefeber. (I det foregaaende Aar 414 Tilfælde og 34 Dødsfald). Af det samlede Antal falde 106 Tilfælde med 10 Dødsfald paa Amtets Sygehuse, (paa Sygehuset i Buksnæs 30 Tilfælde med 3 Døde, paa Vaagens 42 med 2, paa Bodøs 21 Tilfælde og paa Alstahougs 13 med 2); 14 Tilfælde behandledes af Fiskelægerne under Lofotfisket. Af de 54 i Bodø Distrikt behandlede Tilfælde falde 25 med 2 Dødsfald paa Bodø By — Sygdommen havde flere Steder epidemisk Udbredning; i Østlofotens og Hadsels Distrikter som Fortsættelse af Epidemien i 1867, i de øvrige Distrikter væsentlig indført ved Smitte af de fra Storsildfisket i Helgeland og Lofotfisket hjemvendte syge Fiskere. Paa en Gaard i Brønø Distrikt indsygnede efter hinanden 12 Personer, hvoraf een døde. I Brønø og Skjærstad Distrikter iagttoges rigelige, ofte dødelige, Tarmblødninger og Brysttilfælde som Complicationer; i Vestlofotens Distrikt (Værø og Borge Herreder) ytrede Sygdommen sig som en stærkt smittende exanthematisk Typhus, i Sortlands Distrikt var den cerebrale Form fremherskende.

Af **Barselfeber** opføres 14 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, desuden kjendes i hvert af Stegens og Vefsens Distrikter et dødeligt endende Tilfælde og i Brønø Distrikt et Tilfælde, der endte dødeligt ved tiltrædende Tæring, tilsammen altsaa 8 Dødsfald. (I foregaaende Aar 24 behandlede Tilfælde og 11 Dødsfald). Hos 3 af de Døde var kunstig Forløsning foretaget af Læge (en Tangforløsning og to Udtagelser af Moderkagen). Af andre Barselsygdomme omtales fra Vestlofotens Distrikt et Tilfælde af Phlegmone periuterina, der først kom under Behandling 3 Maaneder efter Barselsengen. Patienten kom sig, efterat en Absces havde aabnet og udtømt sig ved Navlen.

Vandkopper angives enkelte Steder at have været temmelig hyppige. I Bodø By kjendtes 30—40 Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, i Vefsen nogle faa.

Skarlagensfeber, som de forudgaaende Par Aar havde været temmelig udbredt, var dette Aar forholdsvis sjelden; der opføres kun 17 behandlede Tilfælde (det foregaaende Aar 75 behandlede Tilfælde med 17 Dødsfald).

Rosen siges i Vefsen at forekomme hyppigt, væsentligt fremkaldt ved Forkjølelser under Elveflødningen og Tanghøstningen.

Kighoste angives at have været almindelig udbredt i Lødingens og Hadsels Distrikter; kun 45 kom under Lægebehandling, af hvilke 5 døde (Aaret forud kjendtes 79 Tilfælde og 10 Døde).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres 42 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald mod 60 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald i det foregaaende Aar. De i Bodø Distrikt behandlede 6 Tilfælde forekom i Bodø By, ligesom de sammesteds opførte 6 Tilfælde af Strubehoste.

Catarrhalske Sygdomme forekom meget almindelig. Der er anmeldt 375 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, foranledigede ved akut Bronchit (388 Tilfælde med 10 Dødsfald i 1867), 90 Tilfælde sees at have været akut Bronchit.

Lungebetændelse iagttoges hyppigere end i de foregaaende Aar. Der opføres 159 behandlede Tilfælde med 23 Dødsfald samt et dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Behandling, i hvert af Vefsens og Stegens Distrikter og et Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede i Bodø Distrikt, saaledes ialt 26 Dødsfald. (78 Tilfælde og 11 Dødsfald i det foregaaende Aar, 70 Tilfælde og 15 Dødsfald i 1866). 20 Tilfælde, hvoraf 6 medførte Døden, behandledes paa Sygehusene.

Hjernebetændelse er af Lægerne opført som Dødsaarsag hos 11, epidemisk Spinal-Meningit hos 2 og Kramper i Børnealderen hos 1, ialt 14 Dødsfald, hvoraf indtraf i Brønø, Vefsens, Stegens og Østlofotens Distrikter, i hvert et Dødsfald, i Hadsels Distrikt to, i Alstadhougs tre og i Vestlofotens fem, hvoriblandt de to af Spinal-Meningit.

Rheumatiske Sygdomme. Foruden de paa Listen over de akute Sygdomme optagne 67 Tilfælde (med 2 Dødsfald) af Gigtfeber behandledes for kronisk Rheumatisme, der betegnes som meget hyppig, af 10 Læger tilsammen 149 Syge, af hvilke 2 døde, en i Stegens og en i Østlofotens Distrikt. Af 135 Behandlede vare 67 Mænd, 68 Kvinder, for 50 opgives at de vare over 15 Aar. Fra Vefsens og Sortlands Distrikter angives Ischias som meget almindelig.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** opføres 531 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald (143 Tilfælde med 6 Dødsfald Aaret forud); desuden opgives fra Stegens Distrikt tre dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, saaledes ialt 18 Dødsfald. 14 af Tilfældene behandledes paa Skibaasvær under Storsildfisket, og 130 Tilfælde med 3 Dødsfald indtraf under Lofotfisket paa Henningsvær. I Alstadhougs og Vestlofotens Distrikter samt paa Heningsvær i Lofoten optraadte i mange af de behandlede Tilfælde blodige Udtømmelser og Tenesmer. I Lurø Distrikt angives Diarrhoe som almindelig udbredt.

Blodgang optraadte epidemisk i Ranen i Mai Maaned, indført ved Smitte fra Lofoten, i hvis østlige Del den i

August viste sig med epidemisk Udbredning. I det hele Amt kom 49 under Lægebehandling, af hvilke 8 døde.

For **Skjørbug** angives 131 Behandlede med 5 Dødsfald, et Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede i Lødingens Distrikt, saaledes ialt 6 Dødsfald. (I 1867 kjendtes 10 Tilfælde af Skjørbug). Sygdommen ytrede sig i Maanederne Januar til Mai; det foregaaende Aars Misvæxt og Mangel paa Poteter angives som dens væsentligste Grund.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne, der samtlige lede af sekund. Syphilis.			Udskrevne		Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Det gjennemsnitlige Antal Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	helbredede	i Bedring.		
Amtssygehuset i Alstadhoug .	2	2	-	1	-	1	2	1	300	100
— i Bodø	1	-	1	-	-	-	1	-	17	17
— i Buksnæs. . .	4	-	4	-	-	-	3	1	299	75
— i Vaagen. . . .	-	-	-	4	-	4	4	-	449	112
Tilsammen	7	2	5	5	-	5	10	2	1 065	

Udenfor Sygehusene opgives ialt 13 behandlede Tilfælde af Syphilis i følgende Lægedistrikter: i Vefsen 2, i Bodø 1, i Skjærstad 1, i Vestlofoten 3, i Østlofoten 5 og i Hadsel 1; af 10 Tilfælde vare 2 primære, 5 sekundære og 3 tertiære; af 11 Behandlede vare 5 af Mand- og 6 af Kvindekjøn, 1 under og 10 over 15 Aar. Fra Brønø Distrikt indlagdes 2 Tilfælde i Sygehus.

Af Gonorrhoe og Urethrit behandledes 39 Tilfælde, hvoraf i Brønø 2, i Alstahoug 3, i Vefsen 3, i Ranen 3, i Lurø 1, i Bodø 11, i Stegen 1, i Lødingen 1, i Vestlofoten 6, i Østlofoten 3 og i Hadsel 5; af de Behandlede vare 35 af Mand- og 4 af Kvindekjøn; 38 Voxne og en Dreng, 13 Aar. Flere af de Behandlede vare fremmede Søfolk.

167 **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar. Tilgangen var i heromhandlede Aar 25, af hvilke 15 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 var hjemkommen fra Stiftelse og 9 vare nye Tilfælde. Afgangen var 36, af hvilke 15 vare døde, 1 udflyttet og 20 indlagte i Stiftelser; det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved Udgangen af 1868 153, 98 af Mand- og 55 af Kvindekjøn, af hvilke 150 kunne sees at være fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

i Brønø	Distrikt	20	i Stegens	Distrikt	24
i Alstadhougs	—	17	i Lødingens	—	10
i Vefsens	—	2	i Vestlofotens	—	19
i Ranens	—	7	i Østlofotens	—	4
i Lurø	—	15	i Hadsels	—	9
i Bodø	—	15	i Sortlands	—	8

Nedenstaaende Tabel giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**: (se Tabellen paa næste Side.)

Fnat omtales som almindelig, dog opgives den at være i Aftagende fra Alstadhougs, Lødingens og Sortlands Distrikter; fra Vefsen angives, at voxne Personer fortælle, at de ikke have været fri for Sygdommen fra sine Børneaar (Bugge).

Af **Svindsot** opgives 50 behandlede Tilfælde (Aaret forud 64). Den er opgivet som Dødsaarsag i 35 Tilfælde, hvilket er 9 pCt. af samtlige 388 af Lægerne opgivne Dødsaarsager. I det foregaaende Aar var Forholdet 30 af 317 opgivne Dødsaarsager eller 9,5 pCt., i 1866 29 af 347, eller 8,4 pCt. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsaarsager i de forskjellige Distrikter var i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Brønø	1	21	4,7
Alstadhoug	3	23	13,1
Vefsen	-	20	-
Ranen.	1	17	5,9
Lurø	3	10	30,0
Bodø	2	48	4,2
Skjærstad	1	35	2,8
Stegen	4	30	13,3
Lødingen.	-	20	-
Vestlofoten	6	52	11,5
Østlofoten	8	57	14,0
Hadsel	5	32	15,7
Sortland	1	23	4,9
	35	388	9,0

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekj.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Af de opgivne Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.
Fnat	515	328	150	178	328	161	167	-	-	7
Skurv	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Kjertelsyge	31	31	11	20	27	23	4	-	-	5
Rachit	3	3	3	-	3	3	-	-	-	1
Svindsot	50	46	23	23	32	1	31	26	35	8
Kræft	14	13	7	6	11	-	11	3	5	6
Vatersot og Brights Sygdom	28	22	15	7	19	2	17	7	14	8
Blegsot og anæmiske Tilstande	95	48	-	48	51	3	48	-	1	9
Menstruationsuordener	41	41	-	41	41	-	41	-	-	6
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	347	291	122	169	279	12	267	1	3	11
Ormesygdomme	7	7	5	2	3	2	1	-	-	3
Drankersygdomme	3	1	1	-	3	-	3	-	-	2

	Fordeling paa Lægedistrikterne.																									
	Brønø.		Alstadhoug.		Vefsen.		Ranen.		Lurø.		Bodø.		Skjærstad.		Stegen.		Lødingen.		Vestlofoten.		Østlofoten.		Hadsel.		Sortland.	
	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	Döde.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Fnat	-	-	12	-	158	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	19	-	173	-	150	-	-	-	-	-
Skurv	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Kjertelsyge	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	9	-	2	-	4	-	-	-
Rachit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Svindsot	5	1	6	3	-	-	4	1	3	3	-	-	-	-	8	4	4	-	9	5	4	4	7	5	-	-
Kræft	2	-	2	-	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	4	1	1	1	-	-	-	-
Vatersot og Brights Sygdom	5	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-	5	2	8	-	1	1	2	- 1
Blegsot og anæmiske Tilstande	16	-	22	-	-	-	8	-	3	-	2	-	-	-	8	-	9	-	12	-	4	-	13	-	-	-
Menstruationsuordener	-	-	1	-	-	-	7	-	-	-	1	-	-	-	-	-	7	-	18	-	-	-	7	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	20	-	44	-	16	-	26	-	40	1	-	-	15	-	26	-	23	-	102	-	23	-	12	-	-	-
Ormesygdomme	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kræft opføres som Dødsaarsag hos 5 Personer, 1 i hvert af Vefsens, Bodø, Stegens, Vestlofotens og Sortlands Distrikter. Sygdommens Sæde er opgivet hos 4 af de Døde, hvoraf i Tungen 2, i Endetarmen 1, i Omentet 1.

Blegsot og anæmiske Tilstande angives som ikke sjeldne, oftest i Forbindelse med Menstruationsuordener, fremkaldte ved Misbrug af Aareladninger og Forkjølelser under Menstruationen (J. W. Holmboe). Fra Østlofoten opføres 1 dødeligt endende Tilfælde af Blegsot. Af 5 Læger er behandlet 35 Tilfælde af Hysteri.

Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi omtales fra de fleste Distrikter som almindelige, væsentligst betinget af uhensigtsmæssig Kost, der næsten altid bestaar af stærkt saltede Spiser, og overdreven Brug af Kaffe eller Kaffesurrogater. Lægerne have opført 3 Dødsfald af kronisk Gastrit og 2 af Mavesaar, tilsammen 5 Dødsfald, hvoraf 1 af Mand- og 4 af Kvindekjøn.

Af **Vatersot** opgives 11 og af Brights Sygdom 3, tilsammen 14 Dødsfald, af hvilke 2 i Brønø, 1 i Ranens, 1 i Bodø, 2 i Skjærstads, 1 i Stegens, 2 i Vestlofotens, 2 i Østlofotens, 2 i Hadsels, 1 i Sortlands Distrikter.

Af **Ormesygdomme** angives Askarider som almindelig forekommende i Vestlofotens Distrikt, baade hos Voxne og Børn.

Af **Drankersygdomme** iagttoges 3 Tilfælde af delirium tremens.

Af **Sindssygdom** opgives 15 nye Tilfælde at være komne under Behandling i Hjemmet, nemlig 3 i Brønø, 3

i Hadsels, 5 i Stegens, 1 i hvert af Lurø, Østlofotens og Vestlofotens Distrikter; 15 Tilfælde behandledes paa Alstadhougs Sygehus og desuden bleve 3 Personer, 1 fra hvert af Brønø, Ranens og Vestlofotens Distrikter, indlagte paa Sindssygeasyler. Af de i Hjemmet Behandlede lede 7 af Mani, 8 af Melancholi og af disse kan 6 sees at være helbredede, 1 død (ved Selvmord). Af de paa Alstadhougs Sygehus Behandlede lede 2 af Mani, 11 af Melancholi, 2 af Dements; af disse udskreves 6 helbredede, 6 i Bedring, 2 uhelbredede og 1 døde. Af de 3 paa Asyler Indlagte hjemkom en i Bedring. Af de i Amtsdistriktet behandlede 30 Sindssyge vare 19 Mænd, 11 Kvinder.

Over Antallet af de for offentlig Regning forpleiede Sindssyge mangler for dette Amt Opgave.

Øiensygdomme angives som almindelige; af 6 Læger behandledes 113 Tilfælde af forskjellig Slags hos 61 Syge af Mand- og 52 af Kvindekjøn. Conjunctivitis er den almindeligst forekommende Form. I Vestlofoten forekom hos Flere Trachomer.

En **Forgiftning** iagttoges i Vestlofoten hos en 9 Aars gammel Dreng, som havde spist en Del Aconit-Blomster. Der indtraadte Underlivssmerter, Brækning, tynde, stinkende Stoludtømmelser, samt et Krampeanfald, paafulgt af en nogle Timer varende soporøs Tilstand med blegt Ansigt, hedt Hoved, hurtigt Aandedræt og Puls. Efter nogle Dages Mathed blev han igjen fuldkommen rask (J. A. Heiberg).

Chirurgiske Tilfælde. Værkefingre og Bylder forekom meget almindeligt under Fiskerierne; af 4 Læger anmeldtes 65 Tilfælde af de første.

Chirurgiske Operationer, udførte paa Sygehusene: 1 Amputation af Laaret ved Gonarthrocace og en Amputation af Læggen ved Caries, begge med dødeligt Udfald, 1 Amputation af Metatarsalbenene paa begge Ben, med heldigt Udfald, 5 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre og Tæer, 1 Herniotomi med heldigt Udfald, 1 Radikaloperation for Hydrocele, 1 Operation for Hareskaar, 1 for Svulst i Overkjæven, 1 for Tumor vasculosus, 1 Paracentese af Hydrops ovarii, 1 Punktion af Vandbrok, 3 Gange Overskjæring af fascia cubiti hos en Patient paa Grund af strammende Ar, 1 Ætsning af Kræftsaar paa Kindet, 2 Bortskjæringer af Kræftsvulster paa Forhuden og Hælen, gjentagne Gange Ligatur ved Tungekræft hos en Patient. Af Lægerne udførtes udenfor Sygehusene: 5 Exartikulationer af Fingre, 3 Operationer for Svulster, 2 for fibrøs Svulst i Brystkjertelen, 1 for Fedtsvulst, 1 for tumor cysticus i Overkjæven, 1 for Ranula med Injektion af Iodtinktur, 1 for Teleangiektasi, 1 for Phimosis, 2 for Paraphimosis, 1 Udtrækning af et nekrotisk Stykke af Clavicula, 1 Paracentese af Underlivet og 2 Punktioner for Vandbrok.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 12 Tangforløsninger, nemlig 8 Gange ved Vemangel eller Vesvækkelse, 2 Gange ved Bækkensneverhed, 2 Gange ved langsom Fødsel uden Fremgang. Af Konerne forbleve 11 ilive, 1 døde af Barselfeber; af Børnene vare 3 dødfødte. 1 Exvisceration ved forsømt Tverleie med fremfalden Arm, Konen forblev ilive (Eggers). 5 Gange kunstig Forløsning af Moderkagen, 2 Gange efter forudgaaet Tangforløsning, 1 Gang efter Exvisceration, 1 Gang paa Grund af Sammenvoxning; Konen døde af Barselfeber; 1 Gang paa Grund af raadden Moderkage. Konen døde af Barselfeber. De øvrige Koner forbleve ilive.

Ialt udførtes 15 obstetriciske Operationer, hvoraf 2 i Vefsens, 2 i Ranens, 7 i Skjærstads, 1 i Lødingens, 2 i Østlofotens og 1 i Sortlands Distrikter.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Brønø	236	114	1	18	9	-	11
Alstadhoug . . .	286	174	-	23	26	3	6
Vefsen	175	114	1	7	20	2	2
Ranen	315	212	3	13	25	3	15
Lurø	167	90	1	7	11	2	3
Bodø	236	133	-	15	20	1	12
Skjærstad	212	145	3	25	12	3	7
Stegen	165	111	1	8	18	3	8
Lødingen	266	126	3	29	26	1	6
Vestlofoten . . .	247	169	2	24	30	-	13
Østlofoten	139	109	-	14	16	-	4
Hadsel	200	157	3	25	25	-	7
Sortland	201	106	1	22	16	2	5
Nordlands Amt	2 845	1760	19	230	254	20	99

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 206.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 085 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 61,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 8,7 pCt. af samtlige Fødte og 14,1 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Børn døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 14,4 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 28,5 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opgivne 20 Døde paa Barselseng sees af Lægernes Beretninger desuden 3 Koner at være døde paa Barselseng, saaledes at det samlede Antal bliver 23. Lægernes Dødsanmeldelser indeholde ialt Opgaver over 9 Døde paa Barselseng, hvoraf 8 døde af Barselfeber og 1 af Blødning paa Grund af forliggende Moderkage; denne sidste i Ranens Distrikt døde uforløst.

Lægernes Dødsanmeldelser indeholde Opgaver over 388 eller 24,2 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 554), De hyppigste Dødsaarsager vare: Nervefeber (76), Svindsot (35), Lungebetændelse (26), Alderdomssvaghed (25), Diarrhoe (18), Spedalskhed (17), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (15), Vatersot og Brights Sygdom (14).

Veirliget skildres fra de fleste Distrikter som meget bedre end det foregaaende Aar, med tidlig Vaar, varm men kun kort Sommer, gunstig Høst, hvorved Grøden, der var god i Kvalitet men af ringe Kvantitet, kom godt i Hus.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** opgives at staa omtrent paa samme Trin som før, dog spores i Stegens og Hadsels Distrikter Fremgang i enkelte Retninger, forsaavidt ikke Fattigdom hindrer denne; fra Østlofotens Distrikt skildres Tilstanden som upaaklagelig. Boligerne ere i Lødingens Distrikt smaa, trange og urenlige; i Ranens Distrikt er de fleste Gaarde i to Etager, men utætte, daarligt byggede og lidet hensigtsmæssige for Klimatet (J. W. Holmboe). Fødemidlerne vare iaar daarligere paa Grund af det foregaaende Aars Misvæxt, de bestaa mest af saltet Fisk, Kjød og Melk ere sjeldne. Kaffe angives at misbruges i Ranens, Lødingens og Vefsens Distrikter. Nydelsen af Spirituosa omtales som ubetydelig; Tømmerhuggerne i Vefsens Distrikt skildres dog som drikfældige.

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandledes udenfor Sygehusene:

i Brønø	Distrikt	98
i Vefsens	—	150
i Ranens	—	26
i Lurø	—	78
i Bodø	—	36
i Stegens	—	30
i Lødingens	—	42
i Vestlofotens	—	85
i Østlofotens	—	38
i Hadsels	—	42
i Sortlands	—	28

Udgifter til Medicin for fattige Syge udgjorde i Brønø Distrikt 59 Spd. 16 Skill., i Stegens 23 Spd. 9 Skill. Lægen og Jordemødrene anvendes flittig i Østlofoten; i Brønø Distrikt lægger Naturhindringer meget i Veien for Lægens Benyttelse; uautoriserede Fødselshjelpere anvendes for det meste i Lødingens Distrikt.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Brønø Distrikt 2 Møder, i Brønø og i Bindalen; i Alstadhougs Distrikt 1 i Alstadhoug; i Vefsens Distrikt 2; i Ranens Distrikt 3, et i hvert Herred; i Lurø Distrikt 2, begge i Rødø; i Bodø Distrikt 4, to i Beieren, et i Gildeskaal, et i Bodø; i Skjærstads Distrikt 3, to i Skjærstad, et i Saltdalen; i Stegens Distrikt 5, to i Stegen, to i Folden, et i Hammerø; i Vestlofotens Distrikt 6, hvoraf to i Buksnæs, et i Flakstad, et i Borge og et i Værø; i Østlofotens Distrikt 3, to i Vaagen, et i Gimsø; i Sortlands Distrikt 3, et i hvert Herred; i Lødingens og Hadsels Distrikter afholdtes ikke Møder, da Ordførerne dels forsent underrettedes om Kommunebestyrelsens Møder, dels ved andre Forretninger hindredes fra at overvære samme.

I de fleste Sundhedskommissioner behandledes et fra Amtet oversendt Cirkulære angaaende Forhøielse af Hjelpevaccinatørernes Løn; i flere Møder omhandledes de Spedalske samt de forekommende epidemiske og smitsomme Sygdomme, saaledes i Skjærstads og Vestlofotens Distrikter Nervefeber, i Østlofoten Diarrhoe og Blodgang, i Brønø og Østlofotens Distrikter Fnat. Foredrag holdtes i Vefsen om Blodcirkulationen og Kvaksalveriet, i Ranen om Blodet og Aareladning, i Stegen om en hensigtsmæssig Hygiænes Betydning til at formindske Sygdom og Dødelighed. Erklæring afgaves i Beieren om Kirkens Tilstand med Hensyn til Helbreden, i Vestlofoten om Sundhedsforskrifter under Fisket.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Brønø	Distrikt	34
i Alstadhougs	—	223
i Vefsens	—	63
i Ranens	—	327
i Lurø	—	73
i Bodø	—	141
i Skjærstads	—	112
i Stegens	—	27
i Lødingens	—	295
i Vestlofotens	—	166
i Østlofotens	—	163
i Hadsels	—	152
i Sortlands	—	74
	tilsammen	1 850.

I 3 Vaccinationskredse af Brønø Distrikt foretoges ingen Vaccination paa Grund af Vaccinatørens Sygdom; i Næsne, Kjærringø, Hammerø og Værø blev ingen Vaccination udført dels paa Grund af uvirksom Materie, dels paa Grund af Vaccinatørernes Sygdom eller Bortreise. Fra flere Distrikter angives stormende Veir under Vaccina-

tionstiden at have hindret Almuen i at møde frem til Vaccination. For Ankenæs i Lødingens, Røst i Vestlofotens og Øxnæs i Sortlands Distrikt mangler Oplysninger om Vaccinationen dette Aar. Af det ovenfor opgivne Antal Vaccinerede henhøre til det foregaaende Aar 26, om hvilke Meddelelse da ikke var indkommen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 3 Obduktionsforretninger, en over et af Moderen ihjelligget spædt Barn, en over et 11 Maaneder gammelt Barn, der antoges druknet af Moderen, en over en af Nervefeber død Pige, der var antaget død af Mishandling; 6 Undersøgelsesforretninger, nemlig en over en for Barnefødsel i Dølgsmaal mistænkt Kvinde, en over en for Barnefødsel i Dølgsmaal falskelig anklaget Kvinde, en angaaende en Abort, to over Sindstilstanden hos tiltalte Personer, en angaaende en Idiot. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i Brønø, 2 i Alstadhougs, 1 i Ranens, 1 i Bodø, 1 i Lødingens, 2 i Vestlofotens og 1 i Østlofotens Distrikter.

Amtet har 3 faste **Sygehuse**, nemlig i Alstadhoug, Bodø og Buksnæs, samt et Sygehus i Vaagen, der kun benyttes under Lofotfisket.

Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Sygehuset i Alstadhoug.	Sygehuset i Bodø.	Sygehuset i Buksnæs.	Sygehuset i Vaagen.
Febre	17	27	33	45
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	17	3	9	13
Kroniske — — —	10	-	4	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	34	1	6	1
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	6	2	6	13
Kroniske — —	9	3	8	3
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdom	5	1	-	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	2	4	2	5
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	2	1	17	3
Kronisk eller afebril Rheumatisme	2	-	-	1
Læsioner	16	3	5	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	22	11	11	2
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	4	1	5	-
Dannelsesfeil	1	-	-	-
Ben- og Ledsygdomme	13	2	3	1
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	2	-	-	-
Øiensygdomme	5	1	5	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	1	1	1	-
Syphilis, Bubo	1	-	-	4
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	4	1	3	-
Epididymit, Orchit	-	1	2	1
Hudsygdomme	6	-	3	-
Forskjellige andre Sygdomme	5	1	1	1
Frisk til Pleie for Syg	1	-	-	-
Tilsammen	185	64	124	97

Badeindretninger fandtes ved Amtets 3 faste Sygehuse, desuden var der i Vefsen 1 privat Dampbadindretning, i Bodø By 1 privat Kar- og Dampbadindretning samt i Østlofoten 1 privat Badeindretning; ved den sidstnævnte toges i heromhandlede Aar 169 Bad.

Amtets eneste **Apothek** i Bodø fandtes ved Visitationen i Orden, det havde, foruden Apothekeren, 1 examineret Medhjelper og 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af 13 Læger, 32 Jordemødre og 52 Hjelpevaccinatører.

1. Brønø Distrikt: 1 Læge, boende i Brønø; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

2. Alstadhougs Distrikt: 1 Læge, boende i Alstadhoug; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Vefsens Distrikt: 1 Læge, boende i Vefsen; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Ranens Distrikt: 1 Læge, boende i Hemnæs; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
5. Lurø Distrikt: 1 Læge, boende i Melø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Bodø Distrikt: 1 Læge, boende i Bodø; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
7. Skjærstads Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærstad; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Stegens Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerø; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Lødingens Distrikt: 1 Læge, boende i Ofoten; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Vestlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Buksnæs; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
11. Østlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagen; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
12. Hadsels Distrikt: 1 Læge, boende i Hadsel; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
13. Sortlands Distrikt: 1 Læge, boende i Sortland; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

XIX. Tromsø Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 197,3 norske Kvadratmile den 31te December 1865 havde 45 338 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Søndre Senjens Distrikt (24,3 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvædfjord	med	2 115	Indb.
Trondenæs	-	4 498	—
Sand	-	863	—
Ibestad	-	5 685	—
tilsammen		13 161	Indb.

2. Nordre Senjens Distrikt (21,9 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Tranø	med	3 294	Indb.
Lenvik og Hillesø	-	3 708	—
Berg	-	810	—
tilsammen		7 812	Indb.

3. Malangens Distrikt (60,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Maalselven	-	2 463	—
Transport		2 463	Indb.
Bardodalen	-	916	—
Balsfjorden	-	3 610	—
tilsammen		6 989	Indb.

4. Tromsø Distrikt (10,5 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Tromsø	med	4 073	Indb.
Herredet Tromsøsund	-	2 632	—
tilsammen		6 705	Indb.

5. Lyngens Distrikt (45,1 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Karlsø	med	2 796	Indb.
Lyngen	-	3 413	—
tilsammen		6 209	Indb.

6. Skjærvø Distrikt (35 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skjærvø	med	2 785	Indb.
Kvænangen	-	1 677	—
tilsammen		4 462	Indb.

Fra Lyngens Lægedistrikt haves kun høist ufuldstændige Oplysninger for 1868 paa Grund af Distriktslægens Død i Begyndelsen af 1869, før hans Medicinalberetning var afgivet.

Sundhedstilstanden maa i det Hele betegnes som nogenlunde god; i Tromsø Distrikt var den bedre end i flere af de foregaaende Aar, i søndre Senjens derimod mindre tilfredsstillende end i de nærmest foregaaende Aar. Epidemisk Udbredning havde Nervefeber, Skarlagensfeber og Kighoste.

Dødeligheden var ikke ubetydelig, nemlig 22,6 pro mille af den beregnede Folkemængde (46 676) ved Aarets Midte, hvilket er 1,8 pro mille mere end Dødeligheden i 1867, der udgjorde 20,8 p. m. Der døde 1 053 Mennesker i 1868; dette Antal er 9,7 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 960, 26,7 pCt. større end i 1866, da der døde 831, og 3,8 pCt. større end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, der udgjør 1 014.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Fordeling paa Lægedistrikterne.									
	Behandlede.	Deraf Døde.														Søndre Senjen.		Nordre Senjen.		Malangen.		Tromsø.		Skjærvø.	
																Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Nervefeber	176	16	152	17	1	1	9	10	10	9	9	4	20	45	17	54	6	7	-	21	1	52	7	42	2
Simpel Feber . .	39	-	36	3	4	7	6	2	4	1	1	1	2	4	1	13	-	-	-	-	-	18	-	8	-
Barselfeber . . .	10	2	10	-	-	-	-	3	-	1	-	2	3	-	1	6	1	-	-	1	1	3	-	-	-
Skarlagensfeber.	83	3	83	8	9	25	21	1	8	-	1	6	2	-	2	7	-	-	-	30	1	42	2	4	-
Rødlinger	5	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Mæslinger	4	-	4	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-	-	-		-	-	-	4	-	-	-
Rosen	5	1	5	1	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	1	4	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Kighoste	53	1	53	-	18	-	-	-	-	-	-	11	6	8	10	33	1	-	-	-	-	20	-	-	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	12	1	12	-	4	-	-	.	1	-	-	4	-	-	3	9	-	-	-	3	1	-	-	-	-
Strubehoste . . .	3	2	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	2	-	-	1	-
Akut Bronchit og andre catarrh. Tifælde	100	1	96	6	7	13	7	5	5	13	6	5	8	8	13	23	1	-	-	2	-	53	-	22	-
Lungebetændelse	84	11	76	3	4	5	15	14	6	12	4	2	5	3	3	22	1	-	-	8	2	51	7	3	1
Pleurit	23	1	19	1	2	3	6	1	2	3	-	1	-	-	-	7	-	-	-	-	-	14	1	2	-
Gigtfeber	11	-	9	-	-	5	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	1	-	5	-	-	-
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	122	5	119	4	10	6	6	5	17	9	15	31	11	5	-	16	-	14	-	20	1	54	4	18	-
Blodgang	22	4	22	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	17	4	-	-	-	-	5	-
Skjørbug	12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	7	1	3	-
Tilsammen	764	49	704	43	61	66	88	43	54	51	38	67	61	81	51	194	11	43	4	90	9	329	22	108	3

Nervefeber forekom i samtlige Distrikter men fordetmeste sporadisk eller i smaa Epidemier undtagen i Skjærvø, hvor i Aarets 3 sidste Maaneder Sygdommen udbredte sig temmelig stærkt og hurtigt. En Mand, som paa Vadsø var bleven angreben af Sygdommen, kom syg hjem til Skjærvøen, hvor der i kort Tid indsygnede to Trediedele af Befolkningen, og derfra spredte Sygdommen sig udover hele Distriktet. Epidemien skildres som mild; af de 2, som døde, var den ene Distriktslægen. Sygdommen opgives fra Tromsø og Skjærvø som Ileotyphus. Foruden de af de 176 Behandlede opførte 16 Døde, indtraf 3 Dødsfald i Malangens Distrikt, altsaa ialt 19 Dødsfald af Nervefeber. (I foregaaende Aar 144 Behandlede og 13 Døde).

Af **Barselfeber** blev i dette Aar behandlet 10 Tilfælde med 2 Dødsfald, hvorhos 2 paa Barselseng døde opgives bortrevne deraf. (I foregaaende Aar 12 Behandlede og 2 Døde).

Skarlagensfeber. Epidemien fra foregaaende Aar vedvarede ogsaa i dette, navnlig i 1ste Halvaar i søndre Senjen, Malangen og Tromsø. Sygdommen skildres som mild, af 83 behandlede Tilfælde endte 3 dødeligt. (I foregaaende Aar 80 Behandlede og 4 Døde).

Kighoste optraadte i søndre Senjen som en temmelig udbredt Epidemi, der antages at have foraarsaget en temmelig stor Dødelighed blandt Børn, men sjelden kom under Lægebehandling. I Malangen, hvor Sygdommen ogsaa herskede, kom Ingen under Behandling.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** behandledes 12, hvoraf 1 døde, desuden findes opført 3 Dødsfald, hvoraf 2 i Malangen og 1 i Tromsø, ialt altsaa 4 Døde. (I foregaaende Aar 62 Behandlede og ialt 10 Døde). Af Strubehoste er anmeldt 3 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald foruden 3 dødeligt endende ubehandlede Tilfælde, alle fra Malangen, ialt altsaa 5 Døde. (I foregaaende Aar 9 behandlede Tilfælde og ialt 8 Døde).

Af **catarrhalske Tilfælde**, nemlig akut Bronchit, Catarrhalfeber, Laryngit og Angina ere 100 Tilfælde angivne at være komne under Behandling, af hvilke 1 døde af Svælgbetændelse. 46 af Tilfældene betegnes som akut Bronchit. Fra Malangen nævnes flere protaherede Tilfælde af Bronchialcatarrh med stærk Aandenød, foraarsagede af muggent Hø (O. Sigholt).

Lungebetændelse synes at have forekommet temmelig ofte, navnlig i søndre Senjen. Der anføres at være behandlet 84 Tilfælde, hvoraf 11 medførte Døden, derhos

et Dødsfald af en Ubehandlet i Skjærvø. (I foregaaende Aar 61 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald).

Hjernebetændelse er opført som Dødsaarsag i 3 Tilfælde, deraf i et sekundært efter Rosen, tuberkuløs Meningit ligeledes i 3; af disse 6 Dødsfald falde 1 paa søndre Senjen, 1 paa Malangens og 4 paa Tromsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. For Gigtfeber behandledes 11, for kronisk Rheumatisme, der omtales som almindelig i flere Distrikter, af 3 Læger 21, af 20 vare 12 Mænd, 8 Kvinder, Alder er opgivet for 17, hvilke vare Voxne.

Af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** opføres 122 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald foruden 1 Dødsfald af en Ubehandlet i Tromsø Distrikt, ialt altsaa 6 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 108 Behandlede og 4 Døde). Af **Blodgang** kjendes 22 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald foruden 2 Døde i Skjærvø uden det tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 6 Døde.

For **Syphilis** indkom paa Tromsø Sygehus 2 Personer, en Mand og en Kvinde, den sidste udgik helbredet, den første var ved Aarets Slutning tilbageliggende, Antallet af deres Forpleiningsdage var 120. Udenfor Sygehus opgives behandlet 1 Tilfælde af Syphilis hos en voxen Kvinde. Sygdommens Art er ikke nærmere opgivet for nogen af de Syge. For Gonorrhoe behandledes 6 voxne Mænd, hvoraf 1 paa Tromsø Sygehus.

24 **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1867; i 1868 kom dertil 2 overseede ved tidligere Tællinger; Afgangen var 3, hvoraf 2 døde, og 1 indlagdes i Stiftelse. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 23, nemlig 14 Mænd og 9 Kvinder, hvoraf:

i søndre Senjens Distrikt	6	i Lyngens Distrikt	3
i nordre — —	4	i Skjærvø —	5
i Malangens —	5		

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Af de behandl. Tilfælde endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Søndre Senjen. Beh.	Søndre Senjen. D.	Nordre Senjen. Beh.	Nordre Senjen. D.	Malangen. Beh.	Malangen. D.	Tromsø. Beh.	Tromsø. D.	Skjærvø. Beh.	Skjærvø. D.
Fnat	12	12	6	6	12	10	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-
Skurv	2	2	1	1	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Kjertelsyge	1	1	1	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Svindsot	23	23	8	15	22	3	19	7	9	4	3	-	-	-	5	-	9	6	6	1
Kræft	4	3	2	1	3	-	3	1	1	3	2	-	-	-	-	-	1	-	1	1
Vatersot og Brights Sygdom	9	9	5	4	8	-	8	1	2	2	7	-	-	-	-	-	2	1	-	-
Blegsot	20	20	-	20	20	2	18	-	-	3	5	-	-	-	5	-	-	-	10	-
Menstruationsuordener	21	21	-	21	21	-	21	-	-	3	15	-	-	-	3	-	3	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	63	63	20	43	61	3	58	-	-	5	32	-	-	-	5	-	10	-	16	-
Ormesygdomme	11	11	8	3	11	10	1	-	-	1	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Drankersygdomme	2	2	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-

Fnat omtales som almindelig i søndre Senjens Lægedistrikt, i Malangen som forekommende hist og her, blandt de mindre Velhavende. Foruden de opførte 2 Tilfælde af Skurv nævnes af andre Hudsygdomme 6 Tilfælde af Psoriasis og Eczem.

Svindsot. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Søndre Senjens Distrikt	-	19	-
Nordre — —	-	7	-
Malangens —	2	24	8,3
Tromsø —	6	49	12,2
Skjærvø —	1	18	5,6
Tromsø Amt	9	117	7,7

For **Vatersot** og **Brights Sygdom** behandledes 9 Perso-

ner, hvoraf 1 døde af Brights Sygdom, desuden er opført 1 Dødsfald af Vatersot i søndre Senjens Distrikt.

De i Tromsø behandlede 2 Tilfælde af **Drankersygdomme** vare Delirium tremens.

22 **Sindssyge** ere i Lægernes Beretninger nævnt som forpleiede for Amtskommunens Regning, hvoraf 8 i Asyler; 1 er opgivet som forpleiet for et Fattigvæsens Regning. 6 nye Tilfælde af Sindssygdom opgives, af hvilke 5 behandledes paa Tromsø Sygehus, 1 i Skjærvø, den sidste døde; af de Syge, der alle vare Mænd, led 1 af Melancholi, 3 af Mani og 2 af Dements. Ifølge Amtsformandskabsforhandlingerne kunne Amtskommunens Udgifter til Sindssygevæsenet i 1868 sees at have udgjort 1 909 Spd. 108 Skill.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Tromsø Sygehus: 1 Amputation af Overarmen paa Grund af Caries, med heldigt Udfald, 1 Borttagelse af Læbekræft, og 1 Iridektomi. Udenfor Sygehuset: 1 Underbing af Arteria radialis, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af Uvula, 3 Gange Paracentese af Underlivet, 1 Punktion af Hydrocele med Iodindsprøitning, 1 Operation for Haremund, Lithotripsi flere Gange hos samme Patient (heldigt Udfald) og Borttagelse af en overtallig Finger og Taa.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives udførte af Læger: 4 Tangforløsninger, 3 Gange paa Grund af Vemangel eller Vesvækkelse, 1 Gang paa Grund af Blødning, alle Konerne forbleve ilive, 3 af Børnene vare levende, det fjerde dødfødt; 1 Vending paa Grund af Tverleie med Fremfald af en Arm og en Fod, Moderen kom sig, Barnet var dødt. Samtlige 5 obstetriciske Operationer forefaldt i nordre Senjens Lægedistrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar		mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Søndre Senjen	421	306	3	52	67	4	10
Nordre —	278	169	2	27	23	3	7
Malangen . . .	235	133	-	25	42	2	5
Tromsø . . .	295	156	1	25	23	-	9
Lyngen	219	171	1	38	39	2	11
Skjærvø	146	118	4	19	18	1	4
Tromsø Amt .	1 594	1 053	11	186	212	12	46

Omkomne paa voldsom Maade 82.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 541 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 66. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 12,4 pCt. af samtlige Fødte og 18,7 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 20,1 pCt. af samtlige Døde, og Antallet af Døde under 15 Aar 38,8 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 12 døde Barselkoner, kan af Lægernes Beretninger endnu 1 Kone sees at være død paa Barselseng, saa det hele kjendte Antal bliver 13. 2 af disse døde uforløste; Læge var tilkaldt til den ene. Om dette Tilfælde er meddelt, at den 30aarige Kone ved Lægens Ankomst var døende; efter flere Dages Fødselsarbeide var Moderkagen forløst, Navlestrengen afrevet, en Del af Livmoderen, større end et Gaasæg, trængt ned udenfor Fødselsdelene; i venstre Skamlæbe indeholdtes derhos et gammelt Lyskebrok, der næsten naaede til Knæerne. Lægen ansaa det for umuligt under disse Omstændigheder at trænge ind i Uterus for at foretage Vending (C. A. Schjelderup). For 4 af de øvrige paa Barselseng Døde opgives Barselfeber som Dødsaarsag.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 117 eller 12 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (971). De hyppigst kjendte Dødsaarsager vare: Nervefeber (19), Lungebetændelse (12), medfødt Svaghed (11), Svindsot (9) og diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 9).

Veirliget var i det Hele bedre og mildere end i det foregaaende Aar, Vaaren kom tidlig, Sommeren var nogenlunde gunstig. Aarsvæxten var ret god. Fra Senjen berettes, at Lofotfisket slog daarligt til, Sommerfisket bedre, og udpaa Høsten indtraf et temmelig betydeligt Sildefiske.

De **hygiæniske Forholde** omtales for Bardo og Maalselvens Herreder som gunstige, som mindre gode derimod fra Balsfjorden, hvor der navnlig er stor Forskjel paa Husenes Rummelighed og Ventilation, idet der i Indlandet overalt findes Kaminer med sund Luft, ved Kysten derimod som oftest Kogeovne med kvalm og trykkende Luft; Slagvinduer ere ogsaa almindelige i Indlandet, ihvorvel de sjelden aabnes om Vinteren. Afgrøftning rundt Husene bruges i Malangens Distrikt ikke og Undermur sjelden. Beklædningen især hos den ældre Generation og hos Kvinderne lader endnu meget tilbage at ønske. Fra Skjærvø hedder det, at Boligerne i Almindelighed ere smaa, lave og forsynede med Kogeovn i det eneste Beboelsesrum; der hersker Urenlighed og Utøi samt stor Fattigdom og Elendighed paa Grund af foregaaende Uaar.

Kaffe hører saa at sige til Almuens væsentligste Næringsmidler, Misbrug af Brændevin er derimod ikke almindelig.

Fattigsygepleien. For Fattigvæsenets Regning behandledes i søndre Senjens Distrikt 9 og i Malangens 30 Syge. Fra Tromsø Distrikt anføres det, at Antallet var større end sædvanligt, da mange af Mangel paa Fortjeneste blev tilstaaet fri Lægehjelp og Medicin.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i nordre Senjens Distrikt 1 Møde i Lenvik; i Tranø, Berg og Hillesø afholdtes ingen Møder paa Grund af Distriktslægens Sygdom; i Malangens Distrikt 4, nemlig to i Maalselven, et i Balsfjord og et i Bardodalen; i Skjærvø 3 Møder, nemlig to i Skjærvø og et i Kvænangen. I Tromsø Distrikt afholdtes intet Møde, og i søndre Senjens kunne heller ikke Møder sees at være afholdte. I Malangens Lægedistrikt sees den hele Kommunebestyrelse at være indtraadt i Sundhedskommissionen. Forhandlingsgjenstandene vare af almindelig hygiænisk Natur i sidstnævnte Distrikt, i Skjærvø gjennemgikkes Fortegnelserne over Spedalske og Sindssyge samt indhentedes Oplysninger om Vaccinationsvæsenet; endvidere fattedes der Beslutning om, at Fiskeaffald og anden Urenlighed ikke skulde kastes udenfor Husvæggene men bringes i Fjæren, samt at der paa Kirkestedet af Stueeierne skulde rengjøres flere Gange om Aaret.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i søndre Senjens	Distrikt	332
i nordre —	—	173
i Malangens	—	213
i Tromsø	—	144
i Skjærvø	—	66
	tilsammen	928

I Torskens Herred vaccineredes ikke paa Grund af Sygelighed hos Børnene. Fra Hillesø, en Del af Kvænangen og en af Hjelpevaccinatørerne i Tromsø Distrikt vare Opgaver ikke indsendte. For Lyngens Distrikt haves ingen Opgave.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig to over Børn fødte i Dølgsmaal og en over et pludseligt dødt Spædbarn; 2 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en over en tiltalt Sindssygs mentale Tilstand og en over en Pige, der var mistænkt for at have født i Dølgsmaal. Ialt 5 retsmedicinske Forretninger, hvoraf to i Tromsø Distrikt, en i hvert af Senjens og en i Lyngens.

Paa **Amtssygehuset** i Tromsø indkom 117 Personer for følgende Sygdomstilfælde:

Febre	29
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	7
Kroniske — — —	3
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	15
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	4
Kroniske — i —	4
Vatersot	1
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	5
Læsioner	2
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	6
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	2
Ben- og Ledsygdomme	3
Øiensygdomme	13
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	3
Syphilis, Bubo	2
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	5
Hudsygdomme	6
Forskjellige andre Sygdomme	7
tilsammen	117

Om Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenes Antal m. m. henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** fandtes i Tromsø By 1 paa Sygehuset for Kar- og Dampbad samt 1 privat Dampbad, hvilke benyttedes jevnligt, desuden omtales fra Skjærvø Badstuer, der benyttes af den kvænske Befolkning.

Amtets eneske **Apothek** i Tromsø fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden af Apothekeren, af 1 examineret Medhjelper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af 7 Læger, 16 Jordemødre og 25 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Søndre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Trondenæs; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
2. Nordre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Lenvik; 2 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
3. Malangens Distrikt: 1 Læge, boende i Maalselven; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Tromsø Distrikt: 2 Læger, boende i Tromsø; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Lyngens Distrikt: 1 Læge, boende i Lyngen; 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
6. Skjærvø Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærvø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.

XX. Finmarkens Amt.

Amtet har et Fladeindhold af 371,4 norske Kvadratmile og havde den 31te December 1865 en Folkemængde af 20 329, af hvilke 8 110 vare Norske, 3 434 Kvæner, 7 500 Lapper (hvoraf 988 Nomader) og 1 285 af blandet Race. Det er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Altens Distrikt (95,0 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Alten . . . . . med 2 442 Indb.
   Talvik . . . . . - 1 938 —
   Kautokeino . . . . - 738 —
   tilsammen 5 118 Indb.
2. Loppens Distrikt (9,2 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Loppen og Øxfjord . med 801 Indb.
   Hasvik . . . . . - 506 —
   tilsammen 1 307 Indb.
3. Hammerfest Distrikt (26,6 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Hammerfest . . . . med 1 547 Indb.
   Herredet Hammerfest Landsogn . - 1 446 —
   tilsammen 2 993 Indb.
4. Maasø Distrikt (38,9 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Maasø og Kjelvik . . med 1 278 Indb.
   Kistrand . . . . . - 1 048 —
   tilsammen 2 326 Indb.
5. Tanens Distrikt (111,4 n. □ M.), indbefattende:
   Herrederne Karasjok . . . . . med 588 Indb.
   Lebesby . . . . . - 592 —
   Tanen . . . . . - 1 388 —
   tilsammen 2568 Indb.
6. Vardø Distrikt (17,7 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Vardø . . . . . med 830 Indb.
   Herredet Vardø Landsogn . . . - 538 —
   tilsammen 1 368 Indb.
7. Vadsø Distrikt (33,5 n. □ M.), indbefattende:
   Kjøbstaden Vadsø . . . . . med 1 344 Indb.
   Herrederne Vadsø Landsogn . . - 959 —
   Næsseby . . . . . - 1 175 —
   tilsammen 3 478 Indb.
8. Sydvarangers Distrikt (39,1 n. □ M.), indbefattende:
   Herredet Sydvaranger . . . . med 1 171 Indb.

Sundhedstilstanden skildres som slet i Vadsø Distrikt, som mindre god i Alten, Hammerfest og Sydvaranger, forøvrigt som god. De vigtigste herskende Sygdomme vare Nervefeber, Blodgang og Skjørbug.

Dødeligheden var meget stor, udgjorde nemlig 36,8 pro mille af den beregnede Folkemængde (21 185) ved Aarets Midte (Aaret forud 28,6 pro mille). Antallet af de Døde, 780, er 30,7 pCt. større end i det foregaaende Aar, da der døde 597, 27,2 pCt. større end i 1866, da der døde, 613 og 51,2 pCt. større end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 516. I Hammerfest, Tanens, Vardø, Vadsø samt især i Altens Lægedistrikt var de Dødes Antal større end i 1867, i Loppens og Maasø var Forskjellen i begge Aar meget liden, i Sydvarangers var de Dødes Antal noget mindre end i det foregaaende Aar. I Altens Distrikt opgives Dødeligheden til 39 pro mille, i Sydvarangers til 30 p. m. Distriktslægen i Vadsø Distrikt bemærker med Hensyn til Dødeligheden, at man ved at benytte den almindelige Beregningsmaade ikke vilde faa noget adæquat Udtryk for det virkelige Forhold, da man paa Grund af Indvandringen ikke kjender den virkelige Folkemængde (H. K. Hartmann). I Vinter- og Vaarfisket i Finmarkens Amt antages omtrent 13 000 voxne Mænd at have deltaget, i Sommer- og Høstfisket omtrent 6 500. Af de førstnævnte hørte over 7 900 Personer hjemme i andre Egne af Norge og over 1 300 vare Udlændinge (fra Sverige, Finland og Rusland). Da Vaarfisket ialmindelighed varer mindst 8 Uger, vil Finmarkens i denne Tid forøgede Folkemængde formentlig i nogen Grad bidrage til at formere de Dødes Antal (confr. C. No. 9, Norges officielle Statistik, udgiven i 1870).

Sygdomskonstitutionen betegnes fra Vadsø Distrikt som adynamisk.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret															Fordeling paa Lægestrikterne.															
	Behandlede.	deraf Døde.	Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Alten.		Loppen.		Hammerfest.		Maasø.		Tanen.		Vardø.		Vadsø.		Sydvarangger.	
																Beh.	D.	B.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	B.	D.
Nervefeber . . .	578	45	291	16	8	14	22	19	25	27	51	28	16	39	26	71	4	1	-	55	11	11	4	30	?	24	1	349	25	37	-
Simpel Feber . .	93	-	68	3	7	1	11	16	2	4	2	10	5	4	3	51	-	1	-	6	-	6	-	-	-	19	-	10	-	-	-
Barselfeber . . .	13	7	13	2	-	1	1	-	1	2	-	2	3	1	-	5	3	-	-	6	4	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Børnekopper . .	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Vandkopper . . .	2	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber.	96	5	93	-	-	1	11	-	19	4	4	3	32	19	-	9	-	20	-	41	1	16	2	-	-	10	2	-	-	-	-
Rødlinger	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Rosen	7	-	6	-	-	-	-	1	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
DiphtheriskSvælgbetændelse . .	54	10	53	-	1	1	1	2	1	-	1	5	17	13	11	38	9	3	1	9	-	-	-	-	-	3	-	-	-	1	-
Strubehoste . . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	293	2	273	14	7	12	35	59	70	18	13	4	16	13	12	56	-	2	-	88	1	7	-	-	-	112	-	25	1	3	-
Lungebetændelse	65	8	47	4	4	4	9	5	4	2	3	4	4	1	3	23	3	2	-	8	1	4	-	-	-	15	3	11	1	2	-
Pleurit	10	-	9	-	1	1	-	-	2	1	-	-	1	1	2	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	4	-	1	-	-	-
Gigtfeber	8	-	7	-	-	1	1	2	-	2	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-
Koldfeber	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut).	174	13	166	4	3	10	15	22	31	24	13	10	22	5	7	26	1	2	1	89	9	8	-	-	-	47	1	2	1	-	-
Blodgang	191	26	160	13	5	17	20	37	22	18	6	6	5	5	6	18	3	6	2	21	3	-	-	-	-	10	3	136	15	-	-
Skjørbug	431	5	304	8	34	44	42	39	63	58	9	6	-	-	1	26	-	5	-	82	1	61	1	13	?	124	2	100	1	20	-
Tilsammen	2021	121	1495	64	72	107	169	202	243	161	102	80	121	102	72	330	23	42	4	410	31	118	7	43	?	378	12	637	44	63	-

Af **Nervefeber** opgives et større Antal Angrebne end i noget af de foregaaende 10 Aar. Der er i 1868 opført 578 behandlede Tilfælde af Nervefeber med 45 Dødsfald, og desuden 157 Tilfælde af „Nervefeber og simpel Feber" i Hammerfest Lægedistrikt. Ialt kjendtes 72 Dødsfald af Nervefeber, nemlig i Altens Distrikt 10, i Hammerfest Distrikt 24, i Maasø 4, i Tanens 5, i Vardø Distrikt 1, i Vadsø Distrikt 25, i Sydvarangers 3. (Aaret forud opgaves 470 behandlede Tilfælde med 53 Dødsfald og ialt 56 Dødsfald). I Alten fortsatte Nervefeber sig epidemisk fra det foregaaende Aar, navnlig i Kaafjord blandt Kobberverkets Arbeidere, der hovedsagelig bestaa af Kvæner; disse siges at være Fatalister, der ei tro paa Smitte og udle Lægen, naar han vil fjerne uvedkommende Personer fra Sygerummet. Dog synes i den senere Tid en større Smittefrygt og derpaa grundet Forsigtighed at gjøre sig gjældende (Follum). I Loppens Distrikt forekom som anført 1 behandlet Tilfælde (af exanthematisk Typhus) og desuden i November og December flere, der ikke kom under Behandling. I Hammerfest Lægedistrikt behandledes for Nervefeber og simpel Feber tilsammen 218 Personer, af hvilke 21 døde, deraf paa Hammerfest Sygehus 6 for simpel Feber og 55 med 11 Døde for Nervefeber. Denne Sygdom herskede hele Aaret igjennem, Epidemien begyndte som Ileotyphus Høsten 1867 og vedvarede saavel i Byen Hammerfest som i Landdistriktet indtil Sommeren 1868; i Oktober udbrød en Epidemi af exanthematisk Typhus, der sandsynligvis var indført ved indvandrende Kvæner og vedvarede ved Aarets Udgang. Distriktslægen kjender ialt 24 af Nervefeber i Aarets Løb Døde, men desuden skulle i samme Tidsrum 11 Personer deraf være døde i Distriktet. Af de fra Maasø Distrikt opgivne 11 Tilfælde forekom 9 blandt fremmede Fiskere; 2 Personer angrebes strax efter at de vare indflyttede fra Hammerfest. I Tanen herskede Cerebraltyphus epidemisk i sidste Kvartal, især i de hovedsageligt af Kvæner og Lapper beboede 4 nederste Mile af Tanadalen. I Vardø Distrikt forekom begge de nævnte Former af Sygdommen; 2 Tilfælde af exanthematisk Typhus viste sig saaledes i en kvænsk Familie, Sygdommen var her sandsynligvis indført ved en Kvæn, der kom did paa en Gjennemreise fra Finland. I Vadsø Distrikt var exanthematisk Typhus meget udbredt gjennem hele Aaret, ialt opføres 326 behandlede Tilfælde med 25 Dødsfald. Epidemien begyndte i det foregaaende Aar og tiltog især meget i 2det Kvartal 1868 efterat Indvandringen fra Sverige og Finland var foregaaet og Vaarfisket begyndt; først i 4de Kvartal, efterat Massen af Fremmede atter var draget hjem, viste der sig

nogen Tilbagegang. Sygdommen antages ogsaa dette Aar at være indført fra Finland, hvorved den allerede herskende Epidemi fik ny Næring. Sygdommens Smitsomhed var stærkt udtalt; et enkelt, ganske kortvarigt Ophold i en inficeret Atmosfære syntes i Regelen ikke at være tilstrækkelig til Infection, men efter gjentagne Erfaringer antages nogle Timers Samvær med Syge at være nok til at paadrage Smitte. Inkubationstiden var i de fleste Tilfælde omtrent 3 Uger. Paa Vadsø Sygehus undgik kun faa af de for andre Sygdomme Indlagte at smittes. Paa Grund af Sygehusets Overfyldning gjennem længere Tid var det ikke muligt at foretage nogen grundig Renselse, hvilket heller ikke godt vil lade sig gjøre saalænge Væggene ere betrukne med Papirtapeter. Suppurativ Parotit opstod ikke sjelden som Komplikation og medførte i 2 Tilfælde Døden. Som Exempel paa hurtigt Førløb af Sygdommen anføres, at en 18aarig Gut fik Delirier i 1ste Døgn, Koma i 2det og døde i Begyndelsen af 3die Døgn. Febris recurrens optraadte i 4de Kvartal, ialt behandledes 23 Tilfælde uden Dødsfald (H. K. Hartmann). I Sydvaranger forekom exanthematisk Typhus og Febris recurrens; af den førstnævnte Sygdom behandledes idetmindste*) 32, af den sidstnævnte 5 Tilfælde; derimod iagttoges intet Tilfælde af Ileotyphus. Sygdommen optraadte spredt over Distriktet uden at gribe videre om sig undtagen paa Fiskeværene Bugønæs og Smaastrømmene, i Jarfjord samt i Søfinbolaget Sandnæs; paa hvert af disse Steder angrebes 7—9 Personer. De fleste Tilfælde viste sig fra April til August, i sidste Kvartal erindres Ingen at være behandlet. Paa Sandnæs antager Distriktslægen Febris recurrens at være opstaaet spontant, til Bugønæs kom Sygdommen ved Smitte fra Vadsø; fra Smaastrømmene førtes Smitten til Jarfjord ved en hjemvendende Fisker, i hvis Hjem samtlige Beboere paa 1 eller 2 nær angrebes (Østberg).

Af **Barselfeber** døde 7 Kvinder, hvoraf hos 2 var foretagen obstetricisk Operation.

Et Tilfælde af **Børnekopper** indlagdes i første Kvartal paa Vadsø Sygehus.

Af **Skarlagensfeber** opføres ialt 96 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, og desuden vides i Maasø død 1 Person, der ikke kom under Behandling. I Altens Lægedistrikt optraadte Sygdommen kun i eet Hus, den først Angrebne var en fra Tjenesten hjembragt Pige, der kom fra et Hus, hvor Sygdommen forekom 4 Aar iforveien; nogen anden Maade, hvorpaa hun kunde have paadraget sig Smitte, kunde ikke oplyses (L. Follum). I Loppens og Hammerfest Distrikter var Sygdommen i Almindelighed mild, saa at mange Syge ikke kom under Behandling og flere Angrebne gik oppe og ude. Den sekundære Dødsaarsag opføres for 2, nemlig Kramper for den ene og Vatersot med Hjernelidelse for den anden, en Mand, der under Afskallingen reiste paa Fiske.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** behandledes ialt 54 Angrebne, hvoraf 10 døde; desuden anføres 22 Dødsfald fra Altens Distrikt blandt Syge, der ikke kom under Lægebehandling, saa at der ialt kjendtes 32 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 41 behandlede Tilfælde og ialt 11 Dødsfald). Sygdommen optraadte blandt Fiskere i Kaafjord og udbredte sig hurtigt langs vestre Side af Altenfjord, den viste sig meget dødelig; i de Tilfælde, der iagttoges af Distriktslægen, foraarsagedes den dødelige Udgang ved Sygdommens Forplantelse til Larynx.

Catarrhalske Sygdomme siges at have været langt sjeldnere i Vadsø Distrikt end i det foregaaende Aar. Der opføres fra hele Amtet 293 behandlede Tilfælde og ialt 4 Dødsfald, 1 af Laryngit i Hammerfest Distrikt og 3 af akut Bronchit i Vadsø Distrikt. (I det foregaaende Aar opgaves 761 Behandelde, af hvilke 10 døde).

Af **Lungebetændelse** opføres 65 behandlede Tilfælde; ialt nævnes 12 Dødsfald, nemlig 3 i Altens Distrikt, 4 i Hammerfests, 3 i Vardø Distrikt og 2 i Vadsø Distrikt. (I det foregaaende Aar opgaves 43 behandlede Tilfælde og ialt 16 Dødsfald). Lungebetændelsens Sæde er angivet for 12 Syge, nemlig i venstre Lunge hos 7, i høire hos 3 og i begge Lunger hos 2.

Hjernebetændelse nævnes som Dødsaarsag hos 2 i Hammerfests Distrikt, tuberkuløs Meningit hos 2 i Vadsø Distrikt, Kramper i Børnealderen hos 1 i Vardø Distrikt.

For kronisk og afebril **Rheumatisme** behandlede 6 Læger i Altens, Loppens, Hammerfests, Maasø og Vardø Distrikter 72 Personer; af 60 vare 46 af Mand-, 14 af Kvindekjøn, af 57 en under, de øvrige over 15 Aar. I Vadsø Distrikt siges rheumatiske Lidelser ikke at være meget hyppige; fra Sydvaranger anføres, at kronisk Rheumatisme er meget almindelig blandt den norske Befolkning.

For **Koldfeber** behandledes 1 Udlænding i Hammerfest.

Af **Diarrhoe** opgives 174 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald; desuden anføres 10—20 Tilfælde af Diarrhoe, Cholerine og Blodgang tilsammen at være forekomne i Sydvaranger.

Blodgang var meget hyppig i Vadsø Distrikt, hvor der iagttoges 136 af de fra hele Amtet opførte 191 Angrebne, og 15 af de 26 Tilfælde, der endte med Døden. (I det

*) Ved Ildebrand i Distriktslægens Bolig ødelagdes Sygeprotokollen, hvorfor Opgaverne fra Sydvarangers Lægedistrikt for 1868 ere ufuldstændige.

foregaaende Aar opgaves 142 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald).

Skjørbug var meget hyppigere end i de nærmest foregaaende Aar; der anmeldtes 431 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald og kjendtes ialt 8 Dødsfald, nemlig foruden de paa Listen opførte, 3 i Altens Distrikt; mange Syge antages ikke at være komne under Behandling. (I det foregaaende Aar opgaves 111 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald). Som Aarsag til Sygdommens Hyppighed anføres den mislykkede Høst af Potetes og Multer i 1867 i Forbindelse med ualmindelig stor Nød og Elendighed. I Loppens Distrikt forekom flere Tilfælde blandt de fra Finmarksfisket hjemvendende Fiskere; i Hammerfests Distrikt optraadte Sygdommen meget almindeligt, især i Landdistriktet. Sygdommen viste sig i Maasø Distrikt meget intens og haardnakket og siges i Vadsø Distrikt at have indvirket i ikke ringe Grad paa Sygeligheden og Dødeligheden; ikke sjelden kompliceredes Nervefeber og Blodgang med Skjørbug og saadanne Tilfælde endte næsten altid dødeligt. I Sydvaranger vare næsten samtlige Behandlede tilreisende kvænske Fiskere.

Veneriske Sygdomme. For sekundær Syphilis indkom paa Hammerfest Sygehus 4 Mænd og 1 Kvinde, alle paa En nær over 15 Aar; de udskreves helbredede efter en samlet Behandlingstid af 288 Dage eller i Gjennemsnit 57,6 Dage for hver Udskreven; paa Vadsø Sygehus indkom for sekundær Syphilis 2 Mænd og 1 Kvinde, alle over 15 Aar, den sidstnævnte udskreves helbredet, de 2de Mænd i Bedring, efter eget Forlangende for at begive sig til sit Hjem i Finland; Forpleiningsdagenes Antal udgjorde 135 eller 45 for hver Udskreven. Paa de øvrige Sygehuse behandledes intet Tilfælde af Syphilis. Udenfor Sygehus opgives 6 Personer at være behandlede for Syphilis (4 for sekundære, 2 for tertiære Former). Kjøn og Alder er opgivet for 4 Personer, to af hvert Kjøn, 2 under og 2 over 15 Aar. 1 Behandlet opføres fra Altens Distrikt, 1 fra Hammerfest, 2 fra Vardø og 2 (hvoraf 1 med tertiær Syphilis døde) fra Sydvaranger. Af samtlige Behandlede kunne 2 sees at have været Udlændinge. For Gonorrhoe og Urethrit behandledes i Alten 9, i Loppen 4, i Hammerfest 7, i Vardø 8 og i Vadsø 7 Personer, tilsammen 35; af 28 vare 24 af Mand-, 4 af Kvindekjøn, af 27 var 1 under, Resten over 15 Aar. Af de i Loppen behandlede Tilfælde forekom 2 hos fremmede Fiskere, 1 var erhvervet i Rusland og 1 i Hammerfest.

7 **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af det foregaaende Aar; i 1868 afgik 1 som feilagtigt opført, saa Antallet ved Aarets Udgang var 6, hvoraf i Altens Distrikt 3, i Loppens 2 og i Vardø 1; 4 var af Mand-, 2 af Kvindekjøn.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede, væsentlig **kroniske Sygdomme:**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnet er opgivet for.	Deraf vare Mandkjøn.	Deraf vare Kvindekjøn.	Alder er opgivet for.	Deraf vare Børn (under 15 Aar).	Deraf vare Voxne (over 15 Aar).	Antal Tilfælde, hvori Udfaldet er angivet.	Deraf endte dødeligt.	Ifølge Lægernes Dødslister døde.	Antal af anmeldende Læger.	Fordeling paa Lægedistrikterne. Alten.		Loppen.		Hammerfest.		Maasø.		Tanen.		Vardø.		Vadsø.		Sydvaranger.	
												Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.
Fnat	98	85	38	47	84	52	32	-	-	-	5	66	-	4	-	-	-	15	-	9	-	4	-	-	-	-	-
Skurv	3	3	1	2	3	3	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Kjertelsyge	37	37	18	19	37	34	3	37	2	2	5	9	1	2	-	18	1	4	-	-	-	4	-	-	-	-	-
Rachit	2	2	1	1	2	2	-	2	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Svindsot	23	22	14	8	22	4	18	22	12	12	6	5	3	-	-	5	1	-	-	-	-	7	3	5	5	1	-
Kræft	6	6	4	2	6	-	6	6	3	3	5	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	2	1	1	1	-	-
Vatersot	14	14	9	5	12	3	9	14	3	4	6	4	1	1	-	3	1	-	-	-	-	5	1	1	1	-	-
Blegsot	30	27	-	27	27	2	25	27	-	-	6	7	-	-	-	10	-	4	-	-	-	3	-	3	-	3	-
Menstruationsuordener	5	-	-	-	5	-	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi	199	190	83	107	190	25	165	199	-	-	5	119	-	-	-	36	-	15	-	-	-	29	-	-	-	-	-
Ormesygdomme	18	15	10	5	15	12	3	18	-	-	4	10	-	-	-	-	-	5	-	1	-	-	-	-	-	2	-

Fnat nævnes fra alle Lægedistrikter, i Vadsø Distrikt siges den fremdeles at være tilsyneladende i betydeligt Aftagende, i Loppens derimod at være overordentlig hyppig; i Hammerfest Herred behandles saavel denne Sygdom som Skurv for offentlig Regning.

Kjertelsyge siges ikke at være meget hyppig i Vadsø Distrikt, men derimod meget almindelig i Hammerfest Distrikt, hvor den ytrer sig mest i de mørke Vintermaaneder (H. F. Smith).

Af **Svindsot** opføres 12 Dødsfald, hvilket udgjør 4,8 pCt. af samtlige af Læger opgivne, ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (250). For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindsot og samtlige opgivne Dødsaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsaarsager ialt.	Forhold i pCt.
Alten	3	62	4,8
Loppen	-	8	-
Hammerfest	1	68	1,5
Maasø	-	8	-
Tanen	-	5	-
Vardø	3	23	13,0
Vadsø	5	72	6,9
Sydvaranger	-	4	-
Finmarkens Amt	12	250	4,8

Af **Vatersot** er opgivet 4 Dødsfald, nemlig et i hvert af Altens, Hammerfests, Vardø og Vadsø Distrikter.

Kræft. Sygdommens Sæde er opgivet for de 3 Døde, nemlig i Mavesækken, Spiserøret, Ørespytkjertlen.

Cardialgi omtales som meget hyppig i Loppens, Hammerfest og blandt den norske Befolkning i Sydvarangers Distrikt.

Ormesygdomme. Bændelorm forekommer ikke sjelden hos Kvænerne i Tanen (Suckow) og i Vadsø Distrikt, hvor derimod Spolorme ikke synes at optræde saa hyppigt som i de sydligere Egne af Landet, hvor Føden mere bestaar af Amylacea (H. K. Hartmann).

For **Conjunctivit** behandledes 7 Syge i Hammerfest og 18 Fiskere i Vardø Distrikt, i Vadsø Distrikt forekomme Conjunctiviter temmelig hyppigt i Vaarmaanederne; i Sydvaranger kom et større Antal Tilfælde af denne Sygdom under Behandling, især blandt Fjeldfinner, hvis Telte stadigt ere opfyldte af Røg (Østberg).

Blandt **chirurgiske Tilfælde** omtales et med Brud af Hjerneskallen og hernia cerebri forbundet Saar i Hovedet, hos en 7aarsgammel Dreng, der fra en Kai havde styrtet paa Hovedet ned paa nogle skarpe Klipper, han led af Smerter i Hovedet, Brækninger og Kramper, men kom sig fuldstændigt (E. C. Poulsson). Broktilfælde, tildels meget store, siges at være meget hyppige i Loppens Distrikt; Værkefingre forekom her meget almindeligt, især under Fisket.

Af **Sindssygdom** sees ialt 6 nye Tilfælde at være komne under Behandling, hvoraf 2 i hvert af Hammerfest, Vardø og Vadsø Distrikter; 4 af disse vare af Mand-, 2 af Kvindekjøn, 4 af dem vare Voxne. Sygdommens Beskaffenhed er opgivet for 5, af hvilke 3 lede af Melancholi, 2 af Mani; 3 behandledes paa Sygehus, nemlig 1 paa Hammerfests, 2 paa Vadsø (alle 3 helbrededes), 3 i Hjemmet, af hvilke 1 helbrededes. — Fra Altens Distrikt forpleiedes 1 Sindssyg hos Lensmand Oxaas i Lyngen, i Loppen 1 for Amtets og 1 for Fattigvæsenets Regning, i Hammerfest Distrikt 2 for Amtets og 2 Idioter for Fattigvæsenets Regning. I Tanens findes 2 Idioter, hvis Forpleining tildels bekostes af Herredet. I Vadsø Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 3 Sindssyge, hvoraf 1 døde; 4 (1 fra Tanens, 1 fra Sydvarangers Distrikt og 2 Udlændinge), som paa Grund af Urolighed eller Voldsomhed ikke kunde udsættes i privat Forpleining, indlagdes paa Grund af Sygehusets Overfyldning i en til Sygelokale overladt Del af Distriktsfængslet. Foruden den ovenfor omtalte vides ikke om nogen Sindssyg i Sydvaranger. Amtskommunens Udgifter til de Sindssyges Forpleining udgjorde 487 Spd., til Medicinalvæsenet i det Hele 1 032 Spd., hvortil kommer Finmarkens Medicinalfonds Udgifter, der beløb sig til 9 912 Spd.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Sygehusene 1 Exartikulation af et Fingerled, 1 Ætsning af Læbekræft, 2 Reklinationer af Stær; udenfor Sygehus 1 Operation for Ranula, 1 for indgroet Negl, 1 Paracentese af Underlivet, 3 Punktioner af Vandbrok samt Udskrælning af løse Benstykker i yderste Taa- og Fingerled.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 2 Tangforløsninger, en paa Grund af Vesvækkelse og en formedelst Misforhold mellem Bækkenet og Fosterhovedet, med gunstigt Udfald for Konerne og det ene Barn, det andet var dødfødt. 2 Vendinger, begge ved Tverleie, af Konerne forblev den ene ilive, den anden døde af Barselfeber, begge Børn vare dødfødte. 1 Udtrækning af 2den Tvilling ved Sædeleie (1ste Tvilling blev forløst med Tang), Konen forblev ilive, Barnet var forraadnet. 1 Embryotomi ved Tverleie med frem-

falden Arm 20 Timer efter Vandets Afgang, efter forgjæves Vendingsforsøg, Konen forblev ilive, Fosteret viste Tegn til Forraadnelse (H. K. Hartmann). 7 kunstige Løsninger af Moderkagen, i 2 Tilfælde formedelst Blødning, for de øvrige mangler Opgave over Indikationen, Udfaldet er opgivet for 5, 4 Koner forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber. Ialt 13 obstetriciske Operaationer, hvoraf 2 i Altens, 3 i Hammerfest, 3 i Maasø, 1 i Vardø, 2 i Vadsø og 2 i Sydvarangers Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.					Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.		mell. 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
			i 1ste Døgn.	over 1 Døgn gamle.			
Alten	180	201	3	35	62	3	8
Loppen	55	44	-	9	13	-	1
Hammerfest. . .	115	132	1	31	24	5	5
Maasø	76	54	-	12	13	1	4
Tanen	98	77	-	22	18	3	7
Vardø	66	67	1	11	9	-	2
Vadsø	210	166	-	48	30	2	11
Sydvaranger . .	52	39	-	11	7	1	4
Finmarkens Amt	852	780	5	179	176	15	42

Omkomne paa voldsom Maade . . . . . 67.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 72 Fødte over Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 91,5. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 21,6 pCt. af samtlige Fødte og 23,6 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 22,6 pCt. af samtlige Døde og Antallet af Døde under 15 Aar 46,2 pCt. af samtlige Døde. Lægernes Beretninger indeholde Oplysning om Dødsaarsagen for 8 Barselkoner, af hvilke 7 døde af Barselfeber og deraf to efter obstetricisk Operation; 1 Kone havde i nogle Dage lidt af Febris recurrens, nedkom i 8de Svangerskabsmaaned med et dødfødt Barn og døde et Par Dage efter Forløsningen.

Lægernes Dødsanmeldelser indeholde ialt Opgave over 250 eller 35,1 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (713). De hyppigste Dødsaarsager paa Lægernes Lister vare: Nervefeber (72), diphtherisk Svælgbetændelse (32), Blodgang (26), Diarrhoe (13), Lungebetændelse og Svindsot (hver 12).

Veirliget. Vinteren var kold, Vaaren kom tidligt (allerede i April), var mild og næsten uden Storme, Sommeren usædvanlig varm og tør, Høsten med godt Veir, den sidste Del af Aaret var meget stormende, med liden Sne og uden synderlig Kulde. I Sydvaranger var Potetesavlen større end sædvanlig og Multehøsten middels god (Østberg). Fiskerierne angives at have givet middels Udbytte.

Levemaade og **hygiæniske Forholde** i Loppens Distrikt betegnes som mindre gode; Boligerne ere smaa og overfyldte og Renlighedssandsen liden; Finnernes Gammer ere smaa og lave, men lade sig ved den i Taget anbragte Røgaabning lettere ventilere end de Norskes Boliger. Kosten bestaar hovedsagelig af kogt, enten fersk eller buknet (halvtørret) Fisk, Kaffe siges saavel i Loppens som i Vardø Distrikt at nydes i Reglen 4 til 5 Gange daglig. Overdreven Brug af Spirituosa er sjelden (P. M. Selmer, O. W. Lindboe). I Hammerfest Distrikt herskede der i 1868 stor Nød og Armod, hvilket antages væsentlig at have bidraget til den usædvanlig store Sygelighed og Dødelighed. Fra Tanens Distrikt klages over utilstrækkelige Fødemidler og usunde Boliger. Klædedragten siges i Vardø og Vadsø Distrikter ialmindelighed at være varm, uldne Underklæder benyttes altid, ialfald af alle Mandfolk. I Vadsø Distrikt anføres Fødemidlerne i det Hele taget at være bedre og mere varierede end blandt Almuen i det sydlige Norge. Boligerne ere mindre gode og i Regelen overfyldte, især i Fiskeværene. Efter Fisket er Husbrugen af Spirituosa temmelig betydelig (H. K. Hartmann).

Af **fattige Syge** behandledes ifølge Lægernes Opgaver:

i Altens	Distrikt	29	
i Loppens	—	3	
i Hammerfest	—	99,	hvoraf 72 paa Sygehuset.
i Maasø	—	4,	alle - —
i Vardø	—	37	
i Vadsø	—	105	
i Sydvaranger	—	8	
tilsammen		285.	

For Finmarkens Medicinalfonds Regning behandledes 325 Fiskere, hvoraf 81 for Skjørbug. Jordemoder benyttes lidet i Loppens og Sydvarangers Distrikter; i Vardø har den ansatte Jordemoder god Søgning.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Altens Distrikt 2 Møder, et i Alten og et i Talvik, i Loppens Distrikt intet Møde paa Grund af manglende Underretning om Kommunerepræsentationens Sammenkomster, i Hammerfest Distrikt 3 Møder, et i Byen og 2 i Landsognet, i Tanens Distrikt intet Møde, i Vardø Distrikt 3, i Vadsø Distrikt 2, et i Byen Vadsø og et i Næsseby; i Sydvarangers Distrikt 1 Møde; fra Maasø Distrikt mangler Opgave. Som Gjenstande for Forhandlingerne nævnes Nervefeber og Skjørbug i Hammerfest Landsogn, almindelig Hygiæne

i Alten og Talvik, om Renlighed i Hammerfest Landsogn. Klager over sanitære Misligheder behandledes i Byerne Hammerfest og Vardø. De for Lebesby og Tanens Herreder vedtagne Sundhedsforskrifter erholdt 25de Januar 1868 kongelig Approbation. Udkast til Sundhedsforskrifter for Vardø Landsogn vedtoges; i Næsseby forhandledes om Sundhedsforskrifter. I Sydvaranger, hvor Sundhedskommissionen bestaar af et Udvalg af Kommunebestyrelsen, vedtoges Sundhedsforskrifter.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Hammerfest Distrikt	65
i Vardø By	33
tilsammen	98

Fra Loppens, Maasø og Tanens Distrikter mangle Opgaver om Antallet af Vaccinerede. I Altens og enkelte Herreder af Tanens Distrikt, i Vardø Distrikts Landsogn, i Vadsø og Sydvarangers Distrikter foretoges ingen Vaccination, dels fordi et stort Antal vare vaccinerede i det foregaaende Aar, dels paa Grund af den store Sygelighed blandt Børn (i Vadsø Distrikt), dels efter Sigende fordi det var vanskeligt at faa samlet Børn i tilstrækkeligt Antal. I 2 Kredse af Hammerfest Distrikt foretoges ingen Vaccination formedelst Ledighed i Hjelpevaccinatørposterne.

5 **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte, hvoraf 3 i Altens, 1 i Hammerfest og 1 i Vadsø Distrikt, nemlig 3 Syns- og Obduktionsforretninger, en over en sindssyg Kone, der var bleven vanrøgtet, en over en udenfor Byen funden, af Hjerneapoplexi død Person, en over et fortidligt født Foster, hvis Død antoges at hidrøre fra Moderens Mishandling af Manden, 2 Synsforretninger, en over en tilskadekommen Pige og en over et maanedsgammelt levende Barn, for at afgjøre dets Modenhedsgrad.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 3, nemlig i Alten, Hammerfest og Vadsø; af Sygehuse, der kun pleie at benyttes i Fisketiden, 4, nemlig Brevigs, Maasø, Gamviks og Vardø Sygehuse. Brevigs Sygehus i Loppen benyttedes fra 26de Februar til 5te April, Maasø Sygehus ialfald i de 3 første Kvartaler, Gamviks Sygehus i Tanen var i Virksomhed i 3 Maaneder, Vardø Sygehus i alle Aarets Kvartaler.

Nedenstaaende Liste giver en Oversigt over de paa følgende Sygehuse indkomne Tilfælde:

	Altens Sygehus.	Hammerfest Sygehus.	Vadsø Sygehus.	Brevigs Sygehus.	Maasø Sygehus.	Vardø Sygehus.
Febre	2	66	176	2	13	26
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	-	4	11	-	2	17
Kroniske — — —	-	2	4	1	-	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme .	-	5	5	-	1	1
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet . . .	-	6	30	1	-	4
Kroniske — — —	-	1	-	-	-	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	1	2	1	1	-	-
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdomssvaghed	-	27	24	-	24	23
Kronisk eller afebril Rheumatisme	3	4	-	-	-	-
Læsioner	2	3	8	-	3	1
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	1	3	4	-	3	4
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	-	2	-	-	-	-
Ben- og Ledsygdomme	1	3	1	-	-	2
Øiensygdomme	3	-	-	-	-	-
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne	-	2	-	-	1	-
Syphilis, Bubo	-	5	3	-	-	-
Urethrit	1	-	-	-	-	-
Orchit	-	-	-	-	-	1
Excoriationes	-	1	-	-	-	-
Hudsygdomme	1	-	1	-	-	1
Forskjellige andre Sygdomme	-	1	2	-	-	-
Tilsammen	15	137	270	5	47	80

Badeindretningen ved Hammerfest Sygehus blev færdig i 1868, 3 „Badstuer“ i Vadsø benyttes flittig af den kvænske Befolkning.

Af **Apotheker** fandtes 2, nemlig i Hammerfest og i Vadsø; Apotheket i Hammerfest blev ikke visiteret paa Grund af Distriktslægens Sygdom, Apotheket i Vadsø fandtes ved Visitationen i Orden. Personalet bestod ved hvert Apothek foruden af Apothekeren af 1 Discipel, ved Vadsø Apothek desuden af en examineret Medhjelper, der i Vaarmaanederne under Fisket bestyrer et Filialapothek i Vardø.

Medicinalpersonalet bestod af 8 Læger, 20 Jordemødre og 26 Hjelpevaccinatører, nemlig:

1. Altens Distrikt: 1 Læge, boende i Alten; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
2. Loppens Distrikt: 1 Læge, boende paa Breviks Sygehus; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Hammerfest Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerfest; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Maasø Distrikt: 1 Læge, boende i Maasø; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Tanens Distrikt: 1 Læge, boende i Tanen; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
6. Vardø Distrikt: 1 Læge, boende i Vardø; 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
7. Vadsø Distrikt: 1 Læge, boende i Vadsø; 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
8. Sydvarangers Distrikt: 1 Læge, boende i Sydvaranger; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.

Anm. Efterat Ovenstaaende var trykket, er der indløben nærmere Opgaver fra Loppen og Maasø Lægedistrikter. Derefter bliver Antallet af opgivne Dødsaarsager for Amtet 255, hvoraf 13 i Maasø Distrikt, af diphtherisk Svælgbetændelse bliver derefter Dødsfaldenes Antal 33 og af Skjørbug 9, nemlig foruden de ovenfor omtalte, 1 Dødsfald af hver Sygdom i Maasø Distrikt. For Fattigvæsenets Regning behandledes kun 1 Syg i Maasø Distrikt, i Sundhedskommissionerne afholdtes i dette Distrikt 2 Møder, et i hvert af Herrederne Maasø og Kjelvik, i Loppens Distrikt vaccineredes Ingen, i Maasø kun 1 Barn i 1868.

C. Uddrag og Sammenstilling

af de ifølge Lov af 27de Februar 1866 og Indre-Departementets Cirkulære af 17de Marts samme Aar fra Dyrlægerne indkomne Beretninger om Sundhedstilstanden blandt Husdyrene og om Veterinærvæsenets Tilstand m. m. i 1868.*)

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene skildres almindelig som god. Enkelte epizootiske Sygdomme vare hyppigere i indeværende Aar end tidligere uden dog at opnaa betydeligere Udbredning. Skab blandt Faarene er fremdeles den væsentligste enzootiske Sygdom, dog angives den at være i Aftagende.

De væsentligste i 1868 hos

Hesten

iagttagne Sygdomme vil sees af følgende efter Dyrlægernes Beretninger sammendragne Tabel:

*) Ifølge den udgivne Fortegnelse over autoriserede Dyrlæger i 1868 var deres Antal i dette Aar 74, lægges hertil 2, der praktiserede i indeværende Aar men først ere optagne i Fortegnelsen for Aaret 1869, bliver Antallet 76, af hvilke en opholder sig i Amerika og to ikke befatte sig med Dyrlægepraxis. Beretning er indsendt fra 63 Dyrlæger, hvoraf

i Christiania By 7 (af tilsammen 8 Dyrlæger).
i Akershus Amt 5 (af 6 Dyrlæger), bosatte i Aas, Høland (2), Nannestad, Eidsvold.
i Smaalenenes Amt 6 (af 8 Dyrlæger, hvoraf en ikke praktiserer), bosatte i Fredrikstad, Sarpsborg, Moss, Thrygstad, Eidsberg.
i Buskeruds Amt 5 (ɔ: alle), bosatte i Drammen, Hønefos, Hole, Kongsberg, Norderhov.
i Jarlsberg-Laurvigs Amt 3 (ɔ: alle), bosatte i Holmestrand, Tønsberg, Laurvig.
i Hedemarkens Amt 7 (af 10), bosatte i Romedal, Vang, Ringsaker, Tønsæt, Grue, Kongsvinger, Elverum.
i Christians Amt 8 (af 9), bosatte i Gran, Thoten, Land, nordre Aurdal, Gjøvik, Lillehammer, nordre Fron, Vaage.
i Bratsbergs Amt 3 (ɔ: alle), bosatte i Skien, Hiterdal, Hvideseid.
i Nedenæs Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Arendal.
i Lister-Mandals Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Christiansand.
i Stavanger Amt 1 (do. do.), bosat i Stavanger.
i søndre Bergenhus Amt 3 (ɔ: alle) bosatte i Bergen, Vos, Skonevig.
i nordre Bergenhus Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Hyllestad.
i Romsdals Amt 1 (do. do.), bosat i Molde.
i søndre Trondhjems Amt 5 (ɔ: alle), bosatte i Trondhjem (2), Melhus, Opdal, Ørlandet.
i nordre Trondhjems Amt 7 (ɔ: alle), bosatte i nedre Stjørdalen, Frosten, Skogn, Levanger, Verdalen, Inderøen, Overhalden.
i Nordlands Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Vefsen.
i Tromsø Amt findes ingen Dyrlæge, og en i Finmarkens Amt i Sydvaranger bosat Dyrlæge befatter sig ikke med Dyrlægepraxis.

C. No. 4.

Sygdomme hos Hesten.	Hele Riget			Antal af anmeldende Dyrlæger.	Christiania med Akershus Amt			Smaalenenes Amt			Buskeruds Amt			Jarlsberg-Laurvigs Amt			Hedemarkens Amt			Christian: Amt		
	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde		Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf [illegible]
Miltbrand	2	[1])2	-	1	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Typhus	26	4	4	6	3	-	-	15	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Snive og Springorm	14	12	-	6	1	1	-	-	-	-	4	4	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
Kværke	945	8	24	42	96	1	-	152	2	2	18	-	-	19	-	-	299	-	2	151	-	
Strengel	189	3	3	17	16	-	-	9	-	-	-	-	-	3	-	-	57	-	-	69	1	
CatarrhalskeTilfælde	569	-	1	42	145	-	-	56	-	-	62	-	-	7	-	-	109	-	1	19	-	
Halsbetændelse	57	-	-	12	23	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	11	-	-	16	-	
Lunge- og Brystbetændelse	147	1	13	31	35	1	-	5	-	-	10	-	1	2	-	-	33	-	3	27	-	
Kolik	475	1	36	47	154	-	8	72	-	8	57	-	5	32	-	3	12	-	-	20	-	
Indigestion	557	-	-	39	79	-	-	207	-	-	18	-	-	12	-	-	53	-	-	41	-	
Diarrhoe	40	-	1	15	12	-	-	12	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Mave- og Tarmbetændelse	61	5	19	14	26	3	3	-	-	-	3	-	1	-	-	-	6	-	5	9	2	
Gastrisk Feber	25	-	-	5	19	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Orm	51	-	2	12	1	-	-	-	-	-	1	-	-	9	-	-	14	-	-	1	-	
Hjernebetændelse og Koller	14	1	6	8	-	-	-	3	-	3	2	-	1	3	1	1	-	-	-	1	-	
Stivkrampe	11	4	-	7	5	3	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Nyrebetændelse	24	3	2	11	7	1	-	3	1	1	1	-	1	-	-	-	5	1	-	7	-	
Asthma	65	4	-	22	19	3	-	4	-	-	5	-	-	-	-	-	6	-	-	6	1	
Lamheder	41	2	1	18	6	-	-	3	-	-	4	-	-	2	-	-	8	1	1	4	-	
Rheumatisme	20	-	-	13	8	-	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Skab	15	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	
Lus, Kløe og Udslet	290	1	-	36	39	-	-	25	-	-	22	-	-	1	-	-	88	-	-	32	-	
Neldefeber	25	-	-	8	6	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
Rosen	139	4	4	28	48	2	-	20	1	1	11	-	-	-	-	-	7	-	-	18	-	
Muk	303	-	-	43	78	-	-	24	-	-	19	-	-	16	-	-	31	-	-	54	-	
Forrækkelser	218	2	-	32	51	-	-	34	-	-	13	1	-	11	-	-	30	-	-	8	1	
Spat	157	2	-	25	38	-	-	20	-	-	14	1	-	10	-	-	10	-	-	5	-	
Galler	175	4	-	24	40	1	-	48	-	-	10	-	-	3	-	-	14	-	-	13	1	
Benbrud	9	6	-	4	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Mund- og Tandfeil	300	-	-	24	12	-	-	4	-	-	9	-	-	12	-	-	32	-	-	68	-	
Andre chirurgiske Tilfælde[2])	2285	[3])21	-	55	375	-	-	174	1	-	61	2	-	33	-	-	838	13	-	51	1	
Øiensygdom	97	-	-	24	11	-	-	12	-	-	8	-	-	11	-	-	8	-	-	21	-	
Kastrationer	563	1	1	39	52	-	-	37	-	-	13	-	-	44	-	1	29	-	-	213	-	

Fra nordre Bergenhus Amt savnes bestemte Talopgaver.

[1]) Desuden nævnes 1 død uden Opgave over det tilsvarende Antal Behandlede.

[2]) Herunder indbefattes: Sadelbrud, Sæletryk, Kontusion, Fodskader, Saar, Bylder, Fistler, Seneskedebetændelse.

[3]) Dødsaarsager er nævnt i følgende Tilfælde: Kontusion 1 dr., Ledsaar i Hovled 2 dr., gjennemstukne Bugsaar 2 dr., Hugsaar 2 dr.; for de øvrige mangler nærmere Opgaver.

Foruden de i Tabellen opførte Dødsaarsager nævnes:

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Blindhed	1	-
Blodstyrtning	-	1
Brok	2	-
Bugvatersot	1	-
Forfangenhed	1	-
Hjertesækbetændelse	1	-
Kræft	1	1
Polyp i Luftveien	1	-
Lateris	8	2

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Transport	8	2
Tarmslynge	-	1
Underlivstilfælde	-	2
	8	5
i Tabellen er opført	89	117

tilsammen kjendes altsaa 97 for Sygdom dræbte og 122 deraf døde Heste.

Miltbrand forekom i Eidsberg i Smaalenenes Amt; ingen Smitte kunde paavises.

Typhus forekom i Christiania By, i Smaalenenes Amt

Bratsbergs Amt			Nedenæs Amt			Lister-Mandals Amt			Stavanger Amt			Søndre Bergenh. Amt og Bergens By.			Romsdals Amt			Søndre Trondhjems Amt			Nordre Trondhjems Amt			Nordlands Amt		
Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	2	-	2	5	-	2	-	-	-
8	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48	1	-	8	-	2	5	-	-	108	4	15	3	-	-	-	-	-	2	-	-	36	-	1	-	-	-
9	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	18	-	-	4	1	-	-	-	-
59	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	33	-	-	50	-	-	7	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	2	-	-	18	-	4	-	-	-
27	-		2	-	-	11	-	1	5	-	-	8	-	-	-	-	-	21	1	2	51	-	6	3	-	-
16	-	-	7	-	-	18	-	-	8	-	-	22	-	-	-	-	-	12	-	-	62	-	-	2	-	-
9	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	15	-	3	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	2	1	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	5	-	-	9	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	3	1	-	4	-	-	1	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-
19	-	-	2	-	-	-	-	-	14	-	-	20	1	-	-	-	-	10	-	-	14	-	-	4	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6	1	-	21	-	2	-	-	-
15	-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	38	-	-	18	-	-	3	-	-
1	-	-	-	-	-	9	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	33	-	-	3	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	26	1	-	18	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	27	-	-	13	2	-	-	-	-
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	3	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	32	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	33	-	-	92	-	-	3	-	-
199	-	-	-	-	-	70	-	-	52	-	-	74	4	-	-	-	-	133	-	-	219	-	-	6	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	8	-	-	-	-	-	7	-	-	2	-	-	-	-	-
27	-	-	3	-	-	4	-	-	1	-	-	23	-	-	2	-	-	47	1	-	66	-	-	2	-	-

i Herrederne Eidsberg, Spydeberg, Askim og Høland, i Lister-Mandals Amt, i søndre og nordre Trondhjems Amter. Sygdommen optraadte overalt spredt uden at Smitten kunde paavises.

Til Forebyggelse af dens Udbredning blev Afsondring af de syge Dyr iværksat, Staldene rensede og røgede med Chlor (P. Wonen).

Snive og **Springorm** forekom i Christiania By, i Buskeruds, Jarlsberg-Laurvigs og Bratsbergs Amter. Smittens Overførelse kunde i flere Tilfælde nøiagtigt forfølges i Bratsbergs og Buskeruds Amter. I Anledning af Sygdommen foretoges i disse Amter en almindelig Visitation af alle Heste i vedkommende Herreder.

Kværke forekom i alle Amter hyppigere dette Aar end det foregaaende. Sygdommen omtales fra de fleste Steder som mild og godartet; i Stavanger Amt optraadte Sygdommen epizootisk om Høsten og var stærkest udbredt i Oktober Maaned, da den i enkelte Tilfælde viste sig ondartet og endte dødeligt ved tiltrædende Lungesygdomme og Halsbetændelser. Som Aarsag til Epizootiens Udbredning inden Amtet angives en pludselig Veirforandring fra den ualmindelig varme Sommer til stærk Kulde i Oktober Maaned, ligesom Smitte paa mange Steder synes at være Aarsag til dens videre Udbredning (P. Follum).

Strengel forekom hyppigst Vaar- og Hostmaane-

derne. Paa Thoten viste Sygdommen sig epizootisk i Maanederne Marts, April, Oktober og November.

Chirurgiske Operationer. Ved Kastrationer anlægges fordetmeste Klemme, kun af og til angives Underbinding af Sædstrængen at være foretagen. Dødsaarsagen hos den efter Kastration dræbte Hest var Fremfald af Tyndtarmen gjennem Bugringen, opstaaet nogle Timer efter Operationen ved at Hesten havde kastet sig ned. Af andre Operationer nævnes 2 Operationer for Phimosis og 1 Amputatio penis for Kræft. Dyret blev senere dræbt, da der indtraadte Recidiv.

Sygdomme hos Koen.	Hele Riget.			Antal af anmeldende Dyrlæger.	Christiania By med Akershus Amt.			Smaalenenes Amt.			Buskeruds Amt.			Jarlsberg-Laurvigs Amt.			Hedemarkens Amt.			Christians Amt.		
	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde		Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde
Miltbrand	20	3	6	6	1	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	1
Typhus	30	5	5	7	15	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	4	4	-	1
Klov- og Mundsyge	293	14	-	12	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	202	13	-	54	1	-
Kalvningsfeber	219	65	10	45	48	12	1	18	5	1	31	14	1	7	1	1	8	3	-	30	9	1
Benskjørhed og Slikkesyge	166	7	4	13	1	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	-	7	1	-	30	2	-
Blodpis	212	13	15	31	14	1	1	4	-	-	10	2	-	39	3	2	2	-	-	41	2	1
Catarrhalske Sygdom.	137	14	3	20	54	3	1	5	-	-	7	4	-	3	-	-	43	5	-	8	-	-
Lunge- og Brystbetændelse	201	21	10	33	43	-	1	7	-	-	14	4	-	1	-	-	45	6	-	19	1	3
Lungetæring	29	23	-	9	7	7	-	-	-	-	1	1	-	2	2	-	8	7	-	5	2	-
Parresyge	43	7	-	12	-	-	-	1	-	-	4	3	-	-	-	-	18	2	-	4	2	-
Melkefeber	8	1	-	3	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Kolik	39	2	1	9	12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	9	1	1
Indigestion	630	7	1	37	124	-	-	234	-	-	-	-	-	13	-	-	24	-	-	44	2	-
Diarrhoe	185	11	8	30	15	1	-	2	-	-	4	1	-	6	1	-	13	-	1	31	2	4
Forstoppelse	186	13	-	26	26	4	-	15	1	-	15	2	-	6	-	-	16	1	-	-	-	-
Trommesyge	139	8	7	29	24	1	-	16	1	1	7	-	-	8	1	1	1	1	-	19	-	-
Mave- og Tarmbetændelse	21	4	1	8	4	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bughindebetændelse	13	4	1	6	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gastrisk Feber	37	2	1	12	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-
Leversygdom., Gulsot	13	4	1	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vatersot	4	1	2	4	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nyrebetændelse	9	1	-	2	-	-	-	6	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hjernebetændelse	2	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rheumatisme	13	1	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lamheder	27	4	1	12	2	-	-	6	-	-	6	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Rosen	14	-	-	5	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-
Kopper	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Variceller	8	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skab	145	-	-	5	-	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lus og Udslet	1167	1	-	37	291	-	-	129	-	-	21	1	-	45	-	-	309	-	-	82	-	-
Forrækelser	76	6	-	14	8	1	-	15	-	-	-	-	-	4	4	-	19	1	-	-	-	-
Benbrud*)	19	11	-	8	1	1	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-
Øienbetændelse	31	-	-	15	2	-	-	1	-	-	5	-	-	2	-	-	-	-	-	9	-	-
Yverbetændelse	359	6	-	43	69	-	-	12	2	-	27	-	-	22	-	-	23	1	-	49	1	-
Forstoppet Patte	25	-	-	8	-	-	-	2	-	-	-	-	-	4	-	-	8	-	-	-	-	-
Feil ved Melken	84	-	-	14	7	-	-	6	-	-	-	-	-	4	-	-	9	-	-	15	-	-
Børkrængning og -fremfald	65	2	3	23	9	1	1	11	-	1	4	-	-	2	-	-	2	-	-	9	-	1
Børbetændelse	25	3	-	11	3	-	-	4	-	-	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Efterbyrdens forhalede Afgang	320	3	-	41	68	1	-	50	-	-	21	1	-	16	-	-	19	1	-	62	-	-
Kalvekastning	221	-	-	10	20	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	66	-	-	80	-	-
Fødselshjelp	380	32	4	52	84	3	-	23	5	-	24	1	-	24	1	1	40	4	1	44	4	-
Kastration	16	-	-	5	3	-	-	5	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-

For Romsdals Amt er ingen Talopgaver meddelt.
*) Desuden opføres 2 Dræbte uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Koen.

Følgende Tabel giver en Oversigt over de vigtigste hos dette Dyr iagttagne Sygdomme.

Foruden de i Tabellen nævnte Dødsaarsager opføres:

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Brok	3	-
Blodgang	-	1
Betændelse i Penis	2	-
Lateris	5	1

Bratsbergs Amt.			Nedenæs Amt.			Lister-Mandals Amt.			Stavanger Amt.			Søndre Bergenhus Amt og Bergens By.			Nordre Bergenhus Amt.			Søndre Trondhjems Amt.			Nordre Trondhjems Amt.			Nordlands Amt.		
Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde	Behandl.	Deraf dræbte	Deraf døde
-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1	2	-	-	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	-
27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-
16	4	-	5	1	-	7	2	-	6	1	-	7	3	1	-	-	-	20	7	1	16	3	3	-	-	-
76	1	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	44	-	4	-	-	-
12	2	-	12	-	2	16	1	-	1	1	-	11	1	-	-	-	-	21	-	2	29	-	7	-	-	-
-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	2	6	2	-	-	-	-
23	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	2	-	1	-	-	9	1	1	31	4	4	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	6	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
23	-	-	6	-	-	5	-	-	23	-	-	16	-	-	-	-	-	47	5	-	71	-	1	-	-	-
35	-	1	-	-	-	4	-	-	2	-	-	29	3	-	4	-	-	10	1	1	21	2	1	9	-	-
32	-	-	1	-	-	4	-	-	-	-	-	48	4	-	3	-	-	11	1	-	8	-	-	1	-	-
16	-	5	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	5	-	-	39	4	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	1	1	-	-	-	4	1	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	4	-	1	10	1	-	9	1	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	9	2	1	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	3	1	-	3	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	5	-	-	-	-	-	4	-	1	1	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	121	-	-	-	-	
32	-	-	8	-	-	-	-	-	20	-	-	81	-	-	-	-	-	94	-	-	52	-	-	3	-	-
16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	8	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	4	2	-	7	4	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	5	-	-	4	-	-	-	-	-
26	-	-	4	-	-	9	1	-	5	-	-	16	1	-	2	-	-	19	-	-	69	-	-	7	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	6	-	-	-	-	-
-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	14	-	-	7	-	-
5	-	-	2	-	-	2	1	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	1	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	7	2	-	2	-	-
14	-	-	9	-	-	7	-	-	10	-	-	12	-	-	-	-	-	17	-	-	13	-	-	2	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	30	-	-	-	-	-
26	3	-	5	-	-	4	-	-	8	-	-	20	3	-	2	-	-	23	3	-	50	5	2	3	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Transport	5	1
Bristning af Madpiben . .	-	1
— - Bugvæggen .	1	-
Epilepsi	2	-
Forgiftning	2	-
Feber putrid	-	2
Fremmed Legeme i Svælget	1	-
Gjennemligning	1	-
Hjertesækbetændelse . . .	5	-
Hjertefeil	2	-
Naal i Hjertet	1	1
Kræft	3	-
Svulster	1	1
Smaasten i Tarmen . . .	1	-
Underlivstilfælde og indvortes Sygdomme uden nærmere Opgave over Arten . . .	20	-
	45 Dr.	6 Døde
i Tabellen findes opført	297	83
tilsammen omtales altsaa	342 Dr.	89 Døde.

Miltbrand. Som Aarsag til de i Smaalenene og Stavangers Amt optrædende Tilfælde anføres Benyttelsen af raaddent Drikkevand og Ophold i kvalme, usunde Fjøsbygninger. Forat forebygge Udbredning af Sygdommen isoleredes Dyrene, Fjøsene vadskedes og desinficeredes med Chlorrøgninger (C. A. Nielsen, P. Follum).

Den i Guddals Annex til ytre Holmedal tidligere omtalte enzootisk forekommende typhøse Kvægsyge har ogsaa vist sig i heromhandlede Aar men ikke i den Grad som tidligere (Burggraff).

Benskjørhed og **Slikkesyge** omtales som hyppig i Bratsbergs Amt; Sygdommen er derimod aftaget i Buskeruds Amt.

Blodpis forekom hyppig i enkelte Dele af Lister-Mandals Amt, nordre Bergenhus Amt, enkelte Steder af Buskeruds Amt og flere Steder i det Trondhjemske.

Klov- og **Mundsyge** forekom almindelig blandt Kjørene paa Brænderierne i Hedemarkens Amt.

Besværlige Forløsninger. Af 72 Tilfælde, i hvilke Aarsagen til Fødselens Uregelmæssigheder angives, var der i 46 feilagtige Leier (for 31 mangle nærmere Angivelse af Leiets Beskaffenhed, i 6 Sædeleie, i 3 var Kalvens Hoved vendt til en af Siderne, i 1 Hovedet tilbagebøiet, i 1 Hovedet sænket mod Yveret, i 1 Hovedet mellem Forbenene, i et Forbenene tilbagebøiede, 1 Tverleie og 1 Sædeleie med ombøiede Bagben); i 9 Tilfælde Børdreining, i 3 Tilfælde Sammenvoxning af Børmunden, i 1 Koldbrand i Børen, i 3 Misdannelser af Fosteret, i 2 Beskadigelse af Børen og Skeden, i 7 Bækkensneverhed. Sønderlemmelse af Fosteret kan sees at være foretaget 20 Gange, hvoraf i 14 Tilfælde med heldigt Udfald for Kjørene; i 6 Tilfælde maatte Kjørene dræbes. Af andre Operationer omtales en Laparotomi hos en Ko, der ved et Fald havde paadraget sig en Bristning af Børen og Bugmuskulaturen i 18—20 Tommers Udstrækning, hvorved Fosteret var kommen ud mellem Huden og Bugmusklerne.

Laparotomien udførtes, idetsamme Koen slagtedes. Kalven reddedes (H. Pedersen).

De vigtigste Sygdomme hos de mindre Husdyr vil sees af følgende Tabel (Se Pag. 160 og 161).

Hos Faaret.

Skab forekom endnu i Smaalenenes Amt, men ikke i den Udstrækning som tidligere, de fleste Tilfælde forekom paa Hvaløerne. I Lister-Mandals Amt var Sygdommen fremdeles meget udbredt i Hegebostad Herred, hvor der for Amtets Regning behandledes 1 952 Faar og Gjeder. I nordre Bergenhus Amt behandledes tilsammen 29 288 skabbede Faar og Gjeder, nemlig i ytre Holmedal 9 988, i Askevold 2 233, i Hyllestad 13 044, i Ladvig 873, indre Holmedal 86 og i Vik, Brække og Eivindvig Sogne tilsammen 3 064; til Behandlingen medgik omtrent 160 Potter Parafin- og Jordolie og 3 890 Pund Tobak. I Romsdals Amt er Sygdommen ophørt i Nordmøres Fogderi; i Romsdals Fogderi behandledes i Næssets Prestegjeld 261 skabbede Faar; i Søndmøres Fogderi var Sygdommen tilstede i flere Prestegjeld, mest udbredt var den i Ulfsten og Ørskougs Herreder, hvor der paa Amtets Regning behandledes 4 847 Faar; hertil forbrugtes 1 636 Pd. Tobak.

Vatersot og Leverikter omtales som almindelige i Hedemarkens og nordre Trondhjems Amt. Som Aarsag til Sygdommen angives lang Udegaaen om Høsten paa fugtige, sidlændte Græsgange. I Maanederne Juni og Juli viste sig i Søndhordland en Rygmarvssygdom „Drauslag“ epizootisk, hvorved Besætningerne slemt medtoges.

Hos Svinet.

Miltbrand omtales som meget hyppig i nordre Trondhjems Amt.

Hos Gjeden.

I Juli og August Maaned forekom **Kopper** epizootisk blandt flere Besætninger i nordre Frons Herred i Gud-

brandsdalen. Til Forebyggelse af deres Udbredning isoleredes Besætningerne (G. A. Hansen).

Husdyrrøgt og Husdyravl.

Husdyrrøgten opgives fra alle Steder at gaa fremad, omend paa mange Steder langsomt, Sandsen for et forbedret Husdyrstel er vakt, men økonomiske Grunde lægge Hindringer i Veien for rask Fremadskriden. Flere Steder er dog Røgten endnu mislig, saaledes klages over stedfindende Sultefodring i enkelte Strøg af Nedenæs, Lister-Mandals og Romsdals Amt; flere Steder i Bratsbergs Amt og Gudbrandsdalen gives kun daarligt Foder til Kvæget og Smaakreaturerne, saaledes maa Kjørene i Gudbrandsdalen ofte nøie sig med Mose, Birkeris, Granbar, Løv, Hestegjødsel med iblandede Avner og faa kun ubetydeligt Hø. I Smaalenenes Amt, søndre Bergenhus, paa Hedemarken, i Buskeruds og søndre Throndhjems Amt siges de af Amternes Landhusholdsningsselskaber foranstaltede Dyr- og Fjøsskuer at have havt en gavnlig Indflydelse paa Udviklingen af bedre og omhyggeligere Stel. Fra de fleste Egne føres Klage over, at Hudpleien forsømmes, saaledes fra Eidsvold, Nannestad, Hedemarken, Gudbrandsdalen, Lister-Mandals Amt, Stavanger og Romsdals Amt. Hestene fodres og pleies ialmindelighed langt bedre end de øvrige Husdyr. Stalde og Fjøsbygninger indrettes paa flere Steder lysere og rummeligere, hvilket saaledes anføres fra Høland, Eidsvold, Ringerike, Thoten, Jarlsberg-Laurvigs Amt, Hedemarken, søndre og nordre Trondhjems Amt, derimod beskrives Stalde og Fjøsbygninger i Regelen som lave, kvalme, mørke og fugtige i Lister-Mandals Amt, Stavanger Amt og den største Del af Gudbrandsdalen.

Husdyravlen siges paa mange Steder i Landet at omfattes med større Interesse og Omtanke, idet der vises større Omhyggelighed ved Valg saavel af Avlsdyr som Tillægsdyr, og Racerne søges forbedrede dels ved Krydsning med fremmede indførte Stamdyr, dels med anerkjendt gode norske.

Hesteavlen opgives fra flere Kanter at være i Tilbagegang som mindre lønnende, paa andre Steder som Thoten, Gudbrandsdalen, søndre og nordre Trondhjems Amt og enkelte Herreder i Romsdals Amt angives den at være i Opkomst. Kvægavlen siges paa flere Steder at være gaaet fremad ved Indførsel af Thelemarks- og Ayrshirekvæg, fra andre Kanter, saaledes Hedemarken, bemærkes, at Ayrshirekvæget ikke svarer til Forventningerne, navnlig viser det sig aldeles uskikket paa Fjeldhavn, idet det mangler de for Fjeldkvæg nødvendige Egenskaber, lette, raske Bevægelser, skarpe Sandseredskaber, Udholdenhed i Strabadser, hvorimod de ere tunge, dorske og dovne. Faareavl af engelsk og skotsk Race sees at drives paa mange Steder i Hedemarkens, Christians, Bratsbergs og søndre Bergenhus, Romsdals, søndre og nordre Trondhjems Amter; paa flere Steder kjøbes Faar fra Tuterøen, hvis Faarerace omtales som meget god. Svineavl drives i stor Udstrækning paa øvre Romerike, Hedemarken og i nordre Trondhjems Amt.

I **Veterinærvæsenets** Tilstand synes der ikke at være foregaaet synderlige Forandringer. Fra mange Steder klages over Kvaksalvere, der praktisere, som oftest til Skade for Husdyrene. Fra flere Kanter angives, at den høie Medikamentpris afholder Almuen fra at benytte Dyrlægen.

C. No. 4.

Sygdomme.	Hele Riget.			Antal anmeldende Dyrlæger.	Christiania By med Akershus Amt.			Smaalenenes Amt.			Buskeruds Amt.			Jarlsberg-Laurvigs Amt.			Hedemarkens Amt.			Christians Amt.		
	Behandl.	Deraf			Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
		dræbte	døde			dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
Hos Faaret:																						
Miltbrand	9	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klov- og Mundsyge	99	30	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kopper	15	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skab	37908	211	5	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	144	-	-	25	5	-
Vatersot (Flyndres.)	466	64	57	16	34	3	11	6	4	2	-	-	-	-	-	-	271	40	30	23	7	1
Dreiesyge	93	29	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-
Hoste	84	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	9	-	-	53	-	-
Lungebetændelse . .	15	2	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
Forstoppelse	17	-	-	7	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Trommesyge.	10	1	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Øiensygdom	74	4	-	9	1	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	10	-	-	-	-	-
Fødselshjelp	20	1	1	10	3	-	-	1	-	-	4	-	-	-	-	-	2	-	-	6	1	1
Kastration	284	-	-	16	8	-	-	-	-	-	21	-	-	3	-	-	10	-	-	25	-	-
Hos Gjeden:																						
Kopper	301	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	297	-	2
Skab	1274	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-
Vatersot	42	5	12	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42	5	12	-	-	-
Lungebetændelse . .	9	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kastration	6	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Hos Svinet:																						
Miltbrand	108	-	16	8	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger og Pletfeber	25	3	1	5	-	-	-	-	-	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kopper	12	-	11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tinter	13	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-
Kramper	128	31	17	24	14	4	1	4	3	-	12	5	-	12	5	2	9	1	-	7	3	-
Lamheder	46	11	3	13	9	3	-	6	2	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	11	-	3
Hjernebetændelse . .	73	15	12	17	4	2	-	2	1	-	1	1	-	-	-	-	5	1	2	3	-	2
Halsbetændelse . . .	47	6	5	13	1	-	-	5	-	1	3	-	-	-	-	-	3	1	-	5	1	-
Lunge- og Brystbet.	42	7	10	13	3	-	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	6	2	1	4	1	3
Mave- og Tarmbet.	8	2	-	3	-	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe	8	-	-	4	2	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Forstoppelse og Indigestion	123	2	12	25	17	-	-	3	-	-	3	-	-	5	-	-	9	1	1	7	-	2
Bensyge og Rachit .	54	13	-	7	9	2	-	8	5	-	-	-	-	5	1	-	-	-	-	31	5	-
Grisefeber	16	-	5	8	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	5	-	2
Fødselshjelp	12	4	1	5	-	-	-	5	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-
Udbødning.	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kastration	562	-	-	32	66	-	-	18	-	-	20	-	-	38	-	-	47	-	-	12	-	-
Hos Hunden:																						
Hvalpesyge	184	19	19	24	107	12	7	-	-	-	16	1	5	6	2	1	5	-	-	4	-	1
Lunge- og Brystbet.	10	-	1	6	8	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Forstoppelse	20	-	-	10	7	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Ørebetænd.(Øreorm).	51	1	-	14	29	-	-	3	-	-	7	1	-	3	-	-	1	-	-	1	-	-
Øienbetændelse . . .	26	-	-	10	18	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Ormetilfælde	10	-	2	4	1	-	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	2	-	-	4	-	1
Udslet og Skab. . .	37	1	-	10	16	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	3	-	-
Chirurgiske Tilfælde	84	1	-	12	30	1	-	12	-	-	15	-	-	3	-	-	15	-	-	2	-	-
Kastration	27	-	-	10	8	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hos Katten:																						
Bændelorm	5	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	3
Udslet, Skab.	7	-	-	2	2	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kastration	7	-	-	2	4	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halsbetændelse . . .	1	-	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

C. No. 4.

Bratsbergs Amt.			Nedenæs Amt.			Lister-Mandals Amt.			Stavanger Amt.			Søndre Bergenh. Amt og Bergens By.			Nordre Bergenhus Amt.			Romsdals Amt.			Søndre Trondhjems Amt.			Nordre Trondhjems Amt.			Nordlands Amt.		
Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf		Behandl.	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
-	-	-	-	-	-	9	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
79	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	30	-	-	3071	-	5	206	206	-	-	-	-	29288	-	-	5108	-	-	22	-	-	2	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	123	10	13	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	70	19	-	-	-	-
18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	2	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	2	-	1	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6	4	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	68	-	-	-	-	-	-	-	-	36	-	-	109	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	1270	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	4	90	-	12	-	-	-
8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	10	-	1	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	11	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	2	1	1	-	1	11	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	3	2	36	5	7	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	6	1	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	53	9	8	-	-	-
7	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	4	3	-	-	-
9	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1	2	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	6	-	1	-	-	-	-	-	-	14	1	1	46	-	7	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	4	1	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
30	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-	59	-	-	150	-	-	-	-	-
-	-	-	6	-	2	9	-	1	6	-	-	21	3	2	-	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

D. Bilag.

1. Om Arbeids- og Fattig-Forholdene i Elverums Lægedistrikt af Distriktslæge Munthes Medicinalberetning.

Med Hensyn til de hygiæniske Forholde og disses naturlige og personlige Betingelser i mit Distrikt, gjælder hvad jeg oftere før har anført. Østerdalens Luft og Vand er fortrinligt, og Klimaet er i sig selv, om end noget skarpt, særdeles sundt. Derimod kan jeg med Hensyn til Befolkningens Tilstand ikke andet end bemærke som noget meget Sørgeligt og Betænkeligt, at uagtet man i lang Tid har været forskaanet for store og almindelige Misvæxtaar, uagtet Tømmerhandelen blomstrer mere end nogensinde, uagtet Arbeidspriserne altsaa idetmindste ikke ere faldne, finder jeg flere og flere af disse Hjem, hvor Fattigdommen er tilhuse, — ikke denne Fattigdom, der under Bøn og Arbeide ærligt, selvstændigt og flittigt kjæmper for Brødet, og som aldrig under almindelige Omstændigheder synker ned til virkelig Nød og Usseldom, — men denne haabløse, foragtelige, dels trællende, dels ørkesløse Fattigdom, der i Grunden hverken kan eller vil udrette noget Klækkeligt, og som anser Arbeidet som Hoveri, og Fattigbidraget som deres Rettighed og Hovednæring. Af denne Usseldom, der stadig er ledsaget af huslig og personlig Uordentlighed og Urenlighed, synes jeg, at jeg finder Mere og Mere paa mine Reiser og Sygebesøg i mit Distrikt. Uagtet Aargangen i 1868 ikke kan siges at have været daarlig over disse Trakter, vandrede og vandre her store Skarer af betlende Fattige, især fra Solør, hvor der tildels er Mangel paa de almindelige Hovedarbeider og derfor Arbeidsløshed hersker, og hvor den bedre stillede Del af Befolkningen neppe længere formaar at udrede den aarlig voxende Fattigskat, som er fornøden til paa vanlig Maade at lindre Nøden og holde de Fattige fra Betlerstien. (Om at gjøre noget Andet eller Mere er der fremdeles aldrig Tale.) At mine ovennævnte Iagttagelser ikke ere Skuffelser, kan man f. Ex. se af Elverums Fattigbudget, der efter en stadig Stigning i 1850 naaede en Sum af omtrent 1 425 Spd., i 1859 3 019 Spd. og i indeværende Aar 5 060 Spd. — Alt brutto — under de Fattiges stigende Klager over knap Understøttelse. Medens altsaa Folkemængden de sidste Tiaar til 1865 steg med 16 à 25 pCt., steg Fattigudgifterne i ovennævnte Tidsrum med 125 og 89 pCt. Forfærdet over saadanne Kjendsgjerninger og de øiensynlige og overhængende Følger, har man søgt Aarsagen til denne stigende Elendighed i de forskjelligste Ting, ialmindelighed udenfor Folket selv. — Naar Mennesket klager sin Nød, søger det ogsaa sjelden Aarsagen hos sig selv, uagtet den ofte væsentlig er der at finde. — Aarsagen til hin Pauperismens Tiltagen er efter de Iagttagelser, jeg har saa rig Anledning til at anstille, — efter min fuldeste Overbevisning Børneopdragelsens stedse tiltagende Slaphed, Hustugtens Forfald, der staar i nær Forbindelse med Børnenes manglende praktiske Opdragelse og Oplærelse. Med deres i Hjemmet udviklede Selvraadighed finde de det utaaleligt og nedværdigende at tage Tjeneste, for at lære hvad de ikke have Anledning til at tilegne sig i Hjemmets snevre Kreds. Forældrene have enten ingen Myndighed over Børnene, eller de ere af samme Mening som disse ifølge det Folkefrihedsbegreb, som de synes at indaande af Luften i vore Dage, — at „Folket“ maa have fuld Fri-

hed til at gjøre Alt, som ikke er strafbart i Kriminalloven, ja til slet Intet at lære eller gjøre, hvormeget dette end kan komme i Strid med det engere eller videre Samfunds Interesser. Lovgivningen har ogsaa ved den fuldstændige Ophævelse af Løsgjængerloven i Arbeidernes Øine autoriseret Lediggangen og hin Anskuelse af Tjenerstillingen. At Arbeiderbarnet indtil en vis Alder idetmindste skal tvinges til endog for Betaling at lære Disciplin og praktisk Dygtighed i de eneste Arbeidsskoler vort Samfund eier, har man fundet tyrannisk, medens man i de høiere Samfundsklasser bryder Staven over den Fader, der lader sine Børn drive og ikke efter Evne lader dem paa Skolerne oplære i de Kundskaber, hvorved de skulle blive selvstændige og nyttige Medlemmer af Samfundet. Resultatet af denne Tingenes Orden er den opvoxende Arbeiderslægts totale Uduelighed i vigtige Dele af dens Livs Gjerning, Usædelighed og Upaalidelighed, Ørkesløshedens almindelige Følger, saa at den paa Grund af den ene eller anden af disse Egenskaber er og maa blive arbeidsløs, paa samme Tid som Arbeidsherrerne, — Gaardbrugerne — klage over Mangel paa brugbare og paalidelige Tjenere og Arbeidere. Endog Kristendomskundskaben, hvortil Kredsskolen ofrer den meste Tid, bliver svævende og holdningsløs, og bærer som oftest ingen Frugter, da den enten er et Frø, der falder „paa Veien", eller ikke kan spire og fæste Rod under et ørkesløst og unyttigt Liv. Ikke alle Arbeidere kunne og ville hugge, kjøre og fløde Tømmer; de have heller ikke altid Anledning dertil, og ere ialfald ude af Stand dertil, naar de blive sygelige og vanføre, hvilket de ofte ere udsatte for under en saa anstrængende og farefuld Bedrift, især naar den periodisk afløses af en længere, næsten fuldstændig Ørkesløshed, og naar den øves i daarlig Beklædning og under Nydelsen af svag Kost. Naar Egnens Hovedarbeider hvile, da bliver der Spørgsmaal om Arbeideren er vænnet til at anvende den ledige Tid, — om han i Ungdommen har lært et eller andet Husflidsarbeide; — men det er den sørgelige Sandhed, at i Østerdalen og Solør i Regelen ingen Husflid findes og at Arbeideren i Fattigkasserne for en stor Del hæver Renterne af den svindende Tids store men vanvyrdede Kapital.

II. Om Sætersdalen, af Distriktslæge C. Lunds Medicinal-Beretning.

Efter nu omkring 10 Aar at have været Distriktslæge her i Sætersdalen og saaledes havt Anledning til nøiere at lære Distriktet at kjende, skal jeg tillade mig noget nærmere at omtale de hygiæniske Forholde, der kan have nogen Interesse.

Hvad Klimatet angaar, maa vistnok Sætersdalen regnes blandt de mere begunstigede Egne af vort Land. Havets Nærhed viser tydeligt sin modificerende Indflydelse, saa hverken Varmen om Sommeren eller Kulden om Vinteren i Almindelighed er synderlig generende. Sommervarmen er for det Jævne behagelig — mellem en 12° til 20° — og naaer kun sjelden og ganske forbigaaende op til en 24° til 25°, og selv da gjør oftest en stærkere eller svagere Luftbevægelse denne forholdsvis høie Varmegrad mindre følelig; nogen pludselig og større Temperaturvexel iagttages kun sjeldnere. Vinteren begynder i Regelen for Alvor først omkring Juletider, og Kulden, der kun undtagelsesvis naaer op til en 20°, holder sig almindelig med afvexlende Veir mellem 0° og en 6—10°. Vaaren og Høsten indtræder omkring en 8 Dage senere end ved den nærmeste Søkyst, Vaaren i Regelen med afvexlende Veir, Høsten derimod, som vel overalt i Landet, oftere temmelig regnfuld. Som alle noget trangere Dalfører er Sætersdalen oftere udsat for stærkere Vinde og Storme, dette gjelder hele Dalen, men mere specielt Valle Prestegjeld og fornemmelig Hovedsognet, hvor Dalen danner en større Udvidning mellem to Forsnevringer; her er stærkere Vind og Storm fra N. og S. (Dalens omtrentlige Retning) almindelig, og fuldkommen stille Veir hører næsten til Sjeldenheder. Til dette i sanitær Henseende gode Klima slutter sig i det Hele gunstige Naturforholde, hvortil jeg som hygiænisk vigtigere vil henregne, at Egnen er smuk med rigelig Trævegetation baade af Løv- og Naaletræer, er vel forsynet med godt og tildels fortrinligt Drikkevand, og er uden større Myrstrækninger, om end den dyrkede og dyrkbare Jord, der væsentlig bestaar af Sand- og tildels Lerjord, paa Grund af manglende eller mangelfuld Bortleden af Grundvandet oftere er temmelig vandsyg. Naar

under saa gode hygiæniske Naturforholde Næringsveienes Beskaffenhed — omtrent udelukkende Agerbrug, Skov- og Fædrift — medfører megen og i det Hele hensigtsmæssig Beskjæftigelse i den friske Luft, og derhos Kosten i det Store er ganske passende, er det ikke at undres paa, at Befolkningen i det Hele udvikler sig sundt og kraftigt, selv om de hygiæniske Forholde forøvrigt lade saa særdeles Meget tilbage at ønske. Sætersdølerne ere ogsaa i Almindelighed velformede, stærke og tildels vakre Folk, af maaske lidt over Middelshøide. Særlig udmærke de sig ved smaa Hænder og Fødder. Naar de første Børneaar, hvori uhensigtsmæssigt Stel i det Hele vist oftere frembringer Svagelighed, Sygdom og vel ikke sjelden en fortidlig Død, ere nogenledes overstaaede, sker Udviklingen i Regelen godt og regelmæssigt, saa at de ofte hurtigt overvinde Ulemperne fra de første Børneaar og tidligt naa kraftig Modenhed, men da begynder efterhaande forskjellige mislige hygiæniske Forholde, der senere noget nærmere skal omtales, lidt efter lidt at vise sin skadelige Indflydelse, saa den kraftigste Alder temmelig hurtigt overskrides, og de vist oftest allerede før 40 Aars Alderen — Kvinderne tildels flere Aar tidligere — begynde at faa et mindre sundt og kraftfuldt og tildels et noget gammelagtigt Udseende, men siden holde de sig igjen nogenlunde bra, og Mange opnaa her en høi Alder. Alder paa 80—90 Aar er temmelig hyppig.

Efter disse ganske almindelige Bemærkninger skal jeg tillade mig mere specielt at omhandle de enkelte hygiæniske Forholde og de almindeligst forekommende Sygdomme.

Kosten er meget simpel og ensformig. I den største Del af Byglands Prestegjeld spises 4 Gange, i det meste af Valle 5 Gange daglig. Bitaa (om Morgenen Kl. 6—8 efter Aarstiden) bestaar af Kaffe med Fladbrød — af Byg, som er den her næsten udelukkende benyttede Kornsort — og Smør og tildels Ost eller stegt røget Kjød, stegt saltet Flesk eller saltet Fisk — Ørret —, Dogur (Kl. 8—10) Grød og sur Melk, Non eller Middag (Kl. 2—3) Fladbrød med Smør og tildels Ost og sur Melk eller ikke sjelden Kaffe, Kvældsmaden (Kl. 8—9) Poteter eller, i Mangel af disse, Grød og sur Melk. Naar der spises 5 Gange haves en Mellemmad omkring Kl. 5 af Fladbrød og sur Melk. Fra denne daglige Kost gjør kun Søndagen og hos de bedre Gaardmænd ogsaa ofte en Virkedag nogen Undtagelse, idet da til Middag haves kogt røget Kjød og salt Flesk i Suppe med Erter, Gryn og Poteter. Dette er den almindelige Levemaade for Gaardmændene og de bedst stillede Husmænd, medens de Fattige her, som andetsteds, maa leve som de bedst kunne, og det bliver ofte usselt nok; animalsk Kost, selv Melk, bliver det i Almindelighed lidet af, saa de næsten udelukkende maa holde sig til Melmad — for en større Del Poteter — og Kaffe, hvoraf ofte drikkes store Mængder. Dette er naturligvis ikke nogen sund og hensigtsmæssig Føde, men den almindelige Levemaade her maa jeg i det Hele anse for god og kraftig, og deres simple Mad er i Regelen ganske godt tillavet. Deres Fladbrød er et meget godt Brød, der i Næringsevne og Fordøielighed staar langt over almindeligt Surbrød og vist ved Siden af de bedste Brødsorter, og deres Grød er godt kogt, om den end efter almindelig Smag er dygtig haard. Deres saltede Flesk og Kjød er fornuftigt stelt; Kjødet lægges her nemlig i Regelen ikke i Salt i længere Tid, men indgnides kun godt med Salt kort efter Slagtningen, hvorefter det umiddelbart hænges op til Tørkning og Røgning; paa denne Maade bevares vistnok det Meste af de nærende Bestanddele, hvoraf ved den almindelige Saltning saameget gaar tabt. Af Smør bruges forholdsvis meget, og Melken, der i Regelen nydes rigelig, erstatter hovedsagelig Mangelen paa anden fersk animalsk Føde — Sætersdølerne kan ikke komme af med at spise ferskt Kjød eller Fisk, som de derfor næsten aldrig nyde. — Jeg anser saaledes Kosten i det Hele for kvalitativ ganske hensigtsmæssig med et nogenlunde passende Forhold mellem animalske og vegetabilske Bestanddele, men jeg tror, man ofte spiser formeget af den. Herpaa tyde de mange daglige Maaltider og meget af hvad jeg ser og hører om deres Spisen, og den Nistemad, hvormed Slaattekarle og Andre udrustes for Ugen, er utvivlsomt altfor overflødig. For en Uge à 6 Dage regnes 1½ Notting Melk, 12 Lever Fladbrød (i Almindelighed 8 Lever af 1 Notting Mel), 1½ Notting Mel (1 Notting omtrent 6 Pund), 2 Mk. Smør og 1 Mk. Ost. Dette bliver pr. Dag omtrent 9 ℥ Albuminater, 3 ℥ Fedt, 36 ℥ Carbohydrater og noget over 1 ℥ Salte. Fedt- og Saltmængden er her omtrent overensstemmende med hvad man finder anført som passende for en Arbeidsmand, men Mængden af Albuminater er dobbelt og af Carbohydrater tre Gange saa stor som anseet nødvendigt. Ganske betegnende synes jeg ogsaa det er, at man bestandig ved Slutningen af ethvert Maaltid hører 1 á 2 stærke Opstød; det hører her til god Tone, og jeg tror visselig man vilde finde det meget stødende, om Maaltiderne sluttedes uden disse tydelige og hørlige Beviser paa tilbørlig Mættelse.

Kaffe bruges, som tidligere anført, i Regelen 1 til 2 Gange daglig, hvor da drikkes omtrent ½ Pot god og stærk Kaffe. For Folk, der arbeide meget, især i den friske Luft, og ved Siden af have god og kraftig Kost, kan vel til Nød ½ Pot 2 Gange daglig gaa an, men for dem, der

ere meget inde (især Kvinderne) eller som de Fattigere ere henviste næsten udelukkende til vegetabilsk Føde, anser jeg saamegen Kaffedrik for skadelig, og endnu værre bliver det, naar, hvad slet ikke træffer sjelden, ovennævnte Mængde betydelig overskrides. Der ere de, som drikke indtil 2 Potter daglig. Ved Sammenkomster, Begravelser og tildels Bryllupper træder nu i en større Del af Valle Prestegjeld Kaffeen meget istedetfor Øl og Brændevin. Dette maa utvivlsomt i moralsk Henseende ansees for et Fremskridt, men jeg har liden Tvivl om, at en noget større Misbrug af Kaffe i fysisk Henseende, ved Digestionsforstyrrelser, daarlig Blodblanding, almindelig og nervøs Svækkelse og disse sidste Tilstandes Indflydelse paa Afkommet, vil i Sætersdalen og lignende afsondrede Landdistrikter have fuldt saa skadelig Indflydelse som Øl og Brændevin, der i saadanne Egne kun som en sjeldnere Undtagelse nydes daglig, men blot ved enkelte Leiligheder, men da næsten til altid Overmaal. Lensmanden i Bygland, der er meget godt kjendt med Forholdene her, har udregnet, at der i Byglands Prestegjeld bruges aarligt for en 3 000 Spd. i Kaffe. Dette bliver omtrent 7 Pund pr. Individ her, og, saavidt jeg kjender Forholdene i Valle, maa jeg antage, at denne Mængde der vist ikke saa lidet overskrides. Børn faa heldigvis i Regelen ikke Kaffe før de komme adskilligt op i Aarene. Af Øl og Brændevin drikkes neppe mere end i de fleste andre Bygder. Øllet, der ofte har Lighed med det skotske Ale, er velbrygget, meget velsmagende og kraftigt (almindelig 1 Tønde Malt til 1 Tønde Øl), saa det kunde være en hensigtsmæssig Drik, der visselig med stor Fordel tildels kunde træde istedet for Kaffeen, hvis man vilde bruge det fornuftigt og med Maade, men det ligger ialfald for Tiden over Sætersdølernes Evne. Her findes — vel væsentligst fordi her savnes Anledning paa Grund af fuldkommen Mangel paa Udsalgssteder for stærke Drikke — faa eller maaske ingen egentlige Drankere, som nyde Brændevin nogenledes jævnt og stadigt, men en stor Del tar sig af og til sin alvorlige Rus. Sætersdølerne ere i det Hele meget uforsynlige Folk, som gjerne fortære det Gode, de have, saa hurtigt som muligt, men med stærke Drikke kan de aldeles ikke holde Hus. Har de derfor Øl eller Brændevin, drikke de omtrent uafbrudt, saalænge det varer, og derfor næsten altid til Beruselse, men heldigvis gaar det ikke saa ofte paa. Det indskrænker sig i Regelen til Byreiserne, et Par Dage efter disse, de store Høitider (væsentligst Julen), Bryllupper og tildels Begravelser. I Begravelser er dog nu Drukkenskab temmelig sjelden, men ved de øvrige nævnte Leiligheder gaar det endnu ofte meget vildt og stormende til, især udmærke Bryllupperne sig, hvori det fremdeles er en Slags Æressag, ialfald for de mere Velhavende, at have fra 2—5 Ankere Brændevin og ligesaamange Tønder Øl, der dog Alt under et ofte forfærdeligt Fylderi fortæres i Løbet af de 2 -3 Dage, Brylluppet varer, af indtil en 50 Mennesker. Kvinderne ere naturligvis ialfald forholdsvis afholdende, dog er det langtfra sjeldent, at ogsaa de ved saadanne Leiligheder ere berusede. I Drukkenskaben forefalder oftere Slagsmaal, hvori kun ganske undtagelsesvis brugesKniv, men man bides da af og til, saa forbidte Fingre, Næser og Øren her ikke ere saa ret store Sjeldenheder. Det Foranførte gjælder væsentligst Byglands Prestegjeld og vel ogsaa Hyllestad Sogn af Valle Prestegjeld, medens i det øvrige Valle Drik i det Hele er mindre, fornemmelig ved Begravelser og tildels ved Bryllupper.

Nationaldragt er omtrent udelukkende benyttet, men man finder nu kun hos enkelte Gamle den oprindelige, klædelige og ganske hensigtsmæssige Sætersdalsdragt med lang Kufte, lang Vest og korte Knæbuxer, i hvis Sted man vel for omtrent en 50 Aar siden indførte en Dragt, der blev en fuldkommen Modsætning til den forrige, og som i Styghed og Uhensigtsmæssighed vanskelig kan overgaaes. Trøien, og især Vesten, ere næsten forsvindende Størrelser, der kun række lidt under Armene, saa det væsentligste af Dragten bliver et Par store, lange, vide og uformelige Buxer, der nedad slutte stramt om Smallæggen ved Ankelen, men forresten ere temmelig vide og oventil række fortil og bagtil til Halsen og Nakken, og paa Siderne, i Almindelighed staaende ud som vide Poser, til næsten under Armene. Stoffet til Klæderne er graat eller tildels sort Vadmel. Under haves lang Bomuldslærreds Skjorte og om Vinteren i Regelen ogsaa Uldtrøie. Hovedbedækningen er noget forskjellig, dog almindelig en smalbræmmet, lidt høipullet Hat. Hvad der i hygiænisk Henseende især er at udsætte paa denne næsten i alle Dele abnorme Dragt er, at en stor Del af Brystet, fornemmelig hvor Uldtrøie ikke bæres, er altfor meget udsat for Veirets Indvirkning, da den korte Trøie og Vest er af meget liden Nytte, og de oventil vidt udstaaende Buxer ogsaa kun høist ufuldkomment beskytte. I den senere Tid synes jeg, man lader Buxerne slutte bedre oventil, og Dragtens iøinefaldende Uhensigtsmæssighed indrømmes tildels, saa de ter at haabe, at en passende Forandring vil finde Sted i ikke for fjern Fremtid.

Kvindernes Dragt er rask og klædelig, især for yngre Folk; den har, saavidt vides, ikke paa lange Tider undergaaet nogen væsentlig Forandring. Deres Stakker (Skjørter) gaa fra under Armene til Knæerne — hos Ældre noget længere —; den indre er af graat Vadmel

med 3 fingerbrede Render af sort Klæde, den ydre, af sort Vadmel, er tæt smalrynket paa langs med 2 nedre røde og 1 øvre grøn, fingerbred Rand af Klæde, — den er noget kortere end den indre —; de holdes sammen omkring Livet af et Belte af vævede, brede, forskjelligtfarvede (oftest røde og hvide) Baand eller sjeldnere af Læderbelte med Spænde. Deres Linned — af Bomuldslærred eller Shirting — har, som en Skjorte, lange, vide Ærmer og stor Krave, men er meget kort, dækker kun Brystet; paa Hovedet bæres et forskjelligfarvet Tørklæde af Bomuld, Uld eller Silke, over Skuldrene et temmelig bredstribet Kjeld — stort, langagtigt, oftest rød- og hvidstribet Uldtørklæde —, og paa Benene Sko og lange, tykke sorte Uldstrømper. Ved Høitider haves ofte en liden Trøie af sort Vadmel eller Klæde, kantet med brede Guld- eller Sølvbaand, og desuden bæres da ogsaa i Regelen forskjellige, tildels smagfulde Sølvsmykker — Kjeder, Søljer, Ringe, Spænder og Knapper —. Dragten tager sig i det Hele godt ud, og om Sommeren er den nok saa hensigtsmæssig, men om Vinteren er den utvivlsomt meget kold; de korte, temmelig vide og udstaaende Skjørter beskytte kun høist mangelfuldt, saa en større Del af Legemet næsten umiddelbart er udsat for Veirets Indvirkning. De Ældre og Gifte begynde nu tildels at bruge Underbenklæder, og det er at haabe, at det efterhaanden vil blive en almindelig Skik, men hidtil har ialfald de Yngre anseet det for en Skam at bære Underbenklæder.

Husene ere enkelte Bygninger paa 1 å 2 Stokværk. Sjaltelet eller Loftet er i Regelen indrettet til Soverum for Tjenerne (Mænd og Kvinder sammen), medens nede er Kjøkken og Beboelsesværelse. Hos de mere Velstaaende er 2 Værelser nede, hvoraf da det ene ansees som et Slags Gjesteværelse, der kun benyttes ved Besøg. Beboelsesværelset, hvori Kakkelovn, er oftest stort og rummeligt, men temmelig lavt (3—3½—4 Alen) med Gulv af tykke, uhøvlede Bord eller Planker, Stokkevægge og Loft af høvlede Bord. Væggene ere hos Nogle bordpanelede og hos ganske Enkelte i den senere Tid malede eller endog tapetserede. Sengene, der ere vægfaste og staa langs den ene Langvæg, ialmindelighed med et Slags Skab imellem, hvori opbevares Melk og hvori er Nedgangen til Kjælderen, ere oftest meget korte, saa Folk af almindelig Høide ikke kan ligge udstrakt. Kakkelovnene, som her bruges, ere næsten udelukkende af de gammeldags, tykke, solide og store Ovne, paa en eller flere Etager, der sluge en hel Del Ved, men ogsaa skaffer en livlig Luftvexel. Disse Ovne ere i den Henseende meget hensigtsmæssige, og her i Sætersdalen, naar undtages de to sydlige Sogne af Byglands Prestegjeld, Aardal og Bygland, hvor alene benyttes ovennævnte Kakkelovne, besørges desuden Luftvexlen paa en fortrinlig Maade ved den saakaldte Speis — aaben Skorsten — i det ene Hjørne af Værelset. Luften i Værelserne er derfor her, trods Sætersdølernes store Urenlighed, i Regelen god og frisk, og denne Omstændighed tror jeg frier for adskillig Sygelighed, navnlig tilskriver jeg den forholdsvis sjeldnere Forekomst af Kjertelsyge for en væsentligere Del denne gode Luftvexel. Af de tidligere benyttede Røgstuer findes nu kun ganske enkelte, der tildels bruges som Sommerboliger.

Agerbruget, der staar paa et temmelig lavt Trin, er i Forbindelse med Skov- og Fædriften Hovednæringsveiene. Alle Slags Haandværk staa meget langt tilbage; her findes enkelte passable Grovsmede, en enkelt Sølvsmed, der arbeider smukt Filigransarbeide og et Par ganske duelige Træskjærere, forresten er alt Haandværk i sin første Barndom. Sætersdølerne ere i det Hele træge og dovne Folk, at spise og drikke godt og Intet at bestille, ansees i Regelen for det største Gode, og er derfor ogsaa Maalet for deres Stræben. Gaardmændene arbeide derfor ofte lidet og enkelte af dem omtrent aldeles ikke, og selv Tjenerne og de egentlige Arbeidere tage sig det gjerne saa let som muligt. Vistnok kan de til enkelte Tider af Aaret, fornemmelig om Sommeren i Slaattetiden og ved Lastehugst, være ret flittige og udrette dueligt Dagsarbeide, men naar de Tider ere forbi, lægge de sig oftest paa Ladsiden, og den største Del fortærer i Magelighed om Vinteren, hvad de have fortjent om Sommeren; de kan derfor i Regelen ikke arbeide sig op til nogen uafhængig Stilling, og Gaardmændene gaar ogsaa sjelden videre fremover, saa Sætersdalen, trods sine Velstandskilder i gode Skove (Byglands Prestegjeld især), tildels meget gode Kornjord og ypperlige Græsgange (især Valle Prestegjeld) og ofte fiskerige Fjeldvande, væsentlig paa Grund af Folkets Dovenskab og Mangel paa Foretagelsesaand og for en Del paa Grund af et ødselt uøkonomiskt Stel i det hele Husvæsen, ikke er gaaet videre mærkbart fremad i materielt Velvære. Dalen er just ikke noget fattigt Distrikt; her er enkelte Rige — paa omkring 10 000 Spd. —, flere ret velstaaende, og de Fleste klare sig nok saa godt Aar om andet, men man gaar ikke stort fremad, og her er i det Hele ikke den Velstand, som her kunde og burde have været.

Renlighedsforholdene ere slette. Foruden paa Søn- og Helligdagene, og selv da ofte temmelig mangelfuldt, bryder man sig i Regelen slet ikke med at vaske sig, og deres daglige Klædedragt er almindelig yderlig skidden og ækel. Som de ere om sin Person, saaledes ere de i det meste af sit øvrige Forhold; deres Grød koges saaledes Gang efter Gang

i samme Gryde uden egentlig Rengjøren, deres Skeer slikkes rene og saaledes videre ved det hele Madstel; Bænke og Borde vaskes en Gang ugentlig, Loft og Vægge en Gang aarlig, men Gulvet omtrent aldrig, sopes kun 1 à 2 Gange daglig. Under saadanne urenlige Forholde i det Hele trives naturligvis godt alt Slags Utøi, hvoraf her ogsaa er temmelig Overflod. Kun med Melken gjøres en hæderlig Undtagelse, den stelles i Regelen nok saa pent og ordentligt, navnlig udmærke Melkebøtterne sig oftest ved en sjelden Hvidhed.

Af Mangt og Meget i de foran omtalte Forholde er det let at forstaa, at Sætersdalen staar paa et meget lavt Kulturtrin, men man bør ogsaa tage tilbørligt Hensyn til, at den lige til de sidste 2 til 3 Decennier — indtil Hovedveien til Christiansand blev færdig — omtrent fuldkommen har været afskaaret fra Samfærdsel med Udenverdenen, og under saadanne Omstændigheder er det gaaet Sætersdalen, som det gaar overalt, den er bleven staaende paa et meget primitivt Standpunkt, som kun lidt efter lidt og efter Aarrækkers Forløb kan ventes i nogen væsentligere Mon forandret. Siden Hovedveien til Christiansand for omkring 25 Aar siden blev færdig, er Sætersdalen gaaet fremad, om end meget smaat, men i Løbet af det sidste Decennium er dog Forandringen ganske paatagelig; kommer man fra civiliserede Egne herop for en enkelt Gang og for kort Tid, vil vistnok Flerheden ialfald finde Alt her saa primitivt som næsten muligt, men er man her i flere Aar og har Anledning og Lyst til at følge Udviklingen, viser Forandringen sig ikke saa ubetydelig, og omtrent Alle, hvis Dom, paa Grund af længere Tids Kjendskab til Forholdene, kan have nogen Vægt, ere enige om, at Sætersdalen i det sidste Decennium er gaaet paatageligt fremad. Sandsen for en bedre Tingenes Tilstand er vakt, og den viser sig ogsaa oftere i Gjerning, om end Alt endnu gaar temmelig trægt. Hvor høist ufuldkomment det endnu er, saa viser man dog nu adskillig større Renlighed end tidligere om sin Person, især naar man skal det mindste udenfor Hjemmet, da man omtrent altid vasker sig og iører sig sine Stadsklæder, i Værelserne hersker ogsaa ofte større Orden og paa mine sidste Reiser har jeg endog enkelte Steder fundet Gulvet skuret i Dagligstuen. I deres Gjesteværelse gjøres dette ikke sjeldent, og Enkelte have i det sidste panelet og betrukket dette, hvad en Enkelt ogsaa har gjort med sin Dagligstue, Sundhedsforskrifterne ere paa det nærmeste gjennemførte uden større Uvillie, saa Svineriet omkring Husene for en større Del er borte. Flere i sanitær Henseende vigtige Mangler og Uskikke ere ogsaa tildels rettede og afskaffede; saaledes er Misbrug af Aareladning paa det nærmeste forbi, Børnepleien er meget bedre, der vises større Renlighed, og Opfødning i de første Maaneder næsten udelukkende med Modermelken er nu almindelig, medens det før var en sjelden Undtagelse, og ogsaa Barselkvinderne holde sig længere i Sengen og i det Hele roligere efter Forløsningen og drikke gjennemsnitlig mindre Øl og Brændevin under Puerperiet end tidligere, skjønt der i denne Henseende endnu staar Adskilligt tilbage at ønske. Jeg anser saaledes Sætersdalen i det Hele i jævn om end langsom Fremadskriden, og har det Haab, at den senere Tids bedre Skolevæsen, den nu almindelige Udskiftning af Gaardene, den større Samfærdsel, som den begyndte Dampskibsfart paa Fjordene vil medføre, og Bestræbelser fra forskjelligt Hold vil virke kraftigt til Sætersdalens hurtigere Fremgang i aandelig og materiel Henseende.

De almindeligst her forekommende Sygdomme ere: Cardialgi, Catarrh ventriculi og andre Digestionsforstyrrelser. Disse synes for en væsentligere Del at være afhængige af uhensigtsmæssig Kost (de Fattigere), hyppig Overfylden af Maven med Spise og tildels spirituøse Drikke og af Misbrug af Kaffe. Ileus forefalder her temmelig ofte, hvortil jeg søger Grunden i en Slappelse af Tarmkanalen, frembragt ved hyppig Overfylden med Melspiser, hvorved lettere almindelig, haardnakket Obstruction og Indkrængninger m. m. Almindelig og nervøs Svækkelse staar i Forbindelse med Digestionsforstyrrelser, daarlig Kost (de Fattigere), Brændevinsdrik, Urenlighed, for varmt Forhold inde, megen Røgen af stærk Skraatobak (gjælder især Kvinderne) m. m., men Hovedaarsagen, især til den nervøse Svækkelse, tror jeg vist maa søges i den overhaandtagende Kaffemisbrug; Misbrug af Aareladning var tidligere en stærk fremtrædende Grund, men i den senere Tid er den næsten forsvindende, medens de nervøse Svækkelser snarere synes i Til- end i Aftagende, og det skyldes vistnok Kaffemisbrugen. Scabies trives her som andetsteds godt i Urenlighed, hvorfor den ogsaa endnu er temmelig almindelig, men, som det forekommer mig, dog langtfra saa fremherskende som tidligere.

Favus er her en sjelden Sygdom.

Ormsygdomme. Tænia er ikke observeret, men Ascaris lumb. (især) og Oxyuris vermic. (tildels) forekomme meget hyppigt; de trives meget godt ved og staa maaske i mere direkte Forbindelser med Melspiser, men Maaden, hvorpaa de komme ind i Legemet, er dog, saavidt vides, endnu ukjendt.

Menstruationsanomalier og Uterinlidelser (især descensus) paatræffes temmelig ofte og maa vist for en væsentlig Del tilskrives den uhensigtsmæssige (kolde) Klædedragt og et ofte ufornuftigt og hensynsløst Forhold under Puerperiet.

Rachitis og Scrophulose ere ikke hyppige Sygdomme. Rachitis synes i god Aftagende, hvad vistnok maa skyldes den senere Tids bedre Børnepleie. Scrophulose ytrer sig især hos de Fattigeres Børn, men selv hos disse, trods den ofte usle Levemaade, sjeldnere i synderlig høi Grad og oftest som tildels mindre betydelige Øien- og Ørenaffektioner.

Phthisis er temmelig udbredt; af samtlige Dødsfald er vel omkring 8—10 pCt. af Phthisis. Det arvelige Moment har jeg fundet fremtrædende i omkring Halvdelen af de mig bekjendte Tilfælde; for Smitte har jeg kun fundet faa og tvivlsomme Støttepunkter, medens Forsømmelse af Catarrher og Bronchiter synes af væsentligere Betydning.

Kronisk Rheumatisme og tildels forskjellige Neuralgier ere almindelige, men Rheumatismerne ere sjelden videre heftige; det noget vindige Klima, men fornemmelig Ondtliden paa By- og besværlige Heireiser er vel de nærmeste Aarsager til disse Lidelser.

I min Medicinalberetning for 1860 omtalte jeg, at Chorea St. Viti syntes at forekomme arvelig i et Par Familier, hvis Slægtsregister nærmere anførtes. I et tydsk Tidsskrift (Hirsch) er Diagnosens Rigtighed betvivlet; jeg har hertil kun at svare, at jeg ikke har og heller ikke har havt den mindste Tvivl i saa Henseende. Sygdomsbilledet er, naar Sygdommen har naaet nogen Grad, saa karakteristisk som vel muligt. Sygdommen holder sig fremdeles i de samme Familier og paa samme Maade som anført i Beretningen for 1860. Siden den Tid har Torjus Sidvorsen (48 Aar gammel), Søn af Sidvor Torjusen af Valle Familien, faaet Sygdommen og har den nu i temmelig høi Grad. Af Byglands-Familien er Mari (Datter af Anne) død for nogle Aar siden, medens Søsteren Birgith nu er i høi Grad angreben.

Af Syphilis har jeg her fra Dalen kun havt et Par tertiære Former (Radesyge) under Behandling, derimod ingen primære eller sekundære Tilfælde. Den saakaldte Radesyge var her for 25 à 50 Aar siden temmelig hyppig, men synes nu paa det Nærmeste forsvunden, og dens skadelige Indvirkning paa Efterslægten synes ogsaa nu liden eller ingen. Jeg har havt Anledning til nøiere at lære at kjende de fleste af disse fordums radesyge Familier, der leve under meget gode økonomiske Forholde og høre til Dalens bedste Folk, og jeg har ogsaa anstillet speciel Undersøgelse med Hensyn til deres Sundhedstilstand, men jeg har ikke kunnet opdage nogensomhelst fremtrædende Sygelighed, navnlig fandt jeg Phthisis sjelden i disse Familier, saa Forholdene her ikke tale for noget Afhængighedsforhold mellem Syphilis og Phthisis.

III. Om Typhus-Smitten, af Distriktslæge i Surendalen Chr. C. Kahrs's Medicinalberetning.

Da der i den senere Tid ofte har været Tale om den Maade, hvorpaa Typhus udbreder sig, skal jeg ogsaa korteligen her omtale de Erfaringer, som jeg i de 9 Aar, hvori jeg nu har været Læge her, har havt Anledning til at samle. Jeg maa da sige, at Typhus visselig især udbreder sig ved Smitte fra den Ene til den Anden, men at det ogsaa kommer meget an paa lokale og andre hygiæniske Forholde m. m., om Sygdommen vil slaa til eller ikke; i alle Fald synes mig, at dette viser sig temmelig tydeligt for Surendalens Vedkommende. For bedre at blive forstaaet, skal jeg da først gjøre opmærksom paa, at Surendalen med dens Fortsættelse Rindalen er et Dalføre, der med sin Elv i Midten strækker sig temmelig ret fra Vest mod Øst med høie Fjelde paa Siderne; Følgen heraf er, at den paa Sydsiden af Elven liggende Halvdel af Dalen en stor Del at Aaret ligger i Skyggen, medens den modsatte Side har Sol næsten det hele Aar. Det var mig allerede snart paafaldende, at Typhus næsten udelukkende forekom paa den ene Side, nemlig Solsiden; kun ganske enkelte sporadiske Tilfælde ere forekomne paa Skyggesiden, og jeg tror nu efter 9 Aars Forløb med nogenlunde Sikkerhed at vide, at Typhus ikke slaar synderligt til her. Paa Surendalsøren f. Ex., hvor Solen er borte 7 Maaneder af Aaret, har efter paalidelige Efterretninger Typhus ikke hersket i henved 50 Aar. Disse Forholde tror jeg ere vel værd at lægge Mærke til. Gaarde, der ligge paa den anden Side af Elven og ofte ganske nær ved, neppe en halv Fjerdings Vei derfra, men vel i meget Solskin, have havt mange Typhussyge, siden jeg kom hid; dette Forhold har holdt sig nogenlunde konstant hele Dalen op-

igjennem, i jo mere Solskin, jo værre Typhus. Det skulde virkelig for mig have stor Interesse at se, om ogsaa i Byerne de Gader, der vende mod Solsiden, ere mere udsatte for Typhus end de fra samme vendende; jeg tror, at det kanske kunde være Tilfældet. Jeg har ogsaa i den senere Tid søgt saa meget som muligt at lade mine Typhuspatienter ligge i Værelser, hvis Vinduer vende mod Nord med dæmpet Belysning, og jeg tror oftere at have seet paafaldende Nytte deraf: Sygdommen bliver lettere, og Smitten ikke saa intens. Jeg skal saaledes f. Ex. anføre, at en Tjenestepige, der havde været paa en Gaard, Gjerstad i Stangvik, for at passe sine af Typhus lidende Slægtninge, kom senere hjem til Gaarden Nordvik, en stor Gaard med mange Beboere; hun var allerede strax meget heftigt angreben, men blev lagt i et næsten mørkt Værelse, og kun passet af en eneste Person, der, stedse vadskede sig i Chlorvandsopløsning, naar hun gik ind, og naar hun kom ud fra den Syge. Sygdommen gik forholdsvis let over, og ingen Andre bleve syge. Gaarden laa paa Solsiden. Jeg kunde nævne flere lignende Exempler. At Typhus ofte smitter paa en lumsk Maade, saa jeg i forrige Vinter et ganske mærkeligt Exempel paa: I Rindalen udbrød pludseligt paa en meget isoleret Gaard Typhus. Den først Angrebne var en 7 Aar gammel Gut, og da han var bleven Rekonvalescent, bleve samtlige Gaardens Beboere syge. Der herskede da ikke Typhus i Egnen, og Barnet havde ikke været udenfor Gaarden paa meget lang Tid, og uagtet al min Efterspørgsel hos Forældrene kunde jeg ikke komme paa Spor efter nogen Smitteimport, førend Moderen efter gjentagen Examination fortalte, at hun 14 Dage før den omtalte Gut blev syg havde sprættet op en stor Hovedpude, som hendes Mand for over ½ Aar siden havde kjøbt paa en Auktion efter en Person, der var død af Typhus omtrent 1½ Aar forud; af den nævnte Pude havde hun gjort en liden Hovedpude til Barnet, som nogle Dage efter at have taget denne i Brug først fik Typhus paa Gaarden. — Paa Gaarden Bjørnaas i Rindalen var Konen for nogle Aar siden paa Sætren om Sommeren for selv at passe sit store Melkestel; der indtraf da mod Slutningen af Sætertiden et meget stygt Uveir med Snefog, saa hun kom til at lide meget Ondt og blev meget syg, som det syntes i Førstningen af en stærk Bronchit. Hendes Mand var da paa en Trondhjemsreise, og strax ved sin Tilbagekomst hjemhentede han Konen, der havde ligget syg nogle Dage paa Sæteren. Da jeg første Gang saa hende strax efter Hjemkomsten, led hun af Typhus, og senere bleve ialt 22 Personer angrebne paa denne Gaard. Jeg syntes i Førstningen her at have et Exempel paa Typhus's spontane Oprindelse, eller at Bronchiten var gaaet over til Typhus. Ved nærmere at samtale med Manden, oplyste denne mig om, at han paa den omtalte Trondhjemsreise paa Hjemveien havde været inde paa en Gaard, hvis Beboere nyligen havde havt Nervefeber. (Han havde nok lagt en Stund der.) Kom nu Manden med Typhus paa sig (om jeg saa maa sige) herfra til sin forud syge Kone, der altsaa havde mindre Modstandskraft mod Smittestoffet, eller havde han intet Smittestof paa sig, da han flere Dage efter kom til Konen, men blev senere smittet af sin Kone, der havde faaet Sygdommen altsaa spontant paa Sæteren? Manden blev, saavidt jeg nu erindrer, syg strax før eller efter Konens Død; men det er vist, at han følte sig frisk længere Tid efter Konens Indsygnen. Jeg ved virkelig ikke her, enten Konen smittede Manden, eller Manden Konen. Sæteren og Gaarden laa paa Solsiden.

Paa Gaarden Bolme i Rindalen bleve forrige Sommer 4 Personer syge af Typhus; det Hus, hvori de da boede, laa i stærkt Solskin; der havde imidlertid været Udskiftning paa Gaarden, og Husene bleve, medens de af Typhus Angrebne endnu vare syge, flyttede og opbyggede igjen paa et Sted, der laa ikke saa stærkt i Solen, og da Beboerne (mange Mennesker) vare komne herhen, bleve ikke flere syge, uagtet Patienterne flyttede derhen paa samme Tid som de friske.

Det samme Forhold viste sig ogsaa for Sundalens Vedkommende i de Aar, hvori denne henhørte til mit Embedsdistrikt. Sundalen er nemlig et meget smalt og trangt Dalføre med meget høie Fjelde paa Siderne, hvorved Solen en stor Del af Aaret er ganske borte fra Dalføret; men her havde i alle de (omtrent 15) Aar, den forrige Præst var der, ikke forekommet nogen Epidemi af Typhus; vel vare enkelte Typhussyge hjemkomne til Sundalen fra andre Steder; men ingen Hjemmeværende bleve af disse smittede.

IV. Indberetning fra Distriktslæge Stang i Alstahoug om en Reise til Skibaadsvær under Storsildfisket i December 1868.

Ifølge Anmodning af Fogden i søndre Helgeland, reiste jeg den 20de December med Dampskibet „Helgeland" til Skibaadsvær. Under Opholdet, der varede i omtrent 2½ Døgn, blev jeg af Fogden velvilligen overladt hans Logis i Skibaadsvær, beliggende i den indre (nærmest Fastlandet værende) Del af Været. Dette Vær bestaar af en Gruppe større eller mindre Holmer – i Regelen temmelig smaa —, der i det Hele ligge spredt, for det meste adskilte ved temmelig brede Sunde, hvorigjennem Sødraget saavel fra Landsiden men især fra Havsiden har betydelig Magt. Det er især de ydre Holmer, der ligger mest adspredte og isolerede, som ere søgte af Fiskerne og nu stærkt bebyggede med nys opførte Salterier, der tillige ere indrettede til Logishuse for Fiskerne. Hele Befolkningen i Skibaadsvær (Fiskere og Fartøisfolk) udgjorde ifølge Optælling af Fogdens Folk ca. 1 900 Mennesker.

Ved Plakater, udfærdigede af Fogden og opslaaede samme Dag paa alle Værets beboede Holmer, blev Almuen strax underrettet om mit Komme. Alligevel indfandt der sig ingen af de syge Fiskere hos mig, hverken den første Dags Eftermiddag (den 21de) eller hele den paafølgende Dag den 22de, med Undtagelse af Konen i Huset, hvor jeg boede, hendes 2 Tjenestepiger og 2 Børn, der alle lede af Diarrhoe. Forøvrigt sad jeg den nævnte Tid ganske ubeskjæftiget. Derimod modtog jeg gjennem Fogdens Folk indstændig Anmodning om at komme ud til Sandsundø — en af de yderste Holmer, hvor der var mange Syge, men som vare aldeles ude af Stand til at reise til mig i mit Logis, da alle Mennesker vare for stærkt optagne med Fisket, til at Nogen kunde ofre Tid til at befatte sig med Syges Transport, omendskjønt Afstanden til mit Logis kun var ¼—½ Mil. Den 3die og sidste Dag af mit Ophold der maatte jeg derfor (23de December) foretage en Tur derud, skydset af Fogdens Folk. Paa denne Holme, der er en af de mest søgte, og hvor mange Salterier ere opførte, og mange Fiskere holde til, forefandt jeg 18 Sygdomstilfælde, de fleste Diarrhoe. Paa Tilbageturen — om Aftenen — faldt Veien forbi Holmerne „Sommersæt", 2 smaa Holmer, hvor der ogsaa er opført flere Salterier, og ligeledes stærkt besøgt af Fiskere. Her forefandtes ingen Syge. Opsynets Folk vidste heller ikke om flere Sygdomstilfælde.

I det Hele behandledes altsaa 23 Syge, nemlig 18 paa Sandsundø og de 5 paa Skibaadsvær. Disse Tilfælde vare fordelte paa følgende Sygdomsformer:

Diarrhoe 14, Forkjølelses- og simpel Feber 3, Værk i Fingre og Ben 3, Hjertefeil 1, Kolik 1, Øienbetændelse 1. 2 af de af Diarrhoe lidende Fiskere indkom efter endt Fiske paa Helgelands Sygehus, hvor den ene afgik ved Døden, medens den anden udskreves helbredet, men atter indkom efter nogle Dages Forløb med udtalt Nervefeber. Fra Aasvær indkom 2 Nervefebersyge, der begge døde paa Sygehuset.

Der er al Sandsynlighed for, at Aarsagen til den paa Sandsundø herskende Diarrhoe er at tilskrive den der raadende særdeles følelige Mangel paa rent Drikkevand. Øen udgjør nemlig en meget smal og ganske lav Strimmel nøgen Klippemasse, i hvis mange Fordybninger vistnok fandtes Vand ansamlet i større eller mindre Mængde, men dette Vand var utjenligt til Drikkevand og høist misligt som Kogevand, dels fordi det havde en betydelig Tilsætning af Søvand (opsprøitet af Bølgerne), dels fordi hele Holmen var oversaaet med Menneske-Exkrementer, ikke mindst i Nærheden af Vandkulperne. Øen var i saa Henseende en saa god Guanoø som nogen, thi den var bogstavelig saa bedækket med Menneske-Guano, at det kun ved Anvendelsen af den største Forsigtighed var muligt under Gangen at finde en ren Plads for sin Fod. Alligevel blev dette urene Vand benyttet baade til Drikkevand og til Madlavning; thi det var kun de Færreste, som havde vist den Omtanke at medbringe hjemmefra Vandforsyning paa Tønder. I indre Skibaadsvær, der er en større og høiere beliggende Holme eller Ø, var der en forholdsvis stor Indsø eller Dam af ferskt Vand, der vistnok havde en sumpig Smag, men dog var temmelig fri for Søsalt og — efter Omgivelserne at dømme — vel ogsaa for Tilsætning af Menneske-Gjødsel. Til Vandforsyningen paa de andre Holmer har jeg intet Kjendskab. Paa Sommersæt skal dog findes godt Vand, men i ringe Mængde. Her maa jeg gjøre opmærksom paa en anden sanitær Mislighed, som af min Formand i dette Embede, Hansen, i hans Medicinalberetning for 1866 (indtaget i den trykte Medicinalberetning for det nævnte Aar Side 194—95) skildres med mørke Farver, nemlig de for Fiskernes Sundhed saa mislige Logis-Forholde under Sildefiskerierne. De ugunstige Logisforholde, som Hansen omtaler, tør nu paa Grund af Værenes stærke Bebyggelse af en Mængde Salterier, som siden den Tid ere opførte, og hvoraf nu næsten alle indeholde et stort Logisrum for Fiskere, for en stor Del være afhjulpne. Alligevel vil det vistnok blive-

en næsten naturlig Selvfølge, at under en i Fremtiden maaske endnu stærkere Tilstrømning af Fiskere vil Overfyldning finde Sted i Logishusene, uden at det dog synes rimeligt, at denne Mislighed vil finde Sted i betænkeligere Grad end ved Nordlands andet store Fiskeri, Lofotfisket, som derhos er af en mange Gange større Varighed. Men da det neppe kan betvivles, at en i længere Tid fortsat Overfyldning eller Sammenstuvning af Mennesker i slet ventilerede Rum, som nødvendigvis maa blive opfyldte med bedærvet Luft, dels ved Uddunstningen af Fiskerne og deres vaade, skidne Klæder, dels ved Dampen af Kogeovnene (som nu vel næsten overalt er i Brug), — at en saadan Sammenstuvning maa have stor Betydning som Sygdomsaarsag og navnlig som Reproduktionssted for Smittestoffe, — saa synes der at maatte være al mulig Opfordring for Sundhedspolitiet at henvende sin Opmærksomhed paa denne Sag og at skride ind med forebyggende sanitære Foranstaltninger, hvortil Forholdenes Storartethed ligefrem indbyde. En Foranstaltning, der i noget væsentlig Mon kunde forbedre de sanitære Forholde ved Fiskeværene (Lofotfisket saavelsom Sildefisket), uden at gaa den personlige Frihed eller Næringsfriheden for nær, vilde naturligvis være en meget fortjenstfuld Foranstaltning, og vilde nu ikke have ladet saa længe vente paa sig, hvis ikke Vanskelighederne ved dens praktiske Gjennemførelse havde været anseede som uovervindelige Hindringer, navnlig formedelst Frygten for Kollisionen med den personlige Frihed og Sær-Interesserne. Men saafremt man ikke drister sig til at benægte eller betvivle den nyere Tids Erfaringer om de sanitære Foranstaltningers Hensigtsmæssighed og Virksomhed til at forebygge eller indskrænke farlige og ødelæggende Smitsotter, kan man vel neppe nu længere forsvare af Hensyn til Vanskelighederne at vige tilbage for Sær-Interesserne, naar det gjælder Gjennemførelsen af Foranstaltninger, der tilsigte at beskytte Samfundet mod en af dets værste Fiender: smitsomme Sygdomme, saameget mere som Lovgivningen formentlig nu har udstyret Sundhedspolitiet med al ønskelig Myndighed.

Idet jeg saaledes gaar over til i sine Grundtræk at anføre og foreslaa endel Foranstaltninger, som under de nævnte Forholde forekomme mig nødvendige, vil jeg forudskikke, at de formenes at burde gjælde baade Torskefisket i Lofoten og Sildefiskerierne paa Helgelands og — om muligt — ogsaa andre Amtsdeles Kyster.

Efter min Mening bør paa de store Fiskevær i Amtet træffes følgende sanitære Foranstaltninger:

1. Logishusenes Eiere bør paalægges at forsyne Logiserne med Vinduer af passende Størrelse og i passende Antal. Vinduerne bør — forsaavidt det ikke findes hensigtsmæssigt at forsyne dem med Kroge og Hængsler til at lukkes op — forsynes med en Ventil (med tilhørende Kapsel til at lukke Ventilen, naar den ikke benyttes).

   Kogeovnen bør være forsynet med en Hætte eller Kappe af Jernplader eller Jernblik for at bortlede den ved Kogningen udviklede Vanddamp.

   Ved ethvert Salteri (eller en Gruppe Rorboder) bør der indrettes et Vandhus, der ikke skal staa under Tag med Salteriet (Rorboden).

   Ved Fiskets Slutning eller Begyndelse besørge Eierne saavel Husets Omgivelser som dets Indre behørigen rensede (Gjødsel og andre stinkende Ansamlinger bortskaffede).
2. Medicinalfondet bør bekoste Undersøgelser anstillede med Hensyn til Muligheden af Brøndes Opførelse paa de større Fiskevær. I fornødent Fald bør Brønde opføres for offentlig Regning.
3. Medicinalfondet bør opføre Pleiestuer paa de større Fiskevær til Behandling fornemmelig af smitsomme Sygdomme. Disse tilsees af ansatte Fiskelæger og forsynes hver med en Sygevogter.

Med Hensyn til disse Punkter skal jeg tillade mig at gjøre følgende Bemærkninger:

Ad. 1. Det vilde vistnok være ønskeligt, om man kunde paalægge Husenes Eiere at iagttage endnu flere sanitære Forsigtighedsregler, saaledes f. Ex. fastsætte og beregne efter Rummets Kubikindhold, hvormange Mand der kan gives Logis i et Rum, at paabyde tætte og muligst trækfrie Gulve (sammenpløiede Planker) osv. Det turde imidlertid have sine Betænkeligheder at drive Fordringerne saavidt, da Fiskerne maaske selv vilde komme til at lide derved, nemlig ved at Husleien fordyredes, ja maaske en større Del blive husvilde. Hvad Ventileren angaar, da maatte Lægerne og Opsynet udrustes med Myndighed til nærmere at bestemme, i hvilken Udstrækning de skulde blive at benytte, ligesom et Sundheds-Opsyn i det Hele synes at maatte være paa sin Plads under disse Forholde. Befindes et Rum at være aabent og trækfuldt alligevel, behøver maaske Ventilerne aldrig at benyttes, medens det i mange Tilfælde turde blive nødvendigt at lade dem aabne til visse Tider af Dagen, ja maaske hele Natten, alt efter Graden af Overfyldningen og Massen af den bedærvede Luft. Ledningsrøret fra Kogeovnens Kappe kan naturligvis, naar der ikke koges, tillukkes enten ved et anbragt Spjeld eller ved at tilstoppes. At Opsynet beordredes til at bistaa Lægen til Foranstaltningens Gjennemførelse og Paabudenes Efterlevelse, er formentlig selvfølgeligt.

Med Hensyn til den Form, under hvilken saadanne

Paabud maatte blive at udstede til Vær- og Salteri-Eierne, da maa det indrømmes, at den sædvanlige Form, nemlig som en Sundhedskommissions-Beslutning, approberet af Kongen, vilde være en uheldig Form for et Paabud, der skulde gjælde maaske den største Del af Nordlands vidtudstrakte Kyst, henhørende under en stor Mængde Sundhedskommissioner, — med mindre Beslutningen blev fattet enslydende i alle Sundhedskommissioner. En Henvendelse fra Amtmanden til alle Sundhedskommissioner, hvem denne Sag maatte vedkomme, vilde formentlig blive nødvendig. Hvad mit Distrikt angaar, da har jeg tænkt at bringe Sagen paa Bane i førstkommende Sundhedskommissions Møde i Herø Herred, under hvilket Skibaadsvær henhører, og har derom tilskrevet Repræsentantskabets Ordfører.

Ad. 2. Mangel paa rent Drikkevand er paa mange Steder meget følelig, især i kolde Vintre, saavel i Lofoten som andre Fiskevær. Da urent Drikkevand ofte spiller en stor Rolle som Aarsag til Udbrud og Udbredelse af smitsomme Sygdomme, vilde en saadan Foranstaltning i præventiv Henseende maaske tillægges stor Betydning, ikke at tale om den store Nytte og Behagelighed i andre Henseender for Fiskerne.

Ad. 3. Om dette Punkt, der angaar det egentlige Lægetilsyn ved Sildefiskerierne, skal jeg tillade mig at udtale den Formening, at en saa stor Ansamling af Mennesker til Udøvelsen af en Bedrift, der er saa indbringende for Medicinalfondet, har billigt Krav paa Ansættelse af egne Fiskelæger. Da Sildefisket indtræffer saagodtsom umiddelbart før Lofotfisket, og da der til dette Fiske ansættes særegne Fiskelæger, synes det at ligge nær for Haanden at udvide disses Funktion ogsaa til Sildefiskerierne paa Helgeland, hvorved deres Ansættelses Varighed kun vilde forøges med omtrent 6 Uger, naar deres Reise antages at begynde ved December Maaneds Indtrædelse. Men for at Fiskelægen kan virke med nogenlunde Held, og navnlig for at forebygge smitsomme Sygdommes Udbredelse, vil det formentlig blive nødvendigt, at der for hvert af Værene Skibaadsvær, Aasvær og Lovunden opføres Pleiestuer, indrettede med 1 à 2 Sygeværelser, Kjøkken, samt med Beboelsesværelse for Lægen. Hver Stue maatte formentlig beregnes til i det Hele 4—6 Senge. De maatte især tjene til Isolationslokaler for smitsomme Sygdomme, men ogsaa til Behandling af andre akute Sygdomme, der ikke vel kunne behandles i Logiet. Ifølge min Erfaring som Fiskelæge i Lofoten (hvor jeg var ansat i Skraaven og ved dennes Pleiestue) er en saadan Pleiestue af overordentlig Nytte. Som Isolationslokaler ville de paa Værene, hvor Fiskerne ere sammenstuvede i Salteriernes Logishuse, være uundværlige, f. Ex. ved Udbrud af Børnekopper, Diphtherit, Typhus o. d. Smittesotter. I Lofoten lykkedes det, da Børnekopperne udbrød der under Fisket i 1867, ved Hjelp af saadanne Isolationslokaler at begrændse Tilfældenes Antal til i det Hele 4—5 Tilfælde, i det man paa de Vær, hvor ingen Pleiestue forefandtes, leiede hele Rorboder til Isolationslokaler. Ved Sildefiskerierne derimod, hvor intet Hus vil være at faa tilleie til saadant Brug, vil man i saadant Tilfælde uden Pleiestue være bragt i stor Forlegenhed, som ikke med Haab om Held vilde kunne afhjælpes, uden ved at transportere den Syge til Helgelands Sygehus, der ligger mange Mile borte, og hvormed Kommunikationen, ialfald for Tiden, ikke er hurtig eller hyppig.

Saadanne Pleiestuer, der formenes meget hensigtsmæssig at kunne opføres af 3 Toms Vragplanker, der ere at faa til billig Pris i Vefsen, ville neppe koste særdeles meget. I hvert Fald er det min Formening, at saafremt man overhovedet vil tænke paa at opføre Sygehuse ude i Fiskeværene, bør disse bygges i Form af Pleiestuer ɔ: mindre Sygehuse, for at kunne spredes saameget som muligt. Saaledes bør der være en Pleiestue for hvert af Værene Skibaadsvær, Aasvær og Lovunden.*)

*) Fra Vinteren 1869 af er en Sygepleiestue besluttet indrettet i Aasvær (det midterste af de her nævnte tre Fiskevær), der er udseet til Station for en særskilt ved Storsildfisket i Helgeland ansat Fiskelæge, til hvilken Nordlands Amtsformandskab i 1869 har bevilget det Fornødne.

Tabel I.

Antallet af de i Sygehusene

(Mouvement des malades dans

	Tilbageliggende fra det forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udgaaede. Helbredede.			I Bedring.			Uhelbredede		
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	T
Rigshospitalets medicinske Afdeling	44	48	92	392	374	766	436	422	858	208	243	451	86	70	156	28	14	
— chirurgiske —	37	19	56	331	182	513	368	201	569	212	111	323	69	35	104	24	26	
— Hudsyge —	35	46	81	300	293	593	335	339	674	275	249	524	10	12	22	1	5	
De nævnte Afdelinger af Rigshospitalet tils.	116	113	229	1023	849	1872	1139	962	2101	695	603	1298	165	117	282	53	45	
Rigshospitalets Afdeling for Børn[b]	6	7	13	26	19	45	32	26	58	14	17	31	5	3	8	1	2	
Christiania Bys Sygehus	57	100	157	217	588	805	274	688	962	70	412	482	69	80	149	15	17	
— Garnisons Sygehus	8	-	8	315	-	315	323	-	323	301	-	301	3	-	3	-	-	
Smaalenenes Amts Sygehus . . .	5	1	6	39	23	62	44	24	68	30	18	48	4	-	4	-	-	
Moss Bys — . . .	6	2	8	38	10	48	44	12	56	28	10	38	6	1	7	2	-	
Fredrikshalds Bys — . . .	9	9	18	82	58	140	91	67	158	68	53	121	1	-	1	2	1	
Fredrikstens Garnisons — . . .	1	-	1	84	-	84	85	-	85	79	-	79	-	-	-	-	-	
Fredrikstads Bys — . . .	2	4	6	68	25	93	70	29	99	58	21	79	1	-	1	-	-	
— Garnisons — . . .	-	-	-	71	-	71	71	-	71	71	-	71	-	-	-	-	-	
Buskeruds Amts — . . .	8	6	14[c]	44	30	74	52	36	88	29	22	51	11	3	14	-	1	
Drammens Bys — . . .	14	6	20	147	42	189	161	48	209	128	38	166	5	2	7	4	3	
Jarlsberg-Laurvigs Amts — . . .	9	3	12	36	35	71	45	38	83	36	29	65	-	1	1	-	-	
Carl Johansværns — . . .	8	-	8	191	1	192	199	1	200	181	1	182	2	-	2	4	-	
Tønsbergs Bys — . . .	2	4	6	26	10	36	28	14	42	20	10	30	-	-	-	-	-	
Hedemarkens Amts — . . .	5	8	13	20	22	42	25	30	55	21	18	39	1	2	3	-	1	
Christians — — . . .	3	4	7	17	18	35	20	22	42	14	14	28	2	-	2	-	1	
Bratsbergs — — . . .	32	17	49	104	40	144	136	57	193	86	33	119	11	4	15	6	-	
Østerrisørs Bys — . . .	-	1	1[d]	9	2	11	9	3	12	6	-	6	3	-	3	-	-	
Arendals — — . . .	5	3	8	52	48	100	57	51	108	44	38	82	1	-	1	1	1	
Christiansands Bys — . . .	10	2	12	124	92	216	134	94	228	90	71	161	13	6	19	6	2	
— Garnisons — . . .	3	-	3[e]	230	-	230	233	-	233	225	-	225	-	-	-	6	-	
Lister-Mandals Amts — . . .	4	3	7	28	15	43	32	18	50	23	11	34	2	2	4	2	-	
Stavanger Amts — . . .	5	7	12	74	68	142	79	75	154	42	47	89	10	7	17	10	2	
— Bys — . . .	18	9	27[f]	98	84	182	116	93	209	74	69	143	1	1	2	4	3	
Bergens — — . . .	29	36	65[g]	430	253	683	459	289	748	322	201	523	37	19	56	36	26	
Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt .	16	31	47	10	10	20	26	41	67	6	7	13	-	-	-	1	2	
Aalesunds Bys Sygehus	-	2	2	41	21	62	41	23	64	36	16	52	3	1	4	-	-	
Romsdals Amts —	3	3	6	32	36	68	35	39	74	21	27	48	4	6	10	3	1	
Trondhjems Bys —	29	23	52	404	307	711	433	330	763	328	236	564	26	19	45	16	9	
Nordre Trondhjems Amts Sygehus i Skogn . .	16	10	26	129	105	234	145	115	260	109	79	188	13	10	23	4	2	
— — — — i Namdal .	7	7	14	97	66	163	104	73	177	49	32	81	32	19	51	8	5	
Nordlands — — i Alstahoug .	11	3	14	99	86	185	110	89	199	50	48	98	33	19	52	8	9	
— — — i Bodø . .	6	4	10[h]	44	20	64	50	24	74	38	19	57	3	2	5	2	-	
— — — i Buksnæs .	6	7	13	98	26	124	104	33	137	65	15	80	21	7	28	2	3	
Tromsø — — i Tromsø . .	10	8	18	86	31	117	96	39	135	60	24	84	12	5	17	3	3	
Finmarkens — — i Alten . .	1	2	3	10	5	15	11	7	18	6	7	13	4	-	4	-	-	
— — — i Hammerfest	1	2	3	120	17	137	121	19	140	89	13	102	7	1	8	-	-	
— — — i Vadsø . .	3	-	3	219	51	270	222	51	273	179	38	217	7	-	7	-	1	
Ovennævnte 38 Sygehuse tilsammen	474	447	921	4982	3113	8095	5456	3560	9016	3791	2297	6088	518	337	855	199	140	
Fiskesygehuset i Skudesnæshavn	-	-	-	7	1	8	7	1	8	6	-	6	1	1	2	-	-	
— i Haugesund	-	-	-	65	5	70	65	5	70	45	4	49	12	-	12	3	-	
— i Espevær	-	-	-	14	-	14	14	-	14	11	-	11	2	-	2	-	-	
— i Florø	-	-	-	43	1	44	43	1	44	33	1	34	6	-	6	2	-	
— i Vaagen	-	-	-	92	5	97	92	5	97	68	5	73	12	-	12	-	-	
— i Brevig	-	-	-	5	-	5	5	-	5	4	-	4	-	-	-	-	-	
— i Maasø	1	-	1	39	8	47	40	8	48	32	8	40	2	-	2	-	-	
— i Gamvig	-	-	-	39	-	39	39	-	39	29	-	29	5	-	5	-	-	
— i Vardø	-	-	-	75	5	80	75	5	80	68	5	73	2	-	2	-	-	
Tilsammen	1	-	1	379	25	404	380	25	405	296	23	319	42	1	43	5	-	

behandlede Syge i 1868.

les hôpitaux en 1868.)

s.	Døde. Md.	Kv.	Tils.	Tilbageliggende. Md.	Kv.	Tils.	Mortalitetsforhold.	Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Dagligt Middelbelæg.	Forpleiningsdage for hver Udskreven.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet. a) Skill.
2	72	44	116	42	51	93	15,2 pCt.	31 071	84,9	40,6	4,61
0	25	7	32	38	22	60	6,3 —	20 643	56,4	40,6	3,89
6	4	13	17	45	60	105	2,9 —	36 272	99,1	63,7	2,02
8	101	64	165	125	133	258	8,95 —	87 986	240,4	47,7	3,37
3	3	3	6	9	1	10	12,5 —	4 559	12,5	94,9	0,81
2	62	59	121	58	120	178	15,4 —	57 048	155,8	72,8	2,29
-	6	-	6	13	-	13	1,9 —	5 734	15,7	18,5	2,80
-	4	2	6	6	4	10	10,3 —	4 030	11,0	59,5	5,25
2	2	-	2	6	1	7	4,1 —	2 664	7,3	54,4	2,06
3	9	8	17	11	5	16	11,9 —	5 682	15,5	40,0	2,80
-	2	-	2	4	-	4	4,9 —	1 276	3,5	15,8	5,79
-	3	2	5	8	6	14	5,9 —	3 989	10,9	46,9	2,73
-	-	-	-	-	-	-	0,0 —	993	2,7	13,9	3,38
1	6	1	7	6	9	15	9,6 —	3 469	9,5	47,5	5,99
7	12	1	13	12	4	16	6,7 —	7 035	19,2	36,5	2,56
-	4	3	7	5	5	10	9,6 —	3 899	10,7	53,4	1,56
1	5	-	5	7	-	7	2,6 —	3 764	10,3	19,5	3,57
-	6	4	10	2	-	2	25,0 —	2 000	5,5	50,0	?)
.	-	1	1	3	8	11	2,3 —	4 571	12,5	103,9	3,65
.	-	1	1	4	6	10	3,1 —	2 957	8,1	92,4	3,36
3	5	3	8	28	17	45	5,4 —	17 043	46,6	115,2	2,46
	-	1	1	-	2	2	10,0 —	899	2,5	89,9	?
	8	5	13	3	7	10	13,3 —	3 999	10,9	40,8	4,3
	14	8	22	11	7	18	10,5 —	5 215	14,2	24,8	4,1
	-	-	-	2	-	2	0,0 —	2 018	5,5	8,7	2,5
	2	2	4	3	3	6	9,1 —	3 578	9,8	81,3	4,59 i)
	9	5	14	8	14	22	10,6 —	6 487	17,7	89,2	3,55
	13	7	20	24	13	37	11,6 —	11 780	32,2	68,5	2,52
	24	14	38	40	29	69	5,6 —	26 790	73,2	39,5	3,09
	3	1	4	16	31	47	20,0 —	17 188	46,9	859,4	0,95 k)
	2	4	6	-	2	2	9,7 —	1 903	5,2	30,7	?
	1	-	1	6	5	11	1,6 —	3 943	10,8	62,6	4,72
	22	23	45	41	43	84	6,6 —	31 026	84,8	45,7	4,06
	3	6	9	16	18	34	4,0 —	11 101	30,3	49,1	4,99
	3	3	6	12	14	26	4,0 —	8 736	23,9	57,9	4,13
	12	5	17	7	8	15	9,2 —	6 967	19,0	37,9	?
	4	1	5	3	2	5	7,2 —	3 124	8,5	45,3	4,42
	10	5	15	6	3	9	11,7 —	7 201	19,7	56,3	3,86
	14	2	16	7	5	12	13,0 —	4 978	13,6	40,5	8,10
	1	-	1	-	-	-	5,6 —	463	1,3	25,7	4,10
	15	3	18	10	2	12	14,1 —	3 553	9,7	27,8	6,61
	30	8	38	6	4	10	14,4 —	6 290	17,2	23,9	6,27
	420	255	675	528	531	1059	8,48 —	385 938	1 054,47	48,5	
	-	-	-	-	-	-	0,0 —	120	2,5	15,0	7,51
	5	1	6	-	-	-	8,5 —	1 331	11,2	19,0	3,92
	1	-	1	-	-	-	7,1 —	32	?	?	?
	2	-	2	-	-	-	4,5 —	1 025	8,1	23,3	?
	12	-	12	-	-	-	12,4 —	2 999	8,2	30,9	?
	1	-	1	-		-	20,0 —	57	0,2	11,4	9,6
	5	-	5	1	-	1	10,6 —	2 154	5,9	45,8	?
	5	-	5	-	-	-	12,8 —	704	2,9	18,0	7,4
	5	-	5	-	-	-	6,2 —	1 825	5,0	22,8	3,8
	36	1	37	1	-	1	9,1 —	10 247		25,3	

Anmærkninger.

a) For Rigshospitalets Vedkommende er den af Apothekeren givne Rabat tillagt, ligeledes ere de Lægerne — forsaavidt Medicinen leveres af dem — tilkommende 25 pCt. fradragne Medicinudgiften ved Amtssygehuset i Buksnæs og Fiskesygehuset i Vardø; fra Romsdals Amtssygehus og nordre Trondhjems Amtssygehus i Namdal bemærkes, at Medicinen er leveret fra Apothekerne uden Rabat. For de øvrige Sygehuses Vedkommende savnes i begge Henseender den fornødne Oplysning, hvorfor ogsaa Sammenligningen mellem de enkelte Sygehuses Medikamentforbrug kun kan blive tilnærmelsesvis.

b) I Børnehospitalets Belæg ere de med Børnene indlagte 6 Mødre med 108 Forpleiningsdage medregnede.

c) Ifølge foregaaende Aarsliste udgjorde Antallet af Tilbageliggende ved Udgangen af 1867: 7 Mænd, 7 Kvinder, tilsammen 14 Personer.

d) 2 — 1 — — 3 —

e) 4 — - — — 4 —

f) 15 — 10 — — 25 —

g) 29 — 37 — — 66 —

h) 5 — 5 — — 10 —

i) Udgiften til Medicin er beregnet for de i Regnskabsaaret fra 1ste Mai 1868 til 1ste Mai 1869 Behandlede med 3 623 Forpleiningsdage.

k) Udgiften til Medicin er beregnet for Hospitalets Helbredelses- og Pleieafdeling med tilsammen 33 096 Forpleiningsdage.

?) Herom er ingen Opgave meddelt.

Antallet af de i Sindssygeasy

Tabel II.

(Mouvement des malades dans les

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udgaae*)				
										Helbredede.			I Bedrin	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.
Gaustad Sindssygeasyl	149	121	270	104	91	195	253	212	465	32	22	54	31	30
Christiania —	66	56	122	28	21	49	94	77	171	16	10	26	1	7
Oslo —	-	40	40	-	-	-	-	40	40	-	-	-	-	-
Christiansands —	5	11	16	9	-	9	14	11	25	5	-	5	2	-
Stavangers —	5	1	6	6	6	12	11	7	18	4	1	5	2	-
Bergens Bys —	22	24	46	24	14	38	46	38	84	8	5	13	6	1
Rosenbergs private Sindssygeasyl i Bergen	62	49	111	34	25	59	96	74	170	12	9	21	6	6
Møllendals — — ved Bergen	28	28	56	10	12	22	38	40	78	5	6	11	3	2
Trondhjems Bys Sindssygeasyl	31	29	60	11	18	29	42	47	89	4	8	12	2	5
De ovennævnte 9 Asyler tilsammen	368	359	727	226	187	413	594	546	1140	86	61	147	53	51

*) I dette Beløb er Udgiften ved de Syges Beklædning medregnet.

Fortegnelse over opgivne

Tabel III.

(Causes de d

Dødsaarsag.	Sum.	De vigtigste Dødsaarsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager i pCt.	Fordeling paa Kjøn. (par sexe.)			Fordeling paa Alder (par âge).													Alder er opgivet for:
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Uopgivet Kjøn.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.	
Abortus	6		-	6	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	
Alcoholismus	25		22	2	1	-	-	1	1	-	2	2	9	4	2	-	-	-	2
Anæmia, Chlorosis	5		3	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	
Aneurisma aortæ	2		1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
Angina membranacea	169	1,4	83	75	11	14	114	19	4	2	-	1	-	-	-	-	-	-	15
— simplex	6		3	3	-	2	1	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	
Apoplexia cerebri	291	2,5	159	130	2	1	-	-	-	1	9	20	29	45	63	87	21	3	27
— pulmonum	5		3	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	1	-	
Arthritis	3		-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	
Arthrocace	9		6	3	-	-	-	-	-	-	4	2	-	-	-	-	1	-	
— columnæ vertebr.	22		14	8	-	-	3	4	2	2	3	3	1	2	1	-	-	-	2
— coxæ	7		1	6	-	-	-	-	1	1	3	-	-	-	-	-	-	-	
— genu & pedis	4		2	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
Asthma	14		5	8	1	-	-	-	-	-	1	-	1	1	2	6	-	-	1
Atrophia infantum	86		36	49	1	51	27	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Bronchitis acuta	294	2,5	151	130	13	139	81	6	1	3	9	5	6	5	19	6	1	-	28
— chronica	220	1,9	101	119	-	4	6	2	1	2	2	3	13	27	45	68	22	-	19
Cancer	335	2,8	137	193	5	1	7	3	1	-	5	27	61	79	75	38	11	-	30
Carbunculus & Pustula malig.	12		10	2	-	-	-	-	-	1	-	-	2	2	3	3	1	-	1
Carditis, Endo-, Peric.-,	14		7	7	-	1	1	-	1	1	-	1	5	-	-	3	-	-	1
Caries, Necrosis, Periostitis	32		24	7	1	1	-	2	7	3	3	1	7	3	4	-	-	-	3
Cholæmia, Icterus	13		8	5	-	1	1	-	-	-	1	-	2	2	2	3	-	-	
Cholera nostras	237	2,0	107	97	33	64	59	26	4	1	3	4	5	6	13	13	10	-	20
Chorea	4		1	3	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	
Combustio	17		13	4	-	-	5	1	1	-	2	1	1	-	-	-	2	-	
Commotio cerebri	5		5	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1	-	-	-	-	
Congelatio	2		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	
Contusio	18		15	3	-	-	1	-	-	1	4	4	2	-	3	1	1	-	
Convulsiones infantum	320	2,8	177	141	2	216	72	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Cyanosis	3		3	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cystitis	22		20	2	-	-	-	-	-	-	1	2	1	2	3	7	1	1	
Debilitas congenita	424	3,6	248	165	11	419	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
— senilis	486	4,0	167	282	37	-	-	-	-	-	-	-	-	3	30	193	157	37	4
Diabetes mellitus	17		12	5	-	-	-	-	-	-	2	2	2	3	6	1	-	-	
Diarrhoea	334	2,8	158	157	19	134	78	9	2	2	5	4	3	7	17	23	8	-	2

lerne behandlede Syge i 1868.

s établissements d'aliénés en 1868.)

r.	Uhelbredede.			Døde.			Tilbageliggende.			Mortalitets-forhold i pCt.	Det samlede Antal For-pleinings-dage.	Dagligt Mid-delbelæg.	Forpleinings-dage for hver Udskreven.	Samlede Ud-gifter for hver Syg i Døgnet.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet.
'ils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					Skill.	Skill.
61	40	33	73	12	4	16	138	123	261	7,8	97 280	265,8	476,8	47,9	1,04
8	5	10	15	4	5	9	68	45	113	15,5	44 549	124,4	768,1	37,46 *)	0,71
-	-	-	-	-	-	-	-	40	40	-	14 600	40,0	-	41,2*)	0,35
2	-	-	-	-	1	1	7	10	17	12,5	5 870	16,0	733,8	38,6	0,20
2	-	2	2	1	-	1	4	4	8	10,0	2 756	7,5	275,6	30,33	1,13
7	6	5	11	3	5	8	23	22	45	20,5	17 008	46,4	436,1	-	-
12	7	7	14	5	4	9	66	48	114	16,1	43 133	117,8	770,2	-	-
5	2	1	3	1	3	4	27	28	55	17,4	20 502	53,2	891,3	-	-
7	5	7	12	-	-	-	31	27	58	-	23 037	62,9	743,8	34,3	0,38
104	65	65	130	26	22	48	364	347	711	12,6	248 735	679,6	579,7		

Dødsaarsager for 1868.

écès en 1868.)

Dødsaarsag.	Sum.	De vigtigste Dødsaarsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager i pCt.	Fordeling paa Kjøn. (par sexe.)			Fordeling paa Alder (par âge).													Alder er opgivet for:
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Uopgivet Kjøn.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15 20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.	
Diphtheritis faucium	169	1,4	70	85	14	9	71	24	5	1	5	-	-	-	2	1	-	-	118
Dysenteria	91		49	38	4	4	26	11	7	3	4	3	7	4	4	4	1	-	78
Dystokia	23		-	23	-	-	-	-	-	-	2	6	8	-	-	-	-	-	16
Eclampsia gravid. & partur.	15		-	15	-	-	-	-	-	-	3	3	5	-	-	-	-	-	11
Ecthyma, Pemphigus	2		1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Elephantiasis græcorum	155	1,3	85	51	19	-	-	-	1	4	11	13	21	9	4	6	2	1	72
Embolia	11		4	6	1	-	-	-	-	-	1	4	2	-	2	-	-	-	9
Emphysema pulmonum	9		5	4	-	-	1	-	-	-	1	-	1	2	3	-	1	-	9
Empyema	5		3	2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	5
Enteritis, Gastro-	103	0,9	55	46	2	37	15	6	1	2	4	3	5	10	10	5	1	-	99
Epilepsia	27		20	7	-	1	1	3	2	1	8	-	2	1	-	-	1	-	20
Erysipelas	24		13	11	-	3	1	3	-	4	3	3	-	1	1	2	1	-	22
Febris catarrhalis, Influenza	18		5	10	3	4	6	-	1	-	-	-	-	1	1	1	1	-	15
— gastrica	9		8	1	-	-	4	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	7
— intermittens	1		-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
— puerperalis	115	0,9	-	115	-	-	-	-	-	-	35	38	21	-	-	-	-	-	94
— rheumatica	48		25	20	3	-	-	7	3	4	8	6	4	6	-	4	2	-	44
— typhosa	770	6,6	396	327	47	3	26	43	57	77	211	99	84	49	26	11	1	-	687
Fracturæ	9		4	5	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	3	2	1	-	9
— cranii, colum. verteb.	15		14	1	-	-	-	1	2	2	3	-	4	1	1	-	-	-	14
Gangræna	47		25	21	1	-	-	2	-	-	2	3	1	2	8	13	13	1	45
— pulmonum	2		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Gastritis	30		19	11	-	2	-	3	-	-	3	3	3	5	6	3	-	-	28
— chronica	71		35	33	3	-	-	-	-	1	8	3	9	16	11	15	4	-	67
Hæmorrhagia	10		7	3	-	1	-	-	-	3	2	-	2	-	1	-	-	-	9
— pulmonum	32		18	14	-	-	1	1	-	-	5	9	4	3	1	5	1	-	30
— uteri	17		-	17	-	-	-	-	-	1	2	5	4	-	-	-	-	-	12
— ventriculi	13		10	3	-	1	-	-	-	2	2	4	2	2	-	-	-	-	13
— viar. uriniferar.	3		2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	3
Hepatitis	15		10	5	-	-	-	-	-	-	-	2	4	2	4	2	-	-	14
Hernia	59		25	33	1	-	-	-	-	-	2	5	10	10	16	8	-	-	51
Hydrocephalus cong. & chron.	28		17	11	-	4	13	7	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	26
Hydrops	294	2,5	129	143	22	1	10	10	8	10	14	21	21	43	52	68	5	-	263
Hydrothorax	13		3	10	-	-	-	1	-	-	-	-	1	3	3	4	-	-	12
Insania	60		33	24	3	-	-	-	-	1	12	4	10	5	9	1	-	-	42

Tabel III (Fortsættelse).

Dødsaarsag.	Sum.	De vigtigste Dødsaarsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager i pCt.	Fordeling paa Kjøn. (par sexe.)			Fordeling paa Alder (par âge).													Alder er op
			Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Uopgivet Kjøn.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100Aar.	
Intoxicatio	4		3	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	
Ischuria	7		7	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	4	-	-	
Laryngitis	10		6	4	-	2	7	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lithiasis	4		2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	
Mania puerperalis	3		-	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	
Marasmus	13		6	6	1	-	-	-	-	3	1	2	2	5	-	-	-	-	
Meningitis	423	3,6	231	184	8	88	158	59	29	15	21	15	9	9	2	2	-	-	4
— tuberculosa	144	1,2	82	61	1	40	48	29	12	1	2	1	3	-	-	5	-	-	1
— cerebro-spin. epid.	12		8	4	-	-	2	-	1	-	-	1	2	-	-	-	-	-	
— spinalis, Myelitis	13		6	7	-	-	-	-	1	3	2	2	1	-	-	2	-	-	
Morbilli	373	3,2	175	182	16	61	197	54	13	3	4	4	2	2	-	1	-	-	3
Morbus lienis, Leucæmia	4		-	4	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	
— oesophagi	10		4	6	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-	
— ovarii	13		-	13	-	-	-	-	-	-	2	3	3	3	1	-	-	-	
— prostatæ	8		8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	3	2	-	-	
— uteri	7		-	7	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	1	-	-	-	
— viar. uriniferar.	19		19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	10	2	-	
Nephritis, Morbus Brighti	151	1,3	73	74	4	-	8	4	5	3	19	14	25	16	30	9	2	-	1
Noma, Stomacace	5		2	3	-	-	1	1	2	1		-	-	-	-	-	-	-	
Obstructio alvi, Ileus	61		35	23	3	3	1	1	1	7	5	3	7	11	10	6	3	-	
Oedema glottidis	2		1	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
— pulmonum	20		11	9	-	2	-	1	-	1	6	4	1	2	1	2	-	-	
Otitis	3		1	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	
Paralysis	40		24	15	1	-	1	1	-	1	-	3	4	9	9	7	2	-	
Peritonæitis	159	1,3	86	67	6	3	10	5	6	2	13	20	22	16	23	16	4	-	1
Phlebitis, Pyæmia	34		21	12	1	2	4	-	-	-	2	7	3	7	3	4	2	-	
Phlegmone, Abscessus	33		18	15	-	7	2	-	1	1	4	5	3	2	2	1	1	-	
Pleuritis	42		24	14	4	2	4	3	-	1	5	2	8	7	5	3	-	-	
Pneumonia	958	8,2	523	395	40	108	136	21	13	15	52	66	116	112	133	97	17	1	8
Purpura	10		5	5	-	-	2	-	2	-	1	-	2	2	-	1	-	-	
Rachitis	20		11	8	1	4	12	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rheumatismus chronicus	9		2	7	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3	3	-	-	
Ruptura intestinor.	1		1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	
Scarlatina	435	3,7	208	209	18	32	258	77	14	3	5	1	2	1	-	-	-	-	3
Sclerema	2		1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

* Hertil medregnede 3 mellem 100—106 Aar.

Dødsaarsag.	Sum.	De vigtigste Dødsaarsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsaarsager i pCt.	Fordeling paa Kjøn. (par sexe.) Mand-kjøn.	Kvinde-kjøn.	Uopgivet Kjøn.	Fordeling paa Alder (par âge). 0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10 15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.	Alder er opgivet for:
Scorbutus	21		14	5	2	-	1	3	-	1	4	1	2	3	2	-	-	-	17
Scrophulosis	82		40	42	-	5	34	19	12	4	4	1	1	-	-	-	-	-	80
Struma	1		-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Suffucatio, Asphyxia	2		2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-		-	-	-	2
Syphilis	41		18	20	3	28	2	1	1	-	1	-	-	1	2	-	-	-	36
Tabes dorsalis	4		3	1	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	4
Tetanus	12		10	2	-	-	2	-	1	1	3	3	2	-	-	-	-	-	12
Trismus neonatorum . . .	12		8	4	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Tuberculosis miliaris acuta .	11		4	7	-	-	-	1	1	1	5	-	1	1	-	-	-	-	10
— pulmonum . .	1627	14,0	748	832	47	17	100	59	68	107	344	300	219	179	100	35	1	-	1 529
— alior. organor. .	6		3	3	-	-	2	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-	6
Tussis convulsiva	370	3,2	170	194	6	141	183	33	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	361
Ulcera	3		2	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3
Præmia	12		5	7	-	1	-	-	-	-	-	2	3	2	1	1	1	-	11
Variolæ	99		54	35	10	19	11	4	5	-	9	9	6	4	7	2	-	-	76
Vitia conformationis . . .	7		4	3	-	6	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
— organica abdominis . .	133	1,2	70	62	1	-	1	1	2	2	8	14	18	26	30	30	-	-	132
— — cerebri . . .	61		33	27	1	-	4	3	2	1	5	13	10	5	9	4	-	-	56
— — cordis . . .	190	1,6	93	95	2	2	1	2	7	14	32	21	16	28	27	31	6	-	187
— — hepatis . . .	33		22	11	-	-	-	-	-	-	-	5	3	10	5	6	-	-	29
— — medullæ spin.	2		1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2
— — pulmonum . .	1		1	-	-		-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
— ventriculi & can. intestin.	45		25	19	1	-	-	1	-	-	1	5	10	5	9	7	-	-	38
Vulnera	5		3	2	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	4
Causæ mortis aliæ & male determinat	11		3	7	1	-	-	-	-	-	3	2	2	1	2	-	1	-	11
Tilsammen	11 619		5 736	5 445	438	1710	1836	594	322	334	983	866	915	853	893	904	318	44	10572
Antal Døde af alle Dødsaarsager i 1868	31 737		16 288	15 449	-	6413	4419	1452	800	979	2137	1949	2092	2058	3236	3915	1924	373*	
Omkomne paa voldsom Maade	1 381		1 147	234	-	38	96	59	84	135	332	237	175	98	81	29	7	-	
Altsaa ere døde af Sygdomme	30 356		15 141	15 215	-	6375	4323	1393	726	844	1805	1712	1917	1960	3155	3886	1917	373	30356
Procentforhold mellem de af Lægerne opgivne og samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald	38,4		37,8	35,7		26,9	42,4	44,1	44,3	39,6	54,3	50,5	47,7	43,4	27,2	23,2	16,5	11,8	34,8

Trykfeil.

Pag. 71, 4de Linie fra neden Drankersygdomme 9de Rubrik (Døde) 2 istedetfor -
— 73, Dødsaarsager 2den Spalte 6te Linie Kopper (28) læs 34.
— 84, Sidste Linie, Drankersygdomme 8de Rubrik (Døde) 1 istedetfor -
— 86, 1ste Spalte 4de Linie fra neden Nervefeber (69) læs (65).
— 90, 1ste Liste, Summen for 3die Rubrik 1151 læs 1150.
— 90, Do. Do. 15de — 127 læs 126.
— 97, sidste Linie, 2den Rubrik fra høire (Døde) læs 2 istedetfor -
— 102, 1ste Spalte, 2den og 3die Linie, i midtre Nordhordland læs; i nordre Midthordland.
— 107, 1ste Spalte, 14de Linie Nervefeber (20) læs (21).
— 112, 2den Spalte sidste Linie, 9de Rubrik fra venstre (Døde) - læs 1.
— 120, 2den Spalte under Blodgang, 2den Linie, 19 læs 23.
— 126, 1ste Spalte, næstsidste Linie, 2 Dødsfald læs 3.
— 126, - — sidste — 27 — - 28.

CHRISTIANIA. DET STEENSKE BOGTRYKKERI. 1870—71.